

Art'n Edu

УМЕТНОСТ И ОБРАЗОВАЊЕ / UMETNOST I OBRAZOVANJE / ART AND EDUCATION

ЗБОРНИК РЕЗИМЕА II
ZBORNİK REZİMEА II
BOOK OF SUMMARIES II

АКАДЕМИЈА УМЕТНОСТИ · УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
АКАДЕМИЈА УМЕТНОСТИ · UNIVERZITET U NOVOM SADU
ACADEMY OF ARTS · UNIVERSITY OF NOVI SAD

Art'n Edu

УМЕТНОСТ И ОБРАЗОВАЊЕ / UMETNOST I OBRAZOVANJE / ART AND EDUCATION

САВРЕМЕНЕ МЕТОДЕ И КОНЦЕПТИ ОБРАЗОВАЊА У ОБЛАСТИ УМЕТНОСТИ
SAVREMENE METODE I KONCEPTI OBRAZOVANJA U OBLASTI UMETNOSTI
CONTEMPORARY METHODS AND CONCEPTS OF EDUCATION IN THE FIELD OF ART

ЗБОРНИК РЕЗИМЕА II · ДРУГИ МЕЂУНАРОДНИ ОНЛАЈН НАУЧНО–СТРУЧНИ СКУП
ZBORNİK REZİMEА II · DRUGI MEĐUNARODNI ONLAЈN NAUČNO–STRUČNI SKUP
BOOK OF SUMMARIES II · SECOND INTERNATIONAL ONLINE SCIENTIFIC–PROFESSIONAL MEETING

24–25. мај 2024. / May 24–25, 2024
Нови Сад / Novi Sad

АКАДЕМИЈА УМЕТНОСТИ · УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ
АКАДЕМИЈА УМЕТНОСТИ · UNIVERZITET U NOVOM SADU
ACADEMY OF ARTS · UNIVERSITY OF NOVI SAD

ЗБОРНИК РЕЗИМЕА II
Други међународни онлајн
научно–стручни скуп

24–25. мај 2024. Нови Сад, Србија

Издавач:

Академија уметности у Новом
Саду, Департман ликовних и
примењених уметности —
Катедра за теоријске предмете

За издавача:

Синиша Бокан, редовни
професор, декан

Главни уредник:

др Сања Филиповић

Програмски уредници:

др Сања Филиповић
др Миомира Ђурђановић
др Даниела Королија Црквењаков
др Исидора Кораћ

Превод, лектура, коректура и
редактура:

др Сања Филиповић

Идејно решење дизајна:

др Сања Филиповић
др Војислав Илић

Графички дизајн, прелом и
припрема за штампу:

др Сања Филиповић

Ликовни радови у Зборнику:

др ум. Аница Радошевић Бабић
Фото Архив АУНС

Штампа: Е–издање

ISBN 978-86-81666-82-1

ZBORNİK REZİMEA II
Drugi međunardni onlajn
naučno–stručni skup

24–25. maj 2024. Novi Sad, Srbija

Izdavač:

Akademija umetnosti u Novom
Sadu, Departman likovnih i
primenjenih umetnosti —
Katedra za teorijske predmete

Za izdavača:

Siniša Bokan, redovni profesor,
dekan

Glavni urednik:

dr Sanja Filipović

Programski urednici:

dr Sanja Filipović
dr Miomira Đurđanović
dr Daniela Korolija Crkvenjakov
dr Isidora Korać

Prevod, lektura, korektura i
redaktura:

dr Sanja Filipović

Idejno rešenje dizajna:

dr Sanja Filipović
dr Vojislav Ilić

Grafički dizajn, prelom i
priprema za štampu:

dr Sanja Filipović

Likovni radovi u Zborniku:

dr um. Anica Radošević Babić
Foto arhiv AUNS

Štampa: E–izdanje

ISBN 978-86-81666-82-1

BOOK OF SUMMARIES II
The second international online
scientific—professional meeting

May 24–25, 2024, Novi Sad, Serbia

Publisher:

Academy of Arts in Novi Sad,
Department of Fine and Applied Arts
— Chair of Theoretical Subjects

For the publisher:

Siniša Bokan, full professor
dean

Chief editor:

Sanja Filipović, PhD

Program editors:

Sanja Filipović, PhD
Miomira Đurđanović, PhD
Daniela Korolija Crkvenjakov, PhD
Isidora Korać, PhD

Translation, language-editing
and proofreading:

Sanja Filipović, PhD

Design concept:

Sanja Filipović, PhD
Vojislav Ilić, PhD

Graphic design, layout and
press preparation:

Sanja Filipović, PhD

Art works in the Collection:

Anica Radošević Babić, DFA
AANS photo archive

Print: E–edition

ISBN 978-86-81666-82-1

О АКАДЕМИЈИ / О АКАДЕМИЈИ / ABOUT ACADEMY

Академија уметности у Новом Саду основана је 1974. у саставу Универзитета у Новом Саду на територији Аутономне Покрајине Војводине (Србија). Њен убрзани развој, флексибилност, иновативност и интердисциплинарни концепт убрзо је позиционирао ову установу као једну од најзначајнијих универзитетских уметничких институција у Србији. „Корачајући кроз време Академија уметности се врло брзо, уз успешну симбиозу образовног, уметничког и научног рада, развила у једну од најзначајнијих универзитетских уметничких институција у тадашњој, заједничкој држави Југославији, али и као један од најуспешнијих факултета Универзитета у Новом Саду постала простор отворен за уметничке, педагошке и научне иновације.“

Akademija umetnosti u Novom Sadu osnovana je 1974. u sastavu Univerziteta u Novom Sadu na teritoriji Autonomne Pokrajine Vojvodine (Srbija). Njen ubrzani razvoj, fleksibilnost, inovativnost i interdisciplinarni koncept ubrzo je pozicionirao ovu ustanovu kao jednu od najznačajnijih univerzitetskih umetničkih institucija u Srbiji. „Koračajući kroz vreme Akademija umetnosti se vrlo brzo, uz uspešnu simbiozu obrazovnog, umetničkog i naučnog rada, razvila u jednu od najznačajnijih univerzitetskih umetničkih institucija u tadašnjoj, zajedničkoj državi Jugoslaviji, ali i kao jedan od najuspešnijih fakulteta Univerziteta u Novom Sadu postala prostor otvoren za umetničke, pedagoške i naučne inovacije.“

The Academy of Arts in Novi Sad was founded in 1974 as part of the University of Novi Sad, the Autonomous Province of Vojvodina (Serbia). Its accelerated development, flexibility, innovation and interdisciplinary concept soon positioned this institution as one of the most important university art institutions in Serbia. „Stepping through time, the Academy of Arts very quickly, with a successful symbiosis of educational, artistic and scientific work, developed into one of the most important university art institutions in former Yugoslavia, but also as one of the most successful faculties of the University of Novi Sad has become a space open for artistic, pedagogical and scientific innovations.“

<https://akademija.uns.ac.rs/>

САВРЕМЕНЕ МЕТОДЕ И КОНЦЕПТИ ОБРАЗОВАЊА У ОБЛАСТИ УМЕТНОСТИ

Црџеж [комбинована техника]

Crtež [kobinovana tehnika]

Drawing [combined technique]

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2019, мекане Б 3, 4, 5, 6, 7 графитне оловке на површини графичког листа изведеног у техници литографског претиска на 320-грамском папиру (Hahnemuhle) за дубоку штампу, 15 x 14 цм

Напомена. Anica Radošević Babić, 2019, soft B 3, 4, 5, 6, 7 graphite pencils on the surface of a graphic sheet made in the lithographic overprint technique on 320-gram paper (Hahnemuhle) for gravure printing, 15 x 14 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2019, soft B 3, 4, 5, 6, 7 graphite pencils on the surface of a graphic sheet made in the lithographic overprint technique on 320-gram paper (Hahnemuhle) for gravure printing, 15 x 14 cm

Програмски одбор

др Владимир Кудрјавцев, редовни професор, Московски градски универзитет, Москва (Русија)
др Моника Милер, редовни професор, Универзитет за образовање, Лудвигсбург (Немачка)
др Ана Марјановић Шејн, научник, Филадельфија (Сједињене Америчке Државе)
др Александар Протић, почасни председник и директор Академије Тесла, Клуб UNESCO Универзитета Сорбона, Париз (Француска)
др Матијаж Дух, редовни професор, Педагошки факултет, Универзитет у Марибору (Словенија)
др Сабина Видулин, редовни професор, Музичка академија, Свеучилиште Јурја Добриле у Пули (Хрватска)
др Ива Симчић, ванредни професор, Академија умјетности, Универзитет у Сарајеву (БиХ)
др Сандра Бјелан, ванредни професор, Филозофски факултет, Универзитет у Сарајеву (БиХ)
др Јелена Мартиновић Богојевић, редовни професор, Музичка академија, Универзитет Црне Горе (Црна Гора)
др Марија Брајчић, ванредни професор, Филозофски факултет, Универзитет у Сплиту (Хрватска)
др Дубравка Кушчевић, доцент, Филозофски факултет, Универзитет у Сплиту (Хрватска)
др Бојана Шкорц, редовни професор, Факултет ликовних уметности, Универзитет Уметности у Београду (Србија)
др Јована Милутиновић, редовни професор, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др Биљана Лунгулов, ванредни професор, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др Војислав Илић, ванредни професор, Филолошко–уметнички факултет, Универзитет у Крагујевцу (Србија)
др Дубравка Ђукановић, редовни професор, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др Дијана Метлић, редовни професор, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др Миомира Ђурђановић, редовни професор, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др Исидора Кораћ, професор струковних студија, ВШОВ Сирмијум, Сремска Митровица (Србија)
др Мирјана Марковић, професор струковних студија, ВШОВ, Шабац (Србија)
др и др ум. Дубравка Лазић, редовни професор, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др Татјана Стародубцев, редовни професор, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др Жељка Деспотовић, стручни сарадник, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)

Програмски и организациони одбор

др и др ум. Сања Филиповић, редовни професор, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др Даниела Кородија Црквењаков, редовни професор, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др ум. Горан Деспотовски, редовни професор, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др ум. Аница Радошевић, редовни професор, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др ум. Босиљка Зиројевић Лечић, редовни професор, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
др ум. Соња Алмажан, асистент, Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)

УВОДНА РЕЧ

Академија уметности у Новом Саду објављује да ће се 24–25. маја 2024 у Новом Саду одржати други међународни *on-line* научно–стручни скуп Уметност и образовање / Art'nEdu 2023. са намером да окупи релевантне стручњаке који ће својим учешћем отворити различита питања из области савремене уметничке педагогије и методике рада. Покровитељ и организатор је Академија уметности Универзитета у Новом Саду. Тема овогодишњег Скупа *САВРЕМЕНЕ МЕТОДЕ И КОНЦЕПТИ ОБРАЗОВАЊА У ОБЛАСТИ УМЕТНОСТИ*, пружа могућност да са својим истраживањима партиципирају стручњаци који се директно или посредно баве питањима образовно–васпитног рада, те да се осветле оне теме која су у фокусу савремене образовне праксе у области уметности.

Тематски блокови:

1. Образовне парадигме у настави уметности
2. Интердисциплинарност у образовању на пољу уметности
3. Подстицајна средина за учење, истраживање и стваралаштво
4. Компетенције наставника уметности у светлу савремене образовне праксе
5. Уметничка педагогија и инклузивна образовна пракса
6. Социјализација и еманципаторске праксе у образовању на пољу уметности
7. Креативност и мотивација — образовни приступи и домети
8. Примена ИКТа у образовању на пољу уметности

Пленарни излагачи (по позиву) за 2023:

др Сабина Видулин, редовни професор (Пула, Хрватска)

др Милица Марушић, научни сарадник и др Иван Симић, доцент (Београд, Србија)

др Едита Слуњски, редовни професор и дипл. восп. Марина Ланчић (Загреб, Хрватска)

Гост уметник (по позиву) за 2023:

др ум. Аница Радошевић Бабић, редовни професор (Нови Сад, Србија)

Семе [слика-објекат]
Seme [Slika-objekat]
Seed [Painting-object]

Напомена. Аница Радошевић
Бабић, 2019, акрилна црна боја
на платну, дрвофикс, слама, 240
x 200 cm, Поставка у Павиљону
Галерије савремене ликовне
уметности, Ниш, 2023.

Напомена. Anica Radošević
Babić, 2019, akrilna crna boja na
platnu, drvoфикс, слама,
240 x 200 cm, Postavka u
Paviljonu Galerije savremene
likovne umetnosti Niš, 2023.

Note. Anica Radošević Babić,
2019, acrylic black paint on
canvas, woodblock, straw,
240 x 200 cm, Exhibition in
the Pavilion of the Gallery of
Contemporary Fine Arts Niš, 2023

1.

ОБРАЗОВНЕ ПАРАДИГМЕ У НАСТАВИ УМЕТНОСТИ

др Сабина Видулин, редовни професор, Музичка педагогија
Одсек за музичку педагогију, Музичка академија, Универзитет Јурај Добриле у Пули (Хрватска)
sabina.vidulin@unipu.hr

Пленарно излагање по позиву

ТРАГОВИМА ИНОВАТИВНИХ СТРАТЕГИЈА ПОУЧАВАЊА У МУЗИЧКОЈ УМЕТНОСТИ: ДЕТЕКЦИЈА И ИНТЕРПОЛАЦИЈА

Резиме: На темељу анализе и закључака у односу на два полазишта (уметност и образовање и наставне стратегије) у раду се указује на потенцијале и ефикасност слушања и упознавања музике путем нове стратегије – сазнајно–емоционалнога слушања. Будући да уметничка дела изазивају преиспитивање друштвених, политичких и моралних норми, улога музичке уметности у образовању је вишеструка: уз стицање знања и развој умећа, она утиче на развој критичкога мишљења, подстиче креативност и иновативност и омогућава социјални, емоционални и естетски развој ученика. Настава музике у хрватским основним и средњим школама кроз предмете Музичка култура и Музичка уметност оријентисана је на упознавање музике, на првом месту стицањем музичких знања и вештина. Оно што је присутно углавном декларативно, а мање практично, потреба је наглашавања социјално–емоционалног развоја ученика уз нагласак на прихватање и поштовање себе и других. У томе је смеру очигледно да би уметнички предмети у школском систему, осим стицања знања и развоја умећа, требало и промовисати људске вредности, помоћи у социјалној интеграцији и учинити ученике активним, културним и вредним члановима друштва. Да би се процес учења и поучавања осавременио и приближио потребама нових генерација, важно је сагледати које су стратегије пожељне, односно, истражити, обликовати и утврдити ефикасност нових стратегија. Иновативном стратегијом слушања музике, која се приказује у раду, пажња се усмерава на доживљај ученика, његово запажање и разумевање, да би, у коначишту, ученик боље упознао музику, прихватио је и открио себе и сопствене потенцијале. Нова стратегија слушања музике утемељена је на истраживачкој настави и на активном и искуственом учењу. Заговара активност ученика кроз доживљај, посматрање, искуства, разумевање, истраживање и критичко мишљење и подразумева конкретне кораке за припрему учитеља и наставника који воде ка делотворнијем поучавању и развоју компетенција ученика. Користи методе демонстрације, дискусије, кооперативнога учења и различите поступке кроз музичко–историјско–аналитички контекст слушања и упознавања музичког дела. Интеграција садржаја, вишемодалност и интердисциплинарни приступ још су неки од битних обележја сазнајно–емоционалног слушања музике. Према доступним резултатима досад спроведених истраживања можемо закључити да су предности сазнајно–емоционалног слушања музике у школи видљиве. Сазнајни се елементи савладавају једнако добро као и код стандардног приступа, односно, ученици једнако остварују исходе учења.

Међутим, емоције се доживљавају интензивније, ученицима се свиђа и настава, али и музика која им се посредује. Размишљају о садржају дела и процењују га, имају више рефлексја и асоцијација на музику и шири контекст, већи је фокус на садржају композиција, а сећајући се композиција и након некога времена. Учители су приметили да је сазнајно–емоционални приступ утицао на већу концентрацију деце, на њихову заинтересованост и укљученост у наставу. Помоћу сазнајно–емоционалног слушања музике ученици доживљавају, уче, интерпретирају, идентификују се, критички размишљају, процењују и упознају себе кроз музичко дело, живот композитора и друштвено–историјске околности, због чега сматрамо да та иновативна стратегија може допринети ефикасности музичке наставе на свим васпитно–образовним нивоима.

Кључне речи: музичка настава, основна школа, когнитивно–емоционално слушање музике, средња школа, уметничка музика.

Геном њшенице
[хоризонтални објекат]

Genom pšenice
[horizontalni objekat]

Wheat genome
[horizontal object]

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2019, инсталација, аплицирано пшенично зрно на картонску лепенку, земља, 300 x 450 cm, Поставка у Павилјону Галерије савремене ликовне уметности Ниш, 2023.

Напомена. Anica Radošević Babić, 2019, instalacija, aplicirano pšenično zрно na kartonsku lepenku, zemlja, 300 x 450 cm, Postavka u Paviljonu Galerije savremene likovne umetnosti Niš, 2023.

Note. Anica Radošević Babić, 2019, installation, applied wheat grain on cardboard, earth, 300 x 450 cm, Installation in the Pavilion of the Gallery of Contemporary Fine Art Nis, 2023

др Сњежана Доброта, редовни професор, Музичка педагогија
мр Паула Врцаловић, Основно образовање
мр Јерко Жушић, Основно образовање
Филозофски факултет Универзитета у Сплиту (Хрватска)
dobrota@ffst.hr

СТАВОВИ УЧЕНИКА ПРИМАРНОГ ОБРАЗОВАЊА ПРЕМА НАСТАВИ МУЗИЧКЕ КУЛТУРЕ

Резиме: Музика је присутна у свим културама света и кључна је за целовити развој сваког детета. Током наставе музике на свим нивоима образовања ученици се естетски одгајају, развијају музички укус, креативност, музичке способности, као и интеркултурне компетенције. У раду су истражени ставови ученика основне школе према предмету Музичка култура. У оквиру истраживања примењен је *Училишник описних података* и упитник под називом *Ставови о предмету Музичка култура*, који садржи четрнаест тврдњи којима се испитују ставови ученика о предмету Музичка култура. Истраживање је спроведено на узорку од 204 испитаника, ученика других и четвртних разреда основне школе. Резултати потврђују да ученици имају позитиван став према настави Музичке културе. Надаље, потврђено је како су пол и узраст значајни предиктори ставова према настави музике, на начин да ученице, у односу на ученике, као и млађи ученици, у односу на старије ученике, имају позитивније ставове према музичкој култури. Утврђено је и да је искуство певања у хору значајан предиктор ставова према настави музике.

Кључне речи: настава музике, основна школа, ставови.

др Даниела Королија Црквењаков, редовни професор, Конзервација и рестаурација
Катедра за теоријске предмете, Департман ликовних и примењених уметности
Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
daniela.korolija@gmail.com

ДОДАТНЕ ВЕШТИНЕ У ШКОЛОВАЊУ КОНЗЕРВАТОРА

Резиме: Рад анализира потребе и могућности да се кроз формално школовање конзерватора-рестауратора студенти усавршавају и у додатним вештинама, попут преносивих или транверзалних (дигиталних, менаџерских) и меких ('soft skills', попут вештина комуникације, тимског рада и слично). Анализа потреба је спроведена кроз упитник на који су одговарали конзерватори са дугим искуством у вођењу конзерваторских пројеката. Анкетирани су послодавци из државног и приватног сектора и показано је да су у реалном радном окружењу додатне вештине од значаја за успешну реализацију задатака. Паралелно су претраживане сличне анализе у међународној конзерваторској заједници. На крају су на основу сопственог наставничког искуства дискутоване могућности укључивања додатних вештина у курикулум студија конзервације и рестаурације.

Кључне речи: школовање конзерватора, преносиве вештине, меке вештине.

дипл. лик. ум. Сара Кеџман, ликовни уметник – фотографија
мастеранд, мастер програм Мастер професор у области уметности, Катедра за теоријске предмете
Департман ликовних и примењених уметности, Академија уметности у Новом Саду (Србија)
sarakecman@gmail.com

ОКВИР ФИЛМСКОГ ОБРАЗОВАЊА: УЛОГА И ЗНАЧАЈ У НАСТАВИ

Резиме: У овом раду биће представљен *Оквир за филмско образовање* (2014) који су конципирале двадесет европских организација које су се удружиле да би направиле скицу о томе како би филмско образовање могло изгледати у оквиру и ван наставног плана и програма. *Оквир* истиче три аспекта примене филма у образовању – критички, креативни и културни аспект. Развијањем ове три кључне димензије, деца и млади развијају способност коју називамо „филмским сензибилитетом“. Ово је нешто што је изузетно важно с обзиром на то да су у данашње време деца изложена филмском медију још од најранијег доба. Ако смо некада говорили о томе колико је писменост неопходна за савременог човека, тако данас можемо говорити о важности развијања визуелне писмености. Видео форма нас данас окружује са свих страна, а могло би се рећи да су деца и млади најизложенији таквој врсти садржаја путем различитих друштвених мрежа. Стога, уколико децу учимо да критички приступају текстовима и књигама које читају, а такође их учимо и како правилно да састављају реченице и да самостално пишу саставе и есеје, исто тако бисмо требали да их учимо и на који начин да се критички постављају према видео и филмском садржају који конзумирају, као и начине на које могу смислено, конструктивно и креативно да користе филмски медиј за изражавање. *Оквир*, са своја „ЗК“ аспекта коришћења филма у образовању, пружа јасна упутства како да на правилан начин употребљавамо филмски медиј у педагошком раду, не само путем гледања филмова већ и путем креирања истог, како би разумевање овог медија било потпуно.

Кључне речи: *Оквир за филмско образовање*, филм у настави, ЗК.

дипл. историч. ум. и дипл. лик. ум. Теодора Пенг, историчар уметности и ликовни уметник – сликар мастеранд, мастер програм Мастер професор у области уметности, Катедра за теоријске предмете Депарتمان ликовних и примењених уметности, Академија уметности у Новом Саду (Србија)
yukimomochi@gmail.com

КАРАКТЕРИСТИКЕ РАЗВОЈА ДЕЧЈЕГ ЛИКОВНОГ ИЗРАЗА У СВЕТЛУ РАЗЛИЧИТИХ ОБРАЗОВНИХ ПРИСТУПА

Резиме: Дечји ликовни развој је често тема различитих истраживања која проучавају питања из области ликовног васпитања и образовања, па и шире, у домену општег развоја – интелектуалног, емоционалног, когнитивног и креативног. Свакако да постоје опште карактеристике развоја дечјег ликовног израза које су типичне за свако дете и о томе постоје бројна истраживања и резултати до којих се дошло, а који су као такви усвојени од стручне заједнице. Ипак, ове карактеристике се могу додатно диференцирати, како у односу на индивидуалне особености, тако и у односу на утицаје који врши породица, школско окружење, вршњаци, медији и култура друштва у коме дете одраста. Оно што нас посебно занима, када је у питању васпитно-образовни рад, који приступи, методе и поступци могу погодовати дечјем ликовном развоју, а што утиче и на саму природу образовног процеса и методика рада наставника, учитеља или васпитача. У овом раду ће се приказати кратак преглед карактеристика ликовног развоја деце, са посебним освртима на поступке одраслих у том процесу и утицаја на дечје стваралаштво, креативност и социо-емоционални развој.

Кључне речи: развој дечјег ликовног израза, методика ликовног васпитања и образовања, образовни приступи и концепти.

др Петар Илић, доцент, Музичка педагогија
др Дина Војводић Николић, доцент, Музикологија
Факултет уметности, Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици (Србија)
petar.ilic@art.pr.ac.rs

ДОПРИНОС ДАНИЦЕ КРСТИЋ У КРЕИРАЊУ НАСТАВНОГ ПРОГРАМА ЗА УЧЕНИКЕ КЛАВИРА У СРПСКОЈ МУЗИЧКОЈ ШКОЛИ

Резиме: На почетку рада Српске музичке школе, Даница Крстић је учествовала у процесу дефинисања Наставног програма за ученике на предмету Клавир. На основу документованих извора, записника са састанака клавирског одсека, сазнаје се да је наставни кадар ове музичко – образовне институције доносио битне одлуке које су се тичале измена и допуна понуђених Наставних програма. Сагледане су конкретне активности Данице Крстић које су дале одређени допринос конституисању овог битног школског документа, о којима се до сада није писало у довољној мери. У разматрање су узети записници са седница на којима је присуствовала Даница Крстић, као члан колегијума клавирских педагога и на којима се расправљало о Наставним програмима. То су драгоцене подаци који упућују у процес стварања чврстих основа за успостављање савременог образовног процеса клавириста који се данас примењује у музичким школама у Србији. У раду је коришћена историјска метода и метода анализе садржаја.

Кључне речи: Даница Крстић, наставни програм, ученици клавира, Српска музичка школа.

маст. проф. пред. наст. и маст. прим. умет. Јована Ђорђевић, докторанд
Докторске академске студије, Методика наставе
Факултет за образовање учитеља и васпитача, Универзитет у Београду (Србија)
avramjov@yahoo.com

ПРОМЕНА ПАРАДИГМЕ У ИСТРАЖИВАЊУ ДЕЧЈЕГ ЛИКОВНОГ СТВАРАЛАШТВА

Резиме: Тематизација концепта фаза развоја дечјег цртежа последњих пар деценија подразумева критику традиционалне парадигме развојне психологије и ослањање на новије епистемолошке и методолошке оквири социологије детињства. Парадигма развојне психологије, посебно дело Жана Пијажеа, утицало је на прва истраживања дечјег ликовног стваралаштва која су подразумевала сакупљање великог броја дечјих ликовних радова, примарно цртежа као погодних за прикупљање, категорисање, и анализу, и затим доношење закључака о природи дечјег ликовног израза на основу њих. Цртежи су анализирани изван контекста интеракција деце са својом средином и посматрани као довољно поуздани показатељи развојних карактеристика. На основу тих истраживања која су започела крајем 19. века установљене су фазе развоја дечјег ликовног израза. Ове фазе имале су доминанту улогу у разумевању дечјег ликовног израза и кључни утицај на креирање ликовне педагогије за рад са децом предшколског и раног школског узраста до средине двадесетог века. Парадигма развојне психологије и даље је присутна у образовним теоријама и пракси. Померање ка социолошкој перспективи унутар поља истраживања дечјег ликовног развоја резултат је признавања окружења као важног фактора, па се фокус истраживања са продуката дечјег ликовног рада помера на сам стваралачки процес. Етнографија је у том смислу препозната као корисна методологија јер омогућава учешће деце у процесу истраживања, што даље води до добијања података који се не би добили из самих цртежа. Директан контакт ликовних педагога са децом подстакао је заинтересованост истих за посматрање деце у контексту; посматрање дечјег ликовног рада надраста његов развојни контекст и прераста у истраживања која покушавају да документују дечје проживљено искуство стварања слика унутар друштвене средине и културе вршњака. Циљ овог рада је да представи утицај социологије детињства на промену методолошке перспективе истраживања дечјег ликовног стваралаштва, које се од археолошког окренуло етнографском приступу. У ту сврху применићемо наративну анализу.

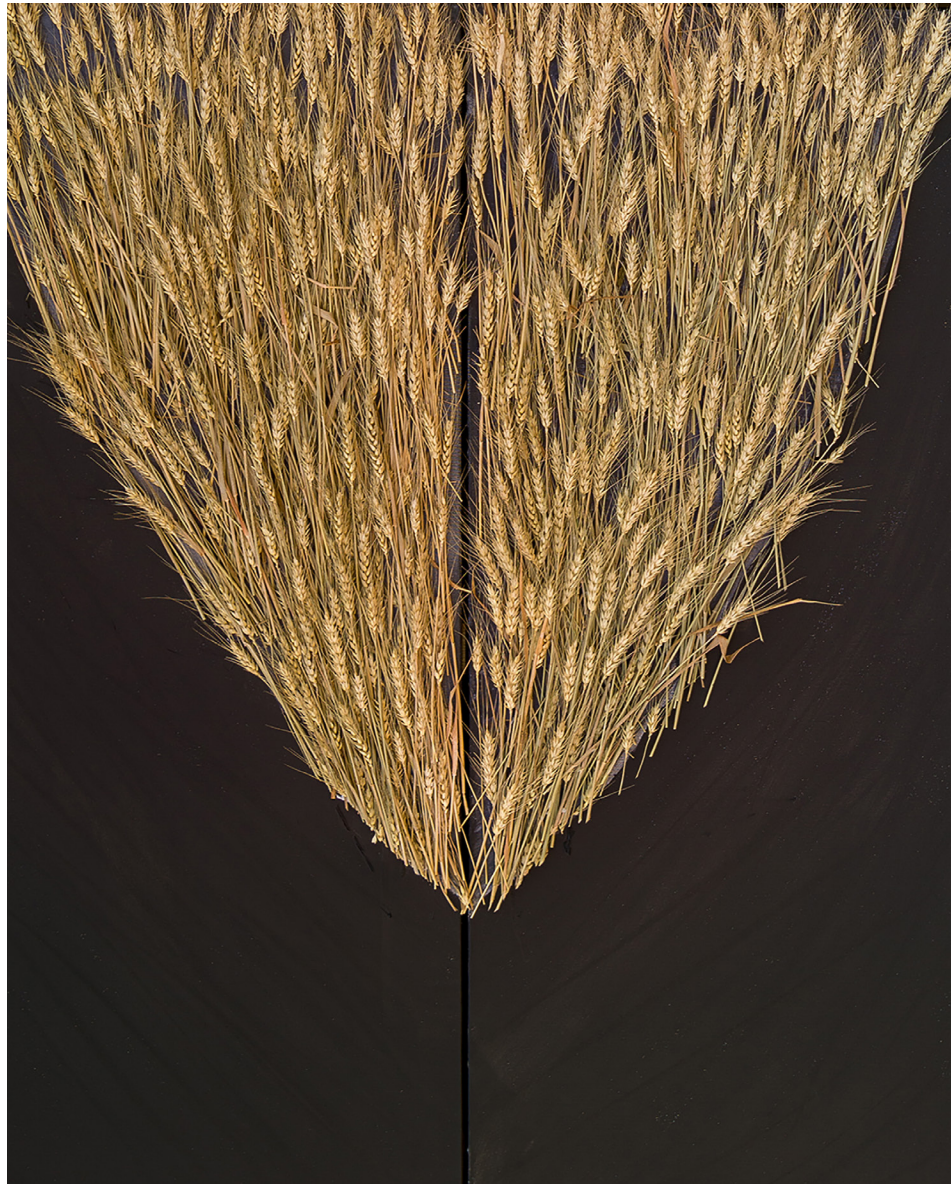
Кључне речи: истраживања дечјег ликовног стваралаштва, социологија детињства, етнографски методолошки приступ, развојне фазе дечјег ликовног израза.

Семе [слика-објекат, детаљ]
Seme [Slika-objekat, detalj]
Seed [Painting-object, detail]

Найомена. Аница Радошевић
Бабић, 2019, акрилна црна боја
на платну, дрвофикс, пшенично
класје, 240 x 200 cm

Напомена. Anica Radošević
Babić, 2019, akrilna crna boja na
platnu, drvoфикs, pšenično klasje,
240 x 200 cm

Note. Anica Radošević Babić,
2019, acrylic black paint on
canvas, woodblock,
wheat ears, 240 x 200 cm

2.

ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНОСТ У ОБРАЗОВАЊУ НА ПОЉУ УМЕТНОСТИ

Найомена. Аница Радошевић Бабић, Отварање изложбе *Семе њрайошеницијал*, Галерија културне станице Свилара, Нови Сад, 2019.

Napomena. Anica Radošević Babić, Otvaranje izložbe *Seme prapotencijal*, Galerija kulturne stanice Svilara, Novi Sad, 2019.

Note. Anica Radošević Babić, Opening of the *Seme Prapotential* exhibition, Svilara Cultural Station Gallery, Novi Sad, 2019.

др Милица Марушић Јаблановић, виши научни сарадник, Андрагогија
Институт за педагошка истраживања, Београд (Србија)
др Иван Симић, доцент, Архитектура и урбанизам
Архитектонски факултет, Универзитет у Београду (Србија)
millica13@yahoo.com

Пленарно излагање по позиву

ЕКОЛОШКА ПИСМЕНОСТ У КОНТЕКСТУ НАСТАВЕ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Резиме: Еколошка писменост представља жељени исход еколошког образовања и мери се кроз четири компоненте – знање, еколошки афекат, про-еколошко понашање и когнитивне вештине. У истраживањима која се баве предикцијом пожељних понашања, наглашен је значај афективног односа и ставова према природи, насупрот малог значаја еколошких знања. Настава природних наука, подељених на засебне дисциплине и усмерних на стицање знања, неретко занемарује јачање афективног односа према природи. Управо на том месту потребно је ангажовање у оквиру наставе ликовне културе, која има слободу и могућност да са лакоћом комуницира са емотивним аспектом нашег односа према природи и њеном уништавању. Кроз стваралачки израз могуће је врло ефектно приближити не само лепоту природе, већ и размере њеног страдања, те нагласити ефекте човекових неадекватних поступака, али и понудити решења. Уметност има потенцијал да опомене, да застраши, и да подстакне, и у том смислу, неопходно је садржаје наставе ликовне културе интегрисати са садржајима предмета који се баве екологијом, како би укупни васпитно-образовни допринос могао да претендује да заиста оствари ефекте на различите компоненте еколошке писмености. Резултати истраживања потврђују ефекте ликовних уметности на афективну димензију еколошке писмености и значај ових резултата дискутује се у раду. Креативност у налажењу решења за постојеће проблеме такође је нужно подстицати кроз наставу ликовне културе, сврсисходно повезане са темама из других предмета, али и са реалношћу еколошких проблема. На крају, ауторка износи предлоге како се кроз наставу ликовне културе може подстицати еколошка писменост ученика.

Кључне речи: еколошка писменост, афективна компонента, ликовна уметност, настава ликовне културе.

мр Бреза Жижовић, доцент, Методика ликовне уметности
Факултет за васпитне и образовне науке Универзитета Јурај Добриле у Пули (Хрватска)
др Сабина Видулин, редовни професор, Музичка педагогија
Одсек за музичку педагогију, Музичка академија, Универзитет Јурај Добриле у Пули (Хрватска)
breza.zizovic@unipu.hr

ДОЖИВЉАЈ КЛАСИЧНЕ МУЗИКЕ У ЛИКОВНОМ ИЗРАЗУ ДЕЦЕ ПРЕДШКОЛСКОГ УЗРАСТА

Резиме: Структура предшколског васпитања и образовања у Републици Хрватској подржава уметничке активности којима се доприноси дечјем холистичком развоју с нагласком на подстицање њихове активности, отворености, иницијативе и креативности. Доживљај и разумевање градива остварују се интердисциплинарним приступом и интеграцијом садржаја различитих подручја и домена. У том су контексту музичко и ликовно васпитање важне компоненте предшколског васпитања и образовања у којима се подстичу и музички и ликовни доживљај и изражавање, развијају се вештине и стичу основна знања која дориносе дететовом развоју и почетку изградње културног идентитета. Музичке се активности реализују певањем и свирањем, слушањем музике, покретом, стваралаштвом и играма. Обухватају развој музичког слуха и ритмичких вештина, свирање на ударалкама, неговање и развој дечјег гласа и подстицање стваралаштва. Ликовне се активности реализују ликовним изражавањем деце и истраживањем различитих ликовних техника и материјала. Планиране ликовне активности нуде нова сазнања о ликовним техникама, материјалима и мотивима, али избор ликовних техника и мотива треба прилагодити потребама детета и пружити му могућност слободнога изражавања. Подстичући интеграцију музичког и ликовног подручја, ауторке су осмислиле пројекат који је реализован у сарадњи пулске Музичке академије, Факултета за васпитне и образовне науке и седам истарских дечјих вртића. Интегрисана је активност предвидела вишеструко слушање одломака уметничке музике девет композитора, од којих су за потребе овога рада одабрана четири дела (три музичко-сценска и део симфонијске песме), односно четири композитора: Амилкаре Понкијели (Amilcare Ponchielli) са одломком композиције *Плес саџова* из опере *La Gioconda*, Беджих Сметана (Bedřich Smetana) са одломком композиције *Влџава*, Алфи Кабиљо (Alfons Alfi Kabiljo) са одломком композиције *Нека цели овај свећ* из мјузикла *Јалџа*, и Јаков Готовац са *Ђулином њесмом* из комичне опере *Еро с оноја свијетја*. Два су композитора хрватска и њихова су дела вокално-инструментална, док су два композитора инострана (италијански и чешки) и њихова су дела инструментална. Прво је слушање било постављено без задатака, друго је било повезано с ликовним изражавањем на основу перцепције дела на темељу слушне дискриминације, а треће је слушање укључивало цртање портрета уметника на темељу визуелне дискриминације, помоћу његове фотографије. Циљ овог истраживања био је да се испита утицај музичког дела на употребу ликовних елемената тачке, црте и боје у ликовном изражају детета препознатљивих мотива или апстрактности композиције.

Найомена. Фото архив АУНС

Наромена. Фото архив АУНС

Note. AANS photo archive

Налази указују на то да се у ликовним радовима деца насталим на основу подстицаја музичким делима могу пронаћи експресије које одговарају параметрима ритма, темпа, динамике и карактера, на које деца могу одговарати препознатљивим мотивима и/или апстрактном композицијом. Слушајући музику, деца су покретом руке сликала и цртала лични доживљај који се некада надовезује на музичко-изражајне компоненте музичког дела, а понекад је делимично или у потпуности различит од њих. Поједини радови ликовним елементима тачком и кратком цртом приказују осећај за ритам, док се у осталим радовима уочава емоција у приказу плохе и боје. Дечји се цртежи портрета композитора разликују, али слични су по томе што деца уочавају и цртају детаље попут клавира, кравате, наочара или саока. Портрете композитора деца су цртала уз слушање композиције па се на цртежима доживљај музике уочава у интензитету притиска цртаћег материјала о папир. На темељу свега наведеног можемо закључити да деца слушајући музику покретом руке сликају и цртају доживљај и тако комуницирају с одраслима приказујући свој емоционални свет.

Кључне речи: деца предшколског узраста, доживљај, емоције, ликовно изражавање, слушање музике.

др Севџихан Ејубова, ванредни професор, Развојна и образовна психологија
др Ана Ласкарова-Иванова, предавач, Ликовна педагогија
Педагошки факултет Универзитета *Ѓиској Констџанџин Преславски*, Шумен (Бугарска)
s.eyubova@shu.bg

ИСТРАЖИВАЊЕ ДЕЧЈЕГ ЛИКОВНОГ ИЗРАЗА: КИД-АРТ МЕТОДА ЗА СВЕОБУХВАТНУ АНАЛИЗУ ЦРТЕЖА

Резиме: Студија се фокусира на развој и примену алата за анализу и оцењивање дечјег цртежа (*Kid-art методoга*) за процену цртежа које су креирала деца узраста од 3 до 7 година. Примарни циљ овог истраживања је да се упозна и покаже делотворност *Kid-art*-а као свеобухватне методе за анализу дечјих цртежа. Алат има за циљ да пружи и квалитативне и квантитативне процене дечјих ликовних радова како би помогао стручњацима у разумевању и тумачењу садржаја и изражајних квалитета цртежа. У погледу метода, студија обухвата квалитативну и квантитативну анализу 45 цртежа које су израдила деца у наведеном узрасту. *Kid-art методoга* обухвата 48 критеријума за евалуацију распоређених на 8 скала. Ове скале су дизајниране да понуде детаљну дескриптивну анализу елемената цртежа и квантитативну процену нивоа експресивности цртежа. Резултати студије показују да *Kid-art методoга* успешно пружа структуриран приступ оцењивању дечјих цртежа. Користећи 8 скала и 48 критеријума, стручњаци могу креирати детаљан профил способности цртања детета. Овај профил може водити професионалце у креирању активности за побољшање стваралачких потенцијала детета или у идентификацији потенцијалних психолошких проблема који могу захтевати даљу процену од стране психолога користећи специјализоване психо-дијагностичке алате. Све у свему, налази сугеришу да је *Kid-art методoга* драгоцено средство како за процену ликовног развоја деце, тако и за идентификацију потенцијалних психолошких потреба на основу садржаја и квалитета њихових цртежа. У закључку, алатка за анализу и оцењивање дечјег цртежа (*Kid-art*) нуди свеобухватан метод за процену дечјих цртежа, пружајући вредне увиде стручњацима који раде са малом децом у образовним и психолошким окружењима.

Кључне речи: дечји цртежи, *Kid-art методoга*, анализа цртежа, развој детета, ликовна евалуација.

др Мирјана Марковић, професор струковних студија, Методика наставе српског језика и књижевности
Одсек за васпитаче и медицинске-сестре васпитаче
Академија струковних студија, Шабац (Србија)
mira.markovic@yahoo.com

НИВОИ КУЛТУРЕ ЈЕЗИЧКОГ ИЗРАЖАВАЊА У ОБРАЗОВНОМ КОНТЕКСТУ

Резиме: Језичка култура укључује један шири радијус посматрања повезујући однос језика с другим феноменима. Разноликост језичких употреба зависи од бројних ванлингвистичких, пре свега социолошки одређених ситуација. Питања која се тичу постојања говорних промена, те и подела на основу њих, више нису спорна. Полазећи од издвојених нивоа говорења на основу критеријума квалитета реализације језика, сматрамо да би значајно било указати, по истом критеријуму, и на различите нивое језичког изражавања у процесу комуникације. Упркос несумњивог постојања различитих поткодова које поседује сваки развијени језик у својим конкретним реализацијама, одговарајућем аспекту језика у нашој методичкој пракси није поклоњена одговарајућа пажња. Сматрамо да би овај сегмент језичког изражавања треба истражити имајући у виду неопходност стандардизације језичког општења у циљу побољшања комуникације. Посебно издвајамо значај наставног процеса, јер школа има пресудан значај у овладавању језичким изражавањем, као и систематском неговању свести о значају језика.

Кључне речи: језичка култура, нивои језичког изражавања, формално, неформално, академско изражавање.

др и др ум. Андреа Палашти, ванредни професор, Нови ликовни медији
Департаман ликовних и примењених уметности
Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
andrea.and.palasti@gmail.com

ЛИКОВНИ ЕЛЕМЕНТИ: ЕКО–ПЕДАГОШКИ ПРЕОКРЕТ

Резиме: Шта значи подучавати теорију форме усред климатског колапса? Како се може водити настава о боји и перспективи када глобална перспектива пролази кроз дубоке промене, као да цео свет губи свој 'вид'? Полазећи од ових изазова, презентација ће имати облик илустративног предавања, откривајући идеје и утицаје који су инспирисали екопедагошки заокрет у подучавању предмета 'Ликовни елементи' и пружити примере новог, експерименталног курикулума. Развој новог курикулума јавио се као кључни одговор у данашњем пејзажу. Настава 'Ликовни елементи' с повезаношћу с природом може пружити студентима холистичко и међусобно повезано разумевање уметничког израза. Подстиче их да посматрају, цене и црпе инспирацију из света око себе, подстичући критичнију везу између уметности и околине. Нови курикулум састоји се од практичних активности и прикупљања информација о Дунаву – о линији, боји, облику и текстури реке, али и његовом ширем контексту из перспективе историје, културе, политике и екологије. На пример, студенти су репродуковали боје реке, које варирају према проблематичним историјама, тромим економијама и променљивим географијама. Кроз акте постајања, студенти су вежбали како ходати попут шкољки, остављајући линије у песку као тајне симболе, јер разумевање како се шкољке крећу по речном кориту може бити кључно питање у екологији реке. У овом светлу, презентација позиционира ликовно образовање унутар оквира критичке педагогије, с циљем истраживања како учење о ликовним елементима може да се бави и еколошким питањима. Овај приступ се слаже с екопедагошком перспективом која препознаје важност интегрисања еколошке свести у образовање.

Кључне речи: ликовни елементи, еко–педагогија, перформативност.

Найомена. Фото архив АУНС
Наромена. Фото архив АУНС
Note. AANS photo archive

Црџеж [комбинована техника]
Crtež [kombinovana tehnika]
Drawing [combined technique]

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2017,
пресовани угљен, литографска креда,
акрилна боја на картону, 70 x 53 cm

Наротена. Anica Radošević Babić, 2017,
presovani ugljen, litografska kreda,
akrilna boja na kartonu, 70 x 53 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2017, pressed
charcoal, lithographic chalk,
acrylic paint on cardboard, 70 x 53 cm

3.

ПОДСТИЦАЈНА СРЕДИНА
ЗА УЧЕЊЕ, ИСТРАЖИВАЊЕ
И СТВАРАЛАШТВО

др Исидора Кораћ, професор струковних студија, Педагогија и Методика наставе
Висока школа струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре Сирмијум
Сремска Митровица (Србија)
oisidora@gmail.com

ИНСПИРАТИВНО ФИЗИЧКО ОКРУЖЕЊЕ КАО ПОЗИВ НА ИГРУ, ИСТРАЖИВАЊЕ И СТВАРАЛАШТВО

Резиме: Физичко окружење вртића обликује положај и улоге свих учесника процеса учења, утиче на њихове међусобне односе које граде, одражава вредности које се негују у процесу учења. Да би физичко окружење било инспиративно за учење, игру и стваралаштво деце неопходно је да буде богато подстицајима који позивају на истраживање, да нуди мноштво различитих ликовних материјала, средстава и реквизита који могу да се користе на различите начине и који омогућавају различите начине стваралачког изражавања, да пружа могућност за сензорна искуства и истраживање (текстура, мириса, звукова, покрета и сл.), да подржава припадност, персонализованост, сарадњу и позитивну међузависност деце и сл. Циљ истраживања био је да се утврди: 1) како васпитачи процењују карактеристике физичког окружења вртића, колико оно подстиче игру, истраживање и стваралаштво деце, као и 2) који су њихови предлози за увођење потребних промена. У истраживању је учествовало 60 васпитача из различитих предшколских установа у Републици Србији. За потребе истраживања конструисана је чек листа и полуструктурисани интервју. Примењена је квалитативна анализа прикупљеног материјала. Налази истраживања указују да васпитачи препознају да физичко окружење вртића недовољно подстиче сарадњу и позитивну међузависност учесника процеса учења, да постоји потреба за реструктурирањем просторних целина у промени простора радних соба, уношење инспиративних материјала за истраживање у заједничке просторе вртића као и прављење конструкција и инсталација у дворишту како би се више подстицала игра, истраживање и стваралаштво деце. У закључним разматрањима истакнуто је да грађење квалитетне праксе вртића, између осталог, представља континуирани процес преиспитивања, самовредновања и заједничког вредновања карактеристика физичког окружења кроз рефлексивно преиспитивање кључних димензија контекста праксе. Да би овај процес био успешан неопходно је оснаживање свих запослених за рефлексивну праксу, изградњу заједничког разумевања функција физичког окружења у пракси и програму рада са децом и уношење потребних промена културе и структуре предшколске установе.

Кључне речи: физичко окружење, стваралаштво, игра, истраживање, предшколска установа.

др Сандра Бјелан, ванредни професор, Педагогија и Дидактика
Филозофски факултет, Универзитет у Сарајеву (Босна и Херцеговина)
дипл. наст. ум. Илда Халилчевић, мастер студент, наставнички одсек
дипл. наст. ум. Илма Кулић, мастер студент, наставнички одсек
дипл. наст. ум. Емина Зећировић, мастер студент, наставнички одсек
Академија ликовних уметности, Универзитет у Сарајеву (Босна и Херцеговина)
sandra.bjelan@ff.unsa.ba

НЕМАЈУ СВЕ УЧИОНИЦЕ ЧЕТИРИ ЗИДА: АНАЛИЗА ПОТЕНЦИЈАЛА ВАНУЧИОНИЧНИХ ПРОСТОРА ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ НАСТАВЕ ЛИКОВНЕ УМЕТНОСТИ И ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Резиме: Настава ликовне уметности и ликовне културе се најчешће реализује у учионичком простору на начин да се процес одвија у учионицама у којима се реализује и настава из других предмета или у специјализованој учионици/кабинету. Изузетно, мада савремене методичке тенденције упућују на то, део наставе се изводи у музејским и галеријским просторима. Креирање подстицајне средине за учење, једна је од нужних претпоставки за реализацију квалитетне наставе која је креативна, истраживачка и стваралачка. Будући да су баријере у школама за креирање таквог окружења често изазовне за превазилажење, наставник је позван да истражи потенцијале и да креира прилике у којима може, уз минималне интервенције, ванучионични простор прилагодити циљевима наставе и васпитно-образовним исходима учења. Циљ овог рада је да се истраже и анализирају потенцијали ванучионичних простора у граду Сарајеву, и дефинисати предности поучавања и учења у таквим окружењима. Истраживање је реализовано у оквиру предмета Методика наставе ликовне уметности и ликовне културе 5 на мастер студијама наставничког смера Универзитета у Сарајеву – Академије ликовних уметности. Методе које су коришћене су метода теоријске анализе, дескриптивна метода и компаративна метода. Резултати истраживања показују да град Сарајево има потенцијале за реализацију ванучионичне наставе уз минималне интервенције и да се отварањем учиониčkih врата може отворити цели низ прилика за реализацију наставе која је квалитетна, креативна и истраживачка, а чије предности засигурно превазилазе очекиване васпитно-образовне исходе учења дефинисане курикулумом.

Кључне речи: креативно поучавање, методика наставе ликовне уметности, студенти будући наставници.

др Тамара Николић, доцент, образовање одраслих
маст. андаг. Никола Коруга, асистент, образовање одраслих
Филозофски факултет Универзитета у Београду (Србија)
tamara.v.nikolic@gmail.com

ПЕРФОРМАТИВНО ОКРУЖЕЊЕ ЗА УЧЕЊЕ У КОНТЕКСТУ ОБРАЗОВАЊА СТУДЕНАТА АНДРАГОГИЈЕ

Резиме: У раду су приказани резултати истраживања који се односе на значај перформативног образовног окружења у настави на основни студијама андрагогије на Филозофском факултету, Универзитета у Београду. Овакво образовно окружење креирано је на изборном предмету Драмске технике у образовању одраслих, који се реализује на трећој години основних студија андрагогије. У настави су коришћене технике примењениг позоришта, перформанса, игре и импровизације што доприноси креирању подстицајног окружења за учење, лични и професионални развој. Прикупљање података је реализовано у формату радионице применом експресивних истраживачких метода. Овај приступ укључује рефлексију на искуство рекреирањем сцена насталих током наставног процеса, освешћивањем отелотворених промена на личном нивоу помоћу цртања и вајања. Резултати истраживања указују да перформативно окружење за учење доприноси постизању социјалних, терапијских и образовних ефеката у формалном образовању. Од терапијских се нарочито истичу повећано самопоуздање, спремност на преузимање ризика, превазилажење треме од јавног наступа, док се од социјалних ефеката истиче стрављење блиских веза које доводи до групне кохезије и сарадња која се протеже и ван предмета. Образовни ефекти се најбоље очитују исказом "што можеш на сцени можеш и у животу" што подразумева трансфер онога што се провежбава у учионици и преноси се директно на свакодневни живот, као што су преузимање иницијативе, креативност и разигран став према животу. Материјали настали у истраживачкој радионици, праћени разговорима са учесницима, откривају да ефекти перформативног учења могу имати континуиран значај с обзиром на чињеницу да ће их студенти образовања одраслих мултиплицирати како кроз промене на личном нивоу, тако и у односу на њихову професионалну праксу.

Кључне речи: перформативно учење, студенти андрагогије, окружење за учење, формално образовање.

др Војислав Илић, ванредни професор, Методика наставе ликовне културе
Ликовни одсек, Факултет уметности, Универзитет у Приштини
са привременим седиштем у Косовској Митровици (Србија)
Одсек за примењену и ликовну уметност, Филолошко–уметнички факултет
Универзитет у Крагујевцу (Србија)
vilicdva@gmail.com

ОРГАНИЗАЦИЈА И УРЕЂЕЊЕ ПРОСТОРА ЗА ЛИКОВНЕ АКТИВНОСТИ У ШКОЛАМА

Резиме: Простор у коме се одвија васпитно-образовни рад има великог удела у успешности остваривања васпитно-образовних задатака. Наиме, функционално и естетски уређен простор, делује васпитно, а ученицима у добро организованом и пријатном простору је учење лакше. Поред тога ученици имају потребу да га естетски обликују и одржавају и уколико сами учествују у уређивању имају осећај припадности и власништва. Подручје естетског уређења простора је и милтидисциплинарно, јер у реализацији одговарајућег уређења треба да учествују сви субјекти који у том простору живе и раде. Организација у било ком простору у школи, па и у кабинету за наставу ликовне културе, може изузетно да утиче на ученичке ставове и навике у учењу. Ученицима је потребно окружење, које је организовано, стимулативно и удобно, да би учење било ефикасно. Стварање окружења за собом повлачи прављење практичног физичког плана уређења простора уз поштовање антрополошких норми за пројектовање намештаја и простора. Набављање разноврсног специфичног намештаја (који је прилагођен узрасту, потребама и активностима ученика), литературе, материјала, прибора. Уз све ово треба узети у обзир и специфичности процеса сазнавања у настави ликовне културе тако да у учioniци постоје посебни захтеви који се морају испоштовати како би се обезбедило учење и креативни процеси.

Кључне речи: настава ликовне културе, школски ентеријер, подстицајна средина за учење.

мр Вања Јовановић, наставник, Конзервација и рестаурација
др Ива Суботић Красојевић, наставник и научни сарадник, Историја уметности
Центар за музеологију и херитологију, Филозофски факултет у Београду (Србија)
Средња школа Техноарт Београд (Србија)
vanjajov68@gmail.com

ТЕХНОАРТ БЕОГРАД – ТРАНСФОРМАЦИЈА УМЕТНИЧКИХ ЗАНАТА КАО ПОЉЕ КРЕАТИВНОГ ДЕЛОВАЊА МЛАДИХ

Резиме: Средње школе које у свом подручју рада имају уметничке образовне профиле, у савременом свету представљају мале оазе унутар којих се оснажују индивидуални афинитети ученика, развија интелектуална радозналост и негују традиционалне уметничке вештине. Тако широко поље деловања представља велики изазов за наставнике, а у времену дигиталне револуције, од њих се захтева стално усавршавање и интегративни приступ у реализацији наставе. Креативној економији стално је потребна свежина, посебно у идејама, а то се може очекивати само од особа неспутаног духа које су способне да размишљају на маштовит начин. Духовно и креативно устројство уметничких смерова доводи до развијања предузимљивог духа који је неопходан да би се идеје спровеле у дело. Због тога се у увођењу наставних програма нагласак ставља на пројекте и пројектне задатке у чијем креирању учествују сами ученици, и то од почетних истраживања преко развијања идеје до њене реализације. На тај начин ученици стичу интелектуалну чврстину и емоционалну резилијентност, особине које су од пресудне важности у свим креативним областима. У таквим околностима наставник постаје ментор и медијатор, што је потпуно другачија улога од оне на почетку XXI века. Такве иницијативе су на свој начин ослобађајуће и циљ им је да ученицима помогну у стицању отворености духа и самопоуздања, два важна корака на путу ка култури креативности. Предмет рада је трансформација и иновирање старих уметничких заната на начин који нове околности убрзаног технолошког развоја не ограничавају већ подстичу њихов развој, дајући нове могућности за креативно изражавање и очување наслеђа на примеру програма средње школе *Техноарт Београд*. У раду ће се испитати могућности наставних приступа на основу изабраних пројектних активности и идеја за њихово спровођење, као и улога наставника и ученика у њима. Поред тога, анализираће се услови подстицајног окружења за развијање ученичких компетенције које се тичу културног наслеђа (материјалног и нематеријалног) и учешће младих у савременој култури.

Кључне речи: креативност, интердисциплинарна настава, традиционалне уметничке вештине, средња школа, *Техноарт Београд*.

маст. педаг. Милијана Лазаревић, асистент, Педагогија
докторанд, Филозофски факултет, Универзитет у Београду
Висока школа струковних студија за васпитаче и пословну информатику Сирмијум
Сремска Митровица (Србија)
vs.milijana.lazarevic@gmail.com

МАТЕРИЈАЛНОСТ И ДЕЧЈА ИГРА: КАКО СТВАРАЛАЧКЕ ПРОЦЕСЕ У ВАСПИТНО–ОБРАЗОВНОЈ ПРАКСИ УЧИНТИ ВИДЉИВИМ?

Резиме: У раду полазимо од концепта материјалности, како бисмо сагледали однос материјала за игру и стваралачких процеса у васпитно-образовној пракси вртића. Материјалност разумемо као друштвене интеракције између деце, одраслих и материјала за игру, којима се обликују стваралачки процеси у игри. Под материјалима за игру сагледавамо предмете који имају вишезначењску форму и који се у игри могу користити на различите начине. Материјали за игру представљају неодвојиви део физичког окружења вртића, те иако су присутни у оготово свакој ситуацији игре, мали број истраживања сагледава њихов допринос грађењу игре. Стога је циљ овог истраживања усмерен на сагледавање интеракција на релацији деца – материјали за игру — одрасли у васпитно-образовној пракси вртића, како би се препознали стваралачки процеси који у овим интеракцијама доприносе грађењу игре. Ове процесе истраживали смо путем сензорне етнографије, као истраживачког приступа у коме се кроз рефлексивни процес представљају доживљаји истраживача о феномену који се истражује. Истраживање је спроведено у једном државном вртићу у Београду, у групи у години пред полазак у школу. Истраживач је провео недељу дана у вртићу и кроз технику учествујућег посматрања и видео снимања, прикупио емпиријски материјал који се односи на ситуације игре које су израњале у васпитно-образовној пракси вртића. У анализи емпиријског материјала издвојене су секвенце из игре које се препознају као релевантне за сагледавање стваралачких процеса у игри. Налази истраживања указују да материјали за игру својим обликом и својствима покрећу стваралачке процесе, те да се грађење значења у игри структурира у односу на карактеристике материјала, искуства која деца уносе у игру, као и интеракција између деце и одраслих. Истраживање пружа значајне импликације за васпитно-образовну праксу, јер указује да одрасли могу покренути стваралачке процесе код деце онда када нуде материјале за игру који имају вишезначењску форму, али и онда када промишљено учествују у игри, проширујући дечја искуства и градећи нове везе између постављених значења материјала за игру.

Кључне речи: материјалност, материјали за игру, дечја игра, стваралаштво.

дипл. конз. и рест. Клаудиа Шарић–Марић Андрејевић фон Еркман, примењени уметник – конзервација и рестаурација, мастеранд, мастер програм Мастер професор у области уметности Катедра за теоријске предмете, Департман ликовних и примењених уметности Академија уметности у Новом Саду (Србија)
ateljeklaudia@gmail.com

МОГУЋНОСТ КРЕАТИВНОГ РАДА СА ДЕЦОМ У МАЛИМ РУРАЛНИМ СРЕДИНАМА: ПРИМЕР СЕЛА ДОЈКИНЦИ

Резиме: Током летњег распуста, село Дојкинци на југоистоку Србије, добија своју јединствену живописност, постајући место где одјекују звуци дечје граје. Малишани, попут чигри, разиграно пролазе кроз село које је окружено очаравајућим природним лепотама. У селу је 2022. завршена обнова зграде месне заједнице, а средства су обезбедили сами мештани, препознајући потребу за функционалним објектом који би допринео оснаживању социјани садржаја у њиховој заједници. На иницијативу мештана и локалне заједнице, унутар обновљене зграде одржана је изложба посебно осмишљена за децу под називом *Циркус Калгер*. Осим саме изложбе, организован је и пратећи образовни програм са фокусом на тему циркуса. Ова иницијатива имала је за циљ да пружи образовно и забавно искуство најмлађима, истовремено доприносећи културном и социјалном животу целокупне заједнице у руралној средини кроз упознавање националне и светске уметности. Показало се да је овакав вид садржаја добра основа за образовно и креативно искуство најмлађима, кроз забавне активности и игру, са посебним фокусом на ликовно васпитање и образовање.

Кључне речи: рурална подручја, образовне изложбе, ликовно васпитање и образовање.

Најомена. Аница Радошевић Бабић, Изложба *Семе прапојенцијал*, СУЛУВ, Нови Сад, 2019.

Напомена. Anica Radošević Babić, Izložba *Seme prapotencijal*, SULUV, Novi Sad, 2019.

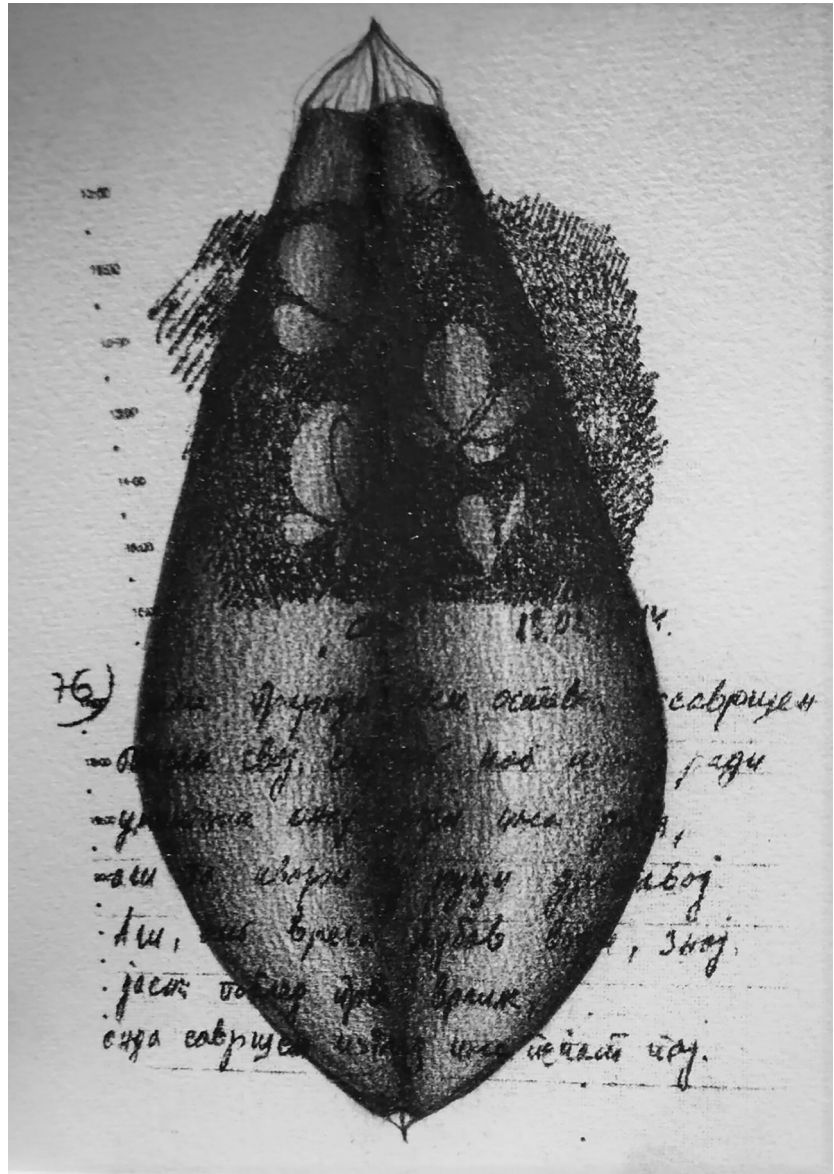
Note. Anica Radošević Babić, Exhibition *Seme Prapotential*, SULUV, Novi Sad, 2019.

Цртеж [комбинована техника]
Crtež [kombinovana tehnika]
Drawing [combined technique]

Напомена. Аница Радошевић Бабић, 2019,
мекане Б 3, 4, 5, 6, 7 графитне оловке на
површини графичког листа изведеног
у техници литографског претиска на
320-грамском папиру (Hahnemuhle) за
дубоку штампу, 15 x 14 cm

Напомена. Anica Radošević Babić, 2019,
mekane B 3, 4, 5, 6, 7 grafitne olovke na
površini grafičkog lista izvedenog u tehnici
litografskog pretiska na 320-gramskom papiru
(Hahnemuhle) za duboku štampu, 15 x 14 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2019, soft B 3,
4, 5, 6, 7 graphite pencils on the surface of
a graphic sheet made in the technique of
lithographic overprinting on 320-gram paper
(Hahnemuhle) for gravure printing, 15 x 14 cm

4.

КОМПЕТЕНЦИЈЕ НАСТАВНИКА УМЕТНОСТИ У СВЕТЛУ САВРЕМЕНЕ ОБРАЗОВНЕ ПРАКСЕ

Найомена. Аница Радосевић Бабић, Изложба Семе ѓрајојџенцијал, СУЛУВ, Нови Сад, 2019.

Наромена. Anica Radošević Babić, Ilzložba Seme prapotencijal, SULUV, Novi Sad, 2019.

Note. Anica Radošević Babić, Exhibition Seme Prapotential, SULUV, Novi Sad, 2019.

др Едита Слуњски, редовни професор, Предшколска педагогија
Филозофски факултет Универзитета у Загребу (Хрватска)
дипл. васпитач Марина Ланчић, Предшколско васпитање
Дечји вртић *Иванчице*, Иванец (Хрватска)
eslunjsk@ffzg.hr

Пленарно излагање по позиву

МОГУЋНОСТИ УПОТРЕБЕ РАЗЛИЧИТИХ ЕКСПРЕСИВНИХ МЕДИЈА У ОБЛИКОВАЊУ ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНОГ ПРОЦЕСА ВРТИЋА

Резиме: Перспективу развоја васпитно–образовног процеса вртића увелико одређује спремност васпитача да добро разуме децу и њихове перспективе, начине разумевања, доживљаје и искуства. Те перспективе деца могу се изразити коришћењем различитих симболичких форми (симболичких језика) која се подударују с низом уметничких подручја. То је разлог због кога неке посебно развијене педагошке концепције, на пример, италијански *Reggio Emilia* приступ, посебно заговарају идеју стварања примерених услова у којима деца могу да комуницирају своје перспективе ослањајући се на неке од својих симболичких језика. Стога сваки *Reggio* вртић има такозвани *ајтелиер*, односно мали уметнички студио у коме деца комуницирају језиком уметности, односно креативно се изражавају коришћењем различитих експресивних медија. Деца се у комуникацији ослањају на различите симболичке системе у оној мери у којој култура њихове околине то подржава. Управо из тог разлога, у васпитно-образовном раду с децом раног и предшколског узраста није примерено форсирати само уобичајене симболичке системе (који се ослањају искључиво на вербални код), јер би то могло лимитирати и дестимулисати њихова настојања да већ од најранијег узраста изражавају и с другом децом размењују своја знања, искуства и разумевања. Уместо тога, сматрају да је неопходно поштовати различите модалитете дечје комуникације у васпитно-образовном раду. Пажљиво и активно "слушање деце" васпитачима помаже у креирању окружења у којем се стварање значења дешава на много различитих начина, што подразумева и прихватање оних облика комуникације деце који се ослањају на њихове симболичке репрезентације. Примереност одређеног медија одређује однос његових трансформацијских карактеристика и жеље детета да изрази одређену идеју или концепт. Смисао употребе експресивних медија није у томе да деца науче како се нешто црта, слика или на било који други начин приказује, већ им помоћи да сопствене "теорије" пропитују и артикулишу, да их изразе, о њима с другима расправљају, као и да их понекад тестирају и ревидирају. У раду ћемо проблематизовати употребу различитих експресивних медија у обликовању васпитно–образовног процеса у неким од вртића у Републици Хрватској.

Кључне речи: *Reggio Emilia* приступ, симболички језици, предшколски програм.

др Лада Дураковић, редовни професор, Музикологија
маст. муз. педаг. Лаура Марин, Музичка педагогија
Музичка академија Универзитета Јурај Добриле у Пули (Хрватска)
lada.durakovic@gmail.com

ПОПУЛАРНА МУЗИКА У ХРВАТСКИМ ВИСОКОШКОЛСКИМ УСТАНОВАМА И ПРОЈЕКТИ СТУДЕНАТА МУЗИЧКЕ АКАДЕМИЈЕ У ПУЛИ

Резиме: Доминантна изложеност младих популарној музици има значајан утицај на њихове слушачке преференције. Рецентна истраживања спроведена у Хрватској (на пример, Dobrota and Reić Ercegovac, 2017; Brđanović, 2014; Škojo, 2019) показују да је већина младих, посебно у адолесцентском добу претежно наклоњена популарним музичким жанровима. Популарна музика је такође заступљена у плановима и програмима у настави музике основних и средњих школа. Колико су, међутим, студенти музичке педагогије и музикологије, који се припремају за рад у школама, образовани за подучавање о популарној музици? Постоје ли на високошколским установама колегијуми везани уз тај важан сегмент музичког образовања или студенти знања стичу самоучењем, самообразовањем и слично? У овом излагању представимо резултате истраживања заступљености популарне музике на Музичким академијама и другим институцијама које образују будуће музичке педагоге и музикологе у Хрватској у оквиру постојећих колегијума или наставних пројеката. Такође, представимо два популарно-музичка пројекта која су уз помоћ ментора осмислили студенти Музичке педагогије *Музичке академије* у Пули.

Кључне речи: популарна музика, високо школство, *Музичка академија*.

др Миомира Ђурђановић, редовни професор, Методика наставе музичке културе
Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
маст. теор. ум. Марија Милтојевић, асистент, Методика наставе музичке културе
Факултет уметности Универзитет у Нишу (Србија)
miomira.djurdjanovic@gmail.com

СТАВОВИ НАСТАВНИКА О ПОДУЧАВАЊУ ДУХОВНЕ МУЗИКЕ У СТАРИЈИМ РАЗРЕДИМА ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Резиме: Духовна музика је имала своје место у основношколском образовању од самих почетака. Међутим, политичка и друштвена превирања су утицала на њу, те је под њиховим притиском била или додавана или потпуно изостављана из наставних програма. Иако је током времена мењала своју улогу и значај у основном музичком образовању, духовна музика и даље остаје присутна и релевантна и данас. Њена улога се може проматрати кроз призму културног наслеђа и духовног развоја, пружајући ученицима јединствено искуство и разумевање музичког света. Оно што остаје као изазов јесте сам појам духовне музике, који је веома комплексан и тешко се прецизно дефинише. Због тога смо се у нашем истраживању фокусирали на дефинисање духовне музике у оквиру наставног програма предмета Музичка култура од 5. до 8. разреда општеобразовне школе, као и на њену заступљеност током часова. Испитано је 32 наставника основне школе који су, одговарајући на питања из анкетног упитника, дефинисали духовну музику. Такође, саставили су списак композиција које су препоручене за извођење и слушање у оквиру наставног програма под називом духовна музика. Запажено је да многи наставници поистовећују појам духовне музике са религиозном музиком, без обзира на пол и године старости. Такође, сматрају да су садржаји ове теме довољно заступљени на часовима Музичке културе и да је ова тема погодна за међупредметно повезивање, а да је најчешће обрађују кроз слушање. Резултати истраживања указују на потребу редефинисања појма духовне музике у наставном програму, као и на потребу успостављања јасних смерница за обраду ове наставне области.

Кључне речи: музичка култура, наставници, наставни програм, духовна музика, религиозна музика.

Цртеж [комбинована техника]
Crtež [kombinovana tehnika]
Drawing [combined technique]

Найомена. Аница Радосевић Бабић,
2017, пресовани угљен, литографска
креда, акрилна боја на површини
графичког листа изведеног у техници
колаграфије на 320-грамском папиру
(Hahnemuhle) за дубоку штампу,
70 x 53 cm

Napomena. Anica Radošević Babić,
2017, presovani ugljen, litografska
kreda, akrilna boja na površini
listića izvedenog u tehnici kolagrafije na
320-gramskom papiru (Hahnemuhle) za
duboku štampu, 70 x 53 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2017,
pressed carbon, lithographic chalk, and
acrylic paint on the surface of a graphic
sheet made in the collagraphy technique
on 320-gram paper (Hahnemuhle) for
gravure printing, 70 x 53 cm

5.

УМЕТНИЧКА ПЕДАГОГИЈА И ИНКЛУЗИВНА ОБРАЗОВНА ПРАКСА

Найомена. Фото архив АУНС

Наротена. Фото архив АУНС

Note. AANS photo archive

маст. наст. Мариа Лоизоу, наставник у основној школи
Међународна школа *EtonHuse* Малезија, Куала Лумпур (Малезија)
maria.loizou.p@gmail.com

УНАПРЕЂЕЊЕ ИНКЛУЗИВНЕ ПЕДАГОГИЈЕ КРОЗ УМЕТНОСТ: СТРАТЕГИЈЕ ЗА НЕГОВАЊЕ КРЕАТИВНОСТИ И ПРИХВАТАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ У МЕЂУНАРОДНИМ ОСНОВНИМ ШКОЛАМА

Резиме: Наставна парадигма под називом „Унапређење инклузивне педагогије кроз уметност: стратегије за неговање креативности и прихватање различитости у међународним основним школама“ истражује однос између неговања креативности кроз уметничко образовање и прихватања различитости у оквиру инклузивног педагошког контекста. Наставно искуство се фокусира на ученике 4. године и истражује наставне методе које укључују приступе засноване на пројектима и *STEAM* учења (наука, технологија, инжењерство, уметности и математика), користећи цртање, перформансе, креације и експерименте кроз интердисциплинарне теме за промовисање самоизражавања, критичког мишљења и креативности у решавању проблема. Циљ истраживања је да испита како уметничко образовање може допринети неговању инклузивног окружења за учење где ученици прихватају самоизражавање, поштују друге, учествују у критичком размишљању и негују креативност у учењу решавања проблема из стварног живота. Опсервација наставе и учења наглашава важност пружања могућности ученицима да се изразе кроз различите уметничке медије, сарађују са вршњацима у разноликом окружењу и истражују интердисциплинарне теме које су повезане са аспектима стварног живота. Резултати наставног искуства показују да интегрисање уметности у наставни план и програм промовише самоизражавање када даје рефлексивну повратну информацију или учествује у дискусијама, подстиче вештине критичког мишљења када се истражује нови концепт, подстиче креативност у решавању проблема у стварном животу, подржава истраживање да конструише нова знања и унапређује емпатију и комуникацију међу ученицима различитих способности, култура и порекла. Ангажовањем у уметничким активностима, ученици уче да прихватају критичке и рефлексивне повратне информације, сарађују са другима тако што деле идеје, преузимају одговорност за различите улоге, буду брижни и приступају изазовима са радозналешћу и отвореношћу. У закључку, искуство наставе и учења наглашава значај наставе кроз уметност као креативног средства индивидуалног и сарадничког изражавања и истраживања у инклузивном међународном образовном окружењу. Укључујући уметност у наставни план и програм, наставници могу ефикасно да повећају вештине критичког размишљања ученика о било којој способности учења, стилу или позадини, подстичу креативност као вредну меку вештину у решавању проблема и промовишу начин размишљања код ученика. Налази сугеришу да интегрисање уметности у наставну праксу може допринети развоју будућих грађана који су отвореног ума, емпатични и опремљени вештинама потребним да напредују у све разноврснијем и сложенијем свету. У раду се такође предлажу потенцијалне области за будућа истраживања, као што је истраживање како даровити ученици могу да се истичу у инклузивном окружењу за учење и које стратегије или интервенције треба да буду уграђене да би се подржале јединствене потребе и таленти свих ученика.

Кључне речи: самоизражавање, креативност, критичко мишљење, испитивање, ефективност.

маст. терап. Јелена Марковић, Окупациона терапија
др Саша Степановић, ванредни професор, Педагогија
Академија за хумани развој, Београд (Србија)
jelena.markovic1001@gmail.com

УМЕТНОСТ КАО СРЕДСТВО У ИНКЛУЗИВНОМ ОБРАЗОВАЊУ ДЕЦЕ СА ПОРЕМЕЋАЈЕМ ИЗ СПЕКТРА АУТИЗМА

Резиме: У овом раду ћемо истаћи важност уметности као средства у инклузивном образовању ученика са поремећајем из спектра аутизма, нарочито оних који су невербални. Ликовни израз као начин комуникације за невербалне ученике са аутизмом, омогућава увид у њихове когнитивне, афективне и конативне садржаје, као и процену њихових школских достигнућа. Уметност је универзално и приступачно средство за успешан васпитно-образовни процес. Примена окупационе терапије и прилагођавање материјала и прибора за рад омогућавају превазилажење моторичких и сензорних изазова код ученика. Недостатак имитативних образаца у понашању код аутизма приликом коришћења уметности као медијума, омогућава аутентичан израз који је важан за разумевање личног искуства ученика. Такође, уметност омогућава и модификацију наставних садржаја и метода како би се ускладили са потребама, могућностима и жељама ученика у инклузивном образовању. Универзалност оваквог приступа детету са поремећајем из спектра аутизма огледа се у применљивости на свим узрастима деце и успешности превазилажења свих моторичких и сензорних изазова са којима се суочавају. Уметнички продукт се затим обрађује као аутпут који је тешко, или у неким случајевима немогуће добити на други начин, и истовремено се негује и као средство комуникације ученика са социјалним окружењем. Терапијски значај у оквиру инклузивног образовања се мери успешношћу интерпретације наставних садржаја и комуникацијског процеса уметничким продуктом и прихватљивим облицима понашања ученика у смислу адаптивног одговора у кризним ситуацијама узрокованим унутрашњим стањем или за ученика неприхватљивим променама у физичком и социјалном окружењу. У истраживање започето 2018.године у Србији, укључено је тридесеторо невербалне и недовољно вербалне деце са поремећајем из спектра аутизма, различитог узраста и оба пола, а резултати указују на допринос уметничког израза окупационој перформанси, комуникацији и когнитивно-бихејвиоралним позитивним променама. Такође, код дечака коме је најдуже и најинтензивније била доступна окупациона терапија, појавио се натпросечан уметнички израз без примене арт терапије, а све породице потврђују мањи степен стреса и анксиозности, као и бољу социјалну укљученост.

Кључне речи: аутизам, инклузија, уметност, окупациона терапија, комуникација.

др и мр ум. Сања Филиповић, редовни професор, Методика ликовног васпитања и образовања
Катедра за теоријске предмете, Департман ликовних и примењених уметности
Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
маст. психол. Весна Јањевић Поповић, школски психолог, Психологија
Удружење за подстицање дечјег развоја Велики мали свет, Београд (Србија)
sanja.filipovic73@gmail.com

ПОСРЕДОВАЊЕ УМЕТНОСТИ ДЕЦИ И ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА САДРЖАЈА У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Резиме: Настава ликовне културе по својој природи дисциплине подразумева као основни садржај уметничке продукте којима се посредују и разматрају одређени проблеми у конкретном образовном раду. Ипак, постоје и одређене законитости развоја, као и остали психолошки или културолошки фактори који утичу на то која ликовна дела бирамо за рад у настави, и како одређујемо контекст образовног процеса у раду са ученицима. Са друге стране, законитости дечјег развоја и њихове индивидуалне особености утичу и на саму апрецијацију одређених визуелних садржаја, а која се може значајно разликовати у односу на одрасле, што је и доказано у бројним истраживањима овог проблема. Управо у овом раду, представићемо други део резултата недавно спроведеног и објављеног првог дела истраживања у коме се разматрало у којој мери су ликовно-естетске преференције ученика у основној школи према уметничким делима поклапају са преференцијама одраслих у погледу ликовно-естетског вредновања појединачних уметничких дела обухваћеним овим истраживањем. У анкети је примењен је *Уиџџет* са у коме су испитаници давали одговоре и вредновали одабрана дела модерне уметности у складу са задатим критеријумима. Узорак су чинили 450 ученика од 5. до 8. разреда основне школе и 450 одраслих — родитеља и наставника. Истраживање је спроведено у Београду, Новом Саду и Сомбору у току академске 2020–2021. године. Недавно објављени резултати првог дела истраживања показали су да су код већине популације из оба узорка сразмерно једнаке преференције према одабраним ликовним делима модерне уметности која им се посебно допадају, али да постоји статистички значајна разлика у односу на форму и садржај ликовних дела модерне уметности. У овом раду ће бити приказани нови резултати у којима су идентификоване значајне разлике између испитаника у њиховим преференцијама у односу на вредновање појединачних примера ликовних дела зависно од стилских одлика уметничког правца коме дело припада као и стила и ликовне поетике самог уметника, а у односу на форму и садржај дела. Ови резултати су додатно потврдили претходно идентификоване разлике, а што може бити значајан смерница за приступе наставника у образовној пракси, када је у питању посредовање уметности деци.

Кључне речи: методика наставе, посредовање уметности деци, ликовно васпитање и образовање, ликовно-естетске преференције, настава ликовне културе.

Микс медији [комбинована техника]
Miks mediji [kombinovana tehnika]
Mixed media [combined technique]

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2019, картонска лепенка, слама, акрилна бела боја, PVC фолија, офсетна црна боја, графички отисак литографија–претисак (15 x 14 cm), 100 x 70 cm

Напомена. Anica Radošević Babić, 2019, kartonska lepenka, slama, akrilna bela boja, PVC folija, ofsetna crna boja, grafički otisak litografija–pretisak (15 x 14 cm), 100 x 70 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2019, cardboard, straw, acrylic white paint, PVC foil, offset black paint, graphic print lithography-overprint (15 x 14 cm), 100 x 70 cm

---

6.

СОЦИЈАЛИЗАЦИЈА И ЕМАНЦИПАТОРСКЕ ПРАКСЕ У ОБРАЗОВАЊУ НА ПОЉУ УМЕТНОСТИ

др Бојана Шкорц, редовни професор, Психологија
Одсек за теоријске предмете, Факултет ликовних уметности
Универзитет уметности у Београду (Србија)
bskorc@yahoo.com

ЦРТЕЖ КАО ЕКСПРЕСИВНИ ПОТЕНЦИЈАЛ У РАДУ СА ОСЕТЉИВИМ ГРУПАМА

Резиме: Анализирана је примена слободног цртежа (без задате теме) и значаја активности цртања у остварењу психолошке добити током рада са индивидуама и групама. У периоду 1994–2024. године је цртеж примењиван као изражајно средство у раду са децом погођеном ратним сукобима, особама у миграцији и особама из подзаступљених социјалних група. Рад приказује искуство у примени цртежа током групне психолошке интервенције у току или након кризе, са тенденцијом да се истражи значај активности цртања, као и правилности и осетљиве тачке током психолошке интервенције. Будући да је једна од најкритичнијих последица ситуације кризе ограничена или осиромашена интеракција са окружењем, вршњацима, породицом, цртеж је коришћен као моћно невербално средство изражавања које ублажава доживљај кризе и премошћује ограниченост интеракције. Указује се неколико кључних налаза: 1 – цртеж се појављује као симбол селфа и садржи информације о целовитом доживљају себе (психолошки поступак према цртежу током радионице је једнак као да се ради о особи); 2 – цртање као активност не захтева вербализацију и рационално просуђивање, чиме се ослобађа шира емоционална димензија израза (“Вама сам открио што нисам ни мислио!” говори један учесник радионице – цртеж предњачи испред рационализације искуства); 3 – при интервенцији у кризи цртеж се појављује као први, најмање инвазиван, спонтан израз (редослед: дете у кризи ће најпре почети да црта, касније да пише, потом да се укључује у драмску игру и да се слободно укључује у сваку игру); 4 – анализа цртежа који су спонтано настајали показује да са повећањем личне инвестиције у активност цртања долази до (на први поглед) осиромашења ликовности али до истовремене промене односа цртач–нацртано, повећава се експресивност а смањује димензија социјалне пожељности. На основу искуства у примени слободног цртежа у раду са осетљивим групама, видимо да слободном цртежу припада значајно место у развоју интерактивних способности, изградњи личног и групног идентитета и стварању начина овладавања траумом.

Кључне речи: цртеж, експресија, интервенција у кризи.

др Биљана Пејић, доцент, Психологија, Академија за хумани развој, Београд (Србија)
др Тијана Мандић, редовни професор, Психологија, Америчка асоцијација за психолошке науке
Вашингтон (Сједињене Америчке Државе)
др Бојана Шкорц, редовни професор, Психологија, Одсек за теоријске предмете
Факултет ликовних уметности, Универзитет уметности у Београду (Србија)
b.pejic@yahoo.com

ОСЕЋАЊЕ РАДОСТИ КОД СТУДЕНАТА УМЕТНОСТИ И НАУКЕ

Резиме: У истраживању се посматра степен, садржај и квалитет субјективног осећања радости код студената уметности и науке. Намера је да се утврди да ли постоје разлике између студената уметности и хуманистичких наука у проценама општег нивоа радости, као и у специфичним областима искустава за које се везује радост. У истраживању је учествовало 110 студената уметности и хуманистичких наука (по 55 из сваке групе). Испитаници су попуњавали упитник о радости (Мандић, 2023), који је садржао 30 питања, датих у форми седмостепене Likertove скале. Упитник је мерио општи фактор радости и шест димензија радости: индивидуалност, активност, узбуђеност, друштвеност, пасивност и спокој. Резултати показују да доживљај радости зависи од професионалне оријентације испитаника. Мада испитаници из обе групе себе процењују као радосне особе, студенти хуманистичких наука имају нешто више скорове на општем фактору радости и димензијама: индивидуалност, активност и друштвеност. Они су бројнији у категорији веома радосних особа, док је код студената уметности овај фактор нешто слабије наглашен. Налази указују да је радост присутна у животу обе групе испитаника. Испитаници припадају категорији младих, па се очекује да су скорови глобално виши него што би били за укупну популацију. Њихова радост се често повезује са спољњим догађајима, али и унутрашњим квалитетом процеса, са помисли, идејом, инспирацијом. Студенти хуманистичких наука су активнији "трагачи" за радошћу. Они настоје да се окруже радосним људима, лакше примећују позитивне ствари око себе и код других, отворенији су да поделе радост, али и да уживају у туђој, радост их мотивише за активности. С друге стране, студенти уметности су више интровертирани, стидљиви, у социјалним ситуацијама неупадљиви, мање спремни да показују и деле своју радост са другима. Отуд је њихова радост мање "видљива", "јавна", "гласна" у интеракцији са људима. Налаз нуди не само снимак емоционалног стања испитаника, већ и упућује на то како створити развојно оптималну атмосферу у раду са овим групама.

Кључне речи: радост, емоције, уметност.

маст. лик. умет. и маст. конз. и рестаур. Марија Цурк, конзерватор и рестауратор, докторанд
Докторске академске студије, Методика наставе
Факултет за образовање учитеља и васпитача, Универзитет у Београду (Србија)
curkmarija@gmail.com

ЗНАЧАЈ ВРЕДНОСТИ НАЦИОНАЛНОГ И СВЕТСКОГ УМЕТНИЧКОГ И КУЛТУРНОГ НАСЛЕЂА У НАСТАВИ ПРЕДМЕТА ЛИКОВНА КУЛТУРА

Резиме: Један од специфичних циљева образовања је подстицање разумевања и поштовања међу културама, а то посебно постаје важно у савременом контексту у којем се суочавамо са могућношћу поступног стапања различитих културних израза услед појачане интеракције и свеprisутне тенденције универзализације. Препознавање ширих друштвених и психолошких димензија које са собом носе вредности уметничког и културног наслеђа за свеобухватан развој деце и младих, отвара и питање доприноса образовне теорије и праксе као чувара и преносиоца тих вредности. Циљ спроведеног истраживања је да се утврде ставови учитеља и наставника који држе Ликовну културу о значају који је дат тим вредностима и да се укаже на свесност едукатора о потреби за посвећивањем проблему начина представљања тих садржаја. Овај рад је подршка ширем истраживању у оквиру докторске тезе, која се бави процесом стицања знања о вредностима уметничког и културног наслеђа и значајем тих вредности за развој вишестуких квалитета ученика. Рад је уједно аргумент у образлагању потребе за спровођењем таквог истраживања и потенцијалном доприносу пракси. Подаци су прикупљени инструментом *Уиџџетик за учитеље, наставнике и сараднике* који је посебно припремљен за потребе истраживања. Анкетирање је спроведено посећивањем школа и уз помоћ дигитализоване верзије упитника са могућношћу директне обраде података. Узорак је обухватио 189 испитаника, а резултати указују да већина, њих 149, сматра да је адекватно представљање и већа присутност националних културно-уметничких вредности у настави изузетно важна. Постоји сагласност и у одговорима на питање о томе колико је национално наслеђе заступљено у наставном програму и уџбеницима Ликовне културе, при чему се 112 испитаника, а што чини 59,3%, изјаснило да није довољно, а 77% да јесте. Међутим на питање о адекватности начина представљања тих вредности у уџбеницима, 65,1% сматра да је делимично постигнут тај циљ и 53,4% сматра да је доминантна култура једне друштвене групе, углавном западноевропске уметничке баштине. О резултатима истраживања се дискутује у контексту могућег унапређивања садржаја који се уче са циљем формирања свестраног и самосталног младог човека.

Кључне речи: културно–уметничко наслеђе, основна школа, предмет Ликовна култура, наставници ликовне културе.

дипл. лик. ум. Анђела Ципар, ликовни уметник – фотограф
мастеранд, мастер програм Мастер професор у области уметности, Катедра за теоријске предмете
Департман ликовних и примењених уметности, Академија уметности у Новом Саду (Србија)
ciparandjela98@gmail.com

РАЗВОЈ МУЛТИКУЛТУРАЛНИХ КОМПЕТЕНЦИЈА У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ — ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВНЕ ПРАКСЕ

Резиме: Улога наставника у развоју мултикултуралности је од изузетног значаја. Професионално усавршавање наставника у овој области подразумева и лични мотив да учи, разуме и практикује вредности мултикултуралности. Поред формалног образовања то подразумева и учење о другим културама кроз путовања, лична усавршавања и програме у земљи и иностранству, читање књига, гледање филмова, серија и емисија, учење страног језика, проучавање уметности других култура, музике, народне традиције такође могу бити од користи у раду на себи на том пољу. Наставник би требало да буде пример особе која има развијену интеркултурну свест и која ове вредности на ученике преноси кроз образовни рад. Постоје различите могућности реализације активности у настави ликовне културе које утичу на развој мултикултуралних компетенција ученика. На пример, гледање и анализа филмва кратке документарне форме који ученике повезују са другим културама не само на естетском, него и емоционалном нивоу. Могу се укључити и разговори о другим културама, презентације или вежба у којој сваки ученик истражује своју прошлост кроз порекло своје породице као и повезаност са другим културама. Такође се може организовати и културна размена, међукултурна дебата, припрема тематских изложби из различитих култура, виртуелна комуникација са ученицима из других култура и друге. Све ове активности, приступи и методе могу допринети побољшању етоса и школске климе са циљем подизања свести о значају мултикултуралних вредности сваке друштвене заједнице.

Кључне речи: мултикултуралност, настава ликовне културе, наставничке компетенције.

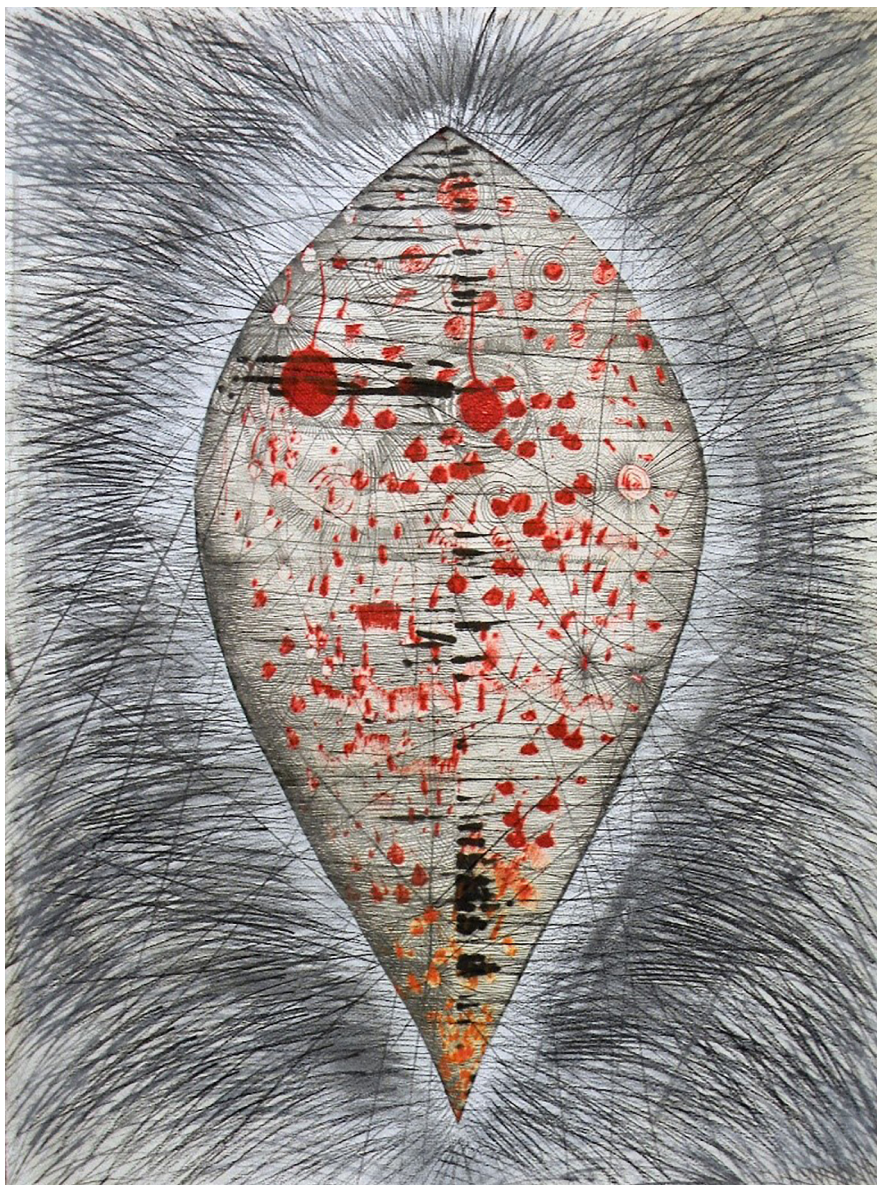

Цртеж [комбинована техника]
Crtež [kombinovana tehnika]
Drawing [combined technique]

Најомена. Аница Радошевић Бабић,
2019, пресовани угљен, литографска
креда, акрилна боја на површини
графичког листа изведеног у техници
колаграфије на 320-грамском папиру
(Hahnemuhle) за дубоку штампу,
70 x 53 cm

Напомена. Anica Radošević Babić,
2019, presovani ugljen, litografska
kreda, akrilna boja na površini grafičkog
lista izvedenog u tehnici kolagrafije na
320-gramskom papiru (Hahnemuhle) za
duboku štampu, 70 x 53 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2019,
pressed carbon, lithographic chalk, and
acrylic paint on the surface of a graphic
sheet made in the collagraphy technique
on 320-gram paper (Hahnemuhle) for
gravure printing, 70 x 53 cm

---

7. КРЕАТИВНОСТ И МОТИВАЦИЈА — ОБРАЗОВНИ ПРИСТУПИ И ДОМЕТИ

др Александра Павић Панић, доцент, Англистичка лингвистика
др Биљана Пејић, доцент, Психологија
Академија за хумани развој, Београд (Србија)
aleksandra.pavic@gmail.com

РАЗВОЈ КРЕАТИВНОСТИ И МОТИВАЦИЈЕ ЗА УЧЕЊЕ СТРАНОГ ЈЕЗИКА КРОЗ ИГРУ УЛОГА

Резиме: У раду се анализира примена драмске технике “игра улога” (role plays) у уџбеницима за енглески језик за ниже разреде основне школе. Намера је била да се испита колико су заступљени текстови по улогама у уџбеницима различитих издавача и која је њихова улога. Истраживања показују да примена драмских техника у настави страног језика на млађем школском узрасту представља ефикасан вид подучавања, јер се ученици подједнако ослањају на говор тела и изговорене речи. „Игра улога” ствара интерактивну средину за учење, где је ученик у центру процеса учења. Омогућава усвајање различитих језичких вештина на природан начин, доприноси развоју општих и језичко-комуникативних компетенција ученика. У раду су анализирана три уџбеника енглеског језика за четврти разред основне школе, за ученике који енглески језик уче од првог разреда: *Brilliant 2* (Macmillan), *Playway to English 4* (Klett) и *Discover English 2* (Akronolo). Анализа показује високу заступљеност текстова по улогама (у просеку 18 текстова по уџбенику). Текстови су дати најчешће у форми: стрипа, дијалога, драматизације бајке и басне. Улога текстова је вишезначна: излагање ученика новим граматичким структурама, увођење новог вокабулара, увежбавање обрађеног гадива, јачање мотивације за учењем, упознавање културе циљног језика, развијање социјализације код деце. Анализа уџбеника указује да разноликост ситуација, садржаних у текстовима по улогама, може да допринесе бољем усвајању гадива, али и да подстакне креативност и појача мотивацију за учење енглеског језика код ученика нижих разреда основне школе.

Кључне речи: игра улога, драмска техника, уџбеник, енглески језик.

спец. мед. психолог. Татјана Стојановић, Клиничка психологија
Клиника за психијатрију Војномедицинска академија, Београд (Србија)
tatjanast.me.com

СТВАРАЊЕ ЗАЈЕДНИЧКОГ ЦРТЕЖА У ART BRUT СТУДИЈУ ВОЈНО-МЕДИЦИНСКЕ АКАДЕМИЈЕ (ВМА)

Резиме: Дневна болница клинике за психијатрију Војно-медицинске академије у Београду (ВМА) сарађује са Удружењем *Art brut Serbia* преко *Art brut сџугија* од 2015. године. Циљ рада је да кроз анализу процеса стварања заједничког цртежа установимо на који начин овај групни рад доприноси сагледавању и разрешавању проблема наших пацијената. На ликовним радионицама са психолошком анализом присутно је змеђу 15 и 20 пацијената, ликовни уметник и психолог. Пацијенти су различитог пола, између 18 и 65 година, различитих дијагностичких категорија. Свака радионица траје три сата, а потребно је три радионице да би се процес завршио. За време групног цртања дешавају се бројни процеси на интрапсихичком и интерперсоналном плану којих пацијенти постају свесни. Поред графомоторног изражавања, опажања, когнитивног процесирања, емоционалног реаговања неопходна је и сарадња и усаглашавање са осталим члановима групе и водитељима радионице. Сваки потез на табли се снима да би се на крају направио филм који показује цео процес стварања. На последњој радионици приказујемо филм уз анализу процеса и насталог рада. Анализира се понашање пацијената за време радионица, завршни рад, као и понашање након радионица на психотерапијским сеансама. На овај начин запажамо: 1. карактеристике функционисања групе (динамика, кохезивност, отвореност за рад, одбрамбени стилови); 2. карактеристике функционисања појединачних чланова (ригидност, флексибилност, отвореност за учење, одбрамбени механизми, зоне осетљивости, неразрешене трауме); 3. универзалне теме (колективни симболи, архетипи). По завршетку радионица примећују се промене како у групном функционисању, тако и на индивидуалном плану које укључују превазилажење отпора, конкретнији рад на проблемима и напредак на психотерапијском плану.

Кључне речи: арт терапија, групни цртеж, креативност.

дипл. муз. педаг. Ефтихија Гаврил, наставник музике, Музичка педагогија
Међународна школа *YK Pao School*, Шангај (Кина)
efty.shia2020@gmail.com

ХОЛИСТИЧКО И ПЕРСОНАЛИЗОВАНО ОБРАЗОВАЊЕ: ПОДСТИЦАЊЕ РАДОЗНАЛОСТИ, КРЕАТИВНОСТИ И ИНТРИНЗИЧНА МОТИВАЦИЈА ЗА ДОЖИВОТНО УЧЕЊЕ

Резиме: Холистичко и персонализовано образовање: подстицање радозналости и унутрашње мотивације за целоживотно учење истражује трансформативни потенцијал холистичког и персонализованог приступа образовању за ученике млађег узраста. Наглашава важност препознавања сваког ученика као јединствене индивидуе са различитим потребама за учењем, интересовањима и предностима, и тврди да су персонализована искуства учења прилагођена интересовањима, стиловима учења и способностима појединачних ученика пресудна. Такође је истакнута улога учења заснованог на искуству и пројектима у промовисању холистичког и персонализованог образовања, са фокусом на то како ови приступи могу да изазову радозност и осећај сврхе. Рад се залаже за примену холистичког и персонализованог образовања како би се подстакла радозност и интринзична мотивација за доживотно учење, са циљем да се створи трансформативно окружење за учење које оснажује ученике да постану доживотни ученици вођени својом урођеном радозналошћу и страшћу за знањем. Рад такође има за циљ да истражи и разуме утицај холистичких образовних метода на развој млађих ученика. Укључује преглед постојеће литературе о холистичком образовању, укључујући академска истраживања, студије случаја и образовну филозофију, као и анализу практичне примене холистичких образовних приступа у различитим окружењима за учење. Резултати рада ће имати за циљ да покажу позитивне ефекте холистичких образовних приступа на младе ученике, укључујући повећано ангажовање, мотивацију и дубљу љубав према учењу. Рад ће такође нагласити специфичне успешне стратегије, праксе и приступе за спровођење холистичког образовања, и позабавиће се потенцијалним ограничењима и изазовима са којима би се наставници могли сусрести, као препорукама за превазилажење ових препрека.

Кључне речи: холистичко образовање, интердисциплинарно, мултимедијално, интринзична мотивација, креативност, *PPL*, *STEAM*, *IB*.

мр ум. Соња Алмажан, асистент, Методика ликовног васпитања и образовања
Катедра за теоријске предмете, Департман ликовних и примењених уметности
Академија уметности, Универзитет у Новом Саду (Србија)
sonjaalmazan@gmail.com

КРИЗА КРЕАТИВНОСТИ КОД ДЕЦЕ И МЛАДИХ У ОБРАЗОВНОМ ОКРУЖЕЊУ

Резиме: Криза креативности код деце и младих у ликовном образовању се у литератури објашњава као пад ликовних изражајних способности, као период буквалне фазе и избегавања метафоре, и период анксиозности и губитка интересовања за ликовно изражавање до потпуног напуштања сваког облика ликовног стварања. У овом раду прегледамо литературу и различите ставове о кризи креативности, од радова који се баве кризом креативности као паду ликовних изражајних способности и дилемом да ли је то резултат урођених способности или образовног окружења, до радова који такву атрофикацију сматрају привидном, а тај привид резултатом утицаја модернистичке естетике. Издвајамо ставове који се баве и друштвеним, културним и емотивним аспектима ликовног развоја, а не само перцептивним и когнитивним аспектима. Издвајамо ставове који не теже обликовању и прилагођавању универзалним моделима, него образлажу релевантност тих универзалних модела услед промене контекста и реинтерпретације основних концепата. Фокусирамо се на литературу о значају културних и друштвених утицаја на ликовни развој и на схватања о ликовном развоју, схватања која често изједначавају креативни развој са вештином цртања и тиме умањују значај мултимодалности и мултисензорног карактера ликовног стварања. Закључујемо да ликовно образовање кроз проширивање искуства и усвајање вредности, а уз помоћ разигране педагогије, треба да подстиче вишеструку природу ликовног изражавања, да посвети подједнаку пажњу стварању и разумевању значења подједнако као и обликовању форме, и то паралелно са разумевањем креативних процеса кроз интроспекцију и дијалог, уз преиспитивање природе и примене схватања уметности као отвореног концепта.

Кључне речи: криза креативности, ликовни развој, стваралачки процес, социо–културни контекст и вредности, значење у уметности.

маст. васп. Јасмина Обрадовић, васпитач
Вртић Дунавско обданишће
Предшколска установа *Дечји дани* Београд (Србија)
jasmina.obr@yahoo.com

ЛИКОВНИ ИЗРАЗ У ДЕЧЈИМ СТВАРАЛАЧКИМ ИГРАМА

Резиме: Дечји цртеж има лепоту непосредне истине. Дете своја искуства, схватања и доживљаје пројектује и изражава цртежом. Остављајући траг на папиру или у материјалу оно ступа у нову комуникацију и са светом око себе и са светом у себи. Дете се преко цртежа више експонира. Треба ослободити креативни потенцијал кроз покрет, реч и слику и неговати стваралачке процесе и везе у односу деце, одраслих и културе. Група подстиче слободне и креативне изборе, изражавање и понашање. Ликовна радионица је скуп стваралачких процеса где дете открива, проналази и истражује различите ликовне елементе (боја, површина, линија...). Важно је да то што настаје буде самостално и аутентично без уплитања одраслих. Изражајност дечијег цртежа носи експресију и комуникацију. Цртеж има ликовну мисао и идеју. Ликовно изражавање деце је више од игре, то је пут којим стваралачка игра учествује у развоју сваког појединца. Деци треба омогућити да заволе своју природну радозналост и потребу да упознају материјал са којим ће стварати у истраживању. У самом процесу ликовних активности развија се визуално опажање, памћење, мишљење, као и визуелна машта. Кроз рад на заједничким ликовним активностима које захтевају тимски рад и сарадњу – развија се и однос према другој деци. Уче да се договарају, да поштују ликовни део садржаја који настаје у том окружењу. Такође, деца уче да деле простор, материјал и прибор за рад, и на тај начин стичу осећај да су прихваћени и да припадају групи. Сваки ликовни израз детета је, иако има универзално значење, оригиналан, јединствен и непоновљив израз тог појединог детета. Дете даје креативан и субјективан одговор на стварно окружење. Уметник увек тражи ослонац и проналази путеве у дечијем ликовном изразу и то му служи као инспирација за рад. Дете свој стваралачки чин црпи из сопственог креативног потенцијала. Дечје стваралаштво садржи изворне аутентичне вредности и то према признањима највиших ауторитета у сликарству. Већ поменути Пикасо, на пример, признаје да увек застане кад може да посматра дечије цртање на асфалту. „Човек је изненађен оним што излази из њихових руку. Деца ме увек нечему науче“, признаје Пикасо. [Мисаиловић Миленко (1991). *Дети и њихови уметнички*. Београд: Завод за уџбенике, стр. 25].

Кључне речи: ликовни израз, дечје стваралаштво, цртеж, креативност.

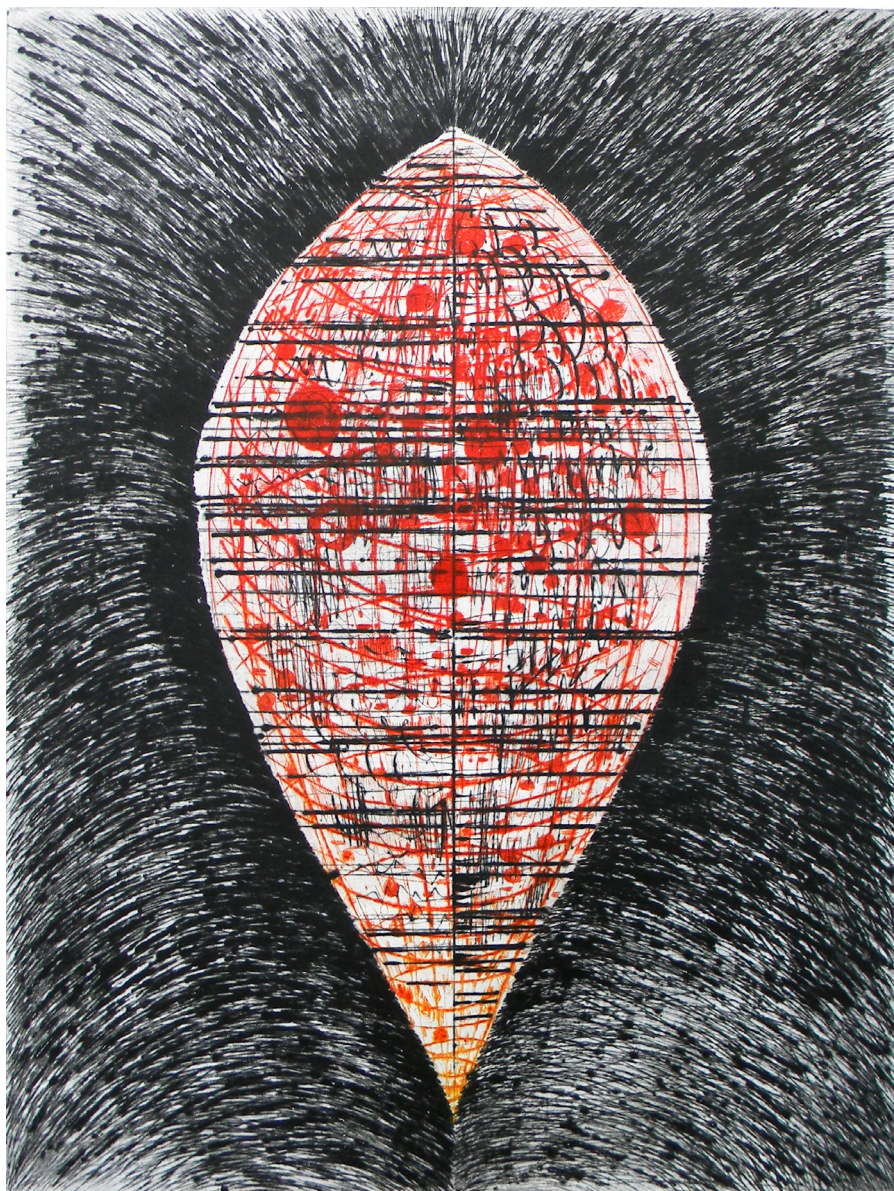
Найомена. Фото архив АУНС

Наротена. Фото архив АУНС

Note. AANS photo archive

Seme 5 [suva igla]
Seme 5 [suva igla]
Seed 5 [dry needle]

Найомена. Аница Радосевић
Бабић, 2017, сува игла – техника
дубоке штампе, 80 x 50 cm

Напомена. Anica Radošević Babić,
2017, suva igla – tehnika duboke
štampe, 80 x 50 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2017,
dry needle – gravure printing
technique, 80 x 50 cm

8.

ПРИМЕНА ИКТ У ОБРАЗОВАЊУ НА ПОЉУ УМЕТНОСТИ

др Георгиос Будалис, конзерватор књиге, Конзервација и рестаурација
Музеј византијске културе, Солун (Грчка)
geobudalis@gmail.com

ПРИМЕНА ЦРТЕЖА И АНИМАЦИЈА ЗА ОБЈАШЊЕЊЕ СТРУКТУРЕ И ИЗРАДЕ ФОРМАТА КЊИГЕ КОДЕКСА

Резиме: Коричење рукописних књига обухвата неколико техника и фаза које имају за циљ да велики број слободних листова претворе у функционалну књигу. Процеси који су укључени су: шивење табака папира, причвршћивање две даске корица књиге, шивење крајњих трака, израда причвршћивача, итд. Ове технике се обично поучавају и уче уз демонстрацију техника и лично присуство људи који су укључени. Речи нису довољне да опишу такве ручне и техничке процесе, али цртежи могу функционисати изненађујуће добро. Презентација има за циљ да илуструје пример како се сложени технички процеси везани за структуру и израду византијског кодекса могу саопштити и објаснити кроз цртање и *stop-motion* анимацију.

Кључне речи: структура кодекса, византијске књиге, књиговез.

др Моника Милер, редовни професор, Методика ликовног васпитања и образовања
Институт за музику, уметност и спорт, Универзитет за образовање, Лудвигсбург (Немачка)
miller@ph-ludwigsburg.de

ПРОЦЕСНО–ОРИЈЕНТИСАН ПРИСТУП ДЕЧЈИМ ЦРТЕЖИМА: КОРИШЋЕЊЕ МЕТОДЕ ИНТЕРВЈУА СТИМУЛИСАНОГ ВИДЕО–ПРИСЕЋАЊЕМ

Резиме: Овај чланак има за циљ да се осврне на испреплетени дискурс о епистемолошким и истраживачким методолошким потенцијалима, изазовима и ограничењима истраживања ликовног васпитања о дечјем цртежу. Ако се дечји цртеж посматра као сложена структура са интеракционим испреплетанима између унутрашњих, неуочљивих идеја детета цртежа и споља видљивог приказа на назначеној површини, онда се методолошки претпоставља процесно оријентисан приступ дечјем ликовном изразу и ликовној способности. Способност цртања може се уочити и схватити само у самом изразу и то се дефинише као процес у просторно-временском континууму. Овде је видеографија као поступак снимања процеса до сада добро служила као истраживачки методолошки приступ дечјем цртежу јер може да забележи стварање слике у њеном контексту. Видеографија не значи ништа друго до посматрање видео камером, што већ указује на границе методе. Може се посматрати само спољашња видљива радња цртања, док је све што се не може посматрати, на пример, оно што дете мисли или замишља, односно све што се дешава изнутра, изван објективног (техничког) посматрања и бележења. Проширени приступ овим унутрашњим условима настанка слике тражен је кроз отворене дискусије и интервјуе са децом у току или након радног процеса, чиме је употпуњена видеографија. Метода видео-стимулисаних интервјуа присећања (*Video-Stimulated Recall Interviews, VSRI*), која је успостављена више од десет година у различитим специјалистичким дисциплинама, пре свега у оквиру наставног истраживања, а самим тим и у истраживању процеса наставе и учења, може да пружи нови методолошки приступ у процесно оријентисаним истраживањима дечјег цртежа када је реч о схватању и разумевању процеса цртања у његовој испреплетеној сложености. Видео снимљени процеси се посматрају заједно са децом користећи *VSRI* и на тај начин пружају прилику да се разговара о цртежу и његовој генези.

Кључне речи: визуелни језик, визуелна способност, визуелна експресија, процесно оријентисани приступ, видеографија, видео-стимулисани интервју за присећање.

др Дубравка Кушчевић, доцент, Ликовна педагогија
др Марија Брајчић, ванредни професор, Ликовна педагогија
мр ум. Миа Мијаљица, асистент, Ликовна педагогија докторанд
програм Интердисциплинарне науке, образовне науке, Ликовна педагогија
Филозофски факултет, Универзитет у Сплиту (Хрватска)
kuscevic@ffst.hr

РАЧУНАРСКА ГРАФИКА — НОВО СРЕДСТВО ВИЗУЕЛНОГ УМЕТНИЧКОГ ОБРАЗОВАЊА

Резиме: Компјутерска графика, креирана коришћењем рачунара, обухвата генерисање, складиштење и обраду визуелног садржаја, односно креирање графичких приказа помоћу рачунара. Дакле, компјутерска графика представља синергију науке и уметности. Компјутерска графика је нови облик визуелног уметничког изражавања. У овој студији смо имали за циљ да истражимо интересовање, мотивацију и задовољство ученика за креирање компјутерске графике. Оцењен је и квалитет ликовног рада ученика. Успешност уметничког дела оцењена је на основу ефектне употребе ликовних и композиционих елемената, маште и неконвенционалних начина изражавања. Истраживање је спроведено на Филозофском факултету у Сплиту у оквиру уметничких предмета (Учитељске студије, Рано и предшколско васпитање), са 106 учесника. Резултати показују да су ученици умерено мотивисани за ликовно изражавање у компјутерској графици (47,2%), а да је умерено задовољство овим методом ликовног обликовања (47,2%). И поред умерене мотивације и задовољства, ученици и даље показују интересовање за овај начин ликовног изражавања, а 37,7% ученика жели више оваквих активности на часовима ликовне културе у будућности. Квалитет компјутерске графике открива да је 28,3% ученика креирало компјутерску графику високог квалитета, 42,5% осредњу компјутерску графику, а 29,3% уметничких радова ученика спада у категорију лоше компјутерске графике.

Кључне речи: уметност, компјутерска графика, ученици, мотивација.

др Миланка Маљковић, проф. струк. студија, Методика наставе
др Драгана Малешевић, проф. струк. студија, Методика наставе
др Ангела Месарош Живков, проф. струк. студија, Методика наставе
др Србислава Павлов, проф. струк. студија, Педагогија
др Јелена Блануша, проф. струк. студија, Психологија
Висока струковна школа за образовање васпитача у Кикинди (Србија)
maljkovicm62@gmail.com

УТИЦАЈ ИНТЕРАКТИВНОГ МОДЕЛА КЊИГА НА ГОВОРНИ РАЗВОЈ ПРЕДШКОЛСКОГ ДЕТЕТА¹

Резиме: Ауторке се, са теоријског и истраживачког аспекта баве испитивањем утицаја интерактивног модела књига на говорни развој предшколског детета. За прикупљање података реализовано је систематско неекспериментално – опсервационо истраживање на деци и онлајн анкетно истраживање на узорку васпитача. Резултати показују да интерактивни модели књига пружају детету активнију улогу у односу на традиционалне књиге зато што му се поред читања текста, пружа могућност да самостално, или у оквиру заједничког рада са васпитачем уз скенирање кодова долази до нових сазнања и идеја. Практична примена интерактивних књига током радионичарских активности реализованих у оквиру пројекта под називом „Дигитална компетенција у употреби QR кодова као технологије проширене стварности у поучавању и развоју деце предшколског узраста: васпитно-образовна примена и евалуација“ указује да су деца из улоге пасивних слушалаца прелазила у активне учеснике која су током истраживачких активности проширивала знања, износила личне утиске и кроз тимске активности, образовала се.

Кључне речи: деца, књига, интерактивност, тимски рад, говорни развој.

---

¹ Рад је извод из ширег развојно истраживачког пројекта под називом „Дигитална компетенција у употреби QR кодова као технологије проширене стварности у поучавању и развоју деце предшколског узраста: васпитно-образовна примена и евалуација“. Пројекат је одобрио и финансијски подражао Покрајински секретаријат за високо образовање и научно-истраживачку делатност решењем број: 142-451-2303/2023-02/1, а чији је носилац Висока струковна школа за образовање васпитача у Кикинди.

дипл. наст. ум. Илда Халилчевић, мастер студент, наставнички одсек
Академија ликовних уметности, Универзитет у Сарајеву (Босна и Херцеговина)
ihalilcevic@alu.unsa.ba

КРЕИРАЊЕ Е-ПОРТФОЛИЈА СТУДЕНАТА: ПРИМЕР *CLAYMATION* ЧАСА

Резиме: У овом раду ће бити представљена употреба мултимедијалне технике *Claymation* анимације у настави ликовне културе и улога креирања е-портфолија као платформе за документацију и рефлексију ученичких радова. Циљ истраживања био је евалуирати како *Claymation* може обогатити наставни процес ликовне културе и истражити ефикасност е-портфолија као средства за презентацију и анализу ликовних радова ученика. Методологија је укључивала планирање, спровођење и евалуацију часа ликовне културе уз примену технике *Claymation*, док је креирање е-портфолија послужило као средство за теоретски опис процеса и презентацију ученичких финалних радова. Осим тога, анализирани су изазови и предности коришћења ове технике у образовном контексту, као и потенцијал е-портфолија за професионални развој и педагошку рефлексију наставника. Акционо истраживање је спроведено током академске 2021–2022. у основним школама у Сарајеву у оквиру методичке праксе студената будућих наставника ликовне културе који похађају студијски програм наставничког смера на Академији уметности, Универзитета у Сарајеву (БиХ). Резултати показују да *Claymation* може значајно допринети креативном ангажовању ученика, подстицању креативности и развоју fine моторике. Е-портфолио, с друге стране, омогућава детаљан увид у процес учења, представљајући вредан ресурс за анализу и евалуацију ученичког напретка. Такође, показало се да е-портфолио служи као мост између теоретског и практичног аспекта наставе ликовне културе, омогућавајући ширу примену и размену педагошких искустава. На основу добијених резултата, закључујемо да имплементација технике *Claymation* и креирање е-портфолија у настави ликовне културе обогаћује образовни процес кроз иновативне приступе и технике и пружа дубљи увид у педагошке методе и ученичке радове. Овај рад представља допринос студентској методичкој пракси, нудећи перспективе за унапређење креативности и критичког мишљења ученика кроз употребу дигиталних алата и креативних медијских техника.

Кључне речи: *Claymation*, е-портфолио, ликовно васпитање и образовање, иновација, ученички радови, педагошка рефлексија, акционо истраживање, креативност, дигитални алати, васпитно-образовни процес.

дипл. драм. и аудиовиз. умет. Драгана Пантић, драмски и аудиовизуелни уметник – глумац
мастеранд, мастер програм Управљање пројектима и инвестицијама
Факултет организационих наука, Унверзитет у Београду (Србија)
pantic.dragana00@gmail.com

УТИЦАЈ ДИГИТАЛНИХ МЕДИЈА НА НАВИКЕ И СТАВОВЕ МЛАДИХ У ВЕЗИ С ПОЗОРИШТЕМ: ПРИЛИКЕ И ИЗАЗОВИ ДИГИТАЛИЗАЦИЈЕ ПОЗОРИШНЕ УМЕТНОСТИ

Резиме: У савременом дигиталном окружењу, позориште се суочава с изазовом прилагођавања своје традиционалне форме млађој, технолошки писменој публици. У оквиру овог истраживања, анализира се утицај дигиталних медија на навике и ставове млађе публике у вези с позориштем. Анкета спроведена међу младима у Србији показује да дигитализација омогућава позориштима да повећају своју присутност на ширем нивоу, чиме се омогућава приступ представама широм света. Друштвене мреже попут Инстаграма и *Facebooka* могу остварити врло значајну улогу у повећању видљивости и привлачности позоришних представа кроз креативне маркетиншке кампање. Поред тога, едукативни садржаји о позоришту на дигиталним платформама имају потенцијал да едукују и ангажују млађу публику. Међутим, иако постоји интересовање за дигиталне садржаје везане за позориште, традиционални мотиви као што су квалитет извођења и тема представе остају кључни фактори који утичу на одлуку о посети позоришној представи. У контексту овог истраживања, дигитализација се посматра као алат који може ревитализовати и освежити позоришну уметност, чинећи је релевантном и привлачном за млађу генерацију.

Кључне речи: дигитални медији, друштвене мреже, маркетиншке кампање, позориште, млади.

SAVREMENE METODE I KONCEPTI OBRAZOVANJA U OBLASTI UMETNOSTI

У таму III [copy-print]

U tami III [copy-print]

In darkness III [copy-print]

Найомена. Аница Радосевић Бабић, 2022, copy-print аплициран на платно са блинд рамом, 70 x 50 cm

Наротена. Anica Radošević Babić, 2022, copy-print apliciran na platno sa blind ramom, 70 x 50 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2022, copy-print applied to canvas with blind frame, 70 x 50 cm

Programski odbor

dr Vladimir Kudrjavcev, redovni profesor, Moskovski gradski univerzitet, Moskva (Rusija)
dr Monika Miler, redovni profesor, Univerzitet za obrazovanje, Ludvigsburg (Nemačka)
dr Ana Marjanović Šejn, naučnik, Filadelfija (Sjedinjene Američke Države)
dr Aleksandar Protić, počasni predsednik i direktor Akademije Tesla, Klub UNESCO Univerziteta Sorbona, Pariz (Francuska)
dr Matijaž Duh, redovni profesor, Pedagoški fakultet, Univerzitet u Mariboru (Slovenija)
dr Sabina Vidulin, redovni profesor, Muzička akademija, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli (Hrvatska)
dr Iva Simčić, vanredni profesor, Akademija umjetnosti, Univerzitet u Sarajevu (BiH)
dr Sandra Bjelan, vanredni profesor, Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu (BiH)
dr Jelena Martinović Bogojević, redovni profesor, Muzička akademija, Univerzitet Crne Gore (Crna Gora)
dr Marija Brajčić, vanredni profesor, Filozofski fakultet, Univerzitet u Splitu (Hrvatska)
dr Dubravka Kušević, docent, Filozofski fakultet, Univerzitet u Splitu (Hrvatska)
dr Bojana Škorc, redovni profesor, Fakultet likovnih umetnosti, Univerzitet Umetnosti u Beogradu (Srbija)
dr Jovana Milutinović, redovni profesor, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
dr Biljana Lungulov, vanredni profesor, Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
dr Vojislav Ilić, vanredni profesor, Filološko–umetnički fakultet, Univerzitet u Kragujevcu (Srbija)
dr Dubravka Đukanović, redovni profesor, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
dr Dijana Metlič, redovni profesor, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
dr Miomira Đurđanović, redovni profesor, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
dr Isidora Korać, profesor strukovnih studija, VŠOV Sirmijum, Sremska Mitrovica (Srbija)
dr Mirjana Marković, profesor strukovnih studija, VŠOV, Šabac (Srbija)
dr i dr um. Dubravka Lazić, redovni profesor, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
dr Tatjana Starodubcev, redovni profesor, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
mr Željka Despotović, stručni saradnik, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)

Programski i organizacioni odbor

dr i mr um. Sanja Filipović, redovni profesor, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
dr Daniela Korolija Crkvenjakov, redovni profesor, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
dr um. Goran Despotovski, redovni profesor, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
dr um. Anica Radošević, redovni profesor, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
mr um. Bosiljka Zirojević Lečić, redovni profesor, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
mr um. Sonja Almažan, asistent, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)

UVODNA REČ

Akademija umetnosti u Novom Sadu objavljuje da će se 24–25. maja 2024 u Novom Sadu održati drugi međunarodni on-line naučno–stručni skup Umetnost i obrazovanje / Art'nEdu 2023. sa namerom da okupi relevantne stručnjake koji će svojim učešćem otvoriti različita pitanja iz oblasti savremene umetničke pedagogije i metodike rada. Pokrovitelj i organizator je Akademija umetnosti Univerziteta u Novom Sadu. Tema ovogodišnjeg Skupa *SAVREMENE METODE I KONCEPTI OBRAZOVANJA U OBLASTI UMETNOSTI*, pruža mogućnost da sa svojim istraživanjima participiraju stručnjaci koji se direktno ili posredno bave pitanjima obrazovno–vaspitnog rada, te da se osvetle one teme koja su u fokusu savremene obrazovne prakse u oblasti umetnosti.

Tematski blokovi:

1. Obrazovne paradigme u nastavi umetnosti
2. Interdisciplinarnost u obrazovanju na polju umetnosti
3. Podsticajna sredina za učenje, istraživanje i stvaralaštvo
4. Kompetencije nastavnika umetnosti u svetlu savremene obrazovne prakse
5. Umetnička pedagogija i inkluzivna obrazovna praksa
6. Socijalizacija i emancipatorske prakse u obrazovanju na polju umetnosti
7. Kreativnost i motivacija — obrazovni pristupi i dometi
8. Primena IKTa u obrazovanju na polju umetnosti

Plenarni izlagači (po pozivu) za 2023:

dr Sabina Vidulin, redovni profesor (Pula, Hrvatska)

dr Milica Marušić, naučni saradnik i dr Ivan Simić, docent (Beograd, Srbija)

dr Edita Slunjski, redovni profesor i dipl. vasp. Marina Lančić (Zagreb, Hrvatska)

Gost umetnik (po pozivu) za 2023:

dr um. Anica Radošević Babić, redovni profesor (Novi Sad, Srbija)

У тјами [copy-print]
U tami [copy-print]
In darkness [copy-print]

*Најомена. Аница Радошевић
Бабић, 2023, copy-print каширан
на платну, 70 x 50 цм*

*Напомена. Anica Radošević
Babić, 2023, copy-print kaširan na
platnu, 70 x 50 cm*

*Note. Anica Radošević Babić,
2023, copy-print laminated on
canvas, 70 x 50 cm*

1.

OBRAZOVNE PARADIGME U NASTAVI UMETNOSTI

---

dr Sabina Vidulin, redovni profesor, Muzička pedagogija
Odsek za muzičku pedagogiju, Muzička akademija, Univerzitet Juraj Dobrile u Puli (Hrvatska)
sabina.vidulin@unipu.hr

Plenarno izlaganje po pozivu

TRAGOVIMA INOVATIVNIH STRATEGIJA POUČAVANJA U MUZIČKOJ UMETNOSTI: DETEKCIJA I INTERPOLACIJA

Rezime: Na temelju analize i zaključaka u odnosu na dva polazišta (umetnost i obrazovanje i nastavne strategije) u radu se ukazuje na potencijale i efikasnost slušanja i upoznavanja muzike putem nove strategije – sazajno–emocionalnoga slušanja. Budući da umetnička dela izazivaju preispitivanje društvenih, političkih i moralnih normi, uloga muzičke umetnosti u obrazovanju je višestruka: uz sticanje znanja i razvoj umeća, ona utiče na razvoj kritičkoga mišljenja, podstiče kreativnost i inovativnost i omogućava socijalni, emocionalni i estetski razvoj učenika. Nastava muzike u hrvatskim osnovnim i srednjim školama kroz predmete Muzička kultura i Muzička umetnost orijentisana je na upoznavanje muzike, na prvom mestu sticanjem muzičkih znanja i veština. Ono što je prisutno uglavnom deklarativno, a manje praktično, potreba je naglašavanja socijalno–emocionalnog razvoja učenika uz naglasak na prihvatanje i poštovanje sebe i drugih. U tome je smeru očigledno da bi umetnički predmeti u školskom sistemu, osim sticanja znanja i razvoja umeća, trebalo i promovisati ljudske vrednosti, pomoći u socijalnoj integraciji i učiniti učenike aktivnim, kulturnim i vrednim članovima društva. Da bi se proces učenja i poučavanja osavremenio i približio potrebama novih generacija, važno je sagledati koje su strategije poželjne, odnosno, istražiti, oblikovati i utvrditi efikasnost novih strategija. Inovativnom strategijom slušanja muzike, koja se prikazuje u radu, pažnja se usmerava na doživljaj učenika, njegovo zapažanje i razumevanje, da bi, u konačistu, učenik bolje upoznao muziku, prihvatio je i otkrio sebe i sopstvene potencijale. Nova strategija slušanja muzike utemeljena je na istraživačkoj nastavi i na aktivnom i iskustvenom učenju. Zagovara aktivnost učenika kroz doživljaj, posmatranje, iskustva, razumevanje, istraživanje i kritičko mišljenje i podrazumeva konkretne korake za pripremu učitelja i nastavnika koji vode ka delotvornijem poučavanju i razvoju kompetencija učenika. Koristi metode demonstracije, diskusije, kooperativnoga učenja i različite postupke kroz muzičko–istorijsko–analitički kontekst slušanja i upoznavanja muzičkog dela. Integracija sadržaja, višemodalnost i interdisciplinarni pristup još su neki od bitnih obeležja sazajno–emocionalnog slušanja muzike. Prema dostupnim rezultatima dosad sprovedenih istraživanja možemo zaključiti da su prednosti sazajno–emocionalnog slušanja muzike u školi vidljive. Sazajni se elementi savladavaju jednako dobro kao i kod standardnog pristupa, odnosno, učenici jednako ostvaruju ishode učenja.

Найомена. Фото архив АУНС

Напотена. Фото архив АУНС

Note. AANS photo archive

Međutim, emocije se doživljavaju intenzivnije, učenicima se sviđa i nastava, ali i muzika koja im se posreduje. Razmišljaju o sadržaju dela i procjenjuju ga, imaju više refleksija i asocijacija na muziku i širi kontekst, veći je fokus na sadržaju kompozicija, a sećajući se kompozicija i nakon nekoga vremena. Učitelji su primetili da je saznavno–emocionalni pristup uticao na veću koncentraciju dece, na njihovu zainteresovanost i uključenost u nastavu. Pomoću saznavno–emocionalnog slušanja muzike učenici doživljavaju, uče, interpretiraju, identifikuju se, kritički razmišljaju, procenjuju i upoznaju sebe kroz muzičko delo, život kompozitora i društveno–istorijske okolnosti, zbog čega smatramo da ta inovativna strategija može doprineti efikasnosti muzičke nastave na svim vaspitno–obrazovnim nivoima.

Ključne reči: muzička nastava, osnovna škola, kognitivno–emocionalno slušanje muzike, srednja škola, umetnička muzika.

---

dr Snježana Dobrota, redovni profesor, Muzička pedagogija
mr Paula Vrcalović, Osnovno obrazovanje
mr Jerko Žušić, Osnovno obrazovanje
Filozofski fakultet Univerziteta u Splitu (Hrvatska)
dobrota@ffst.hr

STAVOVI UČENIKA PRIMARNOG OBRAZOVANJA PREMA NASTAVI MUZIČKE KULTURE

Rezime: Muzika je prisutna u svim kulturama sveta i ključna je za celoviti razvoj svakog deteta. Tokom nastave muzike na svim nivoima obrazovanja učenici se estetski odgajaju, razvijaju muzički ukus, kreativnost, muzičke sposobnosti, kao i interkulturalne kompetencije. U radu su istraženi stavovi učenika osnovne škole prema predmetu Muzička kultura. U okviru istraživanja primenjen je Upitnik opštih podataka i upitnik pod nazivom Stavovi o predmetu Muzička kultura, koji sadrži četrnaest tvrdnji kojima se ispituju stavovi učenika o predmetu Muzička kultura. Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 204 ispitanika, učenika drugih i četvrtih razreda osnovne škole. Rezultati potvrđuju da učenici imaju pozitivan stav prema nastavi Muzičke kulture. Nadalje, potvrđeno je kako su pol i uzrast značajni prediktori stavova prema nastavi muzike, na način da učenice, u odnosu na učenike, kao i mlađi učenici, u odnosu na starije učenike, imaju pozitivnije stavove prema muzičkoj kulturi. Utvrđeno je i da je iskustvo pevanja u horu značajan prediktor stavova prema nastavi muzike.

Ključne reči: nastava muzike, osnovna škola, stavovi.

---

dr Daniela Korolija Crkvenjakov, redovni profesor, Konzervacija i restauracija
Katedra za teorijske predmete, Departman likovnih i primenjenih umetnosti
Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
daniela.korolija@gmail.com

DODATNE VEŠTINE U ŠKOLOVANJU KONZERVATORA

Rezime: Rad analizira potrebe i mogućnosti da se kroz formalno školovanje konzervatora-restauratora studenti usavršavaju i u dodatnim veštinama, poput prenosivih ili tranverzalnih (digitalnih, menadžerskih) i mekih ('soft skills', poput veština komunikacije, timskog rada i slično). Analiza potreba je sprovedena kroz upitnik na koji su odgovarali konzervatori sa dugim iskustvom u vođenju konzervatorskih projekata. Anketirani su poslodavci iz državnog i privatnog sektora i pokazano je da su u realnom radnom okruženju dodatne veštine od značaja za uspešnu realizaciju zadataka. Paralelno su pretraživane slične analize u međunarodnoj konzervatorskoj zajednici. Na kraju su na osnovu sopstvenog nastavničkog iskustva diskutovane mogućnosti uključivanja dodatnih veština u kurikulum studija konzervacije i restauracije.

Ključne reči: školovanje konzervatora, prenosive veštine, meke veštine.

---

dipl. lik. um. Sara Kecman, likovni umetnik – fotografija
masterand, master program Master profesor u oblasti umetnosti
Departman likovnih i primenjenih umetnosti, Akademija umetnosti u Novom Sadu (Srbija)
sarakecman@gmail.com

OKVIR FILMSKOG OBRAZOVANJA: ULOGA I ZNAČAJ U NASTAVI

Rezime: U ovom radu biće predstavljen *Okvir za filmsko obrazovanje* (2014) koji su koncipirale dvadeset evropskih organizacija koje su se udružile da bi napravile skicu o tome kako bi filmsko obrazovanje moglo izgledati u okviru i van nastavnog plana i programa. *Okvir* ističe tri aspekta primene filma u obrazovanju – kritički, kreativni i kulturni aspekt. Razvijanjem ove tri ključne dimenzije, deca i mladi razvijaju sposobnost koju nazivamo „filmskim senzibilitetom“. Ovo je nešto što je izuzetno važno s obzirom na to da su u današnje vreme deca izložena filmskom mediju još od najranijeg doba. Ako smo nekada govorili o tome koliko je pismenost neophodna za savremenog čoveka, tako danas možemo govoriti o važnosti razvijanja vizuelne pismenosti. Video forma nas danas okružuje sa svih strana, a moglo bi se reći da su deca i mladi najizloženiji takvoj vrsti sadržaja putem različitih društvenih mreža. Stoga, ukoliko decu učimo da kritički pristupaju tekstovima i knjigama koje čitaju, a takođe ih učimo i kako pravilno da sastavljaju rečenice i da samostalno pišu sastave i eseje, isto tako bismo trebali da ih učimo i na koji način da se kritički postavljaju prema video i filmskom sadržaju koji konzumiraju, kao i načine na koje mogu smisljeno, konstruktivno i kreativno da koriste filmski medij za izražavanje. *Okvir*, sa svoja „3K“ aspekta korišćenja filma u obrazovanju, pruža jasna uputstva kako da na pravilan način upotrebljavamo filmski medij u pedagoškom radu, ne samo putem gledanja filmova već i putem kreiranja istog, kako bi razumevanje ovog medija bilo potpuno.

Ključne reči: *Okvir za filmsko obrazovanje*, film u nastavi, 3K.

---

dipl. istorič. um. i dipl. lik. um. Teodora Peng, istoričar umetnosti i likovni umetnik – slikar
masterand, master program Master profesor u oblasti umetnosti, Katedra za teorijske predmete
Departman likovnih i primenjenih umetnosti, Akademija umetnosti u Novom Sadu (Srbija)
yukimomochi@gmail.com

KARAKTERISTIKE RAZVOJA DEČJEG LIKOVNOG IZRAZA U SVETLU RAZLIČITIH OBRAZOVNIH PRISTUPA

Rezime: Dečji likovni razvoj je često tema različitih istraživanja koja proučavaju pitanja iz oblasti likovnog vaspitanja i obrazovanja, pa i šire, u domenu opšteg razvoja – intelektualnog, emocionalnog, kognitivnog i kreativnog. Svakako da postoje opšte karakteritike razvoja dečjeg likovnog izraza koje su tipične za svako dete i o tome postoje brojna istraživanja i rezultati do kojih se došlo, a koji su kao takvi usvojeni od stručne zajednice. Ipak, ove karakteristike se mogu dodatno diferencirati, kako u odnosu na individualne osobenosti, tako i u odnosu na uticaje koji vrši porodica, školsko okruženje, vršnjaci, mediji i kutura društva u kome dete odrasta. Ono što nas posebno zanima, kada je u pitanju vaspitno-obrazovni rad, koji pristupi, metode i postupci mogu pogodovati dečjem likovnom razvoju, a što utiče i na samu prirodu obrazovnog procesa i metodiku rada nastavnika, učitelja ili vaspitača. U ovom radu će se prikazati kratak pregled karakteristika likovnog razvoja dece, sa posebnim osvrtima na postupke odraslih u tom procesu i uticaja na dečje stvaralaštvo, kreativnost i socio-emocionalni razvoj.

Ključne reči: razvoj dečjeg likovnog izraza, metodika likvnog vaspitanja i obrazovanja, obrazovni pristupi i koncepti.

---

dr Petar Ilić, docent, Muzička pedagogija
dr Dina Vojvodić Nikolić, docent, Muzikologija
Fakultet umetnosti, Univerzitet u Prištini
sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici (Srbija)
petar.ilic@art.pr.ac.rs

DOPRINOS DANICE KRSTIĆ U KREIRANJU NASTAVNOG PROGRAMA ZA UČENIKE KLAVIRA U SRPSKOJ MUZIČKOJ ŠKOLI

Rezime: Na početku rada Srpske muzičke škole, Danica Krstić je učestvovala u procesu definisanja Nastavnog programa za učenike na predmetu Klavir. Na osnovu dokumentovanih izvora, zapisnika sa sastanaka klavirskog odseka, saznaje se da je nastavni kadar ove muzičko – obrazovne institucije donosio bitne odluke koje su se ticale izmena i dopuna ponuđenih Nastavnih programa. Sagledane su konkretne aktivnosti Danice Krstić koje su dale određeni doprinos konstituisanju ovog bitnog školskog dokumenta, o kojima se do sada nije pisalo u dovoljnoj meri. U razmatranje su uzeti zapisnici sa sednica na kojima je prisustvovala Danica Krstić, kao član kolegijuma klavirskih pedagoga i na kojima se raspravljalo o Nastavnim programima. To su dragoceni podaci koji upućuju u proces stvaranja čvrstih osnova za uspostavljanje savremenog obrazovnog procesa klavirista koji se danas primenjuje u muzičkim školama u Srbiji. U radu je korišćena istorijska metoda i metoda analize sadržaja.

Ključne reči: Danica Krstić, nastavni program, učenici klavira, Srpska muzička škola.

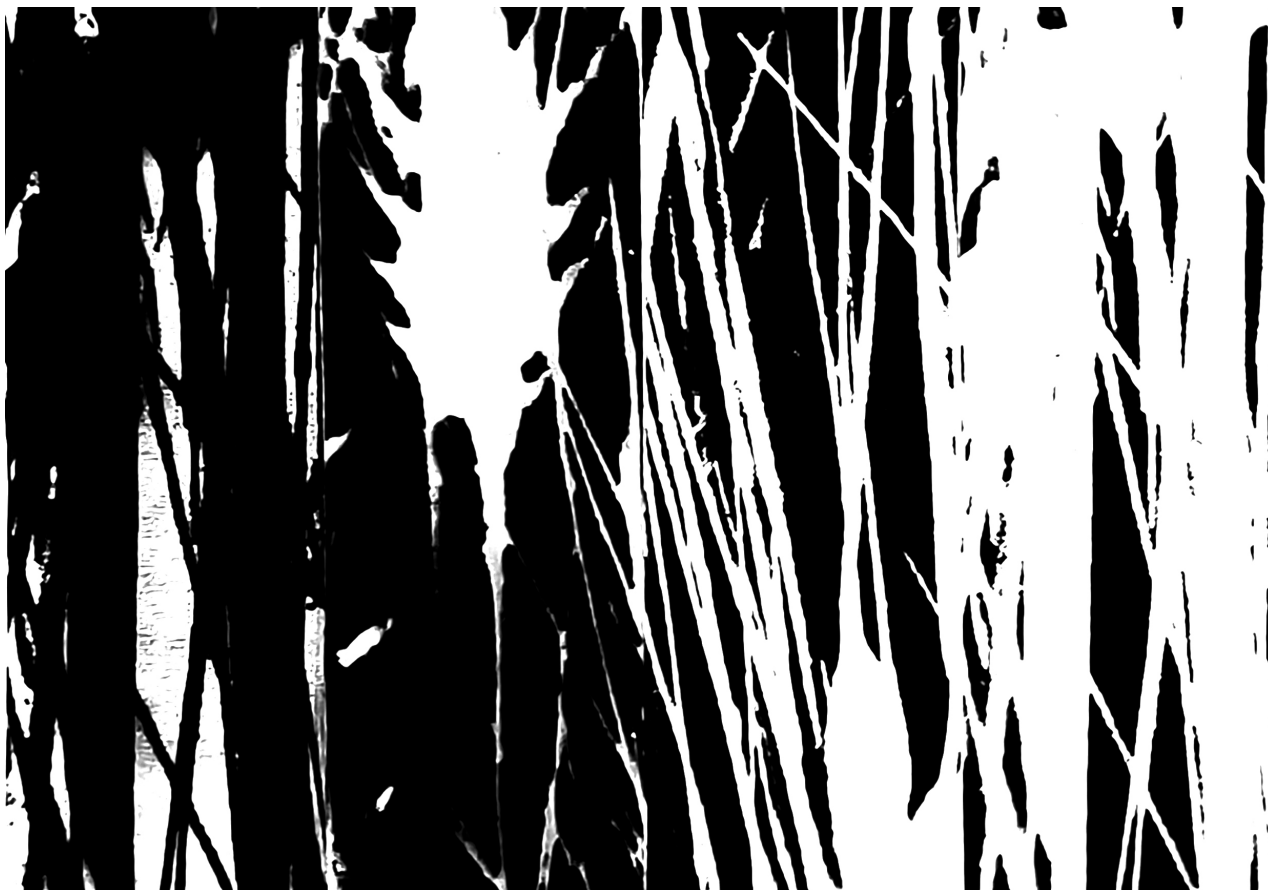
---

mast. prof. pred. nast. i mast. prim. umet. Jovana Đorđević, doktorand
Doktorske akademske studije, Metodika nastave
Fakultet za obrazovanje učitelja i vaspitača, Univerzitet u Beogradu (Srbija)
avramjov@yahoo.com

PROMENA PARADIGME U ISTRAŽIVANJU DEČJEG LIKOVNOG STVARALAŠTVA

Rezime: Tematizacija koncepta faza razvoja dečjeg crteža poslednjih par decenija podrazumeva kritiku tradicionalne paradigme razvojne psihologije i oslanjanje na novije epistemološke i metodološke okvire sociologije detinjstva. Paradigma razvojne psihologije, posebno delo Žana Pijažea, uticalo je na prva istraživanja dečjeg likovnog stvaralaštva koja su podrazumevala sakupljanje velikog broja dečjih likovnih radova, primarno crteža kao pogodnih za prikupljanje, kategorisanje, i analizu, i zatim donošenje zaključaka o prirodi dečjeg likovnog izraza na osnovu njih. Crteži su analizirani izvan konteksta interakcija dece sa svojom sredinom i posmatrani kao dovoljno pouzdani pokazatelji razvojnih karakteristika. Na osnovu tih istraživanja koja su započela krajem 19. veka ustanovljene su faze razvoja dečjeg likovnog izraza. Ove faze imale su dominantu ulogu u razumevanju dečjeg likovnog izraza i ključni uticaj na kreiranje likovne pedagogije za rad sa decom predškolskog i ranog školskog uzrasta do sredine dvadesetog veka. Paradigma razvojne psihologije i dalje je prisutna u obrazovnim teorijama i praksi. Pomeranje ka sociološkoj perspektivi unutar polja istraživanja dečjeg likovnog razvoja rezultat je priznavanja okruženja kao važnog faktora, pa se fokus istraživanja sa produkata dečjeg likovnog rada pomera na sam stvaralački proces. Etnografija je u tom smislu prepoznata kao korisna metodologija jer omogućava učešće dece u procesu istraživanja, što dalje vodi do dobijanja podataka koji se ne bi dobili iz samih crteža. Direktni kontakt likovnih pedagoga sa decom podstakao je zainteresovanost istih za posmatranje dece u kontekstu; posmatranje dečjeg likovnog rada nadrađa njegov razvojni kontekst i prerasta u istraživanja koja pokušavaju da dokumentuju dečje proživljeno iskustvo stvaranja slika unutar društvene sredine i kulture vršnjaka. Cilj ovog rada je da predstavi uticaj sociologije detinjstva na promenu metodološke perspektive istraživanja dečjeg likovnog stvaralaštva, koje se od arheološkog okrenulo etnografskom pristupu. U tu svrhu primenićemo narativnu analizu.

Ključne reči: istraživanja dečjeg likovnog stvaralaštva, sociologija detinjstva, etnografski metodološki pristup, razvojne faze dečjeg likovnog izraza.

Поља [сегмент полиптиха]

Polja [segment poliptiha]

Fields [segment of the polyptych]

Найомена. Аница Радошевић Бабић, 2022, *copy-print* каширан на папиру за дубоку штампу, 42 x 29,7 cm

Napomena. Anica Radošević Babić, 2022, *copy-print* kaširan na papiru za duboku štampu, 42 x 29,7 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2022, *copy-print* laminated on gravure paper, 42 x 29,7 cm

---

2.

INTERDISCIPLINARNOST U OBRAZOVANJU NA POLJU UMETNOSTI

Найомена. Фото архив АУНС
Najomena. Foto arhiv AUNS
[Note. AANS photo archive](#)

---

dr Milica Marušić Jablanović, viši naučni saradnik, Andragogija
Institut za pedagoška istraživanja, Beograd (Srbija)
dr Ivan Simić, docent, Arhitektura i urbanizam
Arhitektonski fakultet, Univerzitet u Beogradu (Srbija)
millica13@yahoo.com

Plenarno izlaganje po pozivu

EKOLOŠKA PISMENOST U KONTEKSTU NASTAVE LIKOVNE KULTURE

Rezime: Ekološka pismenost predstavlja željeni ishod ekološkog obrazovanja i meri se kroz četiri komponente – znanje, ekološki afekat, pro-ekološko ponašanje i kognitivne veštine. U istraživanjima koja se bave predikcijom poželjnih ponašanja, naglašen je značaj afektivnog odnosa i stavova prema prirodi, nasuprot malog značaja ekoloških znanja. Nastava prirodnih nauka, podeljenih na zasebne discipline i usmerenih na sticanje znanja, neretko zanemaruje jačanje afektivnog odnosa prema prirodi. Upravo na tom mestu potrebno je angažovanje u okviru nastave likovne kulture, koja ima slobodu i mogućnost da sa lakoćom komunicira sa emotivnim aspektom našeg odnosa prema prirodi i njenom uništavanju. Kroz stvaralački izraz moguće je vrlo efektno približiti ne samo lepotu prirode, već i razmere njenog stradanja, te naglasiti efekte čovekovih neadekvatnih postupaka, ali i ponuditi rešenja. Umetnost ima potencijal da opomene, da zastraši, i da podstakne, i u tom smislu, neophodno je sadržaje nastave likovne kulture integrisati sa sadržajima predmeta koji se bave ekologijom, kako bi ukupni vaspitno-obrazovni doprinos mogao da pretenduje da zaista ostvari efekte na različite komponente ekološke pismenosti. Rezultati istraživanja potvrđuju efekte likovnih umetnosti na afektivnu dimenziju ekološke pismenosti i značaj ovih rezultata diskutuje se u radu. Kreativnost u nalaženju rešenja za postojeće probleme takođe je nužno podsticati kroz nastavu likovne kulture, svrsishodno povezane sa temama iz drugih predmeta, ali i sa realnošću ekoloških problema. Na kraju, autorka iznosi predloge kako se kroz nastavu likovne kulture može podsticati ekološka pismenost učenika.

Ključne reči: ekološka pismenost, afektivna komponenta, likovna umetnost, nastava likovne kulture.

---

mr Breza Žižović, docent, Metodika likovne umetnosti
Fakultet za vaspitne i obrazovne nauke Univerziteta Juraj Dobrile u Puli (Hrvatska)
dr Sabina Vidulin, redovni profesor, Muzička pedagogija
Odsek za muzičku pedagogiju, Muzička akademija, Univerzitet Juraj Dobrile u Puli (Hrvatska)
breza.zizovic@unipu.hr

DOŽIVLJAJ KLASIČNE MUZIKE U LIKOVNOM IZRAZU DECE PREDŠKOLSKOG UZRASTA

Rezime: Struktura predškolskog vaspitanja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj podržava umetničke aktivnosti kojima se doprinosi dečjem holističkom razvoju s naglaskom na podsticanje njihove aktivnosti, otvorenosti, inicijative i kreativnosti. Doživljaj i razumevanje građiva ostvaruju se interdisciplinarnim pristupom i integracijom sadržaja različitih područja i domena. U tom su kontekstu muzičko i likovno vaspitanje važne komponente predškolskog vaspitanja i obrazovanja u kojima se podstiču i muzički i likovni doživljaj i izražavanje, razvijaju se veštine i stiču osnovna znanja koja dorinose detetovom razvoju i početku izgradnje kulturnog identiteta. Muzičke se aktivnosti realizuju pevanjem i sviranjem, slušanjem muzike, pokretom, stvaralaštvom i igrama. Obuhvataju razvoj muzičkog sluha i ritmičkih veština, sviranje na udaraljkama, negovanje i razvoj dečjeg glasa i podsticanje stvaralaštva. Likovne se aktivnosti realizuju likovnim izražavanjem dece i istraživanjem različitih likovnih tehnika i materijala. Planirane likovne aktivnosti nude nova saznanja o likovnim tehnikama, materijalima i motivima, ali izbor likovnih tehnika i motiva treba prilagoditi potrebama deteta i pružiti mu mogućnost slobodnoga izražavanja. Podstičući integraciju muzičkog i likovnog područja, autorke su osmislile projekat koji je realizovan u saradnji pulske Muzičke akademije, Fakulteta za vaspitne i obrazovne nauke i sedam istarskih dečjih vrtića. Integrisana je aktivnost predvidela višestruko slušanje odlomaka umetničke muzike devet kompozitora, od kojih su za potrebe ovoga rada odabrana četiri dela (tri muzičko-scenska i deo simfonijske pesme), odnosno četiri kompozitora: Amilcare Ponchijeli (Amilcare Ponchielli) sa odlomkom kompozicije Ples satova iz opere La Gioconda, Bedžih Smetana (Bedřich Smetana) sa odlomkom kompozicije Vltava, Alfi Kabiljo (Alfons Alfi Kabiljo) sa odlomkom kompozicije Neka celi ovaj svet iz mjuzikla Jalta, i Jakov Gotovac sa Đulinom pesmom iz komične opere Ero s onoga svijeta. Dva su kompozitora hrvatska i njihova su dela vokalno-instrumentalna, dok su dva kompozitora inostrana (italijanski i češki) i njihova su dela instrumentalna. Prvo je slušanje bilo postavljeno bez zadataka, drugo je bilo povezano s likovnim izražavanjem na osnovu percepcije dela na temelju slušne diskriminacije, a treće je slušanje uključivalo crtanje portreta umetnika na temelju vizuelne diskriminacije, pomoću njegove fotografije. Cilj ovog istraživanja bio je da se ispita uticaj muzičkog dela na upotrebu likovnih elemenata tačke, crte i boje u likovnom izražaju deteta prepoznatljivih motiva ili apstraktnosti kompozicije.

Найомена. Фото архив АУНС

Наромена. Фото архив АУНС

Note. AANS photo archive

Nalazi ukazuju na to da se u likovnim radovima dece nastalim na osnovu podsticaja muzičkim delima mogu pronaći ekspresije koje odgovaraju parametrima ritma, tempa, dinamike i karaktera, na koje deca mogu odgovarati prepoznatljivim motivima i/ili apstraktnom kompozicijom. Slušajući muziku, deca su pokretom ruke slikala i crtala lični doživljaj koji se nekada nadovezuje na muzičko-izražajne komponente muzičkog dela, a ponekad je delimično ili u potpunosti različit od njih. Pojedini radovi likovnim elementima tačkom i kratkom crtom prikazuju osećaj za ritam, dok se u ostalim radovima uočava emocija u prikazu plohe i boje. Dečji se crteži portreta kompozitora razlikuju, ali slični su po tome što deca uočavaju i crtaju detalje poput klavira, kravate, naočara ili sakoa. Portrete kompozitora deca su crtala uz slušanje kompozicije pa se na crtežima doživljaj muzike uočava u intenzitetu pritiska crtaćeg materijala o papir. Na temelju svega navedenog možemo zaključiti da deca slušajući muziku pokretom ruke slikaju i crtaju doživljaj i tako komuniciraju s odraslima prikazujući svoj emocionalni svet.

Ključne reči: deca predškolskog uzrasta, doživljaj, emocije, likovno izražavanje, slušanje muzike.

---

dr Sevdžihan Ejubova, vanredni profesor, Razvojna i obrazovna psihologija
dr Ana Laskarova-Ivanova, predavač, Likovna pedagogija
Pedagoški fakultet Univerziteta *Episkop Konstantin Preslavski*, Šumen (Bugarska)
s.eiubova@shu.bg

ISTRAŽIVANJE DEČJEG LIKOVNOG IZRAZA: KID-ART METODA ZA SVEOBUH VATNU ANALIZU CRTEŽA

Rezime: Studija se fokusira na razvoj i primenu alata za analizu i ocenjivanje dečjeg crteža (*Kid-art metoda*) za procenu crteža koje su kreirala deca uzrasta od 3 do 7 godina. Primarni cilj ovog istraživanja je da se upozna i pokaže delotvornost *Kid-art*-a kao sveobuhvatne metode za analizu dečjih crteža. Alat ima za cilj da pruži i kvalitativne i kvantitativne procene dečjih likovnih radova kako bi pomogao stručnjacima u razumevanju i tumačenju sadržaja i izražajnih kvaliteta crteža. U pogledu metoda, studija obuhvata kvalitativnu i kvantitativnu analizu 45 crteža koje su izradila deca u navedenom uzrastu. *Kid-art metoda* obuhvata 48 kriterijuma za evaluaciju raspoređenih na 8 skala. Ove skale su dizajnirane da ponude detaljnu deskriptivnu analizu elemenata crteža i kvantitativnu procenu nivoa ekspresivnosti crteža. Rezultati studije pokazuju da *Kid-art metoda* uspešno pruža strukturiran pristup ocenjivanju dečjih crteža. Koristeći 8 skala i 48 kriterijuma, stručnjaci mogu kreirati detaljan profil sposobnosti crtanja deteta. Ovaj profil može voditi profesionalce u kreiranju aktivnosti za poboljšanje stvaralačkih potencijala deteta ili u identifikaciji potencijalnih psiholoških problema koji mogu zahtevati dalju procenu od strane psihologa koristeći specijalizovane psiho-dijagnostičke alate. Sve u svemu, nalazi sugerišu da je *Kid-art metoda* dragoceno sredstvo kako za procenu likovnog razvoja dece, tako i za identifikaciju potencijalnih psiholoških potreba na osnovu sadržaja i kvaliteta njihovih crteža. U zaključku, alatka za analizu i ocenjivanje dečjeg crteža (*Kid-art*) nudi sveobuhvatan metod za procenu dečjih crteža, pružajući vredne uvide stručnjacima koji rade sa malom decom u obrazovnim i psihološkim okruženjima.

Ključne reči: dečji crteži, *Kid-art metoda*, analiza crteža, razvoj deteta, likovna evaluacija.

---

dr Mirjana Marković, profesor strukovnih studija, Metodika nastave srpskog jezika i književnosti
Odsek za vaspitače i medicinske-sestre vaspitače
Akademija strukovnih studija u Šapacu (Srbija)
mira.markovic@yahoo.com

NIVOI KULTURE JEZIČKOG IZRAŽAVANJA U OBRAZOVNOM KONTEKSTU

Rezime: Jezička kultura uključuje jedan širi radijus posmatranja povezujući odnos jezika s drugim fenomenima. Raznolikost jezičkih upotreba zavisi od brojnih vanlingvističkih, pre svega sociološki određenih situacija. Pitanja koja se tiču postojanja govornih promena, te i podela na osnovu njih, više nisu sporna. Polazeći od izdvojenih nivoa govorenja na osnovu kriterijuma kvaliteta realizacije jezika, smatramo da bi značajno bilo ukazati, po istom kriterijumu, i na različite nivoe jezičkog izražavanja u procesu komunikacije. Uprkos nesumnjivog postojanja različitih potkodova koje poseduje svaki razvijeni jezik u svojim konkretnim realizacijama, odgovarajućem aspektu jezika u našoj metodičkoj praksi nije poklonjena odgovarajuća pažnja. Smatramo da bi ovaj segment jezičkog izražavanja treba istražiti imajući u vidu neophodnost standardizacije jezičkog opštenja u cilju poboljšanja komunikacije. Posebno izdvajamo značaj nastavnog procesa, jer škola ima presudan značaj u ovladavanju jezičkim izražavanjem, kao i sistematskom negovanju svesti o značaju jezika.

Ključne reči: jezička kultura, nivoi jezičkog izražavanja, formalno, neformalno, akademsko izražavanje.

---

dr i dr um. Andrea Palašti, vanredni profesor, Novi likovni mediji
Departman likovnih i primenjenih umetnosti, Akademija umetnosti u Novom Sadu (Srbija)
andrea.and.palasti@gmail.com

LIKOVNI ELEMENTI: EKO-PEDAGOŠKI PREOKRET

Rezime: Šta znači podučavati teoriju forme usred klimatskog kolapsa? Kako se može voditi nastava o boji i perspektivi kada globalna perspektiva prolazi kroz duboke promene, kao da ceo svet gubi svoj 'vid'? Polazeći od ovih izazova, prezentacija će imati oblik ilustrativnog predavanja, otkrivajući ideje i uticaje koji su inspirisali ekopedagoški zaokret u podučavanju predmeta 'Likovni elementi' i pružiti primere novog, eksperimentalnog kurikuluma. Razvoj novog kurikuluma javio se kao ključni odgovor u današnjem pejzažu. Nastava 'Likovni elementi' s povezanošću s prirodom može pružiti studentima holističko i međusobno povezano razumevanje umetničkog izraza. Podstiče ih da posmatraju, cene i crpe inspiraciju iz sveta oko sebe, podstičući kritičniju vezu između umetnosti i okoline. Novi kurikulum sastoji se od praktičnih aktivnosti i prikupljanja informacija o Dunavu – o liniji, boji, obliku i teksturi reke, ali i njegovom širem kontekstu iz perspektive istorije, kulture, politike i ekologije. Na primer, studenti su reprodukovali boje reke, koje variraju prema problematičnim istorijama, tromim ekonomijama i promenljivim geografijama. Kroz akte postajanja, studenti su vežbali kako hodati poput školjki, ostavljajući linije u pesku kao tajne simbole, jer razumevanje kako se školjke kreću po rečnom koritu može biti ključno pitanje u ekologiji reke. U ovom svetlu, prezentacija pozicionira likovno obrazovanje unutar okvira kritičke pedagogije, s ciljem istraživanja kako učenje o likovnim elementima može da se bavi i ekološkim pitanjima. Ovaj pristup se slaže s ekopedagoškom perspektivom koja prepoznaje važnost integrisanja ekološke svesti u obrazovanje.

Ključne reči: likovni elementi, ekopedagogija, performativnost.

Найомена. Фото архив АУНС
Наромена. Фото архив АУНС
Note. AANS photo archive

Поља [сегмент полиптиха I]

Polja [segment poliptiha I]

Fields [segment of the polyptych I]

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2022, *copy-print* каширан на папиру за дубоку штампу, 42 x 29,7 cm

Напомена. Anica Radošević Babić, 2022, *copy-print* kaširan na papiru za duboku štampu, 42 x 29,7 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2022, *copy-print* laminated on gravure paper, 42 x 29,7 cm

---

3.

PODSTICAJNA SREDINA ZA UČENJE, ISTRAŽIVANJE I STVARALAŠTVO

---

dr Isidora Korać, profesor strukovnih studija, Pedagogija i Metodika nastave
Visoka škola strukovnih studija za vaspitače i poslovne informatičare Sirmijum
Sremska Mitrovica (Srbija)
oisidora@gmail.com

INSPIRATIVNO FIZIČKO OKRUŽENJE KAO POZIV NA IGRU, ISTRAŽIVANJE I STVARALAŠTVO

Rezime: Fizičko okruženje vrtića oblikuje položaj i uloge svih učesnika procesa učenja, utiče na njihove međusobne odnose koje grade, odražava vrednosti koje se neguju u procesu učenja. Da bi fizičko okruženje bilo inspirativno za učenje, igru i stvaralaštvo dece neophodno je da: bude bogato podsticajima koji pozivaju na istraživanje, da nudi mnoštvo različitih likovnih materijala, sredstava i rekvizita koji mogu da se koriste na različite načine i koji omogućavaju različite načine stvaralačkog izražavanja, da pruža mogućnost za senzorna iskustva i istraživanje (tekstura, mirisa, zvukova, pokreta i sl.), da podržava pripadnost, personalizovanost, saradnju i pozitivnu međuzavisnost dece i sl. Cilj istraživanja bio je da se utvrdi: 1) kako vaspitači procenjuju karakteristike fizičkog okruženja vrtića, koliko ono podstiče igru, istraživanje i stvaralaštvo dece, kao i 2) koji su njihovi predlozi za uvođenje potrebnih promena. U istraživanju je učestvovalo 60 vaspitača iz različitih predškolskih ustanova u Republici Srbiji. Za potrebe istraživanja konstruisana je ček lista i polustrukturisani intervju. Primenjena je kvalitativna analiza prikupljenog materijala. Nalazi istraživanja ukazuju da vaspitači prepoznaju da fizičko okruženje vrtića nedovoljno podstiče saradnju i pozitivnu međuzavisnost učesnika procesa učenja, da postoji potreba za restrukturiranjem prostornih celina u promeni prostora radnih soba, unošenje inspirativnih materijala za istraživanje u zajedničke prostore vrtića kao i pravljenje konstrukcija i instalacija u dvorištu kako bi se više podsticala igra, istraživanje i stvaralaštvo dece. U zaključnim razmatranjima istaknuto je da građenje kvalitetne prakse vrtića, između ostalog, predstavlja kontinuirani proces preispitivanja, samovrednovanja i zajedničkog vrednovanja karakteristika fizičkog okruženja kroz refleksivno preispitivanje ključnih dimenzija konteksta prakse. Da bi ovaj proces bio uspešan neophodno je osnaživanje svih zaposlenih za refleksivnu praksu, izgradnju zajedničkog razumevanja funkcija fizičkog okruženja u praksi i programu rada sa decom i unošenje potrebnih promena kulture i strukture predškolske ustanove.

Ključne reči: fizičko okruženje, stvaralaštvo, igra, istraživanje, predškolska ustanova.

---

dr Sandra Bjelan, vanredni profesor, Pedagogija i Didaktika
Filozofski fakultet, Univerzitet u Sarajevu (Bosna i Hercegovina)
dipl. nast. um. Ilda Halilčević, master student, nastavnički odsek
dipl. nast. um. Ilma Kulić, master student, nastavnički odsek
dipl. nast. um. Emina Zećirović, master student, nastavnički odsek
Akademija likovnih umetnosti, Univerzitet u Sarajevu (Bosna i Hercegovina)
sandra.bjelan@ff.unsa.ba

NEMAJU SVE UČIONICE ČETIRI ZIDA: ANALIZA POTENCIJALA VANUČIONIČNIH PROSTORA ZA REALIZACIJU NASTAVE LIKOVNE UMETNOSTI I LIKOVNE KULTURE

Rezime: Nastava likovne umetnosti i likovne kulture se najčešće realizuje u učioničkom prostoru na način da se proces odvija u učionicama u kojima se realizuje i nastava iz drugih predmeta ili u specijalizovanoj učionici/kabinetu. Izuzetno, mada savremene metodičke tendencije upućuju na to, deo nastave se izvodi u muzejskim i galerijskim prostorima. Kreiranje podsticajne sredine za učenje, jedna je od nužnih pretpostavki za realizaciju kvalitetne nastave koja je kreativna, istraživačka i stvaralačka. Budući da su barijere u školama za kreiranje takvog okruženja često izazovne za prevazilaženje, nastavnik je pozvan da istraži potencijale i da kreira prilike u kojima može, uz minimalne intervencije, vanučionični prostor prilagoditi ciljevima nastave i vaspitno-obrazovnim ishodima učenja. Cilj ovog rada je da se istraže i analiziraju potencijali vanučioničnih prostora u gradu Sarajevu, i definisati prednosti poučavanja i učenja u takvim okruženjima. Istraživanje je realizovano u okviru predmeta Metodika nastave likovne umetnosti i likovne kulture 5 na master studijama nastavničkog smera Univerziteta u Sarajevu – Akademije likovnih umetnosti. Metode koje su korišćene su metoda teorijske analize, deskriptivna metoda i komparativna metoda. Rezultati istraživanja pokazuju da grad Sarajevo ima potencijale za realizaciju vanučionične nastave uz minimalne intervencije i da se otvaranjem učioničkih vrata može otvoriti celi niz prilika za realizaciju nastave koja je kvalitetna, kreativna i istraživačka, a čije prednosti zasigurno prevazilaze očekivane vaspitno-obrazovne ishode učenja definisane kurikulumom.

Ključne reči: kreativno poučavanje, metodika nastave likovne umetnosti, studenti budući nastavnici.

---

dr Tamara Nikolić, docent, Obrazovanje odraslih
mast. andag. Nikola Koruga, asistent, Obrazovanje odraslih
Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu (Srbija)
tamara.v.nikolic@gmail.com

PERFORMATIVNO OKRUŽENJE ZA UČENJE U KONTEKSTU OBRAZOVANJA STUDENATA ANDRAGOGIJE

Rezime: U radu su prikazani rezultati istraživanja koji se odnose na značaj performativnog obrazovnog okruženja u nastavi na osnovni studijama andragogije na Filozofskom fakultetu, Univerziteta u Beogradu. Ovakvo obrazovno okruženje kreirano je na izbornom predmetu Dramske tehnike u obrazovanju odraslih, koji se realizuje na trećoj godini osnovnih studija andragogije. U nastavi su korišćene tehnike primenjenig pozorišta, performansa, igre i improvizacije što doprinosi kreiranju podsticajnog okruženja za učenje, lični i profesionalni razvoj. Prikupljanje podataka je realizovano u formatu radionice primenom ekspresivnih istraživačkih metoda. Ovaj pristup uključuje refleksiju na iskustvo rekreiranjem scena nastalih tokom nastavnog procesa, osveščivanjem otelotvorenih promena na ličnom nivou pomoću crtanja i vajanja. Rezultati istraživanja ukazuju da performativno okruženje za učenje doprinosi postizanju socijalnih, terapijskih i obrazovnih efekata u formalnom obrazovanju. Od terapijskih se naročito ističu povećano samopouzdanje, spremnost na preuzimanje rizika, prevazilaženje treme od javnog nastupa, dok se od socijalnih efekata ističe stravanje bliskih veza koje dovodi do grupne kohezije i saradnja koja se proteže i van predmeta. Obrazovni efekti se najbolje očituju iskazom "što možeš na sceni možeš i u životu" što podrazumeva transfer onoga što se provežbava u učionici i prenosi se direktno na svakodnevni život, kao što su preuzimanje inicijative, kreativnost i razigran stav prema životu. Materijali nastali u istraživačkoj radionici, praćeni razgovorima sa učesnicima, otkrivaju da efekti performativnog učenja mogu imati kontinuiran značaj s obzirom na činjicu da će ih studenti obrazovanja odraslih multiplicirati kako kroz promene na ličnom nivou, tako i u odnosu na njihovu profesonalnu praksu.

Ključne reči: performativno učenje, studenti andragogije, okruženje za učenje, formalno obrazovanje.

---

dr Vojislav Ilić, vanredni profesor, Metodika nastave likovne kulture
Likovni odsek, Fakultet umetnosti, Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici i
Odsek za primenjenu i likovnu umetnost, Filološko–umetnički fakultet, Univerzitet u Kragujevcu (Srbija)
vilicdva@gmail.com

ORGANIZACIJA I UREĐENJE PROSTORA ZA LIKOVNE AKTIVNOSTI U ŠKOLAMA

Rezime: Prostor u kome se odvija vaspitno-obrazovni rad ima velikog udela u uspešnosti ostvarivanja vaspitno-obrazovnih zadataka. Naime, funkcionalno i estetski uređen prostor, deluje vaspitno, a učenicima u dobro organizovanom i prijatnom prostoru je učenje lakše. Pored toga učenici imaju potrebu da ga estetski oblikuju i održavaju i ukoliko sami učestuju u uređivanju imaju osećaj pripadnosti i vlasništva. Područje estetskog uređenja prostora je i multidisciplinarno, jer u realizaciji odgovarajućeg uređenja treba da učestvuju svi subjekti koji u tom prostoru žive i rade. Organizacija u bilo kom prostoru u školi, pa i u kabinetu za nastavu likovne kulture, može izuzetno da utiče na učeničke stavove i navike u učenju. Učenicima je potrebno okruženje, koje je organizovano, stimulatívno i udobno, da bi učenje bilo efikasno. Stvaranje okruženja za sobom povlači pravljenje praktičnog fizičkog plana uređenja prostora uz poštovanje antropoloških normi za projektovanje nameštaja i prostora. Nabavljanje raznovrsnog specifičnog nameštaja (koji je prilagođen uzrastu, potrebama i aktivnostima učenika), literature, materijala, pribora. Uz sve ovo treba uzeti u obzir i specifičnosti procesa saznavanja u nastavi likovne kulture tako da u učionici postoje posebni zahtevi koji se moraju ispoštovati kako bi se obezbedilo učenje i kreativni procesi.

Ključne reči: nastava likovne kulture, školski enterijer, podsticajna sredina za učenje.

---

mr Vanja Jovanović, nastavnik, Konzervacija i restauracija
dr Iva Subotić Krasojević, nastavnik i naučni saradnik, Istorija umetnosti
Centar za muzeologiju i heritologiju, Filozofski fakultet u Beogradu (Srbija)
Srednja škola Tehnoart Beograd (Srbija)
vanjajov68@gmail.com

TEHNOART BEOGRAD – TRANSFORMACIJA UMETNIČKIH ZANATA KAO POLJE KREATIVNOG DELOVANJA MLADIH

Rezime: Srednje škole koje u svom području rada imaju umetničke obrazovne profile, u savremenom svetu predstavljaju male oaze unutar kojih se osnažuju individualni afiniteti učenika, razvija intelektualna radoznalost i neguju tradicionalne umetničke veštine. Tako široko polje delovanja predstavlja veliki izazov za nastavnike, a u vremenu digitalne revolucije, od njih se zahteva stalno usavršavanje i integrativni pristup u realizaciji nastave. Kreativnoj ekonomiji stalno je potrebna svežina, posebno u idejama, a to se može očekivati samo od osoba nesputanog duha koje su sposobne da razmišljaju na maštovit način. Duhovno i kreativno ustrojstvo umetničkih smerova dovodi do razvijanja preduzimljivog duha koji je neophodan da bi se ideje sprovele u delo. Zbog toga se u uvođenju nastavnih programa naglasak stavlja na projekte i projektne zadatke u čijem kreiranju učestvuju sami učenici, i to od početnih istraživanja preko razvijanja ideje do njene realizacije. Na taj način učenici stižu intelektualnu čvrstinu i emocionalnu rezilijentnost, osobine koje su od presudne važnosti u svim kreativnim oblastima. U takvim okolnostima nastavnik postaje mentor i medijator, što je potpuno drugačija uloga od one na početku XXI veka. Takve inicijative su na svoj način oslobađajuće i cilj im je da učenicima pomognu u sticanju otvorenosti duha i samopouzdanja, dva važna koraka na putu ka kulturi kreativnosti. Predmet rada je transformacija i inoviranje starih umetničkih zanata na način koji nove okolnosti ubrzanog tehnološkog razvoja ne ograničavaju već podstiču njihov razvoj, dajući nove mogućnosti za kreativno izražavanje i očuvanje nasleđa na primeru programa srednje škole *Tehnoart Beograd*. U radu će se ispitati mogućnosti nastavnih pristupa na osnovu izabranih projektnih aktivnosti i ideja za njihovo sprovođenje, kao i uloga nastavnika i učenika u njima. Pored toga, analiziraće se uslovi podsticajnog okruženja za razvijanje učeničkih kompetencije koje se tiču kulturnog nasleđa (materijalnog i nematerijalnog) i učešće mladih u savremenoj kulturi.

Ključne reči: kreativnost, interdisciplinarna nastava, tradicionalne umetničke veštine, srednja škola, *Tehnoart Beograd*.

---

mast. pedag. Milijana Lazarević, asistent, Pedagogija
doktorand na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu
Visoka škola strukovnih studija za vaspitače i poslovnu informatiku Sirmijum, Sremska Mitrovica (Srbija)
vs.milijana.lazarevic@gmail.com

MATERIJALNOST I DEČJA IGRA: KAKO STVARALAČKE PROCESU U VASPITNO-OBRAZOVNOJ PRAKSI UČINITI VIDLJIVIM?

Rezime: U radu polazimo od koncepta materijalnosti, kako bismo sagledali odnos materijala za igru i stvaralačkih procesa u vaspitno-obrazovnoj praksi vrtića. Materijalnost razumemo kao društvene interakcije između dece, odraslih i materijala za igru, kojima se oblikuju stvaralački procesi u igri. Pod materijalima za igru sagledavamo predmete koji imaju višeznačenjsku formu i koji se u igri mogu koristiti na različite načine. Materijali za igru predstavljaju neodvojivi deo fizičkog okruženja vrtića, te iako su prisutni u ogotovo svakoj situaciji igre, mali broj istraživanja sagledava njihov doprinos građenju igre. Stoga je cilj ovog istraživanja usmeren na sagledavanje interakcija na relaciji deca – materijali za igru — odrasli u vaspitno-obrazovnoj praksi vrtića, kako bi se prepoznali stvaralački procesi koji u ovim interakcijama doprinose građenju igre. Ove procese istraživali smo putem senzorne etnografije, kao istraživačkog pristupa u kome se kroz reflektivni proces predstavljaju doživljaji istraživača o fenomenu koji se istražuje. Istraživanje je sprovedeno u jednom državnom vrtiću u Beogradu, u grupi u godini pred polazak u školu. Istraživač je proveo nedelju dana u vrtiću i kroz tehniku učestvujućeg posmatranja i video snimanja, prikupio empirijski materijal koji se odnosi na situacije igre koje su izranjale u vaspitno-obrazovnoj praksi vrtića. U analizi empirijskog materijala izdvojene su sekvence iz igre koje se prepoznaju kao relevantne za sagledavanje stvaralačkih procesa u igri. Nalazi istraživanja ukazuju da materijali za igru svojim oblikom i svojstvima pokreću stvaralačke procese, te da se građenje značenja u igri strukturira u odnosu na karakteristike materijala, iskustva koja deca unose u igru, kao i interakcija između dece i odraslih. Istraživanje pruža značajne implikacije za vaspitno-obrazovnu praksu, jer ukazuje da odrasli mogu pokrenuti stvaralačke procese kod dece onda kada nude materijale za igru koji imaju višeznačenjsku formu, ali i onda kada promišljeno učestvuju u igri, proširujući dečja iskustva i gradeći nove veze između postavljenih značenja materijala za igru.

Ključne reči: materijalnost, materijali za igru, dečja igra, stvaralaštvo.

---

dipl. konz. i restaur. Klaudia Šarić–Marić Andrejević fon Erkman, primljeni umetnik – konzervacija i restauracija masterand, master program Master profesor u oblasti umetnosti
Katedra za teorijske predmete, Departman likovnih i primljenih umetnosti
Akademija umetnosti u Novom Sadu (Srbija)
ateljeklaudia@gmail.com

MOGUĆNOST KREATIVNOG RADA SA DECOM U MALIM RURALNIM SREDINAMA: PRIMER SELA DOJKINCI

Rezime: Tokom letnjeg raspusta, selo Dojkinci na jugoistoku Srbije, dobija svoju jedinstvenu živopisnost, postajući mesto gde odjekuju zvuci dečje graje. Mališani, poput čigri, razigrano prolaze kroz selo koje je okruženo očaravajućim prirodnim lepotama. U selu je 2022. završena obnova zgrade mesne zajednice, a sredstva su obezbedili sami meštani, prepoznajući potrebu za funkcionalnim objektom koji bi doprineo osnaživanju socijani sadržaja u njihovoj zajednici. Na inicijativu meštana i lokalne zajednice, unutar obnovljene zgrade održana je izložba posebno osmišljena za decu pod nazivom Cirkus Kalder. Osim same izložbe, organizovan je i prateći obrazovni program sa fokusom na temu cirkusa. Ova inicijativa imala je za cilj da pruži obrazovno i zabavno iskustvo najmlađima, istovremeno doprinoseći kulturnom i socijalnom životu celokupne zajednice u ruralnoj sredini kroz upoznavanje nacionalne i svetske umetnosti. Pokazalo se da je ovakav vid sadržaja dobra osnova za obrazovno i kreativno iskustvo najmlađima, kroz zabavne aktivnosti i igru, sa posebnim fokusom na likovno vaspitanje i obrazovanje.

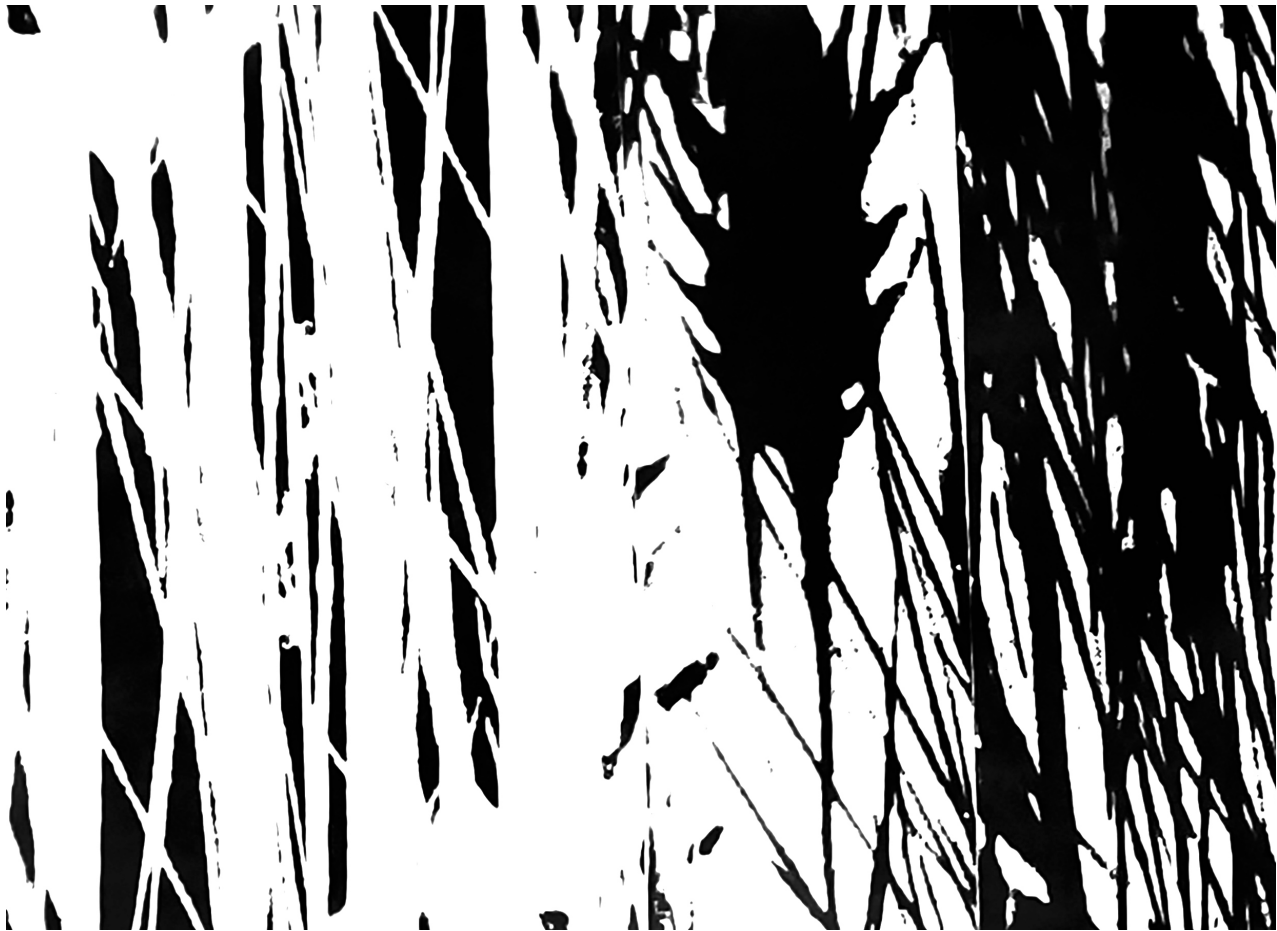
Ključne reči: ruralna područja, obrazovne izložbe, likovno vaspitanje.

Найомена. Фото архив АУНС

Наромена. Фото архив АУНС

Note. AANS photo archive

Поља [сегмент полиптиха II]

Polja [segment poliptiha II]

Fields [segment of the polyptych II]

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2022, copy-print каширан на папиру за дубоку штампу, 42 x 29,7 cm

Najomena. Anica Radošević Babić, 2022, copy-print kaširan na papiru za duboku štampu, 42 x 29,7 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2022, copy-print laminated on gravure paper, 42 x 29,7 cm

---

4.

KOMPETENCIJE NASTAVNIKA UMETNOSTI U SVETLU SAVREMENE OBRAZOVNE PRAKSE

Найомена. Фото архив АУНС
Наромена. Фото архив АУНС
Note. AANS photo archive

---

dr Edita Slunjski, redovni profesor, Predškolska pedagogija
Filozofski fakultet Univerziteta u Zagrebu (Hrvatska)
dipl. vaspitač Marina Lančić, Predškolsko vaspitanje
Dečji vrtić Ivančice, Ivanec (Hrvatska)
eslunjsk@ffzg.hr

Plenarno izlaganje po pozivu

MOGUĆNOSTI UPOTREBE RAZLIČITIH EKSPRESIVNIH MEDIJA U OBLIKOVANJU VASPITNO-OBRAZOVNOG PROCESA VRTIĆA

Rezime: Perspektivu razvoja vaspitno–obrazovnog procesa vrtića uveliko određuje spremnost vaspitača da dobro razume decu i njihove perspektive, načine razumevanja, doživljaje i iskustva. Te perspektive deca mogu se izraziti korišćenjem različitih simboličkih formi (simboličkih jezika) koja se podudaraju s nizom umetničkih područja. To je razlog zbog koga neke posebno razvijene pedagoške koncepcije, na primer, italijanski *Reggio Emilia* pristup, posebno zagovaraju ideju stvaranja primerenih uslova u kojima deca mogu da komuniciraju svoje perspektive oslanjajući se na neke od svojih simboličkih jezika. Stoga svaki Reggio vrtić ima takozvani atelier, odnosno mali umetnički studio u kome deca komuniciraju jezikom umetnosti, odnosno kreativno se izražavaju korišćenjem različitih ekspresivnih medija. Deca se u komunikaciji oslanjaju na različite simboličke sisteme u onoj meri u kojoj kultura njihove okoline to podržava. Upravo iz tog razloga, u vaspitno-obrazovnom radu s decom ranog i predškolskog uzrasta nije primereno forsirati samo uobičajene simboličke sisteme (koji se oslanjaju isključivo na verbalni kod), jer bi to moglo limitirati i destimulisati njihova nastojanja da već od najranijeg uzrasta izražavaju i s drugom decom razmenjuju svoja znanja, iskustva i razumevanja. Umesto toga, smatraju da je neophodno poštovati različite modalitete dečje komunikacije u vaspitno-obrazovnom radu. Pažljivo i aktivno "slušanje dece" vaspitačima pomaže u kreiranju okruženja u kojem se stvaranje značenja dešava na mnogo različitih načina, što podrazumeva i prihvatanje onih oblika komunikacije dece koji se oslanjaju na njihove simboličke reprezentacije. Primerenost određenog medija određuje odnos njegovih transformacijskih karakteristika i želje deteta da izrazi određenu ideju ili koncept. Smisao upotrebe ekspresivnih medija nije u tome da deca nauče kako se nešto crta, slika ili na bilo koji drugi način prikazuje, već im pomoći da sopstvene "teorije" propituju i artikulišu, da ih izraze, o njima s drugima raspravljaju, kao i da ih ponekad testiraju i revidiraju. U radu ćemo problematizovati upotrebu različitih ekspresivnih medija u oblikovanju vaspitno–obrazovnog procesa u nekima od vrtića u Republici Hrvatskoj.

Glavne reči: *Reggio Emilia* pristup, simbolički jezici, predškolski program.

---

dr Lada Duraković, redovni profesor, Muzikologija
mast. muz. pedag. Laura Marin, Muzička pedagogija
Odsek za muzičku pedagogiju, Muzička akademija, Univerzitet Juraj Dobrile u Puli (Hrvatska)
lada.durakovic@gmail.com

POPULARNA MUZIKA U HRVATSKIM VISOKOŠKOLSKIM USTANOVAMA I PROJEKTI STUDENATA MUZIČKE AKADEMIJE U PULI

Rezime: Dominantna izloženost mladih popularnoj muzici ima značajan uticaj na njihove slušalačke preferencije. Recentna istraživanja sprovedena u Hrvatskoj (na primer, Dobrota and Reić Ercegovac, 2017; Brđanović, 2014; Škojo, 2019) pokazuju da je većina mladih, posebno u adolescentskom dobu pretežno naklonjena popularnim muzičkim žanrovima. Popularna muzika je takođe zastupljena u planovima i programima u nastavi muzike osnovnih i srednjih škola. Koliko su, međutim, studenti muzičke pedagogije i muzikologije, koji se pripremaju za rad u školama, obrazovani za podučavanje o popularnoj muzici? Postoje li na visokoškolskim ustanovama kolegijumi vezani uz taj važan segment muzičkog obrazovanja ili studenti znanja stižu samoučenjem, samoobrazovanjem i slično? U ovom izlaganju predstavimo rezultate istraživanja zastupljenosti popularne muzike na Muzičkim akademijama i drugim institucijama koje obrazuju buduće muzičkepedagoge i muzikologe u Hrvatskoj u okviru postojećih kolegijuma ili nastavnih projekata. Takođe, predstavimo dva popularno-muzička projekta koja su uz pomoć mentora osmislili studenti Muzičke pedagogije *Muzičke akademije* u Puli.

Ključne reči: popularna muzika, visoko školstvo, *Muzička akademija*.

---

dr Miomira Đurđanović, redovni profesor, Metodika nastave muzičke kulture
Departman muzičke umetnosti, Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
mast. teor. um. Marija Miltojević, asistent, Metodika nastave muzičke kulture
Fakultet umetnosti Univerzitet u Nišu (Srbija)
miomira.djurdjanovic@gmail.com

STAVOVI NASTAVNIKA O PODUČAVANJU DUHOVNE MUZIKE U STARIJIM RAZREDIMA OSNOVNE ŠKOLE

Rezime: Duhovna muzika je imala svoje mesto u osnovnoškolskom obrazovanju od samih početaka. Međutim, politička i društvena previranja su uticala na nju, te je pod njihovim pritiskom bila ili dodavana ili potpuno izostavljena iz nastavnih programa. Iako je tokom vremena menjala svoju ulogu i značaj u osnovnom muzičkom obrazovanju, duhovna muzika i dalje ostaje prisutna i relevantna i danas. Njena uloga se može promatrati kroz prizmu kulturnog nasleđa i duhovnog razvoja, pružajući učenicima jedinstveno iskustvo i razumevanje muzičkog sveta. Ono što ostaje kao izazov jeste sam pojam duhovne muzike, koji je veoma kompleksan i teško se precizno definiše. Zbog toga smo se u našem istraživanju fokusirali na definisanje duhovne muzike u okviru nastavnog programa predmeta Muzička kultura od 5. do 8. razreda opšteobrazovne škole, kao i na njenu zastupljenost tokom časova. Ispitano je 32 nastavnika osnovne škole koji su, odgovarajući na pitanja iz anketnog upitnika, definisali duhovnu muziku. Takođe, sastavili su spisak kompozicija koje su preporučene za izvođenje i slušanje u okviru nastavnog programa pod nazivom duhovna muzika. Zapaženo je da mnogi nastavnici poistovećuju pojam duhovne muzike sa religioznom muzikom, bez obzira na pol i godine starosti. Takođe, smatraju da su sadržaji ove teme dovoljno zastupljeni na časovima Muzičke kulture i da je ova tema pogodna za međupredmetno povezivanje, a da je najčešće obrađuju kroz slušanje. Rezultati istraživanja ukazuju na potrebu redefinisanja pojma duhovne muzike u nastavnom programu, kao i na potrebu uspostavljanja jasnih smernica za obradu ove nastavne oblasti.

Ključne reči: muzička kultura, nastavnici, nastavni program, duhovna muzika, religiozna muzika.

Seme [колографија]

Seme [kolografija]

Seed [collography]

Напомена. Аница Радосевић Бабић, 2019, колографија, 70 x 100 cm

Напомена. Anica Radošević Babić, 2019, kolografija, 70 x 100 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2019, collography, 70 x 100 cm

5.

UMETNIČKA PEDAGOGIJA I INKLUZIVNA OBRAZOVNA PRAKSA

---

mast. nast. Maria Loizou, nastavnik u osnovnoj školi
Međunarodna škola *EtonHouse* Malezija, Kuala Lumpur (Malezija)
maria.loizou.p@gmail.com

UNAPREĐENJE INKLUZIVNE PEDAGOGIJE KROZ UMETNOST: STRATEGIJE ZA NEGOVANJE KREATIVNOSTI I PRIHVATANJE RAZLIČITOSTI U MEĐUNARODNIM OSNOVNIM ŠKOLAMA

Rezime: Nastavna paradigma pod nazivom „Unapređenje inkluzivne pedagogije kroz umetnost: strategije za negovanje kreativnosti i prihvatanje različitosti u međunarodnim osnovnim školama“ istražuje odnos između negovanja kreativnosti kroz umetničko obrazovanje i prihvatanja različitosti u okviru inkluzivnog pedagoškog konteksta. Nastavno iskustvo se fokusira na učenike 4. godine i istražuje nastavne metode koje uključuju pristupe zasnovane na projektima i STEAM učenja (nauka, tehnologija, inženjerstvo, umetnosti i matematika), koristeći crtanje, performanse, kreacije i eksperimente kroz interdisciplinarnе teme za promovisanje samoizražavanja, kritičkog mišljenja i kreativnosti u rešavanju problema. Cilj istraživanja je da ispita kako umetničko obrazovanje može doprineti negovanju inkluzivnog okruženja za učenje gde učenici prihvataju samoizražavanje, poštuju druge, učestvuju u kritičkom razmišljanju i neguju kreativnost u učenju rešavanja problema iz stvarnog života. Opservacija nastave i učenja naglašava važnost pružanja mogućnosti učenicima da se izraze kroz različite umetničke medije, saraduju sa vršnjacima u raznolikom okruženju i istražuju interdisciplinarnе teme koje su povezane sa aspektima stvarnog života. Rezultati nastavnog iskustva pokazuju da integrisanje umetnosti u nastavni plan i program promoviše samoizražavanje kada daje refleksivnu povratnu informaciju ili učestvuje u diskusijama, podstiče veštine kritičkog mišljenja kada se istražuje novi koncept, podstiče kreativnost u rešavanju problema u stvarnom životu, podržava istraživanje da konstruiše nova znanja i unapređuje empatiju i komunikaciju među učenicima različitih sposobnosti, kultura i porekla. Angažovanjem u umetničkim aktivnostima, učenici uče da prihvataju kritičke i refleksivne povratne informacije, saraduju sa drugima tako što dele ideje, preuzimaju odgovornost za različite uloge, budu brižni i pristupaju izazovima sa radoznalošću i otvorenošću. U zaključku, iskustvo nastave i učenja naglašava značaj nastave kroz umetnost kao kreativnog sredstva individualnog i saradničkog izražavanja i istraživanja u inkluzivnom međunarodnom obrazovnom okruženju. Uključujući umetnost u nastavni plan i program, nastavnici mogu efikasno da povećaju veštine kritičkog razmišljanja učenika o bilo kojoj sposobnosti učenja, stilu ili pozadini, podstiču kreativnost kao vrednu meku veštinu u rešavanju problema i promovišu način razmišljanja kod učenika. Nalazi sugerišu da integrisanje umetnosti u nastavnu praksu može doprineti razvoju budućih građana koji su otvorenog uma, empatični i opremljeni veštinama potrebnim da napreduju u sve raznovrsnijem i složenijem svetu. U radu se takođe predlažu potencijalne oblasti za buduća istraživanja, kao što je istraživanje kako daroviti učenici mogu da se ističu u inkluzivnom okruženju za učenje i koje strategije ili intervencije treba da budu ugrađene da bi se podržale jedinstvene potrebe i talenti svih učenika.

Ključne reči: samoizražavanje, kreativnost, kritičko mišljenje, ispitivanje, efektivnost.

---

mast. terap. Jelena Marković, Okupaciona terapija
dr Saša Stepanović, vanredni profesor, Pedagogija
Akademija za humani razvoj, Beograd (Србија)
jelena.markovic1001@gmail.com

UMETNOST KAO SREDSTVO U INKLUZIVNOM OBRAZOVANJU DECE SA POREMEĆAJEM IZ SPEKTRA AUTIZMA

Rezime: U ovom radu ćemo istaći važnost umetnosti kao sredstva u inkluzivnom obrazovanju učenika sa poremećajem iz spektra autizma, naročito onih koji su neverbalni. Likovni izraz kao način komunikacije za neverbalne učenike sa autizmom, omogućava uvid u njihove kognitivne, afektivne i konativne sadržaje, kao i procenu njihovih školskih dostignuća. Umetnost je univerzalno i pristupačno sredstvo za uspešan vaspitno-obrazovni proces. Primena okupacione terapije i prilagođavanje materijala i pribora za rad omogućavaju prevazilaženje motoričkih i senzornih izazova kod učenika. Nedostatak imitativnih obrazaca u ponašanju kod autizma prilikom korišćenja umetnosti kao medijuma, omogućava autentičan izraz koji je važan za razumevanje ličnog iskustva učenika. Takođe, umetnost omogućava i modifikaciju nastavnih sadržaja i metoda kako bi se uskladili sa potrebama, mogućnostima i željama učenika u inkluzivnom obrazovanju. Univerzalnost ovakvog pristupa detetu sa poremećajem iz spektra autizma ogleda se u primenljivosti na svim uzrastima dece i uspešnosti prevazilaženja svih motoričkih i senzornih izazova sa kojima se suočavaju. Umetnički produkt se zatim obrađuje kao output koji je teško, ili u nekim slučajevima nemoguće dobiti na drugi način, i istovremeno se neguje i kao sredstvo komunikacije učenika sa socijalnim okruženjem. Terapijski značaj u okviru inkluzivnog obrazovanja se meri uspešnošću interpretacije nastavnih sadržaja i komunikacijskog procesa umetničkim produktom i prihvatljivim oblicima ponašanja učenika u smislu adaptivnog odgovora u kriznim situacijama uzrokovanim unutrašnjim stanjem ili za učenika neprihvatljivim promenama u fizičkom i socijalnom okruženju. U istraživanje započeto 2018.godine u Srbiji, uključeno je tridesetoro neverbalne i nedovoljno verbalne dece sa poremećajem iz spektra autizma, različitog uzrasta i oba pola, a rezultati ukazuju na doprinos umetničkog izraza okupacionoj performansi, komunikaciji i kognitivno-bihejvioralnim pozitivnim promenama. Takođe, kod dečaka kome je najduže i najintenzivnije bila dostupna okupaciona terapija, pojavio se natprosečan umetnički izraz bez primene art terapije, a sve porodice potvrđuju manji stepen stresa i anksioznosti, kao i bolju socijalnu uključenost.

Cljučne reči: autizam, inkluzija, umetnost, okupaciona terapija, komunikacija.

---

dr i mr um. Sanja Filipović, redovni profesor, Metodika likovnog vaspitanja i obrazovanja
Katedra za teorijske predmete, Departman likovnih i primenjenih umetnosti
Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
mast. psihol. Vesna Janjević Popović, školski psiholog, psihologija
Udruženje za podsticanje dečjeg razvoja Veliki mali svet, Beograd (Srbija)
sanja.filipovic73@gmail.com

POSREDOVANJE UMETNOSTI DECI I INDIVIDUALIZACIJA SADRŽAJA U NASTAVI LIKOVNE KULTURE

Rezime: Nastava likovne kulture po svojoj prirodi discipline podrazumeva kao osnovni sadržaj umetničke produkte kojima se posreduju i razmatraju određeni problemi u konkretnom obrazovnom radu. Ipak, postoje i određene zakonitosti razvoja, kao i ostali psihološki ili kulturološki faktori koji utiču na to koja likovna dela biramo za rad u nastavi, i kako određujemo kontekst obrazovnog procesa u radu sa učenicima. Sa druge strane, zakonitosti dečjeg razvoja i njihove individualne osobenosti utiču i na samu aprecijaciju određenih vizuelnih sadržaja, a koja se može značajno razlikovati u odnosu na odrasle, što je i dokazano u brojnim istraživanjima ovog problema. Upravo u ovom radu, predstavimo drugi deo rezultata nedavno sprovedenog i objavljenog prvog dela istraživanja u kome se razmatralo u kojoj meri su likovno-estetske preferencije učenika u osnovnoj školi prema umetničkim delima poklapaju sa preferencijama odraslih u pogledu likovno-estetskog vrednovanja pojedinačnih umetničkih dela obuhvaćenim ovim istraživanjem. U anketi je primenjen je Upitnik sa u kome su ispitanici davali odgovore i vrednovali odabrana dela moderne umetnosti u skladu sa zadatim kriterijumima. Uzorak su činili 450 učenika od 5. do 8. razreda osnovne škole i 450 odraslih – roditelja i nastavnika. Istraživanje je sprovedeno u Beogradu, Novom Sadu i Somboru u toku akademske 2020–2021. godine. Nedavno objavljeni rezultati prvog dela istraživanja pokazali su da su kod većine populacije iz oba uzorka srazmerno jednake preferencije prema odabranim likovnim delima moderne umetnosti koja im se posebno dopadaju, ali da postoji statistički značajna razlika u odnosu na formu i sadržaj likovnih dela moderne umetnosti. U ovom radu će biti prikazani novi rezultati u kojima su identifikovane značajne razlike između ispitanika u njihovim preferencijama u odnosu na vrednovanje pojedinačnih primera likovnih dela zavisno od stilskih odlika umetničkog pravca kome delo pripada kao i stila i likovne poetike samog umetnika, a u odnosu na formu i sadržaj dela. Ovi rezultati su dodatno potvrdili prethodno identifikovane razlike, a što može biti značajan smernica za pristupe nastavnika u obrazovnoj praksi, kada je u pitanju posredovanje umetnosti deci.

Ključne reči: metodika nastave, posredovanje umetnosti deci, likovno vaspitanje i obrazovanje, likovno-estetske preferencije, nastava likovne kulture.

Семе IV [графички отисак: А.О.]

Seme IV [grafički otisak: A.O.]

Seed IV [graphic imprint: A.O.]

Најомена. Аница Радосевић Бабић,
2016, колографија, 70 x 50 cm

Напомена. Anica Radošević Babić,
2016, kolografija, 70 x 50 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2016,
colography, 70 x 50 cm

6.

SOCIJALIZACIJA I EMANCIPATORSKE PRAKSE U OBRAZOVANJU NA POLJU UMETNOSTI

---

dr Bojana Škorc, redovni profesor, Psihologija
Odsek za teorijske predmete, Fakultet likovnih umetnosti
Univerzitet umetnosti u Beogradu (Srbija)
bskorc@yahoo.com

CRTEŽ KAO EKSPRESIVNI POTENCIJAL U RADU SA OSETLJIVIM GRUPAMA

Rezime: Analizirana je primena slobodnog crteža (bez zadate teme) i značaja aktivnosti crtanja u ostvarenju psihološke dobiti tokom rada sa individuama i grupama. U periodu 1994–2024. godine je crtež primenjivan kao izražajno sredstvo u radu sa decom pogođenom ratnim sukobima, osobama u migraciji i osobama iz podzastupljenih socijalnih grupa. Rad prikazuje iskustvo u primeni crteža tokom grupne psihološke intervencije u toku ili nakon krize, sa tendencijom da se istraži značaj aktivnosti crtanja, kao i pravilnosti i osetljive tačke tokom psihološke intervencije. Budući da je jedna od najkritičnijih posledica situacije krize ograničena ili osiromašena interakcija sa okruženjem, vršnjacima, porodicom, crtež je korišćen kao moćno neverbalno sredstvo izražavanja koje ublažava doživljaj krize i premošćuje ograničenost interakcije. Ukazuje se nekoliko ključnih nalaza: 1 – crtež se pojavljuje kao simbol selfa i sadrži informacije o celovitom doživljaju sebe (psihološki postupak prema crtežu tokom radionice je jednak kao da se radi o osobi); 2 – crtanje kao aktivnost ne zahteva verbalizaciju i racionalno prosuđivanje, čime se oslobađa šira emocionalna dimenzija izraza (“Vama sam otkrio što nisam ni mislio!” govori jedan učesnik radionice – crtež prednjači ispred racionalizacije iskustva); 3 – pri intervenciji u krizi crtež se pojavljuje kao prvi, najmanje invazivan, spontan izraz (redosled: dete u krizi će najpre početi da crta, kasnije da piše, potom da se uključuje u dramsku igru i da se slobodno uključuje u svaku igru); 4 – analiza crteža koji su spontano nastajali pokazuje da sa povećanjem lične investicije u aktivnost crtanja dolazi do (na prvi pogled) siromašenja likovnosti ali do istovremene promene odnosa crtač–nacrtano, povećava se ekspresivnost a smanjuje dimenzija socijalne poželjnosti. Na osnovu iskustva u primeni slobodnog crteža u radu sa osetljivim grupama, vidimo da slobodnom crtežu pripada značajno mesto u razvoju interaktivnih sposobnosti, izgradnji ličnog i grupnog identiteta i stvaranju načina ovladavanja traumom.

Ključne reči: crtež, ekspresija, intervencija u krizi.

---

dr Biljana Pejić, docent, Psihologija, Akademija za humani razvoj, Beograd (Srbija)
dr Tijana Mandić, redovni profesor, Psihologija
Američka asocijacija za psihološke nauke, Vašington (Sjedinjene Američke Države)
dr Bojana Škorc, redovni profesor, Psihologija, Odsek za teorijske predmete
Fakultet likovnih umetnosti, Univerzitet umetnosti u Beogradu (Srbija)
b.pejic@yahoo.com

OSEĆANJE RADOSTI KOD STUDENATA UMETNOSTI I NAUKE

Rezime: U istraživanju se posmatra stepen, sadržaj i kvalitet subjektivnog osećanja radosti kod studenata umetnosti i nauke. Namera je da se utvrdi da li postoje razlike između studenata umetnosti i humanističkih nauka u procenama opšteg nivoa radosti, kao i u specifičnim oblastima iskustava za koje se vezuje radost. U istraživanju je učestvovalo 110 studenata umetnosti i humanističkih nauka (po 55 iz svake grupe). Ispitanici su popunjavali upitnik o radosti (Mandić, 2023), koji je sadržao 30 pitanja, datih u formi sedmostepene Likertove skale. Upitnik je merio opšti faktor radosti i šest dimenzija radosti: individualnost, aktivnost, uzbuđenost, društvenost, pasivnost i spokoj. Rezultati pokazuju da doživljaj radosti zavisi od profesionalne orijentacije ispitanika. Mada ispitanici iz obe grupe sebe procenjuju kao radosne osobe, studenti humanističkih nauka imaju nešto više skorove na opštem faktoru radosti i dimenzijama: individualnost, aktivnost i društvenost. Oni su brojniji u kategoriji veoma radosnih osoba, dok je kod studenata umetnosti ovaj faktor nešto slabije naglašen. Nalazi ukazuju da je radost prisutna u životu obe grupe ispitanika. Ispitanici pripadaju kategoriji mladih, pa se očekuje da su skorovi globalno viši nego što bi bili za ukupnu populaciju. Njihova radost se često povezuje sa spoljnim događajima, ali i unutrašnjim kvalitetom procesa, sa pomisli, idejom, inspiracijom. Studenti humanističkih nauka su aktivniji "tragači" za radošću. Oni nastoje da se okruže radosnim ljudima, lakše primećuju pozitivne stvari oko sebe i kod drugih, otvoreniji su da podele radost, ali i da uživaju u tuđoj, radost ih motiviše za aktivnosti. S druge strane, studenti umetnosti su više introvertirani, stidljivi, u socijalnim situacijama neupadljivi, manje spremni da pokazuju i dele svoju radost sa drugima. Otud je njihova radost manje "vidljiva", "javna", "glasna" u interakciji sa ljudima. Nalaz nudi ne samo snimak emocionalnog stanja ispitanika, već i upućuje na to kako stvoriti razvojno optimalnu atmosferu u radu sa ovim grupama.

Ključne reči: radost, emocije, umetnost.

mast. lik. umet. i mast. konz. i restaur. Marija Curk, doktorand
Doktorske akademske studije, Metodika nastave
Fakultet za obrazovanje učitelja i vaspitača, Univerzitet u Beogradu (Srbija)
curkmarija@gmail.com

ZNAČAJ VREDNOSTI NACIONALNOG I SVETSKOG UMETNIČKOG I KULTURNOG NASLEĐA U NASTAVI PREDMETA LIKOVNA KULTURA

Rezime: Jedan od specifičnih ciljeva obrazovanja je podsticanje razumevanja i poštovanja među kulturama, a to posebno postaje važno u savremenom kontekstu u kojem se suočavamo sa mogućnošću postupnog stapanja različitih kulturnih izraza usled pojačane interakcije i sveprisutne tendencije univerzalizacije. Prepoznavanje širih društvenih i psiholoških dimenzija koje sa sobom nose vrednosti umetničkog i kulturnog nasleđa za sveobuhvatan razvoj dece i mladih, otvara i pitanje doprinosa obrazovne teorije i prakse kao čuvara i prenosioca tih vrednosti. Cilj sprovedenog istraživanja je da se utvrde stavovi učitelja i nastavnika koji drže Likovnu kulturu o značaju koji je dat tim vrednostima i da se ukaže na svesnost edukatora o potrebi za posvećivanjem problemu načina predstavljanja tih sadržaja. Ovaj rad je podrška širem istraživanju u okviru doktorske teze, koja se bavi procesom sticanja znanja o vrednostima umetničkog i kulturnog nasleđa i značajem tih vrednosti za razvoj višestukih kvaliteta učenika. Rad je ujedno argument u obrazlaganju potrebe za sprovođenjem takvog istraživanja i potencijalnom doprinosu praksi. Podaci su prikupljeni instrumentom *Upitnik za učitelje, nastavnike i saradnike* koji je posebno pripremljen za potrebe istraživanja. Anketiranje je sprovedeno posećivanjem škola i uz pomoć digitalizovane verzije upitnika sa mogućnošću direktne obrade podataka. Uzorak je obuhvatio 189 ispitanika, a rezultati ukazuju da većina, njih 149, smatra da je adekvatno predstavljanje i veća prisutnost nacionalnih kulturno-umetničkih vrednosti u nastavi izuzetno važna. Postoji saglasnost i u odgovorima na pitanje o tome koliko je nacionalno nasleđe zastupljeno u nastavnom programu i udžbenicima Likovne kulture, pri čemu se 112 ispitanika, a što čini 59,3%, izjasnilo da nije dovoljno, a 77% da jeste. Međutim na pitanje o adekvatnosti načina predstavljanja tih vrednosti u udžbenicima, 65,1% smatra da je delimično postignut taj cilj i 53,4% smatra da je dominantna kultura jedne društvene grupe, uglavnom zapadnoevropske umetničke baštine. O rezultatima istraživanja se diskutuje u kontekstu mogućeg unapređivanja sadržaja koji se uče sa ciljem formiranja svestranog i samostalnog mladog čoveka.

Ključne reči: kulturno–umetničko nasleđe, osnovna škola, predmet Likovna kultura, nastavnici likovne kulture.

---

dipl. lik. um. Anđela Cipar, likovni umetnik – fotograf
masterand, master program Master profesor u oblasti umetnosti, Katedra za teorijske predmete
Departman likovnih i primenjenih umetnosti, Akademija umetnosti u Novom Sadu (Srbija)
ciparandjela98@gmail.com

RAZVOJ MULTIKULTURALNIH KOMPETENCIJA U NASTAVI LIKOVNE KULTURE — PLANIRANJE NASTAVNE PRAKSE

Rezime: Uloga nastavnika u razvoju multikulturalnosti je od izuzetnog značaja. Profesionalno usavršavanje nastavnika u ovoj oblasti podrazumeva i lični motiv da uči, razume i praktikuje vrednosti multikulturalnosti. Pored formalnog obrazovanja to podrazumeva i učenje o drugim kulturama kroz putovanja, lična usavršavanja i programe u zemlji i inostranstvu, čitanje knjiga, gledanje filmova, serija i emisija, učenje stranog jezika, proučavanje umetnosti drugih kultura, muzike, narodne tradicije takođe mogu biti od koristi u radu na sebi na tom polju. Nastavnik bi trebalo da bude primer osobe koja ima razvijenu interkulturalnu svest i koja ove vrednosti na učenike prenosi kroz obrazovni rad. Postoje različite mogućnosti realizacije aktivnosti u nastavi likovne kulture koje utiču na razvoj multikulturalnih kompetencija učenika. Na primer, gledanje i analiza filmova kratke dokumentarne forme koji učenike povezuju sa drugim kulturama ne samo na estetskom, nego i emocionalnom nivou. Mogu se uključiti i razgovori o drugim kulturama, prezentacije ili vežba u kojoj svaki učenik istražuje svoju prošlost kroz poreklo svoje porodice kao i povezanost sa drugim kulturama. Takođe se može organizovati i kulturna razmena, međukulturna debata, priprema tematskih izložbi iz različitih kultura, virtuelna komunikacija sa učenicima iz drugih kultura i druge. Sve ove aktivnosti, pristupi i metode mogu doprineti poboljšanju etosa i školske klime sa ciljem podizanja svesti o značaju multikulturalnih vrednosti svake društvene zajednice.

Ključne reči: multikulturalnost, nastava likovne kulture, nastavničke kompetencije.

Црџеж [комбинована техника]
Crtež [kombinovana tehnika]
Drawing [combined technique]

Найомена. Аница Радошевић
Бабић, 2017, пресовани угљен,
литографска креда, акрилна боја
на површини графичког листа
изведеног у техници колаграфије
на 320-грамском папиру
(Hahnemuhle) за дубоку штампу,
70 x 53 cm

Напомена. Anica Radošević Babić,
2017, presovani ugljen, litografska
kreda, akrilna boja na površini
grafičkog lista izvedenog u tehnici
kolagrafije na 320-gramskom papiru
(Hahnemuhle) za duboku štampu,
70 x 53 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2017,
pressed carbon, lithographic chalk,
and acrylic paint on the surface
of a graphic sheet made in the
collagraphy technique on 320-gram
paper (Hahnemuhle) for gravure
printing, 70 x 53 cm

7.

KREATIVNOST I
MOTIVACIJA —
OBRAZOVNI PRISTUPI
I DOMETI

---

dr Aleksandra Pavić Panić, docent, Anglistička lingvistika
dr Biljana Pejić, docent, Psihologija
Akademija za humani razvoj, Beograd (Srbija)
aleksandra.pavic@gmail.com

RAZVOJ KREATIVNOSTI I MOTIVACIJE ZA UČENJE STRANOG JEZIKA KROZ IGRU ULOGA

Rezime: U radu se analizira primena dramske tehnike "igra uloga" (role plays) u udžbenicima za engleski jezik za niže razrede osnovne škole. Namera je bila da se ispita koliko su zastupljeni tekstovi po ulogama u udžbenicima različitih izdavača i koja je njihova uloga. Istraživanja pokazuju da primena dramskih tehnika u nastavi stranog jezika na mlađem školskom uzrastu predstavlja efikasan vid podučavanja, jer se učenici podjednako oslanjaju na govor tela i izgovorene reči. „Igra uloga“ stvara interaktivnu sredinu za učenje, gde je učenik u centru procesa učenja. Omogućava usvajanje različitih jezičkih veština na prirodan način, doprinosi razvoju opštih i jezičko-komunikativnih kompetencija učenika. U radu su analizirana tri udžbenika engleskog jezika za IV razred osnovne škole, za učenike koji engleski jezik uče od I razreda: *Brilliant 2* (Macmillan), *Playway to English 4* (Klett) i *Discover English 2* (Akronolo). Analiza pokazuje visoku zastupljenost tekstova po ulogama (u proseku 18 tekstova po udžbeniku). Tekstovi su dati najčešće u formi: stripa, dijaloga, dramatizacije bajke i basne. Uloga tekstova je višeznačna: izlaganje učenika novim gramatičkim strukturama, uvođenje novog vokabulara, uvežbavanje obrađenog gradiva, jačanje motivacije za učenjem, upoznavanje kulture ciljnog jezika, razvijanje socijalizacije kod dece. Analiza udžbenika ukazuje da raznolikost situacija, sadržanih u tekstovima po ulogama, može da doprinese boljem usvajanju gradiva, ali i da podstakne kreativnost i pojača motivaciju za učenje engleskog jezika kod učenika nižih razreda osnovne škole.

Ključne reči: igra uloga, dramska tehnika, udžbenik, engleski jezik.

---

spec. med. psiholog. Tatjana Stojanović, Klinička psihologija
Klinika za psihijatriju Vojnomedicinska akademija, Beograd (Srbija)
tatjanast.me.com

STVARANJE ZAJEDNIČKOG CRTEŽA U ART BRUT STUDIJU VOJNO–MEDICINSKE AKADEMIJE (VMA)

Rezime: Dnevna bolnica klinike za psihijatriju Vojno-medicinske akademije u Beogradu (VMA) saraduje sa Udruženjem *Art brut Serbia* preko *Art brut studija* od 2015. godine. Cilj rada je da kroz analizu procesa stvaranja zajedničkog crteža ustanovimo na koji način ovaj grupni rad doprinosi sagledavanju i razrešavanju problema naših pacijenata. Na likovnim radionicama sa psihološkom analizom prisutno je između 15 i 20 pacijenata, likovni umetnik i psiholog. Pacijenti su različitog pola, između 18 i 65 godina, različitih dijagnostičkih kategorija. Svaka radionica traje tri sata, a potrebno je tri radionice da bi se proces završio. Za vreme grupnog crtanja dešavaju se brojni procesi na intrapsihičkom i interpersonalnom planu kojih pacijenti postaju svesni. Pored grafomotornog izražavanja, opažanja, kognitivnog procesiranja, emocionalnog reagovanja neophodna je i saradnja i usaglašavanje sa ostalim članovima grupe i voditeljima radionice. Svaki potez na tabli se snima da bi se na kraju napravio film koji pokazuje ceo proces stvaranja. Na poslednjoj radionici prikazujemo film uz analizu procesa i nastalog rada. Analizira se ponašanje pacijenata za vreme radionica, završni rad, kao i ponašanje nakon radionica na psihoterapijskim seansama. Na ovaj način zapažamo: 1. karakteristike funkcionisanja grupe (dinamika, kohezivnost, otvorenost za rad, odbrambeni stilovi); 2. karakteristike funkcionisanja pojedinačnih članova (rigidnost, fleksibilnost, otvorenost za učenje, odbrambeni mahanizmi, zone osetljivosti, nerazrešene traume); 3. univerzalne teme (kolektivni simboli, arhetipi). Po završetku radionica primećuju se promene kako u grupnom funkcionisanju, tako i na individualnom planu koje uključuju prevazilaženje otpora, konkretniji rad na problemima i napredak na psihoterapijskom planu.

Ključne reči: art terapija, grupni crtež, kreativnost.

---

dipl. muz. pedagog. Eftihija Gavril, nastavnik muzike, Muzička pedagogija
Međunarodna škola YK Pao School, Šangaj (Kina)
efty.shia2020@gmail.com

HOLISTIČKO I PERSONALIZOVANO OBRAZOVANJE: PODSTICANJE RADOZNALOSTI, KREATIVNOSTI I INTRINZIČNA MOTIVACIJA ZA DOŽIVOTNO UČENJE

Rezime: Holističko i personalizovano obrazovanje: podsticanje radoznalosti i unutrašnje motivacije za celoživotno učenje istražuje transformativni potencijal holističkog i personalizovanog pristupa obrazovanju za učenike mlađeg uzrasta. Naglašava važnost prepoznavanja svakog učenika kao jedinstvene individue sa različitim potrebama za učenjem, interesovanjima i prednostima, i tvrdi da su personalizovana iskustva učenja prilagođena interesovanjima, stilovima učenja i sposobnostima pojedinačnih učenika presudna. Takođe je istaknuta uloga učenja zasnovanog na iskustvu i projektima u promovisanju holističkog i personalizovanog obrazovanja, sa fokusom na to kako ovi pristupi mogu da izazovu radoznalost i osećaj svrhe. Rad se zalaže za primenu holističkog i personalizovanog obrazovanja kako bi se podstakla radoznalost i intrinzična motivacija za doživotno učenje, sa ciljem da se stvori transformativno okruženje za učenje koje osnažuje učenike da postanu doživotni učenici vođeni svojom urođenom radoznalošću i strašću za znanjem. Rad takođe ima za cilj da istraži i razume uticaj holističkih obrazovnih metoda na razvoj mlađih učenika. Uključuje pregled postojeće literature o holističkom obrazovanju, uključujući akademska istraživanja, studije slučaja i obrazovnu filozofiju, kao i analizu praktične primene holističkih obrazovnih pristupa u različitim okruženjima za učenje. Rezultati rada će imati za cilj da pokažu pozitivne efekte holističkih obrazovnih pristupa na mlade učenike, uključujući povećano angažovanje, motivaciju i dublju ljubav prema učenju. Rad će takođe naglasiti specifične uspešne strategije, prakse i pristupe za sprovođenje holističkog obrazovanja, i pozabaviće se potencijalnim ograničenjima i izazovima sa kojima bi se nastavnici mogli susresti, kao preporukama za prevazilaženje ovih prepreka.

Ključne reči: holističko obrazovanje, interdisciplinarno, multimedijalno, intrinzična motivacija, kreativnost, PPL, STEAM, IB.

---

mr um. Sonja Almažan, asistent, Metodika likovnog vaspitanja i obrazovanja
Katedra za teorijske predmete, Departman likovnih i primenjenih umetnosti
Akademija umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu (Srbija)
sonjaalmazan@gmail.com

KRIZA KREATIVNOSTI KOD DECE I MLADIH U OBRAZOVNOM OKRUŽENJU

Rezime: Kriza kreativnosti kod dece i mladih u likovnom obrazovanju se u literaturi objašnjava kao pad likovnih izražajnih sposobnosti, kao period bukvalne faze i izbegavanja metafore, i period anksioznosti i gubitka interesovanja za likovno izražavanje do potpunog napuštanja svakog oblika likovnog stvaranja. U ovom radu pregledamo literaturu i različite stavove o krizi kreativnosti, od radova koji se bave krizom kreativnosti kao padu likovnih izražajnih sposobnosti i dilemom da li je to rezultat urođenih sposobnosti ili obrazovnog okruženja, do radova koji takvu atrofikaciju smatraju prividnom, a taj privid rezultatom uticaja modernističke estetike. Izdvajamo stavove koji se bave i društvenim, kulturnim i emotivnim aspektima likovnog razvoja, a ne samo perceptivnim i kognitivnim aspektima. Izdvajamo stavove koji ne teže oblikovanju i prilagođavanju univerzalnim modelima, nego obrazlažu relevantnost tih univerzalnih modela usled promene konteksta i reinterpretacije osnovnih koncepata. Fokusiramo se na literaturu o značaju kulturnih i društvenih uticaja na likovni razvoj i na shvatanja o likovnom razvoju, shvatanja koja često izjednačavaju kreativni razvoj sa veštinom crtanja i time umanjuju značaj multimodalnosti i multisenzornog karaktera likovnog stvaranja. Zaključujemo da likovno obrazovanje kroz proširivanje iskustva i usvajanje vrednosti, a uz pomoć razigrane pedagogije, treba da podstiče višestruku prirodu likovnog izražavanja, da posveti podjednaku pažnju stvaranju i razumevanju značenja podjednako kao i oblikovanju forme, i to paralelno sa razumevanjem kreativnih procesa kroz introspekciju i dijalog, uz preispitivanje prirode i primene shvatanja umetnosti kao otvorenog koncepta.

Ključne reči: kriza kreativnosti, likovni razvoj, stvaralački proces, socio–kulturni kontekst i vrednosti, značenje u umetnosti.

---

mast. vasp. Jasmina Obradović, vaspitač
Vrtić *Dunavsko obdanište*
Predškolska ustanova *Dečji dani* Beograd (Srbija)
jasmina.obr@yahoo.com

LIKOVNI IZRAZ U DEČJIM STVARALAČKIM IGRAMA

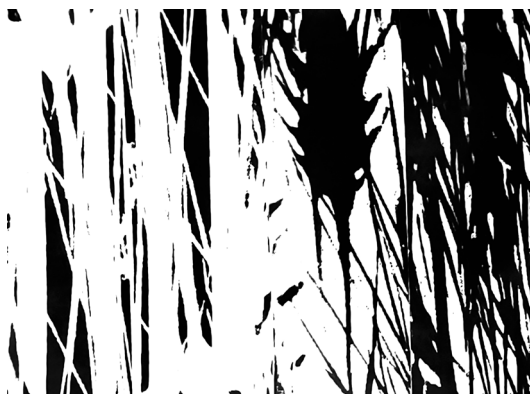
Rezime: Dečji crtež ima lepotu neposredne istine. Dete svoja iskustva, shvatanja i doživlja projektuje i izražava crtežom. Ostavljajući trag na papiru ili u materijalu ono stupa u novu komunikaciju i sa svetom oko sebe i sa svetom u sebi. Dete se preko crteža više eksponira. Treba osloboditi kreativni potencijal kroz pokret, reč i sliku i negovati stvaralačke procese i veze u odnosu dece, odraslih i kulture. Grupa podstiče slobodne i kreativne izbore, izražavanje i ponašanje. Likovna radionica je skup stvaralačkih procesa gde dete otkriva, pronalazi i istražuje različite likovne elemente (boja, površina, linija...). Važno je da to što nastaje bude samostalno i autentično bez uplitanja odraslih. Izražajnost dečijeg crteža nosi ekspresiju i komunikaciju. Crtež ima likovnu misao i ideju. Likovno izražavanje dece je više od igre, to je put kojim stvaralačka igra učestvuje u razvoju svakog pojedinca. Deci treba omogućiti da zavole svoju prirodnu radoznalost i potrebu da upoznaju materijal sa kojim će stvarati u istraživanju. U samom procesu likovnih aktivnosti razvija se vizualno opažanje, pamćenje, mišljenje, kao i vizuelna mašta. Kroz rad na zajedničkim likovnim aktivnostima koje zahtevaju timski rad i saradnju – razvija se i odnos prema drugoj deci. Uče da se dogovaraju, da poštuju likovni deo sadržaja koji nastaje u tom okruženju. Takođe, deca uče da dele prostor, materijal i pribor za rad, i na taj način stiču osećaj da su prihvaćeni i da pripadaju grupi. Svaki likovni izraz deteta je, iako ima univerzalno značenje, originalan, jedinstven i neponovljiv izraz tog pojedinog deteta. Dete daje kreativan i subjektivan odgovor na stvarno okruženje. Umetnik uvek traži oslonac i pronalazi puteve u dečijem likovnom izrazu i to mu služi kao inspiracija za rad. Dete svoj stvaralački čin crpi iz sopstvenog kreativnog potencijala. Dečje stvaralaštvo sadrži izvorne autentične vrednosti i to prema priznanjima najviših autoriteta u slikarstvu. Već pomenuti Pikaso, na primer, priznaje da uvek zastane kad može da posmatra dečije crtanje na asfaltu. „Čovek je iznenađen onim što izlazi iz njihovih ruku. Deca me uvek nečemu nauče“, priznaje Pikaso. [Misailović Milenko (1991). *Dete i pozorišna umetnost*. Beograd: Zavod za udžbenike, str. 25].

Ključne reči: likovni izraz, dečje stvaralaštvo, crtež, kreativnost.

Найомена. Фото архив АУНС
Наромена. Фото архив АУНС
Note. AANS photo archive

Поља [сегмент полиптиха I, II и III]
Polja [segment poliptiha I, II i III]
Fields [segment of the polyptych I, II & III]

*Найомена. Аница Радошевић Бабић, 2022,
copy-print каширан на папиру за дубоку
штампу, 42 x 29,7 цм*
*Напомена. Anica Radošević Babić, 2022,
copy-print kaširan na papiru za duboku štampu,
42 x 29,7 cm*
*Note. Anica Radošević Babić, 2022, copy-print
laminated on gravure paper, 42 x 29,7 cm*

8.

PRIMENA IKT U OBRAZOVANJU NA POLJU UMETNOSTI

---

dr Georgios Budalis, konzervator knjige, Konzervacija i restauracija
Muzej vizantijske kulture, Solun (Grčka)
geobudalis@gmail.com

PRIMENA CRTEŽA I ANIMACIJA ZA OBJAŠNJENJE STRUKTURE I IZRADE FORMATA KNJIGE KODEKSA

Rezime: Koričenje rukopisnih knjiga obuhvata nekoliko tehnika i faza koje imaju za cilj da veliki broj slobodnih listova pretvore u funkcionalnu knjigu. Procesi koji su uključeni su: šivenje tabaka papira, pričvršćivanje dve daske korica knjige, šivenje krajnjih traka, izrada pričvršćivača, itd. Ove tehnike se obično poučavaju i uče uz demonstraciju tehnika i lično prisustvo ljudi koji su uključeni. Reči nisu dovoljne da opišu takve ručne i tehničke procese, ali crteži mogu funkiconisati iznenađujuće dobro. Prezentacija ima za cilj da ilustruje primer kako se složeni tehnički procesi vezani za strukturu i izradu vizantijskog kodeksa mogu saopštiti i objasniti kroz crtanje i *stop-motion* animaciju.

Ključne reči: struktura kodeksa, vizantijske knjige, knjigovez.

---

dr Monika Miler, redovni profesor, Metodika likovnog vaspitanja i obrazovanja
Institut za muziku, umetnost i sport
Univerzitet za obrazovanje, Ludwigsburg (Nemačka)
miller@ph-ludwigsburg.de

PROCESNO–ORIJENTISAN PRISTUP DEČJIM CRTEŽIMA: KORIŠĆENJE METODE INTERVJUA VIDEO–STIMULISANOG PRISEĆANJA

Rezime: Ovaj članak ima za cilj da se osvrne na isprepleteni diskurs o epistemološkim i istraživačkim metodološkim potencijalima, izazovima i ograničenjima istraživanja likovnog vaspitanja o dečjem crtežu. Ako se dečji crtež posmatra kao složena struktura sa interakcionim isprepletanjima između unutrašnjih, neuočljivih ideja deteta crteža i spolja vidljivog prikaza na naznačenoj površini, onda se metodološki pretpostavlja procesno orijentisan pristup dečjem likovnom izrazu i likovnoj sposobnosti. Sposobnost crtanja može se uočiti i shvatiti samo u samom izrazu i to se definiše kao proces u prostorno-vremenskom kontinuumu. Ovde je videoografija kao postupak snimanja procesa do sada dobro služila kao istraživački metodološki pristup dečjem crtežu jer može da zabeleži stvaranje slike u njenom kontekstu. Videoografija ne znači ništa drugo do posmatranje video kamerom, što već ukazuje na granice metode. Može se posmatrati samo spoljašnja vidljiva radnja crtanja, dok je sve što se ne može posmatrati, na primer, ono što dete misli ili zamišlja, odnosno sve što se dešava iznutra, izvan objektivnog (tehničkog) posmatranja i beleženja. Prošireni pristup ovim unutrašnjim uslovima nastanka slike tražen je kroz otvorene diskusije i intervju sa decom u toku ili nakon radnog procesa, čime je upotpunjena videoografija. Metoda video-stimulisanih intervju a prisećanja (Video-Stimulated Recall Interviews, VSRI), koja je uspostavljena više od deset godina u različitim specijalističkim disciplinama, pre svega u okviru nastavnog istraživanja, a samim tim i u istraživanju procesa nastave i učenja, može da pruži novi metodološki pristup u procesno orijentisanim istraživanjima dečjeg crteža kada je reč o shvatanju i razumevanju procesa crtanja u njegovoj isprepletenoj složenosti. Video snimljeni procesi se posmatraju zajedno sa decom koristeći *VSRI* i na taj način pružaju priliku da se razgovara o crtežu i njegovoj genezi.

Gljučne reči: vizuelni jezik, vizuelna sposobnost, vizuelna ekspresija, procesno orijentisani pristup, videoografija, video-stimulisani intervju za prisećanje.

---

dr Dubravka Kuščević, docent, Likovna pedagogija
dr Marija Brajčić, vanredni profesor, Likovna pedagogija
mr um. Mia Mijaljica, asistent, Likovna pedagogija, doktorand
Interdisciplinarne nauke, obrazovne nauke, Likovna pedagogija
Filozofski fakultet, Univerzitet u Splitu (Hrvatska)
kuscevic@ffst.hr

RAČUNARSKA GRAFIKA — NOVO SREDSTVO VIZUELNOG UMETNIČKOG OBRAZOVANJA

Rezime: Kompjuterska grafika, kreirana korišćenjem računara, obuhvata generisanje, skladištenje i obradu vizuelnog sadržaja, odnosno kreiranje grafičkih prikaza pomoću računara. Dakle, kompjuterska grafika predstavlja sinergiju nauke i umetnosti. Kompjuterska grafika je novi oblik vizuelnog umetničkog izražavanja. U ovoj studiji smo imali za cilj da istražimo interesovanje, motivaciju i zadovoljstvo učenika za kreiranje kompjuterske grafike. Ocenjen je i kvalitet likovnog rada učenika. Uspešnost umetničkog dela ocenjena je na osnovu efektne upotrebe likovnih i kompozicionih elemenata, mašte i nekonvencionalnih načina izražavanja. Istraživanje je sprovedeno na Filozofskom fakultetu u Splitu u okviru umetničkih predmeta (Učiteljske studije, Rano i predškolsko vaspitanje), sa 106 učesnika. Rezultati pokazuju da su učenici umereno motivisani za likovno izražavanje u kompjuterskoj grafici (47,2%), a da je umereno zadovoljstvo ovim metodom likovnog oblikovanja (47,2%). I pored umerene motivacije i zadovoljstva, učenici i dalje pokazuju interesovanje za ovaj način likovnog izražavanja, a 37,7% učenika želi više ovakvih aktivnosti na časovima likovne kulture u budućnosti. Kvalitet kompjuterske grafike otkriva da je 28,3% učenika kreiralo kompjutersku grafiku visokog kvaliteta, 42,5% osrednju kompjutersku grafiku, a 29,3% umetničkih radova učenika spada u kategoriju loše kompjuterske grafike.

Ključne reči: umetnost, kompjuterska grafika, učenici, motivacija.

---

dr Milanka Maljković, prof. st. studija, Metodika nastave
dr Dragana Malešević, prof. st. studija, Metodika nastave
dr Angela Mesaroš Živkov, prof. st. studija, Metodika nastave
dr Srbislava Pavlov, prof. st. studija, Pedagogija
dr Jelena Blanuša, prof. st. studija, Psihologija
Visoka strukovna škola za obrazovanje vaspitača u Kikindi (Srbija)
maljkovicm62@gmail.com

UTICAJ INTERAKTIVNOG MODELA KNJIGA NA GOVORNI RAZVOJ PREDŠKOLSKOG DETETA ¹

Rezime: Autorke se, sa teorijskog i istraživačkog aspekta bave ispitivanjem uticaja interaktivnog modela knjiga na govorni razvoj predškolskog deteta. Za prikupljanje podataka realizovano je sistematsko neeksperimentalno – opservaciono istraživanje na deci i onlajn anketno istraživanje na uzorku vaspitača. Rezultati pokazuju da interaktivni modeli knjiga pružaju detetu aktivniju ulogu u odnosu na tradicionalne knjige zato što mu se pored čitanja teksta, pruža mogućnost da samostalno, ili u okviru zajedničkog rada sa vaspitačem uz skeniranje kodova dolazi do novih saznanja i ideja. Praktična primena interaktivnih knjiga tokom radioničarskih aktivnosti realizovanih u okviru projekta pod nazivom „Digitalna kompetencija u upotrebi QR kodova kao tehnologije proširene stvarnosti u poučavanju i razvoju dece predškolskog uzrasta: vaspitno-obrazovna primena i evaluacija“ ukazuje da su deca iz uloge pasivnih slušalaca prelazila u aktivne učesnike koja su tokom istraživačkih aktivnosti proširivala znanja, iznosila lične utiske i kroz timske aktivnosti, obrazovala se.

Ključne reči: deca, knjiga, interaktivnost, timski rad, govorni razvoj.

---

¹ Rad je izvod iz šireg razvojno istraživačkog projekta pod nazivom „Digitalna kompetencija u upotrebi QR kodova kao tehnologije proširene stvarnosti u poučavanju i razvoju dece predškolskog uzrasta: vaspitno-obrazovna primena i evaluacija“. Projekat je odobrio i finansijski podržao Pokrajinski sekretarijat za visoko obrazovanje i naučno-istraživačku delatnost rešenjem broj: 142-451-2303/2023-02/1, a čiji je nosilac Visoka strukovna škola za obrazovanje vaspitača u Kikindi.

---

dipl. nast. um. Ilda Halilčević, master student, nastavnički odsek
Akademija likovnih umetnosti, Univerzitet u Sarajevu (Bosna i Hercegovina)
ihalilcevic@alu.unsa.ba

KREIRANJE E-PORTFOLIJA STUDENATA: PRIMER CLAYMATION ČASA

Rezime: U ovom radu će biti predstavljena upotreba multimedijalne tehnike *Claymation* animacije u nastavi likovne kulture i uloga kreiranja e-portfolija kao platforme za dokumentaciju i refleksiju učeničkih radova. Cilj istraživanja bio je evaluirati kako *Claymation* može obogatiti nastavni proces likovne kulture i istražiti efikasnost e-portfolija kao sredstva za prezentaciju i analizu likovnih radova učenika. Metodologija je uključivala planiranje, sprovođenje i evaluaciju časa likovne kulture uz primenu tehnike *Claymation*, dok je kreiranje e-portfolija poslužilo kao sredstvo za teoretski opis procesa i prezentaciju učeničkih finalnih radova. Osim toga, analizirani su izazovi i prednosti korišćenja ove tehnike u obrazovnom kontekstu, kao i potencijal e-portfolija za profesionalni razvoj i pedagošku refleksiju nastavnika. Akciono istraživanje je sprovedeno tokom akademske 2021–2022. u osnovnim školama u Sarajevu u okviru metodičke prakse studenata budućih nastavnika likovne kulture koji pohađaju studijski program nastavničkog smera na Akademiji umetnosti, Univerziteta u Sarajevu (BiH). Rezultati pokazuju da *Claymation* može značajno doprineti kreativnom angažovanju učenika, podsticanju kreativnosti i razvoju fine motorike. E-portfolio, s druge strane, omogućava detaljan uvid u proces učenja, predstavljajući vredan resurs za analizu i evaluaciju učeničkog napretka. Takođe, pokazalo se da e-portfolio služi kao most između teoretskog i praktičnog aspekta nastave likovne kulture, omogućavajući širu primenu i razmenu pedagoških iskustava. Na osnovu dobijenih rezultata, zaključujemo da implemetacija tehnike *Claymation* i kreiranje e-portfolija u nastavi likovne kulture obogaćuje obrazovni proces kroz inovativne pristupe i tehnike i pruža dublji uvid u pedagoške metode i učeničke radove. Ovaj rad predstavlja doprinos studentskoj metodičkoj praksi, nudeći perspektive za unapređenje kreativnosti i kritičkog mišljenja učenika kroz upotrebu digitalnih alata i kreativnih medijskih tehnika.

Ključne reči: *Claymation*, e-portfolio, likovno vaspitanje i obrazovanje, inovacija, učenički radovi, pedagoška refleksija, akciono istraživanje, kreativnost, digitalni alati, vaspitno-obrazovni proces.

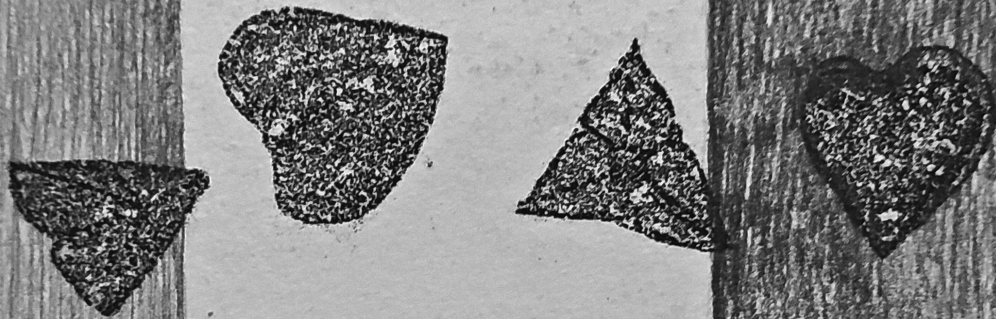
---

dipl. dram. i audioviz. umet. Dragana Pantić, dramski i audiovizuelni umetnik – glumac
masterand, master program Upravljanje projektima i investicijama
Fakultet organizacionih nauka, Unverzitet u Beogradu (Srbija)
pantic.dragana00@gmail.com

UTICAJ DIGITALNIH MEDIJA NA NAVIKE I STAVOVE MLADIH U VEZI S POZORIŠTEM: PRILIKE I IZAZOVI DIGITALIZACIJE POZORIŠNE UMETNOSTI

Rezime: U savremenom digitalnom okruženju, pozorište se suočava s izazovom prilagođavanja svoje tradicionalne forme mlađoj, tehnološki pismenoj publici. U okviru ovog istraživanja, analizira se uticaj digitalnih medija na navike i stavove mlađe publike u vezi s pozorištem. Anketa sprovedena među mladima u Srbiji pokazuje da digitalizacija omogućava pozorištima da povećaju svoju prisutnost na širem nivou, čime se omogućava pristup predstavama širom sveta. Društvene mreže poput Instagrama i Facebooka mogu ostvariti vrlo značajnu ulogu u povećanju vidljivosti i privlačnosti pozorišnih predstava kroz kreativne marketinške kampanje. Pored toga, edukativni sadržaji o pozorištu na digitalnim platformama imaju potencijal da edukuju i angažuju mlađu publiku. Međutim, iako postoji interesovanje za digitalne sadržaje vezane za pozorište, tradicionalni motivi kao što su kvalitet izvođenja i tema predstave ostaju ključni faktori koji utiču na odluku o poseti pozorišnoj predstavi. U kontekstu ovog istraživanja, digitalizacija se posmatra kao alat koji može revitalizovati i osvežiti pozorišnu umetnost, čineći je relevantnom i privlačnom za mlađu generaciju.

Ključne reči: digitalni mediji, društvene mreže, marketinške kampanje, pozorište, mladi.

1880
D. O. ...
...
...
...
...

CONTEMPORARY METHODS AND CONCEPTS OF EDUCATION IN THE FIELD OF ART

Црџеж [комбинована техника]

Crtež [kobinovana tehnika]

Drawing [combined technique]

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2019, мекане Б 3, 4, 5, 6, 7 графитне оловке на површини графичког листа изведеног у техници литографског претиска на 320-грамском папиру (Hahnemuhle) за дубоку штампу, 15 x 14 cm

Напомена. Anica Radošević Babić, 2019, soft B 3, 4, 5, 6, 7 graphite pencils on the surface of a graphic sheet made in the lithographic overprint technique on 320-gram paper (Hahnemuhle) for gravure printing, 15 x 14 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2019, soft B 3, 4, 5, 6, 7 graphite pencils on the surface of a graphic sheet made in the lithographic overprint technique on 320-gram paper (Hahnemuhle) for gravure printing, 15 x 14 cm

Program committee

Vladimir Kudriavtsev, PhD, full professor, Moscow Sity University, Moscow (Russia)
Monika Miller, PhD, full professor, University of Education, Ludwigsburg (Germany)
Ana Marjanović Shane, PhD, independent scholar, Philadelphia (United States of America)
Aleksandar Protić, PhD, honorary president and director of the Tesla Academy, UNESCO Club, Sorbonne University, Paris (France)
Matijaž Duh, PhD, full professor, Faculty of Education, University of Maribor (Slovenia)
Sabina Vidulin, PhD, full professor, Academy of Music, Juraj Dobrila University of Pula (Croatia)
Iva Simčić, PhD, associate professor, Academy of Arts, University of Sarajevo (B&H)
Sandra Bjelan, PhD, assistant professor, Faculty of Philosophy, University of Sarajevo (B&H)
Jelena Martinović Bogojević, PhD, full professor, Academy of Music, University of Montenegro (Montenegro)
Marija Brajčić, PhD, associate professor, Faculty of Philosophy, University of Split (Croatia)
Dubravka Kuščević, PhD, assistant professor, Faculty of Philosophy, University of Split (Croatia)
Bojana Škorc, PhD, full professor, Faculty of Fine Arts, University of Arts in Belgrade (Serbia)
Jovana Milutinović, PhD, full professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad (Serbia)
Biljana Lungulov, PhD, assistant professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad (Serbia)
Vojislav Ilić, PhD, associate professor, Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac (Serbia)
Dubravka Đukanović, PhD, full professor, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Miomira Đurđanović, PhD, full professor, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Isidora Korać, PhD, professor of vocational studies, Preschool Teacher Training and Business Informatics College of Applied Studies *Sirmium*, Sremska Mitrovica (Serbia)
Mirjana Marković, PhD, professor of vocational studies, Preschool Teacher Training College of Applied Studies, Šabac (Serbia)
Dubravka Lazić, PhD & MAA, full professor, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Tatjana Starodubcev, PhD, full professor, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Dijana Metlič, PhD, full professor, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Željka Despotović, MSc, expert associate, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)

Program and organizing committee

Sanja Filipović, PhD & MAA, full professor, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Daniela Korolija Crkvenjakov, PhD, full professor, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Goran Despotovski, DFA, full professor, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Anica Radošević Babić, DFA, full professor, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Bosiljka Zirojević Lečić, MFA, full professor, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Sonja Almažan, MAA, assistant, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)

INTRODUCTORY SPEECH

The Academy of Arts in Novi Sad announces the second international online scientific-professional meeting Art and Education 2023/AArt'nEdu 2023 to be held on May 24–25, 2024, in Novi Sad, with the intention to gather relevant experts who will discuss various issues in the field of contemporary art pedagogy and work methodology. The patron and organizer is the Academy of Arts of the University in Novi Sad. The theme of this year's meeting, *Contemporary Methods and Concepts of Education in the Field of Art*, provides an opportunity for experts who directly or indirectly deal with issues of educational work to participate, contribute their research, and highlight those topics that are in the focus of contemporary art educational practices.

Thematic blocks:

1. Educational paradigms in art teaching
2. Interdisciplinarity in art education
3. A stimulating environment for learning, research, and creativity
4. Competencies of art teachers in the light of modern educational practice
5. Art pedagogy and inclusive educational practice
6. Socialization and emancipatory practices in art education
7. Creativity and motivation — educational approaches and achievements
8. Application of ICT in art education

The plenary exhibitors (by invitation) for 2023:

Sabina Vidulin, PhD, full professor (Pula, Croatia)

Milica Marušić, PhD, research associate (Belgrade, Serbia)

Edita Slunjski, PhD, full professor & BSc Marina Lančić, preschool teacher (Zagreb, Croatia)

Guest artist (by invitation) for 2023:

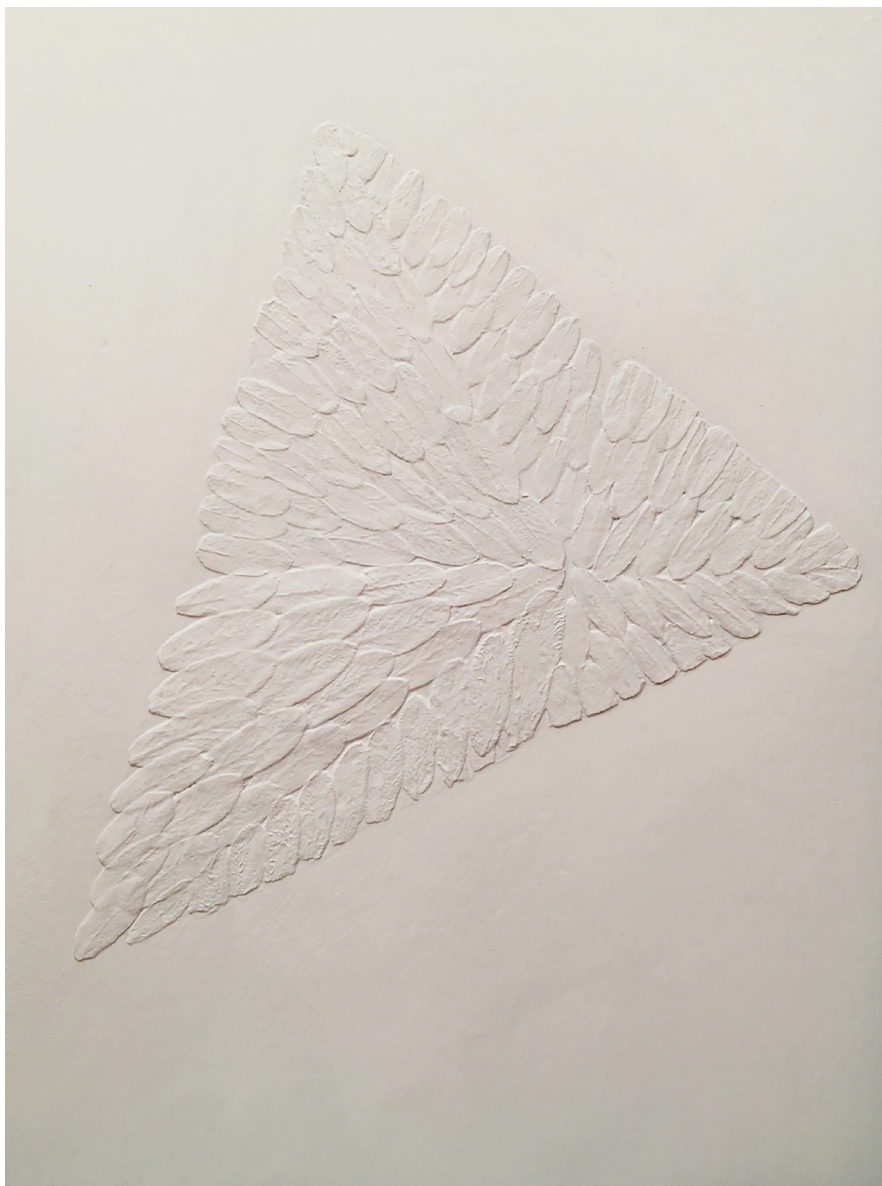
Anica Radošević Babić, DFA, full professor (Novi Sad, Serbia)

Семе IV [графички отисак: А.О.]

Seme IV [grafički otisak: A.O.]

Seed IV [graphic imprint: A.O.]

Найомена. Аница Радошевић Бабић,
2016, колографија, суви жиг, 70 x 50 cm

Напотена. Anica Radošević Babić,
2016, kolografija, suvi žig, 70 x 50 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2016,
collography, dry stamp, 70 x 50 cm

1.

EDUCATIONAL PARADIGMS IN ART TEACHING

Sabina Vidulin, PhD, full professor, Music pedagogy
Department of music pedagogy, Academy of Music, Juraj Dobrila University of Pula (Croatia)
sabina.vidulin@unipu.hr

Plenary presentation by invitation

KEEPING UP WITH THE INNOVATIVE TEACHING STRATEGIES IN MUSIC: DETECTION AND INTERPOLATION

Summary: Abstract: Based on the analysis and conclusions about two starting points (art and education, and teaching strategies), the paper aims to highlight the potential and efficiency of listening to music and musical understanding through a new strategy – cognitive–emotional listening. Since works of art compel us to question social, political, and moral norms, music has several roles in education: in addition to its impact on knowledge acquisition and skill development, it affects the development of critical thinking, stimulates creativity and innovation, and enables pupils’ social, emotional and aesthetic development. The focus of music classes in Croatian primary and secondary schools (gymnasiums) is on pupils becoming familiar with music, primarily by acquiring music knowledge and skills. The importance of underscoring the pupils’ socioemotional development, is present much more in declarative than practical terms. It is obvious in that sense that artistic subjects in the school system should not only focus on acquiring knowledge and developing skills but also promote human values, facilitate social integration, and raise pupils to become active, cultured, and valuable members of society. To keep the learning and teaching process up-to-date and consistent with the needs of the new generations, it is important to identify the optimal strategies, that is, to explore and establish the efficiency of new strategies. The innovative music listening strategy presented in the paper focuses on pupils’ experience, perception, and understanding of music. The desired outcome is a deeper understanding and acceptance of music, as well as of their own true nature and real potential. The new strategy is based on active and experiential teaching. The idea is to stimulate the pupils’ activity through experience, observation, impression, understanding, research, and critical thinking, including specific preparatory steps for the teachers allowing them to teach more efficiently. The methods this new strategy employs are demonstrations, discussions, and cooperative learning as well as various other techniques that are implemented within the musical, historical, and analytical context of listening to music and musical understanding. Content integration and the multi-modal and interdisciplinary approach are important features of cognitive–emotional listening to music. Based on the available results of the research conducted so far, we can conclude that there are obvious advantages to cognitive–emotional listening in school.

Найомена. Фото архив АУНС

Наромена. Фото архив АУНС

Note. AANS photo archive

Cognitive elements are mastered equally well as with the standard approach. The pupils experience emotions more intensely and enjoy both the lessons and the music they are presented with. They think about the content of the musical piece, assess it, and have more reflections and associations in connection with both the music and the wider context. They are more focused on the content of the musical pieces and remember them even after some time. The teachers noticed that cognitive-emotional listening improved both the children's focus and their interest and investment in music. The cognitive-emotional listening to music affords pupils an experience and a learning opportunity. Moreover, as they become familiar with the musical piece, the composer's biography, and the specific social and historical context, they learn something new about their selves as well. For all these reasons, we are confident that this innovative strategy can contribute to the quality of music classes at any educational level.

Keywords: cognitive–emotional music listening, gymnasium (high school), music art, teaching strategies.

Snježana Dobrota, PhD, full professor, Pedagogy
Paula Vrcalović, MSc, Primary education
Jerko Žušić, Msc, Primary education
Faculty of Philosophy, University of Split (Croatia)
dobrota@ffst.hr

THE ATTITUDES OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS TOWARD THE MUSIC CULTURE

Summary: Music is present in all cultures of the world and is essential for the complete development of every child. During music lessons at all levels of education, students are educated aesthetically, they develop musical taste, creativity, musical abilities, and intercultural competencies. The paper investigates the attitudes of elementary school students towards the subject of Music Culture. As part of the research, a General Data Questionnaire and questionnaire Attitudes towards Music Culture contains fourteen items examining the students' attitudes towards Music Culture. The survey was conducted on a sample of 204 participants, second and fourth-grade primary school students. The results confirm that students have a positive attitude towards music lessons. Furthermore, it was confirmed that gender and age are an important predictor of attitudes towards music teaching in such a way that female students, compared to male students, and younger students, compared to older students, have more positive attitudes towards Music Culture. It was also found that the experience of singing in the choir is a significant predictor of attitudes towards music teaching.

Keywords: music classes, elementary school, attitudes.

Daniela Korolija Crkvenjakov, PhD, full professor, Conservation and restoration
Chair of theoretical subjects, Department of Fine and Applied arts
Academy of arts, University of Novi Sad (Serbia)
daniela.korolija@gmail.com

ADDITIONAL SKILLS IN CONSERVATION–RESTORATION EDUCATION

Summary: The paper analyzes the needs and possibilities of improving additional skills, such as transversal (digital, managerial) and soft skills (such as communication skills, teamwork, and the like) through the formal education of conservators-restorers. The analysis of needs was conducted through a questionnaire answered by conservators with long experience in managing conservation projects. Employers from the state and private sectors were surveyed and it was shown that in a real work environment, additional skills are important for the successful implementation of tasks. In parallel, similar analyses were conducted in the international conservation community. In the end, the possibilities of including additional skills in the curriculum of conservation and restoration studies were discussed based on my own teaching experience.

Keywords: conservator education, transversal skills, soft skills.

Sara Kecman, BFA, fine artist – Photography
master's student, Master professor in the field of art, Department of theoretical subjects
Department of Fine and Applied Arts, Academy of Arts in Novi Sad (Serbia)
sarakecman@gmail.com

FRAMEWORK OF FILM EDUCATION: ROLE AND IMPORTANCE IN TEACHING

Summary: This paper will present the *Framework for Film Education* (2014) which was conceived by twenty European organizations who came together to create an outline of what film education could look like within and outside the curriculum. The *Framework* highlights three aspects of the application of film in education — critical, creative, and cultural aspects. By developing these three key dimensions, children and young people develop the ability we call "film sensibility". This is extremely important considering that nowadays children are exposed to the medium of film from an early age. If we once talked about how necessary literacy is for a modern person, today we can talk about the importance of developing visual literacy. The video form surrounds us from all sides today, and it could be said that children and young people are the most exposed to this type of content through various social networks. Therefore, if we teach children to critically approach the texts and books they read, and we also teach them how to properly compose sentences and write compositions and essays independently, we should also teach them how to critically approach videos and the film content they consume, as well as how they can meaningfully, constructively and creatively use the film medium for expression. The *Framework*, with its "3K" aspects of using film in education, provides clear instructions on how to properly use the film medium in pedagogical work, not only by watching films but also by creating them, so that the understanding of this medium is complete.

Keywords: *Framework for film education*, film in teaching, 3K.

Teodora Peng, BSc & BFA, art historian & artist – fine arts
master's student, Master professor in the field of art, Department of theoretical subjects
Department of Fine and Applied Arts, Academy of Arts in Novi Sad (Serbia)
yukimomochi@gmail.com

CHARACTERISTICS OF CHILDREN'S ARTISTIC EXPRESSION DEVELOPMENT IN THE LIGHT OF DIFFERENT EDUCATIONAL APPROACHES

Summary: Children's artistic development is often the subject of various researches that study issues from the field of art upbringing and education, and even more widely, in the domain of general development – intellectual, emotional, cognitive and creative. Certainly there are general characteristics of the development of children's artistic expression that are typical for every child and there are numerous researches and results that have been reached about this, which have been adopted as such by the professional community. However, these characteristics can be further differentiated, both in relation to individual characteristics, and in relation to the influences exerted by the family, the school environment, peers, the media and the culture of the society in which the child grows up. What we are particularly interested in, when it comes to educational work, which approaches, methods and procedures can favor children's artistic development, and which affects the very nature of the educational process and the work methodology of teachers, teachers or educators. This paper will present a brief overview of the characteristics of children's artistic development, with special reference to the actions of adults in that process and the impact on children's creativity, creativity and socio-emotional development.

Keywords: development of children's artistic expression, methodology of art upbringing and education, educational approaches and concepts.

Petar Ilić, PhD, assistant Professor, Music Pedagogy
Dina Vojvodić Nikolić, PhD, assistant professor, Musicology
Faculty of Arts, University of Pristina
with temporary headquarters in Kosovska Mitrovica (Serbia)
petar.ilic@art.pr.ac.rs

DANICA KRSTIĆ'S CONTRIBUTION TO THE CREATION OF THE CURRICULUM FOR PIANO STUDENTS AT THE SERBIAN MUSIC SCHOOL

Summary: At the beginning of the work of the Serbian Music School, Danica Krstić participated in the process of defining the curriculum for students in the Piano subject. Based on documented sources, and minutes from meetings of the piano department, it is learned that the teaching staff of this music-educational institution made important decisions regarding changes and additions to the offered teaching programs. The specific activities of Danica Krstić that made a certain contribution to the constitution of this important school document, which has not been sufficiently written about so far, are reviewed. Minutes from the sessions attended by Danica Krstić, as a member of the collegium of piano pedagogues, and where the Teaching Programs were discussed, were taken into consideration. These are valuable data that point to the process of creating solid foundations for the establishment of a modern educational process for piano players, which is applied today in music schools in Serbia. The paper used the historical method and the method of content analysis.

Keywords: Danica Krstić, Curriculum, piano students, Serbian music school.

Jovana Đorđević, MEd & MAA, doctoral student
Doctoral academic studies, Teaching methodology
Faculty of Teacher Education, University of Belgrade (Serbia)
avramjov@yahoo.com

PARADIGM CHANGE IN THE RESEARCH OF CHILDREN'S ARTISTIC EXPRESSION

Summary: The concept of the stages of children's drawing development has been thematized in the last couple of decades, implying a critique of the traditional developmental paradigm and referring to newer epistemological and methodological frameworks of the sociology of childhood. Developmental psychology paradigm, especially the work of Jean Piaget, influenced the first research on children's artistic expression which considered collecting a large number of children's artworks, primarily drawings as suitable for collection, categorization, and analysis, and then concluding the nature of children's artistic expression based on it. Drawings were analyzed outside of the context of children's interactions with their environment and viewed as sufficiently reliable indicators of developmental characteristics. Based on this research, which began at the end of the 19th century, the concept of stages of children's artistic expression development was established. The concept of developmental stages had a dominant role in the understanding of children's artistic expression and a key influence on the conceptualization of art pedagogy for working with children of preschool and early school age until the middle of the twentieth century. The paradigm of developmental psychology is still present in educational theories and practice. The shift towards a sociological perspective within the research field of children's artistic development is the result of recognizing the environment as an important factor, so the focus of research shifts from the products of children's artistic work to the creative process itself. In this sense, ethnography is recognized as a useful methodology because it enables the participation of children in the research process, which further leads to obtaining data that would not be obtained from the drawings themselves. The direct contact of art pedagogues with children encouraged their interest in observing children in context; observation of children's artistic practices outgrows its developmental context and grows into research that attempts to document the child's lived experience of creating images within the social environment and peer culture. This paper aims to present the influence of the sociology of childhood on the methodological perspective applied in research of children's artistic expression, which shifted from an archaeological to an ethnographic approach. We will apply narrative analysis for that purpose.

Keywords: children's artistic expression research, sociology of childhood, ethnographic methodology, developmental stages of children's artistic expression.

Re cyclic 1 [сува игла]
Re cyclic 1 [suva igla]
Re cyclic 1 [dry stamp]

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2020, колографија, 70 x 50 cm
 Наротена. Anica Radošević Babić, 2020, kolografija, 70 x 50 cm
 Note. Anica Radošević Babić, 2020, collography, 70 x 50 cm

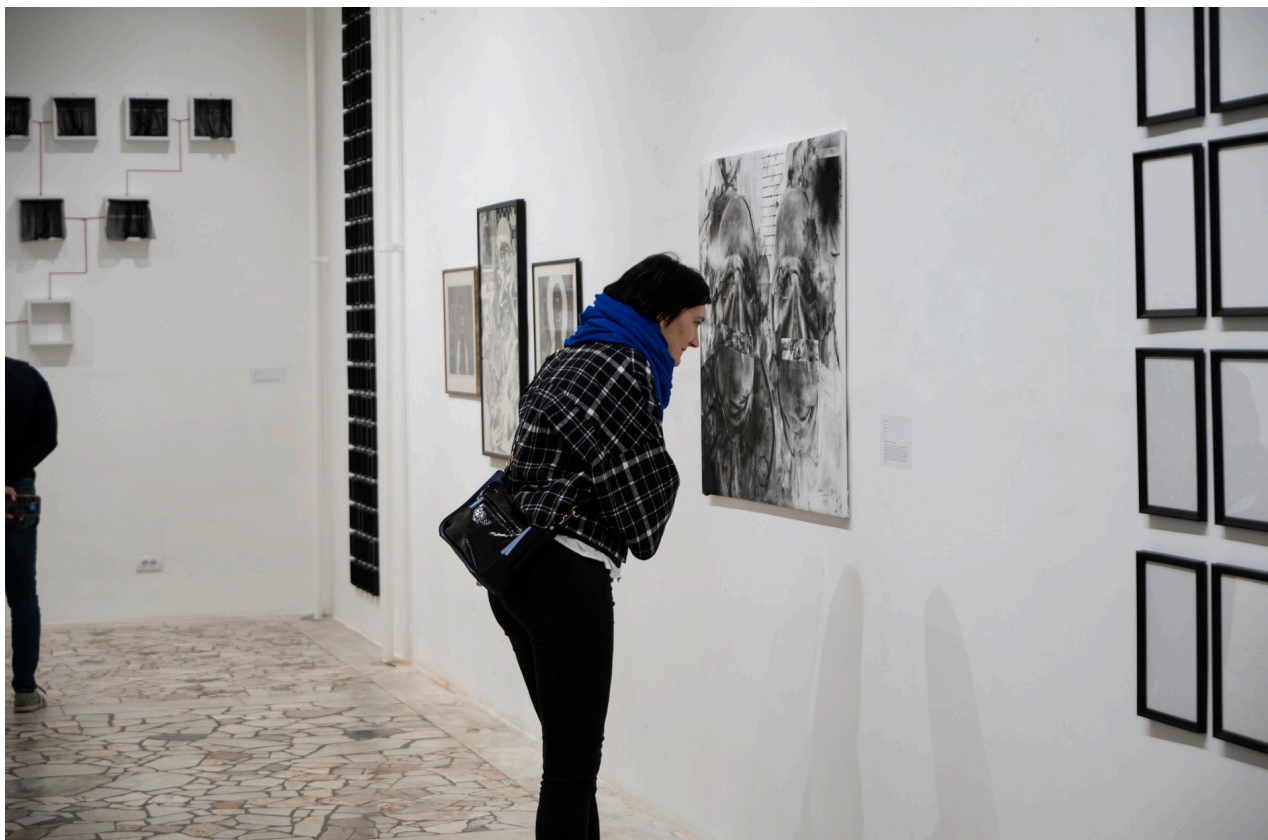
Re cyclic [сува игла]
Re cyclic [suva igla]
Re cyclic [dry stamp]

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2020, колографија, 70 x 50 cm
 Наротена. Anica Radošević Babić, 2020, kolografija, 70 x 50 cm
 Note. Anica Radošević Babić, 2020, collography, 70 x 50 cm

2.

INTERDISCIPLINARITY IN EDUCATION IN THE FIELD OF ART

Найомена. Фото архив АУНС

Наромена. Фото архив АУНС

Note. AANS photo archive

Milica Marušić Jablanović, PhD, senior research associate, Andragogy
Institute for Pedagogical Research, Belgrade (Serbia)
Ivan Simić, PhD, assistant professor, Architecture and urban planning
Faculty of Architecture, University of Belgrade (Serbia)
millica13@yahoo.com

Plenary presentation by invitation

ENVIRONMENTAL LITERACY IN THE CONTEXT OF TEACHING ART CULTURE

Summary: Environmental literacy represents the desired outcome of environmental education and is measured through four components – knowledge, environmental affect, pro-environmental behavior, and cognitive skills. In research dealing with the prediction of desirable behaviors, the importance of effective relationships and attitudes towards nature is emphasized, as opposed to the small importance of environmental knowledge. The teaching of natural sciences, divided into separate disciplines and aimed at acquiring knowledge, often neglects the strengthening of the affective relationship towards nature. It is precisely in this place that engagement is needed within the teaching of fine arts, which has the freedom and ability to easily communicate with the emotional aspect of our relationship to nature and its destruction. Through creative expression, it is possible to very effectively approach not only the beauty of nature, but also the extent of its suffering, and emphasize the effects of man's inadequate actions, but also offer solutions. Art has the potential to warn, intimidate, and encourage, and in this sense, it is necessary to integrate the contents of art education with the contents of subjects dealing with ecology, so that the overall educational contribution can aim to achieve effects on different components of environmental literacy. The research results confirm the effects of fine arts on the affective dimension of environmental literacy and the importance of these results is discussed in the paper. Creativity in finding solutions to existing problems must also be encouraged through the teaching of fine arts, purposefully connected with topics from other subjects, but also with the reality of environmental problems. In the end, the author presents suggestions on how the environmental literacy of students can be encouraged through art education.

Keywords: environmental literacy, affective component, fine art, art education.

Breza Žižović, MSc, assistant professor, Fine Art Methodology
Faculty of Educational Sciences, Juraj Dobrila University in Pula (Croatia)
Sabina Vidulin, PhD, full professor, Music pedagogy
Department of Music Pedagogy, Academy of Music, Juraj Dobrila University in Pula (Croatia)
breza.zizovic@unipu.hr

PRESCHOOL CHILDREN'S EXPERIENCE OF CLASSICAL MUSIC EXPRESSED THROUGH FINE ART

Summary: Preschool education in the Republic of Croatia is structured to support artistic activities that contribute to children's holistic development through an interdisciplinary approach and integration of content from various areas. In this context, music and fine art education are important elements of preschool education which stimulate musical and visual experience and expression, development of skills, and acquiring the basic knowledge. Music activities are implemented through singing, playing instruments and games, music listening, movement, and creativity. These include the development of musical hearing and rhythmic abilities, playing rhythmical instruments, developing the child's voice, and stimulating creativity. Visual activities are implemented through children's artistic expression and painting. The painting activities offer new knowledge on visual arts techniques, materials, and motifs; however, the selection of visual arts techniques and motifs needs to be adjusted to the child's needs and allow the child to freely express himself/herself. Aiming to integrate the music and fine arts area, the authors devised a project implemented through the collaboration of the university and seven kindergartens in Istria. This integrated activity included multiple listening to fragments of classical music. For this paper, we selected four of those musical pieces: a fragment from Amilcare Ponchielli's *Ples satova* [*The Dance of the Hours*] from the opera *La Gioconda*, a fragment of Bedřich Smetana's *Vltava*, Alfi Kabiljo's *Neka cijeli ovaj svijet* [*May this whole world*] from the musical *Jalta, Jalta*, and Jakov Gotovac's *Djula's* song from the comic opera *Ero s onoga svijeta* [*Ero From the Other World*]. Two of these composers are Croatian and their pieces are vocal-instrumental, while two composers are foreign (Italian and Czech) and their pieces are instrumental. The first listening was not associated with any task, while the second one was meant to explore visual expression based on the auditory perception of the piece, and the third one included drawing the artists' portrait based on visual perception. The purpose of this research was to examine the influence of the musical piece on the use of visual elements of a dot, line, and color in children's visual expression as well as on distinctive motifs or the abstract nature of the composition. The findings indicate that the children's artworks stimulated by musical pieces can include expressions consistent with the parameters of rhythm, tempo, dynamic, and character which the children can respond to with distinctive motifs and/or an abstract composition.

Найомена. Фото архив АУНС

Наромена. Фото архив АУНС

Note. AANS photo archive

Listening to music, children used hand movements to paint their experiences which sometimes build on musical elements, and at other times partially or completely different from them. Dots and short lines in certain artworks demonstrate a sense of rhythm, while others show emotion in how plane and color are depicted. Children's drawings of portraits are similar in what the children perceive and draw. Children drew portraits of composers while listening to music, so the drawings demonstrate the experience of music in how hard they pressed the drawing tool against the paper. We can conclude that by listening to music, children move their hands to paint and draw their experience and thus communicate with adults, presenting their emotional world.

Keywords: artistic expression, emotions, experience, music listening, preschool children.

Sevdzhihan Eyubova, PhD, associate professor, Developmental and Educational Psychology
Anna Laskarova-Ivanova, PhD, Lecturer, Fine Arts Pedagogy
Faculty of Education, *Episkop Konstantin Preslavski University*, Shumen (Bulgaria)
s.eyubova@shu.bg

EXPLORING CHILDREN'S ARTISTIC EXPRESSION: THE KID-ART METHOD FOR COMPREHENSIVE DRAWING ANALYSIS

Summary: The study focuses on the development and application of the Kids' Drawing Analysis and Rating Tool (*Kid-art*) to evaluate drawings created by children aged 3 to 7 years old. The primary goal of this research is to introduce and demonstrate the effectiveness of *Kid-art method* as a comprehensive method for analyzing children's drawings. The tool aims to provide both qualitative and quantitative assessments of children's artwork to aid specialists in understanding and interpreting the drawings' content and expressive qualities. In terms of methods, the study involves the qualitative and quantitative analysis of 45 drawings produced by children within the specified age range. *Kid-art method* comprises 48 evaluation criteria distributed across 8 scales. These scales are designed to offer a detailed descriptive analysis of the drawing elements and a quantitative evaluation of the drawings' expressiveness levels. The results of the study demonstrate that the *Kid-art method* successfully provides a structured approach to evaluating children's drawings. By utilizing the 8 scales and 48 criteria, specialists can create a detailed profile of a child's drawing abilities. This profile can guide professionals in tailoring activities to enhance a child's artistic skills or in identifying potential psychological concerns that may require further assessment by a psychologist using specialized psychodiagnostic tools. Overall, the findings suggest that the *Kid-art method* is a valuable tool for both assessing children's artistic development and identifying potential psychological needs based on the content and quality of their drawings. In conclusion, the Kids' Drawing Analysis and Rating Tool (*Kid-art*) offers a comprehensive method for evaluating children's drawings, providing valuable insights for specialists working with young children in both educational and psychological settings.

Keywords: children's drawings, *Kid-art method*, drawing analysis, child development, art evaluation.

Mirjana Marković, PhD, professor of professional studies
Methodology of teaching Serbian language and literature
Department for educators and nurse educators
Academy of Vocational Studies, Šabac (Serbia)
mira.markovic@yahoo.com

CULTURAL LEVELS OF LANGUAGE EXPRESSION IN THE EDUCATIONAL CONTEXT

Summary: Linguistic culture includes a wider radius of observation, connecting the relationship of language with other phenomena. The variety of language uses depends on numerous extra-linguistic, primarily sociologically determined situations. Questions concerning the existence of speech changes and divisions based on them are no longer disputed. Starting from the separated levels of speaking based on the criteria of the quality of language realization, we believe that it would be significant to point out, according to the same criteria, different levels of language expression in the process of communication. Despite the undoubted existence of various subcodes possessed by each developed language in its concrete realizations, the corresponding aspect of the language has not been given proper attention in our methodical practice. We believe that this segment of language expression should be investigated, bearing in mind the necessity of standardizing language communication to improve communication. We especially highlight the importance of the teaching process because the school has a crucial role in mastering language expression as well as in the systematic cultivation of awareness of the importance of language.

Keywords: language culture, levels of language expression, formal, informal, academic expression.

Andrea Palašti, PhD & DFA, associate professor, New art media
Department of Fine and Applied Arts, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
andrea.and.palasti@gmail.com

ELEMENTS OF VISUAL ARTS: AN ECO-PEDAGOGICAL TURN

Summary: What does it mean to teach the theory of form during a climate breakdown? How can one navigate the teaching of color and perspective when the global viewpoint is undergoing profound shifts as if the entire world is losing its sights? Drawing on these challenges, the presentation will take the form of an illustrative lecture, unveiling the ideas and influences that inspired an eco-pedagogical turn in teaching the subject 'Elements of Visual Arts' and providing examples of its new, experiential curriculum. The development of this new curriculum emerged as a crucial response to today's landscape. Teaching 'Elements of Visual Art' with a connection to nature can offer students a more holistic and interconnected understanding of artistic expression. It encourages them to observe, appreciate, and draw inspiration from the world around them, fostering a more critical connection between art and the environment. The new curriculum consists of practical activities and the gathering of information about the Danube River—its line, color, shape, and texture—as well as its broader context from the perspectives of history, culture, politics, and ecology. For example, students reproduced the colors of the river, which vary according to troubled histories, sluggish economies, and changing geographies. Through acts of becoming, students practiced how to walk like clams, leaving lines in the sand like secret symbols, because understanding how clams move across the riverbed can be a fundamental question in river ecology. In this light, the presentation positions art education within a framework of critical pedagogy, aiming to explore how learning about the elements of the visual arts can engage with environmental issues. This approach aligns with an eco-pedagogical perspective that recognizes the importance of integrating ecological awareness into education.

Keywords: elements of the visual arts, eco-pedagogy, performativity.

Найомена. Фото архив АУНС
Narotena. Foto arhiv AUNS
Note. AANS photo archive

Найомена. Аница Радошевић Бабић, 2020, детаљ графичке матрице у току израде техником колаграфије, Нови Сад
Наромена. Anica Radošević Babić, 2020, detalj grafičke matrice u toku izrade tehnikom kolagrafije, Novi Sad
Note. Anica Radošević Babić, 2020, detail of a graphic matrix in the process of being made using the collage technique, Novi Sad

---

3.

A STIMULATING
ENVIRONMENT FOR LEARNING,
RESEARCH AND CREATIVITY

Isidora Korać, PhD, professor of vocational studies, Pedagogy and Teaching methods
Preschool Teacher Training and Business Informatics College of Applied Studies Sirmium
Sremska Mitrovica (Serbia)
oisidora@gmail.com

INSPIRING PHYSICAL ENVIRONMENT AS AN INVITATION TO PLAY, EXPLORE AND CREATE

Summary: The physical environment of a preschool shapes the position and roles of all participants in the learning process, influences their interpersonal relationships, and reflects the values nurtured in the learning process. For the physical environment to be inspiring for children's learning, play, and creativity, it is necessary for it to: be rich in stimuli that encourage exploration, and offer a variety of artistic materials, tools, and props that can be used in different ways and allow for various forms of creative expression, provide opportunities for sensory experiences and exploration (textures, smells, sounds, movements, etc.), support belongingness, personalization, collaboration, and positive interdependence among children, and so on. The research aimed to determine: 1) how educators assess the characteristics of the physical environment of the preschool, how much it encourages children's play, exploration, and creativity, and 2) what their suggestions for introducing necessary changes. The study involved 60 educators from various preschool institutions in the Republic of Serbia. A checklist and semi-structured interview were constructed for the research. Qualitative analysis of the collected material was applied. The research findings indicate that educators recognize that the physical environment of the preschool insufficiently fosters collaboration and positive interdependence among participants in the learning process, that there is a need for restructuring spatial units in changing the workspace, introducing inspirational materials for exploration into common areas of the preschool, as well as creating constructions and installations in the yard to further stimulate children's play, exploration, and creativity. In the concluding considerations, it is emphasized that building quality preschool practice, among other things, represents a continuous process of reconsideration, self-evaluation, and joint evaluation of the characteristics of the physical environment through a reflective examination of key dimensions of practice context. For this process to be successful, it is necessary to empower all employees for reflective practice, build a common understanding of the functions of the physical environment in practice and the program of work with children, and introduce necessary changes in the culture and structure of the preschool institution.

Keywords: physical environment, creativity, play, research, preschool.

Sandra Bjelan, PhD, associate professor, Pedagogy and Didactics
Faculty of Philosophy, University of Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
Ilda Halilčević, BA teach., master's student, teaching department
Ilma Kulić, BA teach., master's student, teaching department
Emina Zećirović, BA teach., master's student, teaching department
Academy of Fine Arts, University of Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
sandra.bjelan@ff.unsa.ba

NOT ALL CLASSROOMS HAVE FOUR WALLS: AN ANALYSIS OF THE POTENTIAL OF EXTRACURRICULAR SPACES FOR THE TEACHING OF FINE ARTS

Summary: Teaching of fine arts most often is carried out in the classroom in such a way that the process takes place in classrooms where other subjects are also taught or in a specialized classroom/cabinet. Exceptionally, although modern methodical tendencies point to it, part of the classes are conducted in museum and/or gallery spaces. Creating a stimulating environment for learning is one of the necessary assumptions for the realization of quality teaching that is creative, research, and cooperative. Since the barriers in schools to creating such an environment are often challenging to overcome, the teacher is invited to explore the potential and create opportunities in which he can, with minimal interventions, adapt the extracurricular space to the teaching goals and educational learning outcomes. This paper aims to explore and analyze the potential extracurricular spaces in the city of Sarajevo and to define the advantages of teaching and learning in such environments. The research was carried out as part of the course Methods of Teaching Fine Art and Fine Culture V at the master's degree teaching studies at the University of Sarajevo – Academy of Fine Arts. The methods used are the method of theoretical analysis, the descriptive method, and the comparative method. The results of the research show that the city of Sarajevo has the potential to implement extracurricular teaching with minimal interventions and that the opening of classroom doors can open up a whole range of opportunities for the implementation of high-quality, creative, and research-based teaching, the benefits of which certainly exceed the expected educational learning outcomes defined by the curriculum.

Keywords: creative teaching, art teaching methodology.

Tamara Nikolić, PhD, assistant professor, Adult Education
Nikola Koruga, MSc, assistant, Adult Education
Faculty of Philosophy, University of Belgrade (Serbia)
tamara.v.nikolic@gmail.com

A PERFORMATIVE LEARNING ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF ANDRAGOGY STUDENT EDUCATION

Summary: The paper presents research findings regarding the significance of a performative educational environment in teaching within the undergraduate andragogy program at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. Such an educational environment was established within the elective course Drama Techniques in Adult Education, offered during the third year of undergraduate andragogy studies. Teaching involved the use of techniques such as applied theater, performance, play, and improvisation, contributing to the creation of a stimulating learning environment for personal and professional development. Data collection was conducted through workshop formats employing expressive research methods. This approach includes reflection on experience by recreating scenes generated during the teaching process and raising awareness of embodied changes at a personal level through drawing and sculpting. Research results indicate that a performative learning environment contributes to achieving social, therapeutic, and educational effects in formal education. Particularly noteworthy among the therapeutic effects are increased self-confidence, willingness to take risks, and overcoming stage fright. Social effects include the fostering of close bonds leading to group cohesion and collaboration extending beyond the course. Educational effects are best demonstrated by the expression "what you can do on stage, you can do in life," implying a direct transfer of skills practiced in the classroom to everyday life, such as taking initiative, creativity, and adopting a playful attitude towards life. Materials generated in the research workshop, accompanied by discussions with participants, reveal that the effects of performative learning can be enduring, as students will multiply them both in terms of personal growth and their professional practice.

Keywords: performative learning, andragogy students, learning environment, formal education.

Vojislav Ilić, PhD, associate professor, Methodology of Teaching Art Culture
Department of Fine Arts, Faculty of Arts, University of Priština
with temporary headquarters in Kosovska Mitrovica (Serbia)
Department of Applied and Fine Arts, Faculty of Philology and Arts
University of Kragujevac (Serbia)
vilicdva@gmail.com

ORGANIZATION AND ARRANGEMENT OF SPACE FOR ART ACTIVITIES IN SCHOOLS

Summary: The space in which educational work takes place has a large share in the success of educational tasks. A functionally and aesthetically arranged space has an educational effect, and learning is easier for students in a well-organized and pleasant space. In addition, students need to aesthetically shape and maintain it, and if they participate in editing, they have a sense of belonging and ownership. The field of aesthetic design of space is also multidisciplinary because all subjects who live and work in that space should participate in the realization of appropriate design. The organization of any space in the school, even in the cabinet for the teaching of fine arts, can greatly influence the student's attitudes and learning habits. Students need an environment that is organized, stimulating, and comfortable for learning to be effective. Creating an environment entails making a practical physical plan for arranging the space while respecting anthropological norms for designing furniture and space. Procurement of a variety of specific furniture (which is adapted to the age, needs, and activities of students), literature, materials, and accessories. In addition to all this, the specifics of the process of learning in art education should be taken into account, so that in the classroom there are special requirements that must be met to ensure learning and creative processes.

Keywords: art education, school interior, stimulating environment for learning.

Vanja Jovanović, MSc, teacher, Conservation and Restoration
Iva Subotić Krasojević, PhD, research associate, teacher, History of art
Center for museology and heritology of the Faculty of Philosophy in Belgrade (Serbia)
Tehnoart Belgrade (Serbia)
vanjajov68@gmail.com

TEHNOART BELGRADE – TRANSFORMATION OF ARTISTIC CRAFTS AS A FIELD OF CREATIVE ACTIVITY OF YOUNG PEOPLE

Summary: High schools that have artistic educational profiles in their field of work, in the modern world, represent small oases within which individual student affinities are strengthened, intellectual curiosity is developed and traditional artistic skills are nurtured. Such a wide field of action represents a great challenge for teachers, and in the time of the digital revolution, they are required to constantly improve and take an integrated approach to the teaching process. The creative economy constantly needs freshness, especially in ideas, and this can only be expected from people with an unfettered spirit who are capable of thinking imaginatively. The spiritual and creative organization of the art department leads to the development of an enterprising spirit, which is necessary to put ideas into action. Therefore, in the introduction of teaching programs, emphasis is placed on projects and project tasks in the creation of which the students themselves participate, from initial research through the development of an idea to its implementation. In this way, students acquire intellectual strength and emotional resilience, qualities that are of crucial importance in all creative fields. In such circumstances, the teacher becomes a mentor and mediator, which is a completely different role from the one at the beginning of the XXI century. Such initiatives are liberating in their way and aim to help students gain openness of mind and self-confidence, two important steps on the way to a culture of creativity. The subject of the work is the transformation and innovation of old artistic crafts in a way that the new circumstances of accelerated technological development do not limit but encourage their development, giving new opportunities for creative expression and preservation of heritage on the example of the program of the high school *Tehnoart Belgrade*. The work will examine the possibilities of teaching approaches based on selected project activities and ideas for their implementation, as well as the role of teachers and students in them. In addition, the conditions of a stimulating environment for the development of student competencies regarding cultural heritage (material and immaterial) and the participation of young people in contemporary culture will be analyzed.

Keywords: creativity, interdisciplinary teaching, traditional artistic skills, high school, *Tehnoart Belgrade*.

MSc Milijana Lazarević, assistant, Pedagogy
PhD student at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade (Serbia)
College of Vocational Studies for Teachers and Business Informatics Sirmium, Sremska Mitrovica (Serbia)
vs.milijana.lazarevic@gmail.com

MATERIALITY AND CHILDREN'S PLAY: HOW TO MAKE CREATIVE PROCESSES VISIBLE IN EDUCATIONAL PRACTICE?

Summary: In our work, we start with the concept of materiality to examine the relationship between play materials and creative processes in the educational practice of kindergarten. We understand materiality as social interactions between children, adults, and play materials, through which creative processes in play are shaped. By play materials, we consider objects that have multiple meanings and can be used in various ways during play. Play materials are an integral part of the physical environment of the kindergarten, and although they are present in almost every play situation, few studies consider their contribution to play construction. Therefore, this research aims to examine interactions between children, play materials, and adults in the educational practice of kindergarten to recognize the creative processes that contribute to play construction in these interactions. We investigated these processes through sensory ethnography, a research approach that presents the researcher's experiences of the phenomenon being studied through a reflexive process. The research was conducted in a public kindergarten in Belgrade, with a group of children in the year before starting school. The researcher spent a week in the kindergarten and collected empirical data related to play situations that emerged in the educational practice of the kindergarten through participatory observation and video recording techniques. In the analysis of empirical data, sequences from play were identified as relevant for understanding creative processes in play. The research findings indicate that play materials, through their form and properties, stimulate creative processes, and that meaning-making in play is structured concerning the characteristics of materials, children's experiences brought into play, and interactions between children and adults. The research provides significant implications for educational practice, as it suggests that adults can initiate creative processes in children by offering play materials with multiple meanings and by actively participating in play, expanding children's experiences, and creating new connections between the established meanings of play materials.

Keywords: materiality, play materials, children's play, creative process.

BAA Klaudia Šarić–Marić Andrejević von Erkman, applied artist – conservation and restoration master's student, program Master's professor in the field of art
Department of theoretical subjects, Department of Fine and Applied Arts
Academy of Arts in Novi Sad (Serbia)
ateljeklaudia@gmail.com

THE POSSIBILITY OF CREATIVE WORK WITH CHILDREN IN SMALL RURAL ENVIRONMENTS: THE EXAMPLE OF THE VILLAGE OF DOJKINCI

Summary: During the summer vacation, the village of Dojkinci in the southeast of Serbia acquires its unique vividness, becoming a place where the sounds of children's cries echo. Little ones, like terns, playfully pass through the village, which is surrounded by enchanting natural beauty. In 2022, the renovation of the local community building was completed in the village, and the funds were provided by the locals themselves, recognizing the need for a functional building that would contribute to strengthening the social content in their community. At the initiative of the locals and the local community, an exhibition specially designed for children called Circus Calder was held inside the renovated building. Apart from the exhibition itself, an accompanying educational program was organized with a focus on the theme of the circus. This initiative aimed to provide an educational and entertaining experience to the youngest while contributing to the cultural and social life of the entire community in the rural environment through familiarization with national and world art. It has been shown that this type of content is a good basis for an educational and creative experience for the youngest, through fun activities and games, with a special focus on art education and education.

Keywords: rural areas, educational exhibitions, art education.

Найомена. Фото архив АУНС

Наромена. Фото архив АУНС

Note. AANS photo archive

Найомена. Аница Радошевић Бабић, 2016,
деталј графичке матрице у току израде
техником колаграфije, Вршац

Наромена. Anica Radošević Babić, 2016,
detalj grafičke matrice u toku izrade
tehnikom kolagrafije, Vršac

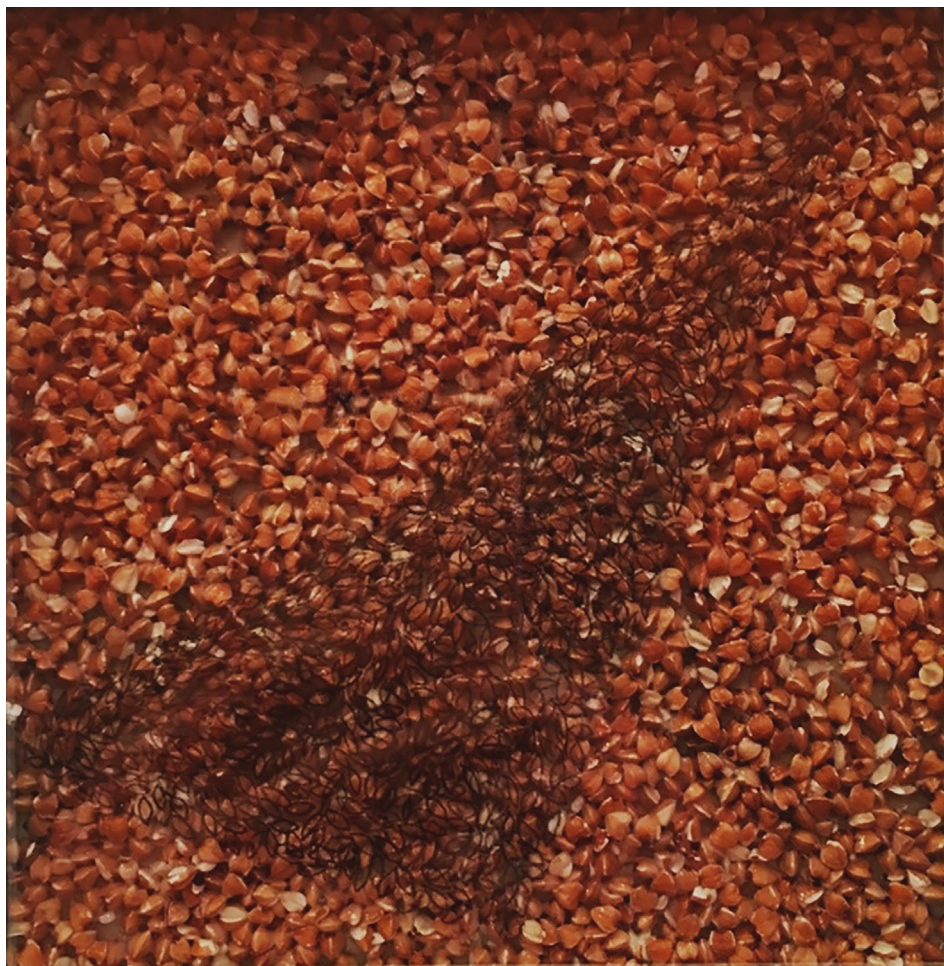
Note. Anica Radošević Babić, 2016, detail of a
graphic matrix in the process of being made
using the collage technique, Vršac

4.

COMPETENCES OF ART TEACHERS IN THE LIGHT OF MODERN EDUCATIONAL PRACTICE

Семе [kombinovana tehnika]

Seme [kombinovana tehnika]

Seed [combined technique]

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2018, колаграфска матрица са аплицираним семеном конопље,
laser-print цртежа на PVC фолији, 20 x 20 cm

Напомена. Anica Radošević Babić, 2018, kolagrafska matrica sa apliciranim semenom konoplje,
laser-print crteža na PVC foliji, 20 x 20 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2018, collage matrix with applied hemp seed,
laser-print drawing on PVC foil, 20 x 20 cm

Edita Slunjski, PhD, full professor, Preschool pedagogy
Faculty of Philosophy, University of Zagreb (Croatia)
Marina Lančić, BSc, Preschool education
Kindergarten *Ivančice*, Ivanec (Croatia)
eslunjsk@ffzg.hr

Plenary presentation by invitation

POSSIBILITIES OF USING DIFFERENT EXPRESSIVE MEDIA IN SHAPING THE EDUCATIONAL PROCESS OF KINDERGARTEN

Summary: The perspective of the development of the educational process in kindergartens is largely determined by the willingness of the educator to deeply comprehend children, including their perspectives, modes of comprehension, experiences, and modes of expression. These perspectives can be expressed by children using different symbolic forms (symbolic languages) that coincide with a range of artistic areas. This is the reason why some particularly developed pedagogical concepts, such as the Italian *Reggio Emilia* approach, particularly advocate for the idea of creating suitable conditions in which children can communicate their perspectives by relying on some of their symbolic languages. Therefore, every *Reggio Emilia* kindergarten has a so-called atelier, i.e. a small art studio where children communicate using the language of art, expressing themselves creatively using various expressive media. Children rely on different symbolic systems in communication to the extent that the culture of their environment supports it. For this reason, in educational work with children of early and preschool age, it is not appropriate to only enforce common symbolic systems, as this could limit and discourage their efforts to express and exchange their knowledge, experiences, and understanding with other children from the earliest age. Careful and active "listening to children" helps educators create an environment in which meaning-making happens in many different ways, which also includes accepting those forms of children's communication that rely on their symbolic representations. The appropriateness of a particular medium is determined by the relationship between its transformational features and the child's desire to express a specific idea or concept. It is needless to emphasize that the purpose of using expressive media is not to teach children how to draw, paint, or represent something in any other way, but to help them question and articulate their own "theories," to express them, discuss them with others, and sometimes test and revise them. In this paper, we will discuss the use of various expressive media in shaping the educational process in some of the kindergartens in the Republic of Croatia.

Keywords: *Reggio Emilia* approach, symbolic languages, preschool program.

Lada Duraković, PhD, full professor, Musicology
Laura Marin, MSc, Music pedagogy
Department of Music Pedagogy, Academy of Music
Juraj Dobrila University in Pula (Croatia)
lada.durakovic@gmail.com

POPULAR MUSIC IN CROATIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AND PROJECTS BY STUDENTS OF THE ACADEMY OF MUSIC IN PULA

Summary: Dominant exposure of young people to popular music has a significant impact on their listening preferences. Recent research conducted in Croatia (Dobrota and Reić Ercegovac, 2017; Brđanović, 2014; Škojo, 2019) shows that most young people, especially in adolescence, are predominantly fond of popular music genres. Popular music is also represented by plans and programs in the teaching of music in primary and secondary schools. However, how many students of music pedagogy and musicology, who are preparing to work in schools, are educated to teach about popular music? Are there courses related to this important segment of music education at higher education institutions, or do students acquire knowledge through self-learning, self-education, etc? In this presentation, we will show the results of research on the representation of popular music at music academies and other institutions that educate future music pedagogues and musicologists in Croatia within the existing courses or teaching projects. We will also present two popular music projects designed with the help of mentors by students of music pedagogy at the Academy of Music in Pula.

Keywords: popular music, higher education institutions, Music Academy.

Miomira Đurđanović, PhD, full professor, Methodology of teaching music culture
Department of music, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Marija Miltojević, MSc, assistant, Methodology of teaching music culture
Faculty of Arts, University of Niš (Serbia)
miomira.djurdjanovic@gmail.com

TEACHERS' ATTITUDES ON TEACHING SPIRITUAL MUSIC IN OLDER GRADES OF ELEMENTARY SCHOOL

Summary: Spiritual music has had its place in elementary school education since the very beginning. However, political and social turmoil affected it, and under their pressure, it was either added or completely omitted from the curricula. Although over time it has changed its role and importance in basic music education, spiritual music remains present and relevant today. Its role can be viewed through the prism of cultural heritage and spiritual development, thus providing students with a unique experience and understanding of the musical world. What remains a challenge is the concept of spiritual music itself, which is very complex and difficult to define precisely. That is why in our research we focused on the definition of spiritual music within the curriculum of the Musical Culture subject from the 5th to the 8th grade of the general education school, as well as on its representation during the lessons. 32 elementary school teachers were interviewed who, by answering the questions from the survey questionnaire, defined spiritual music. Also, they compiled a list of compositions that were recommended for performance and listening within the curriculum called spiritual music. It was noticed that many teachers identify the concept of spiritual music with religious music, regardless of gender and age. Also, they believe that the contents of this topic are sufficiently represented in the Music Culture classes that this topic is suitable for cross-curricular connection and that they usually process it through listening. The results of the research indicate the need to redefine the concept of spiritual music in the curriculum, as well as the need to establish clear guidelines for processing this teaching area.

Keywords: musical culture, teachers, curriculum, spiritual music, religious music.

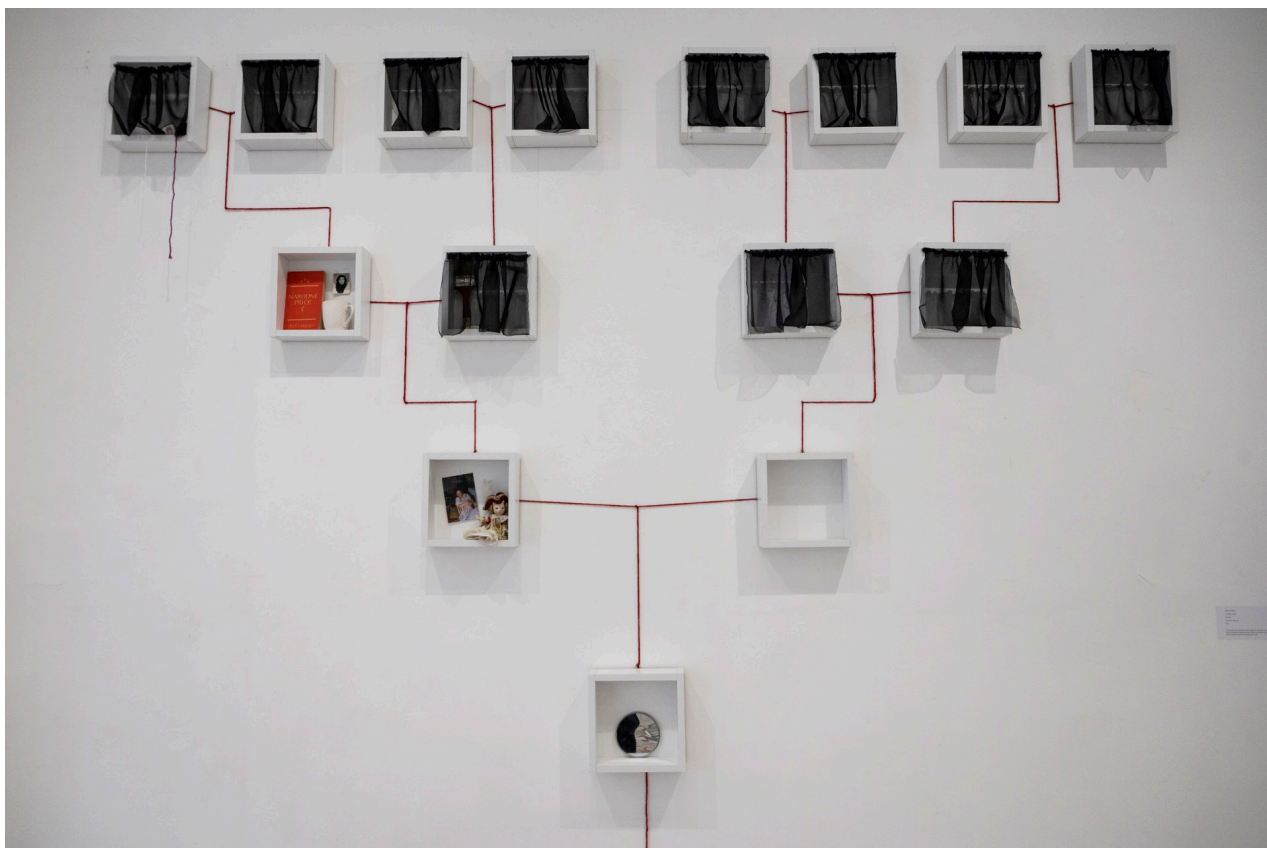

Наймоена. Аница Радошевић Бабић, 2019, хоризонтална поставка генома пшенице у процесу реализације
Напомена. Anica Radošević Babić, 2019, horizontalna postavka genoma pšenice u procesu realizacije
Note. Anica Radošević Babić, 2019, horizontal arrangement of the wheat genome in the process of realization

---

5.

ART PEDAGOGY AND INCLUSIVE EDUCATIONAL PRACTICE

Найомена. Фото архив АУНС

Наротена. Фото архив АУНС

Note. AANS photo archive

Maria Loizou, MscEd, primary school teacher
EtonHouse Malaysia International School, Kuala Lumpur (Malaysia)
maria.loizou.p@gmail.com

ADVANCING INCLUSIVE PEDAGOGY THROUGH ART: STRATEGIES FOR CULTIVATING CREATIVITY AND EMBRACING DIVERSITY IN PRIMARY INTERNATIONAL SCHOOLS

Summary: The teaching paradigm titled "Advancing Inclusive Pedagogy through Art: Strategies for Cultivating Creativity and Embracing Diversity in Primary International Schools" investigates the relationship between cultivating creativity through art education and embracing diversity within an inclusive pedagogical context in primary international schools. The teaching experience focuses on year 4 students and explores teaching methods that incorporate project-based and STEAM (science, technology, engineering, arts, and mathematics) learning approaches, utilizing drawing, performance, creations, and experiments through interdisciplinary themes to promote self-expression, critical thinking, and creativity in problem-solving. The objective of the research is to examine how art education can contribute to fostering an inclusive learning environment where students embrace self-expression, respect others, engage in critical thinking, and cultivate creativity in learning real-life problem-solving. The teaching and learning observation highlights the importance of providing opportunities for students to express themselves through various artistic mediums, collaborate with peers in a diverse environment, and explore interdisciplinary themes that are related to real-life aspects. Results from the teaching experience indicate that integrating art into the curriculum promotes self-expression when providing reflective feedback or taking part in discussions, encourages critical thinking skills when exploring a new concept, fosters creativity in real-life problem-solving, supports inquiry to construct new knowledge, and enhances empathy and communication among students of different abilities, cultures, and backgrounds. By engaging in art-based activities, students learn to accept critical and reflective feedback, collaborate with others by sharing ideas, take responsibility for different roles, be caring, and approach challenges with curiosity and openness. In conclusion, the teaching and learning experience emphasizes the significance of teaching through art as a creative means of individual and collaborative expression and exploration in an inclusive international educational environment. By incorporating art into the curriculum, educators can effectively increase students' critical thinking skills of any learning ability, style, or background, foster creativity as a valuable soft skill in problem-solving, and promote a growth mindset among students. The findings suggest that integrating art into teaching practices can contribute to the development of future citizens who are open-minded, empathetic, and equipped with the skills needed to thrive in an increasingly diverse and complex world. The paper also suggests potential areas for future research, such as investigating how gifted students can excel in an inclusive learning environment and what strategies or interventions should be incorporated to support the unique needs and talents of all learners.

Keywords: self-expression, creativity, critical thinking, inquiry, effectiveness.

Jelena Marković, MSc, Occupational therapy
Saša Stepanović, PhD, associate professor, Pedagogy
Academy of Soil Development, Belgrade (Serbia)
jelena.markovic1001@gmail.com

ART AS A TOOL IN INCLUSIVE EDUCATION OF CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDERS

Summary: In this paper, we will highlight the importance of art as a tool in the inclusive education of students with autism spectrum disorder, especially those who are non-verbal. Visual artistic expression as a way of communication for non-verbal students with autism allows an insight into their cognitive, affective, and conative contents, as well as the assessment of their school achievements. Art is a universal and accessible tool for a successful educational process. Application of occupational therapy and adaptation of educational materials and tools enable students to overcome their motor and sensory challenges. The lack of imitative patterns in autism behavior when using art as a medium allows the occurrence of an authentic expression that is important for understanding the personal experience of a student. Also, art enables the modification of teaching contents and methods to adjust them to the needs, possibilities, and wishes of students in inclusive education. The universality of this approach to a child with an autism spectrum disorder is reflected in its applicability to children of all ages and its success in overcoming the motor and sensory challenges they face. The artistic product is then processed as an output that is difficult or in some cases impossible to obtain in any other way, and at the same time nurtured as a means of communication of the student with their social environment. The therapeutic importance within inclusive education is measured by the success of the interpretation of teaching content with an artistic product, the communication process, and acceptable forms of student behavior in terms of adaptive response in crises caused by internal conditions or unacceptable changes in the physical and social environment for the student. Thirty non-verbal children with autism spectrum disorder of different ages and both genders have been included in the research that began in 2018 in Serbia, and the results indicate a direct contribution of artistic expression as a medium to functionality, communication, and cognitive-behavioral positive changes. Also, the boy who has had access to occupational therapy the longest and most intensively has shown an above-average artistic expression without the use of art therapy, and the families of the children involved in the work confirm a lower degree of stress, anxiety and a higher degree of self-esteem and self-confidence among all family members. The achieved results contributed to the social inclusion of the children in their local and wider social environment.

Keywords: autism, inclusion, art, occupational therapy, communication.

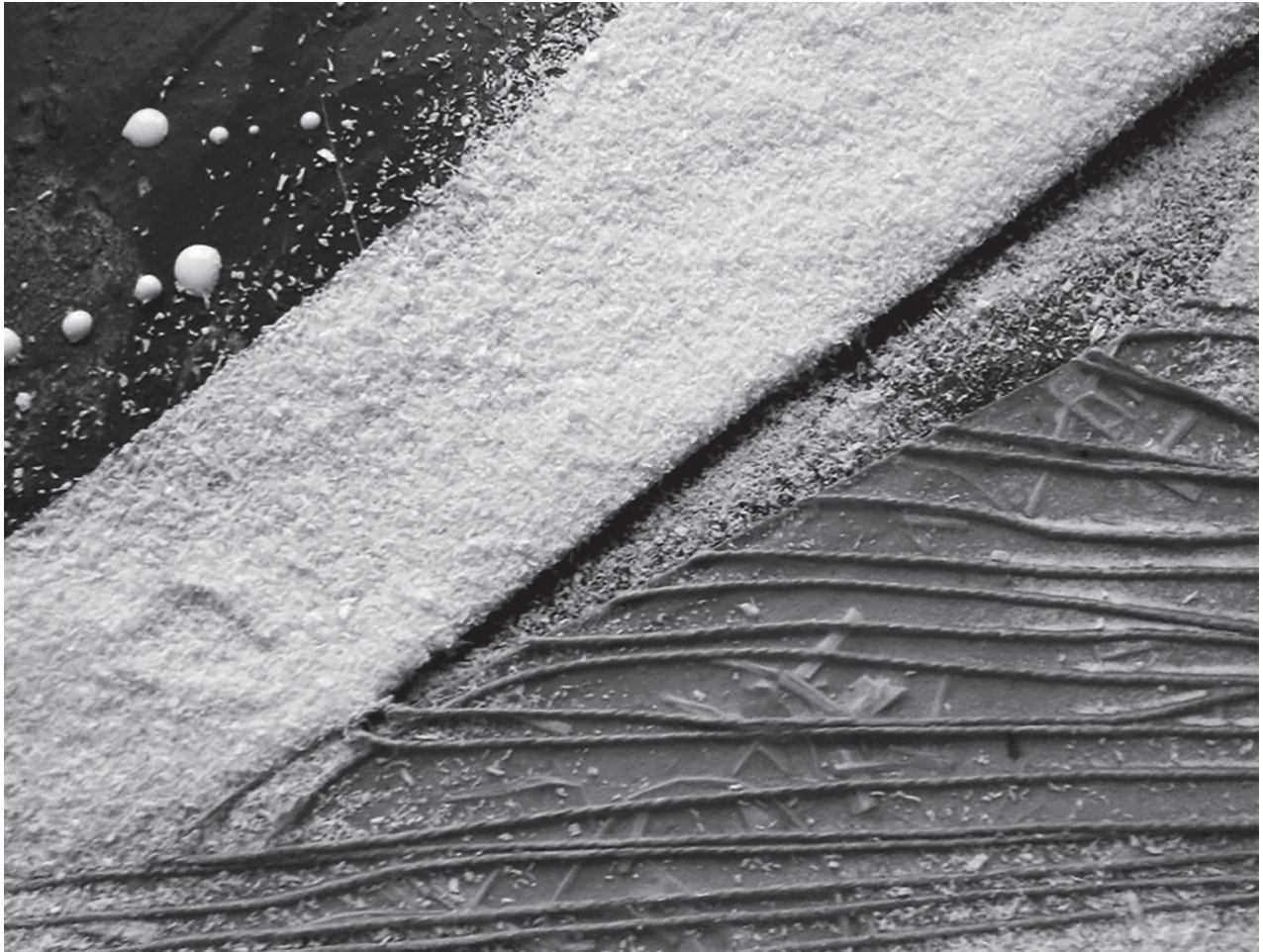

Sanja Filipović, PhD & MAA, full professor, Methodology of art education
Chair of Theoretical Subjects, Department of Fine Arts, Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
Vesna Janjević Popović, MSc, school psychologist, Psychology
Association for Encouraging Children's Development *Veliki mali svet*, Belgrade (Serbia)
sanja.filipovic73@gmail.com

MEDIATION OF ART TO CHILDREN AND INDIVIDUALIZATION OF THE CONTENT IN THE TEACHING OF ART CULTURE

Summary: The teaching of fine arts, by its very nature as a discipline, includes as its basic content artistic products that mediate and consider certain problems in specific educational work. However, there are also certain laws of development, as well as other psychological or cultural factors that influence which works of art we choose for work in class, and how we determine the context of the educational process in working with students. On the other hand, the laws of children's development and their characteristics also affect the appreciation of certain visual content, which can be significantly different from that of adults, as has been proven in numerous studies of this problem. In this paper, we will present the second part of the results of the recently conducted and published first part of the research, which considered to what extent the artistic and aesthetic preferences of elementary school students towards works of art coincide with the preferences of adults in terms of the artistic and aesthetic evaluation of individual works of art included in this research. In the survey, a questionnaire was used, in which respondents gave answers and evaluated selected works of modern art by the set criteria. The sample consisted of 450 students from the 5th to the 8th grade of elementary school and 450 adults - parents and teachers. The research was conducted in Belgrade, Novi Sad, and Sombor during the 2020-2021 academic year. The recently published results of the first part of the research showed that the majority of the population from both samples have relatively equal preferences towards the selected works of art of modern art that they particularly like, but that there is a statistically significant difference concerning the form and content of the works of modern art. This paper will present new results in which significant differences were identified between respondents in their preferences concerning the evaluation of individual examples of works of art, depending on the stylistic characteristics of the artistic direction to which the work belongs, as well as the style and artistic poetics of the artist himself, and concerning the form and the content of the work. These results additionally confirmed the previously identified differences, which can be a significant guideline for teachers' approaches in educational practice, when it comes to mediating art to children.

Keywords: teaching methodology, mediation of art to children, art upbringing and education, art-aesthetic preferences, teaching of art culture.

Найомена. Аница Радошевић Бабић, 2016, детаљ графичке матрице у току израде техником колаграфије, Вршац

Наромена. Anica Radošević Babić, 2016, detalj grafičke matrice u toku izrade tehnikom kolagrafije, Vršac

Note. Anica Radošević Babić, 2016, detail of a graphic matrix in the process of being made using the collage technique, Vršac

---

6.

SOCIALIZATION AND EMANCIPATORY PRACTICES IN ART EDUCATION

Bojana Škorc, PhD, full professor, Psychology
Department of Theoretical Subjects
Faculty of Fine Arts, University of Arts in Belgrade (Serbia)
bskorc@yahoo.com

DRAWING AS AN EXPRESSIVE POTENTIAL IN WORK WITH VULNERABLE GROUPS

Summary: This research presents an analysis of the implementation of drawings as expressive tools in work with vulnerable groups. Free drawings created during group work have been seen as important indicators of the psychological status of participants, showing not only the emotional status caused by trauma but also the way of coping with it. In the period between 1994–2024 group work included children affected by armed conflicts, socially marginalized individuals, internally displaced persons, large groups of teachers, and students of primary schools. The content of drawings and their significance for mastering social skills and trauma have been qualitatively analyzed. As has been confirmed by many researchers, one of the strongest negative effects of the crisis is limited and depleted social interaction with family members, schoolmates, and other people in the social field. Drawing has been implemented as a powerful interactive tool that lessens the negative effects of trauma enriching the interaction. The most important findings could be summarised as: 1 – Drawing is a symbol of self in its totality – it reflects self-concept and treatment of drawings during the workshop should be the same as treatment of person it reflects; 2 – Activity of drawing integrates broader emotional dimension of expression avoiding verbalisation and rational interpretation ("I showed you what I even didn't think about!" said one boy, participant); 3 – During the intervention in crisis, drawing appeared as less invasive, indirect, spontaneous expressive tool, children in crisis would have started to draw before they became able to get involved in play, create stories or drama performance; 4 – the analysis of the spontaneous drawings shows that with the increase of personal investment in the act of drawing the aesthetic value of product decreased, but in the same time the relation between the drawer and his/her product changed, the playfulness appeared and socially expected aesthetic requests were less present. According to our experience in working with vulnerable groups, the act of drawing appears as a very important and powerful developmental tool that supports the interactive abilities and process of building personal and group identity. In work with vulnerable groups, drawings were seen as personal manifestations of internal psychological content and became a supporting factor in creating a trauma-coping strategy.

Keywords: drawing, expression, intervention in crisis.

Biljana Pejić, PhD, assistant professor, Psychology, Academy for Human Development, Belgrade (Serbia)
Tijana Mandić, PhD, Full Professor, Psychology, American Association for Psychological Science,
Washington (United States of America)
Bojana Škorc, PhD, full professor, Psychology
Department for Theoretical Subjects, Faculty of Fine Arts, University of the Arts in Belgrade (Serbia)
b.pejic@yahoo.com

EMOTION OF JOY IN STUDENTS OF ART AND SCIENCES

Summary: This research observes the level, the content, and the quality of subjective emotion of joy in students of arts and sciences. The research aims to identify fine differences in general levels of joy, as well as in specific dimensions of experiences related to joy, between students of arts and sciences. A total of 110 students have been involved in research, including 55 students of arts and 55 students of humanistic sciences. For that purpose, the questionnaire which contained 30 items has been implemented (Mandic, 2023). Items were presented in the form of seven-grade scales (Lickert type) which measured six dimensions of joy: individuality, activeness, excitement, affiliation, passivity, and serenity. Results showed that the emotion of joy appeared as related to the professional orientation of participants. Even though participants from both groups described themselves as joyful persons, students of humanistic sciences showed higher scores in the general level of joy, as well as in the dimensions of individuality, activeness, and affiliation. Students of sciences estimated themselves as more joyful compared with students of arts. In general, both groups estimated themselves as very joyful, and it could be assumed that the level of joy is higher in the population of youth compared with the general population. Their feeling of joy is often related to external events, but also to internal processes such as ideas, thoughts, and inspiration. Students of sciences appeared more active in their search for joy. They tend to relate with joyful people, more frequently perceive positive things and events in their surroundings, often share joy and enjoy the joy of others, and see the feeling of joy as motivation for future activities. On the other side, students of arts appeared as more introverted, shy, less visible in social interactions, and less ready to expose themselves and share their feelings. Their feeling of joy is less visible and less salient in interacting with other people. We find these findings important not only for better understanding the emotional status of students but also for creating a supportive developmental and educational atmosphere in working with groups of students.

Keywords: joy, emotions, art.

Marija Curk, MAA & MFA, doctoral student, Doctoral academic studies, Teaching methodology
Faculty of Teacher Education, University of Belgrade (Serbia)
curkmarija@gmail.com

THE IMPORTANCE OF NATIONAL AND WORLD ART AND CULTURAL HERITAGE VALUES IN THE TEACHING OF ART CULTURE

Summary: One of the specific goals of education is to encourage understanding and respect between cultures, and this becomes especially important in the contemporary context, in which we are faced with the possibility of the gradual merging of different cultural expressions due to increased interaction and the ubiquitous tendency of universalization. Recognizing the broader social and psychological dimensions that the values of the artistic and cultural heritage are holding for the comprehensive development of children and young people, opens up the question of the contribution of educational theory and practice as guardians and transmitters of those values. The goal of the research is to determine the views of art teachers about the importance given to those values and to point out the awareness of educators about the need to focus on the problem of how to present those contents. This work is support for wider research within the doctoral thesis, which deals with the process of acquiring knowledge about the values of artistic and cultural heritage and the importance of those values for the development of multidisciplinary qualities in students. The paper is also an argument for justifying the need to conduct such research and its potential contribution to practice. The data were collected using the *Questionnaire for teachers and associates*, which was specially prepared for the research. The survey was conducted by visiting schools with the help of a digital version of the questionnaire with the possibility of direct data processing. The sample included 189 respondents, and the results indicate that the majority of respondents, 149 of them, believe that adequate presentation and greater presence of national cultural and artistic values in teaching is extremely important. There is also agreement in the answers to the question about how much national heritage is represented in the curriculum and textbooks of art culture, where 112 respondents, which is 59.3%, declared that it is not enough and 77.0% that it is. However, when asked about the adequacy of the way of presenting those values in the textbooks, 65.1% believe that this goal has been partially achieved, and 53.4% believe that the culture of one social group, mainly the Western European artistic heritage, is dominant in the textbook. The results of the research are discussed in the context of the possible improvement of the content that is taught to form a versatile and independent young person.

Keywords: cultural-artistic heritage, elementary school, subject art culture, teachers of art culture.

Anđela Cipar, BFA, fine artist – photography
master's student, program Master professor in the field of art, department of theoretical subjects
Department of Fine and Applied Arts, Academy of Arts in Novi Sad (Serbia)
ciparandjela98@gmail.com

DEVELOPMENT OF MULTICULTURAL COMPETENCIES IN THE TEACHING OF ART CULTURE — PLANNING OF TEACHING PRACTICE

Summary: The role of teachers in the development of multiculturalism is extremely important. The professional training of teachers in this area also implies a personal motive to learn, understand, and practice the values of multiculturalism. In addition to formal education, this also means learning about other cultures through travel, personal training and programs in the country and abroad, reading books, watching movies, series, and shows, learning a foreign language, studying the art of other cultures, music, folk traditions can also be useful. in working on yourself in that field. A teacher should be an example of a person who has developed intercultural awareness and who transmits these values to students through educational work. There are various possibilities for the realization of activities in art classes that influence the development of students' multicultural competencies. For example, watching and analyzing short documentary films that connect students with other cultures not only on an aesthetic level but also on an emotional level. Talks about other cultures, presentations, or an exercise in which each student explores their past through their family origins and connections to other cultures can also be included. Cultural exchange, intercultural debate, preparation of thematic exhibitions from different cultures, and virtual communication with students from other cultures and others can also be organized. All these activities, approaches, and methods can contribute to improving the ethos and school climate to raise awareness of the importance of multicultural values in every social community.

Keywords: multiculturalism, art education, teacher competencies.

Семе [слика-објекат]
Seme [slika-objekat]
Seme [painting-object]

Найомена. Аница Радошевић
Бабић, 2019, акрилна црна
боја на платну, дрвофикс,
слама, 240 x 200 cm
Напомена. Anica Radošević
Babić, 2019, akrilna crna boja
na platnu, drvoфикс, слама,
240 x 200 cm
Note. Anica Radošević Babić,
2019, acrylic black paint on
canvas, woodblock, straw,
240 x 200 cm

7

CREATIVITY AND
MOTIVATION —
EDUCATIONAL APPROACHES
AND ACHIEVEMENTS

Aleksandra Pavić Panić, PhD, docent, English linguistics
Biljana Pejić, PhD, docent, Psychology
Academy for Human Development, Belgrade (Serbia)
aleksandra.pavic@gmail.com

THE DEVELOPMENT OF CREATIVITY AND MOTIVATION FOR LEARNING A FOREIGN LANGUAGE THROUGH ROLE-PLAYS

Summary: The paper analyzes using the drama technique and role plays in English language textbooks for lower elementary school grades. The aim has been to examine the extent to which role plays are present in textbooks from different publishers and what the role of such kinds of texts is. Research has shown that using drama techniques in foreign language teaching at a younger school age is an effective way of teaching because students rely equally on body language and spoken words. Role-playing creates an interactive learning environment, where the student is at the center of the learning process. It provides the acquisition of different language skills in a natural way and contributes to the development of general and language-communicative competencies of students. The paper has analyzed three English language textbooks for the 4th grade of primary school, for students who learn English from the 1st grade: *Brilliant 2* (Macmillan), *Playway to English 4* (Klett), and *Discover English 2* (Akronolo). The analysis has shown a high presence of role-play texts (on average 18 texts per textbook). The texts are mostly given in the form of comics, dialogues, and dramatizations of fairy tales and fables. There are multiple roles of these types of texts: exposing students to new grammatical structures, introducing new vocabulary, practicing different language material, strengthening motivation for learning, getting to know the culture of the target language, and developing children's socialization. The analysis of the textbooks has indicated that the variety of situations in the role-play texts can contribute to a better acquisition of the foreign language material, but also incite creativity and increase the motivation to learn English among students of the lower grades of elementary school.

Keywords: role play, drama technique, textbook, the English language.

Tatjana Stojanović, Spec. Med., Clinical Psychology
Clinic for Psychiatry, Military Medical Academy, Belgrade (Serbia)
tatjanast.me.com

CREATION OF A COLLABORATIVE DRAWING IN ART BRUT STUDIO AT MILITARY MEDICAL ACADEMY (WMA)

Summary: The Day Hospital of the Psychiatry Clinic of the Military Medical Academy in Belgrade (VMA) has been cooperating with the Association *Art Brut Serbia* through the *Art Brut Studio* since 2015. The aim of the article is that by analysing the process of creating the collaborative drawing we establish how this type of work contributes to the perception and resolution of our patients' problems. The number of patients present in the workshop is between 15 and 20. There is also an artist and psychologist present. The patients are of different genders, between 18 and 65 years old, with different diagnostic categories. The workshops last for three hours each, and one collaborative drawing takes three workshops to complete. During collaborative drawing, there are many different happening on an intrapsychic and interpersonal level. What is also necessary next to graphomotor expression, perception, cognitive processing, and emotional reaction is cooperation and agreement with other group participants and group leaders. Each stroke drawn on the board is recorded for the movie, which shows the whole process at the end. We show the movie and the analysis of the finished work on the last day of the workshop. We analyze patients' behaviors during the workshop, their final works, as well as their behaviors after the workshop, and in their other psychotherapy sessions. This way we can notice: 1. characteristics of a group functioning (dynamics, cohesion, openness to work, defense styles); 2. characteristics of an individual functioning (rigidity, flexibility, openness to learning, weak spots, unresolved trauma); 3. universal themes (collective symbols, archetypes). At the end of the workshop, we notice changes in both group and individual functions. This includes overcoming resistance, more concrete work on solving problems, and improvement in the psychotherapy plan.

Keywords: art therapy, collaborative drawing creativity.

Eftychia Gavriil, BA, music teacher, Music pedagogy
International YK Pao School, Shanghai (China)
efty.shia2020@gmail.com

HOLISTIC AND PERSONALIZED EDUCATION: IGNITING CURIOSITY, CREATIVITY AND INTRINSIC MOTIVATION FOR LIFELONG LEARNING

Summary: Holistic and Personalized Education: Igniting Curiosity and Intrinsic Motivation for Lifelong Learning explores the transformative potential of a holistic and personalized approach to education for young children. It emphasizes the importance of recognizing each student as a unique individual with diverse learning needs, interests, and strengths, and argues that personalized learning experiences tailored to individual students' interests, learning styles, and abilities are crucial. The role of experiential and project-based learning in promoting holistic and personalized education is also highlighted, with a focus on how these approaches can spark curiosity and a sense of purpose. The paper advocates for the implementation of holistic and personalized education to ignite curiosity and intrinsic motivation for lifelong learning, aiming to create a transformative learning environment that empowers students to become lifelong learners driven by their innate curiosity and passion for knowledge. The work also aims to explore and understand the impact of holistic educational methods on the development of young learners. It involves a review of existing literature on holistic education, including academic research, case studies, and educational philosophy, as well as an analysis of practical applications of holistic educational approaches in various learning environments. The results of the work will aim to demonstrate the positive effects of holistic educational approaches on young learners, including increased engagement, motivation, and a deeper love of learning. The summary will also highlight specific successful strategies, practices, and approaches for implementing holistic education, as well as address potential limitations and challenges that teachers might encounter and how to overcome these obstacles.

Keywords: holistic education, interdisciplinary, multi-media, intrinsic motivation, creativity, *PPL*, *STEAM*, *IB*.

Sonja Almažan, MAA, assistant, Art Education Methodology
Chair for theoretical subjects, Department of Fine and Applied Arts
Academy of Arts, University of Novi Sad (Serbia)
sonjaalmazan@gmail.com

CRISIS OF CREATIVITY IN CHILDREN AND YOUNG PEOPLE IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT

Summary: The crisis of creativity in children and young people in art education is explained in the literature as a decline in artistic expressive abilities, as a period of the literal phase and avoidance of metaphor, and a period of anxiety and loss of interest in artistic expression until the complete abandonment of any form of artistic creation. In this paper, we review the literature and different views on the crisis of creativity, including papers that deal with the creativity crisis as a decline in artistic expressive abilities and the dilemma of whether it is the result of innate abilities or the educational environment, as well as the papers that consider such atrophy as the seeming, whereas the seeming is seen as the result of the influence of modernist aesthetics. We highlight attitudes that deal with social, cultural, and emotional aspects of artistic development, not only with perceptual and cognitive aspects. We highlight attitudes that do not strive to shape and adapt to universal models but explain the relevance of those universal models due to the change of context and reinterpretation of basic concepts. We focus on the literature on the importance of cultural and social influences on artistic development and on understandings about artistic development, understandings that often equate creative development with the skill of drawing and thus diminish the importance of multimodality and multisensory character of artistic creation. We conclude that art education through expanding experience and acquiring values, and with the help of playful pedagogy, should encourage the multiple nature of artistic expression, pay equal attention to the creation and understanding of meaning as well as to the shaping of form, in parallel with the understanding of creative processes through introspection and dialogue, with a questioning of the nature and application of understanding art as an open concept.

Keywords: crisis of creativity, artistic development, creative process, sociocultural context and values, meaning in art.

Jasmina Obradović, MaEd, teacher
Kindergarten Dunavsko obdaniste
Children's Days preschool institution Belgrade (Serbia)
jasmina.obr@yahoo.com

ART EXPRESSION IN CHILDREN'S CREATIVE GAMES

Summary: Children's drawing has the beauty of the immediate truth. The child projects and expresses their understanding and experiences with drawing. Leaving a mark on paper or in material, it enters into new communication with both the world around it and the world within itself. The child is more exposed through the drawing. Creative potential should be unleashed through movement, word, and image and foster creative processes and connections in the relationship between children, adults, and culture. The group encourages free and creative choices, expression, and behavior. An art workshop is a set of creative processes where the child discovers, finds, and explores various artistic elements (color, surface, line...). It is important that what arises be independent and authentic without adult interference. The expressiveness of children's drawings carries expression and communication. The drawing has an artistic thought and idea. The artistic expression of children is more than play, it is the path by which creative play participates in the development of each individual. Children should be allowed to love their natural curiosity and the need to get to know the material with which they will create in research. In the very process of artistic activities, visual perception, memory, thinking, as well as visual imagination develops. Through work on joint art activities that require teamwork and cooperation – the attitude towards other children is also developed. They learn to agree, to respect the artistic part of the content that arises in that environment. Also, children learn to share space, material, and accessories for work and thus gain the feeling that they are accepted and belong to a group. Every artistic expression of a child, although it has a universal meaning, is an original, unique, and unrepeatable expression of that individual child. The child gives a creative and subjective response to the real environment. The artist is always looking for support and finds paths in children's artistic expression and this serves as an inspiration for his work. The child derives his creative act from his creative potential. Children's creativity contains original authentic values, according to the recognitions of the highest authorities in painting. – Picasso, for example, admits that he always pauses when he can watch children's drawings on the ground. "A man is amazed at what comes out of their hands. Children always teach me something", admits Picasso [Misailović Milenko (1991). *Child and theater art*. Belgrade: Institute for Textbooks, p. 25].

Keywords: artistic expression, children's creativity, drawing, creativity.

Найомена. Фото архив АУНС
Наромена. Фото архив АУНС
Note. AANS photo archive

Семе [kombinovana tehnika]

Seme [kombinovana tehnika]

Seed [combined technique]

Најомена. Аница Радосевић Бабић, 2018, колаграфска матрица са аплицираним семеном хелјде, *laser-print* цртежа на PVC фолији, 20 x 20 cm
Напомена. Anica Radošević Babić, 2018, kolagrafska matrica sa apliciranim semenom heljde, laser-print crteža na PVC foliji, 20 x 20 cm
Note. Anica Radošević Babić, 2018, collage matrix with applied buckwheat seeds, laser-print drawing on PVC foil, 20 x 20 cm

---

8.

APPLICATION OF ICT IN EDUCATION IN THE FIELD OF ART

Georgios Boudalis, PhD, Book and paper Conservation
Museum of Byzantine Culture, Thessaloniki (Greece)
geoboudalis@gmail.com

THE USE OF DRAWINGS AND ANIMATIONS FOR EXPLAINING THE STRUCTURE AND MAKING OF THE CODEX BOOK FORMAT

Summary: The bindings of manuscript books comprise several techniques and stages that aim to turn a number of free leaves into a functional book. The processes involved are the sewing of the gatherings, the attachment of the two boards, the sewing of end bands, the making of the fastenings, etc. These techniques are usually taught and learned with the demonstration of the techniques and the physical presence of the people involved. Words are not good enough to describe such manual and technical processes, but drawings can work surprisingly well. The presentation aims to give an example of how complex technical processes related to the structure and the making of the Byzantine codex can be communicated and explained through drawing and stop-motion animation.

Keywords: codex structure, byzantine books, bookbinding.

Monika Miller, PhD, full professor, Methodology of art education
Faculty of Music, Arts and Sports
University of Education, Ludwigsburg (Germany)
miller@ph-ludwigsburg.de

A PROCESS-ORIENTED APPROACH TO CHILDREN'S DRAWINGS: USING THE VIDEO-STIMULATED RECALL INTERVIEW METHOD

Summary: This article aims to reflect on an intertwined discourse on the epistemological and research methodological potentials, challenges, and limitations of art education research on children's drawing. If children's drawing is viewed as a complex structure with interacting entanglements between the inner, non-observable ideas of the drawing child and the externally observable representation on the designated surface, then a process-oriented approach to children's pictorial expression and pictorial ability is methodologically presupposed. The ability to draw can only be observed and comprehended in the expression itself and this is defined as a process in the space and time continuum. Here, videography as a process-recording procedure has so far served well as a research methodological approach to children's drawing because it can record the creation of the image in its context. Videography means nothing other than observing with a video camera, which already points to the limits of the method. Only the externally visible drawing action can be observed, whereas everything that cannot be observed, for example, what the child thinks or imagines, i.e. everything that takes place internally, is beyond objective (technical) observation and recording. Extended access to these inner conditions of image genesis was sought through open discussions and interviews with the children during or after the work process, thus complementing the videography. The method of video-stimulated recall interviews (VSRI), which has been established for over ten years in various specialist disciplines, primarily within teaching research and thus in the investigation of teaching-learning processes, can provide a new methodological approach in process-oriented children's drawing research when it comes to capturing and understanding the drawing process in its intertwined complexity. Video-recorded processes are viewed together with the children using VSRI and thus provide an opportunity to discuss the drawing and its genesis.

Keywords: visual language, visual ability, visual expression, process-oriented approach, videography, Video-Stimulated Recall Interview.

Dubravka Kuščević, PhD, docent, Art pedagogy
Marija Brajčić, PhD, associate professor, Art pedagogy
Mia Mijaljica, MSc, assistant, Art pedagogy / PhD student
Interdisciplinary sciences, educational sciences, Art pedagogy
Faculty of Philosophy, University of Split (Croatia)
kuscevic@ffst.hr

COMPUTER GRAPHICS — A NEW MEDIUM OF VISUAL ART EDUCATION

Summary: Computer graphics, created using a computer, encompasses the generation, storage, and processing of visual content, namely the creation of graphical representations using a computer. Thus, computer graphics represent the synergy between science and art. Computer graphics is a new form of visual artistic expression. In this study, we aimed to investigate students' interest, motivation, and satisfaction in creating computer graphics. The quality of the student's artwork was also assessed. The success of artwork was evaluated based on the effective use of artistic and compositional elements, imagination, and non-template modes of expression. The research was conducted at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Split within the framework of art courses (Teacher Studies, Early and Preschool Education), with 106 student participants. The results indicate that students are moderately motivated for artistic expression in computer graphics (47.2%), and their satisfaction in this mode of artistic design is also moderate (47.2%). Despite their moderate motivation and satisfaction, students still demonstrate interest in this mode of artistic expression, with 37.7% of students desiring more such activities within art classes in the future. The quality of computer graphics reveals that 28.3% of students created high-quality computer graphics, 42.5% created mediocre computer graphics, and 29.3% of students' artwork fell into the category of poor computer graphics.

Keywords: art, computer graphics, students, motivation.

Milanka Maljković, PhD, Teaching methods
Dragana Malešević, PhD, Teaching methods
Angela Mesaroš Živkov, PhD, Teaching methods
Srbislava Pavlov, PhD, Pedagogy
Jelena Blanuša, PhD, Psychology
Vocational School for Teacher Education in Kikinda (Serbia)
maljkovicm62@gmail.com

THE INFLUENCE OF AN INTERACTIVE MODEL OF BOOKS ON THE SPEECH DEVELOPMENT OF A PRESCHOOL CHILD¹

Summary: From a theoretical and research point of view, the authors examine the influence of the interactive model of books on the speech development of preschool children. To collect data, systematic non-experimental - observational research on children and online survey research on a sample of educators were carried out. The results show that interactive book models provide the child with a more active role compared to traditional books because, in addition to reading the text, he is allowed to come up with new knowledge and ideas independently, or in the framework of joint work with the teacher by scanning the codes. The practical application of interactive books during the workshop activities realized within the project entitled "Digital competence in the use of QR codes as an augmented reality technology in the teaching and development of preschool children: educational application and evaluation" indicates that the children moved from the role of passive listeners to active ones. participants who expanded their knowledge during research activities expressed personal impressions and through team activities, were educated.

Keywords: children, book, interactivity, teamwork, speech development.

---

¹ The paper is an excerpt from a broader developmental research project entitled "Digital Competence in the Use of QR Codes as an augmented reality technology in the Teaching and Development of preschool children: educational application and Evaluation". The project was approved and financially supported by the Provincial Secretariat for Higher Education and Scientific Research with decision number: 142-451-2303/2023-02/1, which is supported by the Vocational School for Teacher Education in Kikinda.

Ilda Halilčević, BA teach., master's student, teaching department
Academy of Fine Arts, University of Sarajevo (Bosnia and Herzegovina)
ihalilcevic@alu.unsa.ba

CREATION OF E-PORTFOLIO OF STUDENTS: EXAMPLE OF CLAYMATION LESSONS

Summary: This paper will present the use of the Claymation animation multimedia technique in art education and the role of e-portfolio creation as a platform for documentation and reflection of student works. The goal of the research was to evaluate how Claymation can enrich the teaching process of art and to investigate the effectiveness of e-portfolios as a means for the presentation and analysis of students' artworks. The methodology included the planning, implementation, and evaluation of an art class using the Claymation technique, while the creation of an e-portfolio served as a tool for the theoretical description of the process and the presentation of students' final works. In addition, the challenges and advantages of using this technique in an educational context were analyzed, as well as the potential of e-portfolios for professional development and pedagogical reflection of teachers. Action research was conducted during the academic year 2021–2022. in primary schools in Sarajevo as part of the methodical practice of students of future art teachers attending the teaching program at the Academy of Arts, University of Sarajevo (B&H). The results show that Claymation can significantly contribute to the creative engagement of students, encouraging creativity and developing fine motor skills. E-portfolio, on the other hand, provides a detailed insight into the learning process, representing a valuable resource for analyzing and evaluating student progress. Also, it has been shown that the e-portfolio serves as a bridge between the theoretical and practical aspects of art education, enabling a wider application and exchange of pedagogical experiences. Based on the obtained results, we conclude that the implementation of the Claymation technique and the creation of an e-portfolio in art education enriches the educational process through innovative approaches and techniques and provides a deeper insight into pedagogical methods and student works. This paper represents a contribution to student methodological practice, offering perspectives for improving students' creativity and critical thinking through the use of digital tools and creative media techniques.

Keywords: claymation, e-portfolio, art education and education, innovation, student works, pedagogical reflection, action research, creativity, digital tools, educational process.

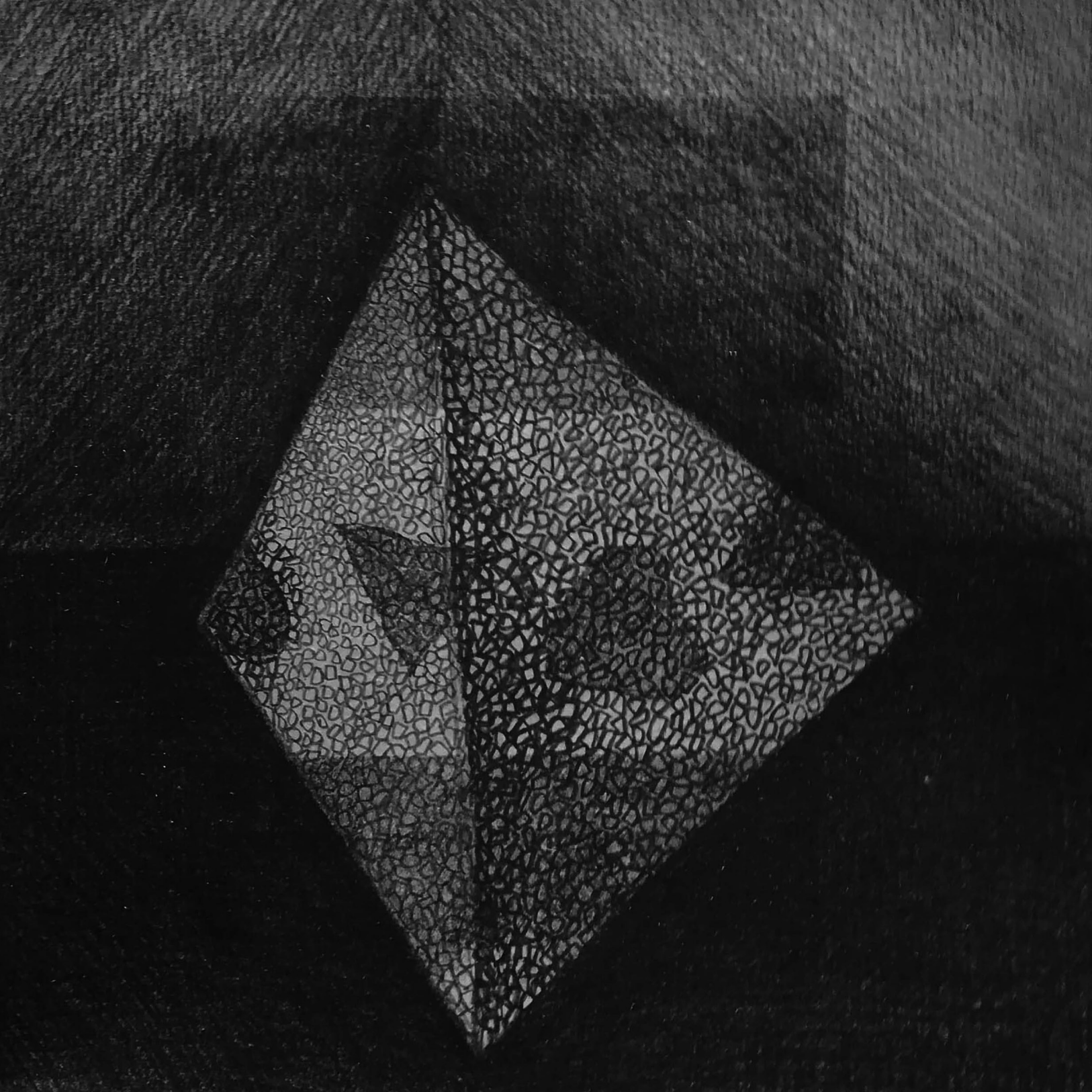
Dragana Pantić, BA, drama and audiovisual artist - actor
master's student, master's program in Project and Investment Management
Faculty of Organizational Sciences, University of Belgrade (Serbia)
pantic.dragana00@gmail.com

THE IMPACT OF DIGITAL MEDIA ON THE HABITS AND ATTITUDES OF YOUTH REGARDING THEATRE: OPPORTUNITIES AND CHALLENGES OF THEATRICAL ART DIGITALIZATION

Summary: In today's digital environment, theatre faces the challenge of adapting its traditional form to a younger, technologically literate audience. This study analyzes the influence of digital media on the habits and attitudes of younger audiences towards theatre. A survey conducted among youth in Serbia shows that digitalization enables theatres to expand their presence on a broader geographical and demographic level, providing access to performances worldwide. Social media platforms such as Instagram and Facebook can play a significant role in enhancing the visibility and attractiveness of theatre performances through creative marketing campaigns. Furthermore, educational content about theatre on digital platforms has the potential to educate and engage younger audiences. However, despite the interest in digital content related to theatre, traditional motivators such as performance quality and the theme of the play remain key factors influencing the decision to attend a theatre performance. In the context of this research, digitalization is seen as a tool that can revitalize and refresh theatrical art, making it relevant and appealing to the younger generation.

Keywords: digital media, social media, marketing campaigns, theatre, youth.

БИОГРАФИЈЕ АУТОРА

BIOGRAFIJE AUTORA

BIOGRAPHIES OF AUTHORS

Црџеж [комбинована техника]

Crtež [kobinovana tehnika]

Drawing [combined technique]

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2019, мекане Б 3, 4, 5, 6, 7 графитне оловке на површини графичког листа изведеног у техници литографског претиска на 320-грамском папиру (Hahnemuhle) за дубоку штампу, 15 x 14 цм

Напомена. Anica Radošević Babić, 2019, soft B 3, 4, 5, 6, 7 graphite pencils on the surface of a graphic sheet made in the lithographic overprint technique on 320-gram paper (Hahnemuhle) for gravure printing, 15 x 14 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2019, soft B 3, 4, 5, 6, 7 graphite pencils on the surface of a graphic sheet made in the lithographic overprint technique on 320-gram paper (Hahnemuhle) for gravure printing, 15 x 14 cm

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2019, Поставка у Павиљону Галерије савремене ликовне уметности, Ниш, 2023.

Напомена. Anica Radošević Babić, 2019, Postavka u Paviljonu Galerije savremene likovne umetnosti Niš, 2023.

Note. Anica Radošević Babić, 2019, Exhibition in the Pavilion of the Gallery of Contemporary Fine Arts Niš, 2023

др Сабина Видулин (1971) ради на Одсеку за музичку педагогију Музичке академије у Пули, где је шеф катедре и предавач музичко-педагошких предмета. Оснивач је Међународног симпозијума музичких педагога и Међународног форума студената музичке педагогије. Одржала је више од стотину предавања по позиву широм Хрватске и иностранства, а излагала је на значајним музичким академијама и факултетима: од Салцбуршког Моцартеума, Бечког МДВ, Хашког краљевског конзерваторијума, на музичким академијама и факултетима у Немачкој (Ростоцк), Шведска (Малме), Белгија (Леувен), Пољска (Гдањск), Италија (Милано), Литванија (Виљнус, Клајпеда), Летонија (Јелгава), Чешка (Брно), Мађарска (Сегедин), Кипар (Никозија), Словенија (Љубљана, Марибор), Црна Гора (Цетиње), Босна и Херцеговина (Сарајево, Бања Лука), Србија (Београд, Нови Сад) и САД (Њујорк). Написала је пет књига (у коауторству три), шеснаест поглавља у књигама и око седамдесет научних радова. Уредница је песмарице, седам антологија и две монографије. Члан је уређивачких одбора шест међународних научних часописа. Била је национални координатор за Европску асоцијацију за музику у школама (EAS) десет година. Учествује у организацији међународних симпозијума у Хрватској и иностранству као члан научних одбора. Рецензирала је књиге, уџбенике, наставне планове и програме и научне/стручне радове. Добитница је Државне награде Иван Филиповић и Награде Хрватског друштва музичких и плесних педагога.

dr Sabina Vidulin (1971) radi na Odseku za muzičku pedagogiju Muzičke akademije u Puli, gde je šef katedre i predavač muzičko-pedagoških predmeta. Osnivač je Međunarodnog simpozijuma muzičkih pedagoga i Međunarodnog foruma studenata muzičke pedagogije. Održala je više od stotinu predavanja po pozivu širom Hrvatske i inostranstva, a izlagala je na značajnim muzičkim akademijama i fakultetima: od Salzburškog Mocarteuma, Bečkog MDV, Haškog kraljevskog konzervatorijuma, na muzičkim akademijama i fakultetima u Nemačkoj (Rostock), Švedska (Malme), Belgija (Leuven), Poljska (Gdanjsk), Italija (Milano), Litvanija (Vilnius, Klaipeda), Letonija (Jelgava), Češka (Brno), Mađarska (Segedin), Kipar (Nikozija), Slovenija (Ljubljana, Maribor), Crna Gora (Cetinje), Bosna i Hercegovina (Sarajevo, Banja Luka), Srbija (Beograd, Novi Sad) i SAD (Njujork). Napisala je pet knjiga (u koautorstvu tri), šesnaest poglavlja u knjigama i oko sedamdeset naučnih radova. Urednica je pesmarice, sedam antologija i dve monografije. Član je uređivačkih odbora šest međunarodnih naučnih časopisa. Bila je nacionalni koordinator za Evropsku asocijaciju za muziku u školama (EAS) deset godina. Učestvuje u organizaciji međunarodnih simpozijuma u Hrvatskoj i inostranstvu kao član naučnih odbora. Recenzirala je knjige, udžbenike, nastavne planove i programe i naučne/stručne radove. Dobitnica je Državne nagrade Ivan Filipović i Nagrade Hrvatskog društva muzičkih i plesnih pedagoga.

Sabina Vidulin, PhD (b. 1971), works at the Department of Music Pedagogy, Music Academy in Pula, where she is the Head of Department and lecturer in charge of music–pedagogical courses. She is the founder of the International Symposium of Music Educators and the International Forum of Music Pedagogy Students. She has given more than a hundred lectures by invitation throughout Croatia and abroad, and has presented at important music academies and faculties: from the Salzburg Mozarteum, the Vienna MDW, the Hague Royal Conservatory, at music academies and faculties in Germany (Rostock), Sweden (Malmo), Belgium (Leuven), Poland (Gdansk), Italy (Milan), Lithuania (Vilnius, Klaipeda), Latvia (Jelgava), the Czech Republic (Brno), Hungary (Szeged), Cyprus (Nicosia), Slovenia (Ljubljana, Maribor), Montenegro (Cetinje), Bosnia and Herzegovina (Sarajevo, Banja Luka), Serbia (Belgrade, Novi Sad) and the USA (New York). She has written five books (co–authored three), sixteen book chapters and about seventy scientific papers. She is the editor of a songbook, seven anthologies and two monographs. She is a member of the editorial boards of six international scientific journals. She was a national coordinator for the European Association for Music in Schools (EAS) for ten years. She participates in the organization of international symposia in Croatia and abroad as a member of scientific committees. She has reviewed books, textbooks, curricula and scientific/professional papers. She is the winner of Ivan Filipović National Award and the Award of the Croatian Society of Music and Dance Educators.

др Сњежана Доброта (1972), докторирала је 2008. године на Филозофском факултету Универзитета у Загребу. Од 1994. до 1997. године била је запослена у Музичкој школи Јакова Готовца у Сињу, а од 1997. на Високој учитељској школи Универзитета у Сплиту (данашњи Одсек за учитељске студије Филозофског факултета Универзитета у Сплиту), као предавач, виши предавач, доцент, ванредни и редовни професор. Била је ментор за више од 100 дипломских радова и три докторска рада. Њена истраживачка интересовања су усмерена ка музичкој педагогији, интеркултуралном музичком образовању и музичкој психологији. Ауторка је две књиге и великог броја научних и стручних радова. Учествовала је на више научних и стручних скупова и семинара у земљи и иностранству и била сарадник на три научна пројекта. Главни је и одговорни уредник часописа *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu* и члан уредништва часописа *Theoria, Pregled: časopis za društvena pitanja* и *Music and Pedagogical Collection* Музичке академије у Љубљани. Редовни је рецензент бројних домаћих и међународних часописа. Члан је *Матричке комисије за интердисциплинарну област* (наука, уметност), *Испитне комисије за стручне испите* и активно учествује као предавач на семинарима у организацији Агенције за образовање.

dr Snježana Dobrota (1972), doktorirala je 2008. godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Zagrebu. Od 1994. do 1997. godine bila je zaposlena u Muzičkoj školi Jakova Gotovca u Sinju, a od 1997. na Visokoj učiteljskoj školi Univerziteta u Splitu (današnji Odsek za učiteljske studije Filozofskog fakulteta Univerziteta u Splitu), kao predavač, viši predavač, docent, vanredni i redovni profesor. Bila je mentor za više od 100 diplomskih radova i tri doktorska rada. Njena istraživačka interesovanja su usmerena ka muzičkoj pedagogiji, interkulturalnom muzičkom obrazovanju i muzičkoj psihologiji. Autorka je dve knjige i velikog broja naučnih i stručnih radova. Učestvovala je na više naučnih i stručnih skupova i seminara u zemlji i inostranstvu i bila saradnik na tri naučna projekta. Glavni je i odgovorni urednik časopisa *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu* i član uredništva časopisa *Theoria, Pregled: časopis za društvena pitanja* i *Music and Pedagogical Collection* Muzičke akademije u Ljubljani. Redovni je recenzent brojnih domaćih i međunarodnih časopisa. Član je *Matričke komisije za interdisciplinarnu oblast* (nauka, umetnost), *Ispitne komisije za stručne ispite* i aktivno učestvuje kao predavač na seminarima u organizaciji Agencije za obrazovanje.

Snježana Dobrota, PhD (b. 1972), received her doctorate in 2008 at the Faculty of Philosophy, University of Zagreb. From 1994 to 1997, she was employed at the Jakov Gotovac School of Music in Sinj, and from 1997 at the University of Split Teacher Training College (today's Department for Teacher Studies, Faculty of Philosophy, University of Split), as a lecturer, senior lecturer, assistant professor, part-time and full-time professor. She was a mentor for more than 100 graduate theses and three doctoral theses. Her research interests are directed towards music pedagogy, intercultural music education and music psychology. She is the author of two books and a large number of scientific and professional works. She participated in several scientific and professional gatherings and seminars in the country and abroad and was a collaborator on three scientific projects. She is the main and responsible editor of the magazine *Školski vjesnik: a magazine for pedagogical theory and practice* and a member of the editorial board of the magazine *Theoria, Pregled: magazine for social issues* and the *Music and Pedagogical Collection* of the Academy of Music in Ljubljana. She is a regular reviewer of numerous domestic and international magazines. She is a member of the *Matric Committee for the interdisciplinary field* (science, art), the *Examination Committee for professional examinations* and actively participates as a lecturer in seminars organized by the Education Agency.

мр Паула Врсаловић (1999) на Филозофском факултету Универзитета у Сплиту завршила је интегрисане додипломске и дипломске академске учитељске студије (модул за рано учење страних језика).

mr Paula Vrsalović (1999) na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Splitu završila je integrisane dodiplomske i diplomske akademske učiteljske studije (modul za rano učenje stranih jezika).

Paula Vrsalović, MSc (1999) at the Faculty of Philosophy of the University of Split completed the integrated undergraduate and graduate university teacher studies (early foreign language learning module).

мр Јерко Жупић (1992) на Филозофском факултету Универзитету у Сплиту завршио је интегрисане додипломске и дипломске академске учитељске студије (модул Информационе и комуникационе технологије у учењу и настави).

mr Jerko Župić (1992) na Filozofskom fakultetu Univerzitetu u Splitu završio je integrirane dodiplomske i diplomske akademske učiteljske studije (modul Informacione i komunikacione tehnologije u učenju i nastavi).

Jerko Župić, MSc (1992) at the Faculty of Philosophy of the University of Split completed the integrated undergraduate and graduate university teacher studies (module Information and Communication Technology in learning and teaching).

др Даниела Королија Црквењак (1963) је редовни професор МАС конзервације и рестаурације на Академији уметности Нови Сад и конзерватор-саветник са дугогодишњим искуством. Водила је пројекте истраживања, конзервације, рестаурације и презентације у оквиру рада у Галерији Матице српске у Новом Саду, највише на предметима штафелажног сликарства и иконама. Посебне области интересовања су историја конзервације и аналитичке студије материјала и техника у уметности. Публиковала је бројне текстове у стручној и научној периодици. Аутор је и коаутор 5 књига: *Историја конзервације и рестаурације у Галерији Матице српске* (2010), *Научно-конзерваторска студија иконостаза манастира Крушегола* (2012), *Материја и илузија* (2013), *Чишћење слика и других полихромних површина* (2020) и *Реконзервација, Старе и нове конзерваторске праксе у Галерији Матице српске 2000-2022* (2023). Руководила је конзерваторским пројектима у сарадњи са реномираним домаћим и страним музејима и конзерваторским институцијама. Организовала је више конзерваторских конференција у Галерији Матице српске. Као професор конзервације и рестаурације води двогодишњи мастер студијски програм на Академији уметности у Новом Саду, са изразито мултидисциплинарним карактером.

dr Daniela Korolija Crkvenjakov (1963) je redovni profesor MAS konzervacije i restauracije na Akademiji umetnosti Novi Sad i konzervator-savetnik sa dugogodišnjim iskustvom. Vodila je projekte istraživanja, konzervacije, restauracije i prezentacije u okviru rada u Galeriji Matice srpske u Novom Sadu, najviše na predmetima štafelajnog slikarstva i ikonama. Posebne oblasti interesovanja su istorija konzervacije i analitičke studije materijala i tehnika u umetnosti. Publikovala je brojne tekstove u stručnoj i naučnoj periodici. Autor je i koautor 5 knjiga: *Istorija konzervacije i restauracije u Galeriji Matice srpske* (2010), *Naučno-konzervatorska studija ikonostasa manastira Krušedola* (2012), *Materija i iluzija* (2013), *Čišćenje slika i drugih polihromnih površina* (2020) i *Rekonzervacija, Stare i nove konzervatorske prakse u Galeriji Matice srpske 2000-2022* (2023). Rukovodila je konzervatorskim projektima u saradnji sa renomiranim domaćim i stranim muzejima i konzervatorskim institucijama. Organizovala je više konzervatorskih konferencija u Galeriji Matice srpske. Kao profesor konzervacije i restauracije vodi dvogodišnji master studijski program na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, sa izrazito multidisciplinarnim karakterom.

Daniela Korolija Crkvenjakov, PhD (b. 1963), is a full professor of MAS conservation and restoration at the Academy of Arts in Novi Sad and a conservator-consultant with many years of experience. She led research, conservation, restoration, and presentation projects as part of her work at the Matica Srpska Gallery in Novi Sad, mostly on objects of easel painting and icons. Special areas of interest are conservation history and analytical studies of materials and techniques in art. She has published numerous texts in professional and scientific periodicals. He is the author and co-author of 5 books: *History of Conservation and Restoration in the Matica Srpska Gallery* (2010), *Scientific Conservation Study of the Iconostasis of the Krušedol Monastery* (2012), *Matter and Illusion* (2013), *Cleaning of Paintings and Other Polychrome Surfaces* (2020) and *Reconservation, old and new conservation practices in the Matica Srpska Gallery 2000-2022* (2023). She has managed conservation projects in cooperation with renowned domestic and foreign museums and conservation institutes and organized several conservation conferences at the Matica Srpska Gallery. As an associate professor of Conservation and Restoration at the Academy of Arts in Novi Sad, she leads a two-year master's study program, with a highly multidisciplinary character.

дипл. лик. ум. Сара Кецман (1998), фотограф и студент мастер студија Мастер професор у области уметности на АУНС. Учесница је различитих програма као што су: Програм за младе лидере/ке, „Одважи се, јер те се тиче“ - Bold Serbia, YIHR (YouthInitiative for Human Rights), VII Academy (2023), Омладинска размена Interculturality, Erasmus+, Барселона, Шпанија (2020), Омладинска размена EduGaming, Erasmus+, Каљари, Италија (2019), Омладинска размена YNCLUDE, Erasmus+, Лалин, Шпанија (2018). Волонтирала на програму Kaleidoskop kulture (2018) и у невладиној организацији BalkanIDEA (2017-2019). Ауторка је бројних радова из области мултимедије: Премијера првог кратког документарног филма „Ти Још Размишљај о Томе?“, Културни Центар Новог Сада (2023); Радионица документарног филма „Атеље Варан“, Нови Сад (2023); Групна изложба финалиста Фондације „Мали Принц“, Ректорат УНС (2023). Коорганизаторка и излагачица на првој и другој студентској изложби Пројекта EXP, Нови Сад (2022 и 2023). Добитница је награде за најуспешнији рад у уметничкој дисциплини фотографија на завршној изложби студената Ликовног департмана Академије уметности, Нови Сад (2022). Добитница је OPENS и Fiscal Solutions „ Стипендије за лични развој“ у категорији Оснаживање младих уметника/ца, Нови Сад (2021). Добитница је Треће награде и Специјалне награде за студента из Србије на VIII Светском бијеналу студентске фотографије, Нови Сад (2021).

dipl. lik. um. Sara Kecman (1998), fotograf i student master studija Master profesor u oblasti umetnosti na AUNS. Učesnica je različitih programa kao što su: Program za mlade lidere/ke, „Ođvaži se, jer te se tiče“ - Bold Serbia, YIHR (YouthInitiative for Human Rights), VII Academy (2023), Omladinska razmena Interculturality, Erasmus+, Barselona, Španija (2020), Omladinska razmena EduGaming, Erasmus+, Kaljari, Italija (2019), Omladinska razmena YNCLUDE, Erasmus+, Lalin, Španija (2018). Volontirala na programu Kaleidoskop kulture (2018) i u nevladinoj organizaciji BalkanIDEA (2017-2019). Autorka je brojnih radova iz oblasti multimediје: Premijera prvog kratkog dokumentarnog filma „Ti Još Razmišljaš o Tome?“, Kulturni Centar Novog Sada (2023); Radionica dokumentarnog filma „Atelje Varan“, Novi Sad (2023); Grupna izložba finalista Fondacije „Mali Princ“, Rektorat UNS (2023). Koorganizatorka i izlagачica na prvoj i drugoj studentskoј izložbi Projekta EXP, Novi Sad (2022 i 2023). Dobitnica je nagrade za najuspešniји rad u umetničkoј disciplini fotografija na završnoj izložbi studenata Likovnog departmana Akademije umetnosti, Novi Sad (2022). Dobitnica je OPENS i Fiscal Solutions „ Stipendije za lični razvoj“ u kategoriji Osnaživanje mladih umetnika/ca, Novi Sad (2021). Dobitnica je Treće nagrade i Specijalne nagrade za studenta iz Srbije na VIII Svetskom bijenalu studentske fotografije, Novi Sad (2021).

Sara Kecman, BAA (b. 1998), photographer and master's student Master's professor in the field of art at AUNS. She is a participant in various programs such as: Program for young leaders "Dare, because it concerns you" - Bold Serbia, YIHR (YouthInitiative for Human Rights), VII Academy (2023), Youth exchange Interculturality, Erasmus+, Barcelona, Spain (2020), EduGaming Youth Exchange, Erasmus+, Cagliari, Italy (2019), YNCLUDE Youth Exchange, Erasmus+, Lalin, Spain (2018). She volunteered at the Kaleidoscope of Culture program (2018) and at the non-governmental organization BalkanIDEA (2017-2019). She is the author of numerous works in the field of multimedia: The premiere of the first short documentary film "Are You Still Thinking About That?", Cultural Center of Novi Sad (2023); Documentary film workshop "Atelje Varan", Novi Sad (2023); a Group exhibition of the finalists of the "Little Prince" Foundation, UNS Rectorate (2023). She is the co-organizer of the second student exhibition of the EXP Project, Novi Sad (2023). She won the award for the most successful work in the artistic discipline of photography at the final exhibition of the students of the Art Department of the Academy of Arts, Novi Sad (2022). Co-organizer and exhibitor at the first student exhibition of the EXP Project, Gallery of the Academy of Arts in Novi Sad (2022). She is the winner of the OPENS and Fiscal Solutions "Scholarships for Personal Development" in the Empowerment of Young Artists category, Novi Sad (2021). She won the Third Prize and the Special Prize for a student from Serbia at the VIII World Biennale of Student Photography, Novi Sad (2021).

дипл. историч. ум. и дипл. лик. ум. Теодора Пенг (1995), историчар уметности (Филозофски факултет, Универзитет у Београду, Катедра за Историју уметности), ликовни уметник (Факултет савремених уметности у Београду) и мастеранд на Мастер професор програму Академије уметности у Новом Саду. Ауторски стручно–научни чланци и публикације: (2016). Проблем очувања културног идентитета у глобализованом свету: празник Хинамацури. *Уметности и теорија*, 2(1), стр. 70–83; (2016). Кензо Танге: Модернизам у јапанској архитектури. *Уметности и теорија*, 2(2), стр. 68–77; (2013). Мудрост чула — приказ. У В. Прцовић (Ур.). *Златни пресек*, 2(2), стр. 15, 33; (2019). Иконостас Цркве Светог Луке у Купинову као прилог проучавању сликарског опуса Јакова Орфелина. *Артефакт*, 5(1), стр. 63–81; (2018). *Пројекат Виртуелне изложбе*. Београд: Филозофски факултет, Историја уметности; (2018). *Тea Чан, Ликовне игре и истрајања*. Београд: Креатива; (2022). Простор, природа, време и ја (е-публикација). Београд: Креатива; (2021). Културни идентитет и еманципаторске праксе у савременим образовним концептима. У: *Зборник резимеа 1, ArtnEdu21* (стр. 50, 110, 170, 215). Нови Сад: АУНС, УНС; (2019). Дигитални уџбеник ликовне културе за 3. и 7. разред основне школе, Београд: Клет; (2013). Члан организационог одбора међународне манифестације Радост Европе; (2017). Стручно вођење и радионице за децу, изложба Уметници академици САНУ, колекција Павла Бељанског, Дом Војске у Београду; (2018).

dipl. istorič. um. i dipl. lik. um. Teodora Peng (1995), istoričar umetnosti (Filozofski fakultet, Univerzitet u Beogradu, Katedra za Istoriju umetnosti), likovni umetnik (Fakultet savremenih umetnosti u Beogradu) i masterand na Master profesor programu Akademije umetnosti u Novom Sadu. Autorski stručno–naučni članci i publikacije: (2016). Problem očuvanja kulturnog identiteta u globalizovanom svetuu: praznik Hinamacuri. *Umetnost i teorija*, 2(1), str. 70–83; (2016). Kenzo Tange: Modernizam u japanskoj arhitekturi. *Umetnost i teorija*, 2(2), str. 68–77; (2013). Mudrost čula — prikaz. U V. Prcović (Ur.). *Zlatni presek*, 2(2), str. 15, 33; (2019). Ikonostas Crkve Svetog Luke u Kupinovu kao prilog proučavanju slikarskog opusa Jakova Orfelina. *Artefakt*, 5(1), str. 63–81; (2018). *Projekat Virtuelne izložbe*. Beograd: Filozofski fakultet, Istorija umetnosti; (2018). *Tea Čan, Likovne igre i traganja*. Beograd: Kreativa; (2022). *Prostor, priroda, vreme i ja* (e-publikacija). Beograd: Kreativa; (2021). Kulturni identitet i emancipatorske prakse u savremenim obrazovnim konceptima. U: *Zbornik rezimea 1, ArtnEdu21* (str. 50, 110, 170, 215). Novi Sad: AUNS, UNS; (2019). Digitalni udžbenik likovne kulture za 3. i 7. razred osnovne škole, Beograd: Klet; (2013). Član organizacionog odbora međunarodne manifestacije Radost Evrope; (2017). Stručno vođenje i radionice za decuu, izložba Umetnici akademici SANU, kolekcija Pavla Beljanskog, Dom Vojske u Beogradu; (2018).

Teodora Peng, BSc & BFA (b. 1995), art historian (Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Department of History of Art), fine artist (Faculty of Contemporary Arts in Belgrade), and master's student at the Master Professor program of the Academy of Arts in Novi Sad. The author's scholarly articles and publications include: (2016). The Problem of Preserving Cultural Identity in the Globalized World: Hinamatsuri Holiday. *Art and Theory*, 2(1), pp. 70–83; (2016). Kenzo Tange: Modernism in Japanese Architecture. *Art and Theory*, 2(2), pp. 68–77; (2013). Wisdom of the Senses—review. In V. Prcović (Ed.). *Zlatni presek*, 2(2), p.15, p.33; (2019). Iconostasis of the Church of St. Luke in Kupinovo as a Contribution to the Study of Jakov Orfelin's Painting Opus. *Artefact*, 5(1), pp. 63–81; (2018). *Virtual Exhibition Project*, Belgrade: Faculty of Philosophy, History of Art; (2018). *Tea Chan, Art Games, and Quests*. Belgrade: Kreativa; (2022). *Space, nature, time and me* (e-publication). Belgrade: Kreativa; (2021). Cultural identity and emancipatory practices in modern educational concepts. In: Collection of summaries 1, *ArtnEdu21* (pp. 50, 110, 170, 215). Novi Sad: AUNS, UNS; (2019). Digital Textbook of Art Culture for 3rd and 7th Grade Primary School. Belgrade: Klett; (2013). Member of the organizing committee of the international event Joy of Europe; (2017). Professional guidance and workshops for children, exhibition Artists Academicians of SANU, collection of Pavle Beljanski, Military Club of Serbia in Belgrade; (2018). Study tour to St. Petersburg (Russia), A. I. Herzen Institute of Childhood RGPU (panel discussion, round table).

др Петар Илић запослен је на Факултету уметности Универзитета у Приштини, са привременим седиштем у Косовској Митровици, у звању доцента за ужу научну област Методика музичке наставе. Докторирао је у области музичке педагогије и теорије.

dr Petar Ilić zaposlen je na Fakultetu umetnosti Univerziteta u Prištini, sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, u zvanju docenta za užu naučnu oblast Metodika muzičke nastave. Doktorirao je u oblasti muzičke pedagogije i teorije.

Petar Ilić, PhD, is employed at the Faculty of Arts of the University of Pristina, with a temporary seat in Kosovska Mitrovica, as an assistant professor for the narrower scientific field of Music Teaching Methodology. He received his doctorate in the field of music pedagogy and theory.

др Дина Војводић Николић (1990) завршила је основне и мастер академске студије на Факултету музичке уметности у Београду на одсеку за музикологију. На истом одсеку, 2021. године, одбранила је докторску дисертацију под називом „Стварање на основу већ створеног: музичке критике, есеји и студије Петра Бингулца“ под менторством редовне професорке др Соње Маринковић. До сада је објавила једну научну монографију и преко двадесет радова у зборницима радова са научних скупова и часописима домаћег и међународног значаја. Поље ауторкиног научног интересовања односи се на критичко-музиколошки преглед написа о музици српских аутора као и на рецепцију српске музике у дневној и периодичној штампи. Од 2015. године запослена је у Музичкој школи „др Милоје Милојевић“ у Крагујевцу као професор Историје музике и Националне историје музике.

dr Dina Vojvodić Nikolić (1990) završila je osnovne i master akademske studije na Fakultetu muzičke umetnosti u Beogradu na odseku za muzikologiju. Na istom odseku, 2021. godine, odbranila je doktorsku disertaciju pod nazivom „Stvaranje na osnovu već stvorenog: muzičke kritike, eseji i studije Petra Bingulca“ pod mentorstvom redovne profesorke dr Sonje Marinković. Do sada je objavila jednu naučnu monografiju i preko dvadeset radova u zbornicima radova sa naučnih skupova i časopisima domaćeg i međunarodnog značaja. Polje autorkinog naučnog interesovanja odnosi se na kritičko-muzikološki pregled napisa o muzici srpskih autora kao i na recepciju srpske muzike u dnevnoj i periodičnoj štampi. Od 2015. godine zaposlena je u Muzičkoj školi „dr Miloje Milojević“ u Kragujevcu kao profesor Istorije muzike i Nacionalne istorije muzike.

Dina Vojvodić Nikolić, PhD (1990) completed her basic and master academic studies at the Faculty of Music in Belgrade, Department of Musicology. In the same department, in 2021, she defended her doctoral dissertation entitled "Creation based on what has already been created: Music Criticism, essays and Studies of Petr Bingulac" under the mentorship of regular professor Dr. Sonja Marinković. So far, she has published one scientific monograph and over twenty papers in proceedings from scientific meetings and journals of domestic and international importance. The author's field of scientific interest relates to the critical-musicological review of writings about the music of Serbian authors as well as the reception of Serbian music in the daily and periodical press. Since 2015, she has been employed at the "Dr. Miloje Milojević" Music School in Kragujevac as a professor of History of Music and National History of Music.

маст. проф. пред. наст. / маст. прим. умет. Јована Ђорђевић (1986) докторанд је на програму докторских академских студија Факултета за образовање учитеља и васпитача Универзитета у Београду, смер Методика наставе ликовне културе. Зaposлена као асистент на Факултету педагошких наука Универзитета у Крагујевцу на групи предмета из области ликовне уметности са методиком наставе. Поља интересовања: ликовна педагогија, методика ликовног васпитања и образовања, културна и образовне политике, ликовна уметност, теорија уметности. Аутор је педагошког пројекта Ликовна колонија као подршка неговању и развоју даровитости за ликовни израз деце предшколског узраста, који се реализује на Факултету педагошких наука у Јагодини од 2022. године. Објавила је више научних и стручних радова у домаћим и страним часописима и зборницима од чега и једну научну монографију.

mast. prof. pred. nast. / mast. prim. umet. Jovana Đorđević (1986) doktorand je na programu doktorskih akademskih studija Fakulteta za obrazovanje učitelja i vaspitača Univerziteta u Beogradu, smer Metodika nastave likovne kulture. Zaposlena kao asistent na Fakultetu pedagoških nauka Univerziteta u Kragujevcu na grupi predmeta iz oblasti likovne umetnosti sa metodikom nastave. Polja interesovanja: likovna pedagogija, metodika likovnog vaspitanja i obrazovanja, kulturna i obrazovne politike, likovna umetnost, teorija umetnosti. Autor je pedagoškog projekta Likovna kolonija kao podrška negovanju i razvoju darovitosti za likovni izraz dece predškolskog uzrasta, koji se realizuje na Fakultetu pedagoških nauka u Jagodini od 2022. godine. Objavila je više naučnih i stručnih radova u domaćim i stranim časopisima i zbornicima od čega i jednu naučnu monografiju.

Jovana Đorđević, MaEd / MAA (1986) is a doctoral student in the doctoral academic studies program of the Faculty of Teacher Education, University of Belgrade, Department of Fine Arts Teaching Methodology. Employed as an assistant at the Faculty of Pedagogical Sciences of the University of Kragujevac on a group of subjects in the field of fine arts with teaching methodology. Fields of interest: art pedagogy, methodology of art upbringing and education, cultural and educational policies, fine art, theory of art. He is the author of the pedagogical project Art Colony to support the nurturing and development of giftedness for the artistic expression of preschool children, which will be implemented at the Faculty of Pedagogical Sciences in Jagodina from 2022. She has published several scientific and professional works in domestic and foreign magazines and anthologies, including one scientific monograph.

др Милица Марушић Јаблановић (1983) дипломирала је 2008. године на Одељењу за психологију Филозофског факултета у Београду и стекла је звање дипломирани психолог. Докторску тезу под називом *Системи образовања наставника и модели њиховог професионалног развоја – компаративна анализа Србије и Грчке* одбранила је 2013. године, чиме је стекла звање доктор андрагошких наука на Одељењу за педагогију и андрагогију, Студијској групи за андрагогију, Филозофског факултета Универзитета у Београду. Од 2008. године запослена је у Институту за педагошка истраживања у Београду. Истраживачко звање истраживач сарадник стекла је 2011. године. Активно је учествовала у већем броју научноистраживачких пројеката: на пројекту Института за педагошка истраживања под називом *Образовање за друштво знања* (2006–2010); на пројекту Министарства вера и Института за педагошка истраживања *Евалуација верске наставе у основној и средњој школи*. Од почетка 2011. ангажована је на пројектима Института за педагошка истраживања чију реализацију финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије: *Унапређивање квалитета и доступности образовања у процесима модернизације Србије* и *Од подстицања иницијативе, сарадње и стваралаштва у образовању до нових улога и идентитета у друштву* (2011–2014).

dr Milica Jablanović Marušić (1983) diplomirala je 2008. godine na Odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu i stekla je zvanje diplomirani psiholog. Doktorsku tezu pod nazivom *Sistemi obrazovanja nastavnika i modeli njihovog profesionalnog razvoja – komparativna analiza Srbije i Grčke* odbranila je 2013. godine, čime je stekla zvanje doktor andragoških nauka na Odeljenju za pedagogiju i andragogiju, Studijskoj grupi za andragogiju, Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Od 2008. godine zaposlena je u Institutu za pedagoška istraživanja u Beogradu. Istraživačko zvanje istraživač saradnik stekla je 2011. godine. Aktivno je učestvovala u većem broju naučnoistraživačkih projekata: na projektu Instituta za pedagoška istraživanja pod nazivom *Obrazovanje za društvo znanja* (2006–2010); na projektu Ministarstva vera i Instituta za pedagoška istraživanja *Evaluacija verske nastave u osnovnoj i srednjoj školi*. Od početka 2011. angažovana je na projektima Instituta za pedagoška istraživanja čiju realizaciju finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije: *Unapređivanje kvaliteta i dostupnosti obrazovanja u procesima modernizacije Srbije* i *Od podsticanja inicijative, saradnje i stvaralaštva u obrazovanju do novih uloga i identiteta u društvu* (2011–2014).

Milica Marušić Jablanović, PhD (b.1983), graduated in 2008 from the Department of Psychology of the Faculty of Philosophy in Belgrade and earned the title of graduate psychologist. She defended her doctoral thesis entitled *Systems of Teacher Education and models of Their Professional Development — A Comparative Analysis of Serbia and Greece* in 2013, earning the title of Doctor of Andragogic Sciences at the Department of Pedagogy and Andragogy, Study Group for Andragogy, Faculty of Philosophy, University of Belgrade. Since 2008, she has been employed at the Institute for Pedagogical Research in Belgrade. She obtained the title of research associate in 2011. She actively participated in several scientific research projects: at the Institute for Pedagogical Research project entitled *Education for the Knowledge Society* (2006–2010); and on the project of the Ministry of Religion and the Institute for Pedagogical Research *Evaluation of religious teaching in primary and secondary schools*. Since the beginning of 2011, she has been involved in the projects of the Institute for Pedagogical Research, the implementation of which is financed by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia: *Improving the quality and availability of education in the processes of modernization of Serbia* and *From encouraging initiative, cooperation, and creativity in education to new roles and identities in society* (2011–2014).

др Иван Симић (1983) дипломирао је на Архитектонском факултету Универзитета у Београду 2008. године. Докторску тезу под називом „Могућности унапређења резилијентности урбане форме на климатске промене“ из научне области Архитектура и урбанизам и уже научне области Урбанизам и просторно планирање одбранио је 2016. године на истом факултету, где је запослен, прво као асистент од 2010., а потом и доцент. Као експертски и научни сарадник учесник је већег броја научно-истраживачких и стручних међународних пројеката. Објавио је већи број писаних радова у међународним научним часописима и на конференцијама у земљи и иностранству. Бави се областима еколошког урбаног планирања и дизајна, адаптацијом градова на климатске промене, урбане отпорности, реконструкцијом и обновом насеља. Такође, Иван је ангажован у раду више комисија, организационих научних одбора, и у координацији и апликацијама за научно-истраживачке пројекте на Архитектонском факултету. Члан је радне групе за ревизију Акционог плана адаптације на климатске промене Секретаријата за заштиту животне средине града Београда.

dr Ivan Simić (1983) diplomirao je na Arhitektonskom fakultetu Univerziteta u Beogradu 2008. godine. Doktorsku тезу pod nazivom „Mogućnosti unapređenja rezilijentnosti urbane forme na klimatske promene“ iz naučne oblasti Arhitektura i urbanizam i uže naučne oblasti Urbanizam i prostorno planiranje odbranio je 2016. godine na istom fakultetu, gde je zaposlen, prvo kao asistent od 2010., a potom i docent. Kao ekspertski i naučni saradnik učesnik je većeg broja naučno-istraživačkih i stručnih međunarodnih projekata. Objavio je veći broj pisanih radova u međunarodnim naučnim časopisima i na konferencijama u zemlji i inostranstvu. Bavi se oblastima ekološkog urbanog planiranja i dizajna, adaptacijom gradova na klimatske promene, urbane otpornosti, rekonstrukcijom i obnovom naselja. Takođe, Ivan je angažovan u radu više komisija, organizacionih naučnih odbora, i u koordinaciji i aplikacijama za naučno-istraživačke projekte na Arhitektonskom fakultetu. Član je radne grupe za reviziju Akcionog plana adaptacije na klimatske promene Sekretarijata za zaštitu životne sredine grada Beograda.

Ivan Simić, PhD (1983) graduated from the Faculty of Architecture of the University of Belgrade in 2008. He defended his doctoral thesis entitled "Possibilities of Improving the Resilience of Urban Form to Climate Change" from the scientific field of Architecture and Urbanism and the narrower scientific field of Urbanism and Spatial Planning in 2016 at the same faculty, where he was employed, first as an assistant since 2010, and then an assistant professor. As an expert and scientific associate, he is a participant in a large number of scientific research and professional international projects. He has published a large number of written works in international scientific journals and at conferences in the country and abroad. It deals with the areas of ecological urban planning and design, adaptation of cities to climate change, urban resilience, reconstruction, and renewal of settlements. Also, Ivan is engaged in the work of several commissions, and organizational scientific boards, and in coordination and applications for scientific research projects at the Faculty of Architecture. He is a member of the working group to revise the Climate Change Adaptation Action Plan of the Secretariat for Environmental Protection of the City of Belgrade.

мр Бреза Жижовић (1973), доцент, основне студије завршила на Педагошком факултету у Пули, смер разредна настава, а након дипломирања стиче стручни назив наставник. Након дипломирања на Педагошком факултету одлази у Венецију, где две године похађа *Scuola internazionale di Grafica*, смер сликарство и једну годину смер старе графичке технике. Године 1994. уписала је Високу школу за цртање и сликање у Љубљани и након четири године стакла стручни назив дипломирани сликар. На Академији примиењених уметности у Ријеци, на студијама Ликовне педагогије стиче академски назив магистар ликовне педагогије. На Универитету Јурја Добриле у Пули, на Факултету за васпитне и образовне науке ради од 2008. године држи ликовне, ликовно-педагошке и луткарско-сценске курсеве као доцент уметности. Област њеног интересовања је уметнички рад. У свом уметничком раду истражује медије и материјале у којима може да изрази гестове и материјализује емоционална стања. Такође је заинтересована за анализу дечијих ликовних радова. Излагала је на 11 самосталних изложби, више од 30 групних и дизајнирала и израдила више од 40 сценографија (Шентјакобско позориште Љубљана, Театар *Ulysses*, Истарско народно позориште, Театар наранџа, Монте Либрић, ХНК Ивана пл. Зајц, Луткарско позориште Задар, Позориште *Fort Forno* и Градско позориште Пожега).

мр Breza Žižović (1973), docent, osnovne studije završila na Pedagoškom fakultetu u Puli, smer razredna nastava, a nakon diplomiranja stiče stručni naziv nastavnik. Nakon diplomiranja na Pedagoškom fakultetu odlazi u Veneciju, gde dve godine pohađa *Scuola internazionale di grafica*, smer slikarstvo i jednu godinu smer stare grafičke tehnike. Godine 1994. upisala je Visoku školu za crtanje i slikanje u Ljubljani i nakon četiri godine stekla stručni naziv diplomirani slikar. Na Akademiji primienjenih umetnosti u Rijeci, na studijama Likovne pedagogije stiče akademski naziv magistar likovne pedagogije. Na Univeritetu Jurja Dobrile u Puli, na Fakultetu za vaspitne i obrazovne nauke radi od 2008. godine drži likovne, likovno-pedagoške i lutkarsko-scenske kurseve kao docent umetnosti. Oblast njenog interesovanja je umetnički rad. U svom umetničkom radu istražuje medije i materijale u kojima može da izrazi gestove i materijalizuje emocionalna stanja. Takođe je zainteresovana za analizu dečijih likovnih radova. Izlagala je na 11 samostalnih izložbi, više od 30 grupnih i dizajnirala i izradila više od 40 scenografija (Šentjakobsko pozorište Ljubljana, Teatar *Ulysses*, Istarsko narodno pozorište, Teatar narandža, Monte Librić, HNK Ivana pl. Zajc, Lutkarsko pozorište Zadar, Pozorište *Fort Forno* i Gradsko pozorište Požega).

Breza Žižović, MSc (1973), assistant professor, completed basic studies at the Faculty of Pedagogy in Pula, majoring in classroom teaching, and after graduation, obtained the professional title of teacher. After graduating from the Faculty of Education, he went to Venice, where he attended the *Scuola internazionale di Grafica* for two years, majoring in painting and one year majoring in old graphic techniques. In 1994, she entered the College of Drawing and Painting in Ljubljana, and after four years she obtained the professional title of graduate painter. At the Academy of Applied Arts in Rijeka, studying Art Pedagogy, he obtained the academic title of Master of Art Pedagogy. At Juraj Dobrila University in Pula, at the Faculty of Education and Educational Sciences, he has been teaching art, art-pedagogy, and puppetry-stage courses as assistant professor of art since 2008. She is also interested in analyzing children's artwork. She exhibited at 11 solo exhibitions, and more than 30 group exhibitions and designed and created more than 40 scenographies (Šentjakobsko gledališče Ljubljana, Teatar *Ulysses*, Istrian National Theatre, Teatar naranča, Monte librić, HNK Ivan pl. Zajc, Puppet Theater Zadar, Theater *Fort Forno* and Požega City Theatre).

др Севџихан Ејубова, ванредни је професор за развојну психологију деце и адолесцената на Педагошком факултету Универзитета у Шумену, Бугарска. Њена главна интересовања су везана за ликовну терапију и процену развоја. Истраживач је у области емоционално-бихејвиоралних и генерализованих развојних поремећаја и квалитета живота родитеља и стручњака из помагачких професија. Аутор је образовног програма за развој емоционалне писмености у предшколском узрасту, више монографија и уџбеника за ученике, као и широког спектра стручног рада са децом и породицом. Она је коаутор методе Kid Art.

dr Sevdžihan Ejubova, vanredni je profesor za razvojnu psihologiju dece i adolescenata na Pedagoškom fakultetu Univerziteta u Šumenu, Bugarska. Njena glavna interesovanja su vezana za likovnu terapiju i procenu razvoja. Istraživač je u oblasti emocionalno-bihejvioralnih i generalizovanih razvojnih poremećaja i kvaliteta života roditelja i stručnjaka iz pomagačkih profesija. Autor je obrazovnog programa za razvoj emocionalne pismenosti u predškolskom uzrastu, više monografija i udžbenika za učenike, kao i širokog spektra stručnog rada sa decom i porodicom. Ona je koautor metode Kid Art.

Sevdzhihan Eyubova, PhD, is an associate professor in Child and adolescent developmental Psychology at the Educational Faculty of Shumen University, Bulgaria. Her main interests are related to art therapy and developmental assessment. She is a researcher in the field of emotional-behavioral and generalized developmental disorders, and the quality of life of parents and professionals from the helping professions. She is the author of an educational program for the development of emotional literacy in preschool age, several monographs and textbooks for students, as well as a wide range of professional work with children and families. She is the co-author of the Kid Art method.

др Ана Ласкарова-Иванова (1976), је стручњак у области теорије и дидактике образовања (социјална педагогија). Предавач је на Педагошком факултету Шуменског универзитета „Епископ Константин Преславски“. Области интересовања су: методологија визуелне активности, методе анализе дечјих цртежа, наука о боји, симболика боја и психолошки утицај боја. Стваралачка делатност ауторке је у области иконописа, графике и сликарства.

dr Ana Laskarova-Ivanova (1976), je stručnjak u oblasti teorije i didaktike obrazovanja (socijalna pedagogija). Predavač je na Pedagoškom fakultetu Šumenskog univerziteta „Episkop Konstantin Preslavski“. Oblasti interesovanja su: metodologija vizuelne aktivnosti, metode analize dečjih crteža, nauka o boji, simbolika boja i psihološki uticaj boja. Stvaralačka delatnost autorke je u oblasti ikonopisa, grafike i slikarstva.

Ana Laskarova-Ivanova, PhD (1976), is an expert in the field of educational theory and didactics (social pedagogy). She is a lecturer at the Pedagogical Faculty of Shumen University "Episcop Konstantin Preslavski". Areas of interest are the methodology of visual activity, methods of analysis of children's drawings, color science, color symbolism, and the psychological influence of colors. The creative activity of the author is in the field of icon painting, graphics, and painting.

др Мирјана Марковић (1959) рођена у Београду, где се школовала и дипломирала на Филолошком факултету на катедри за српски језик и књижевност. Последиломске студије (смер за науку о књижевности) завршила на Филолошком факултету Универзитет у Београду (2003), а докторску дисертацију одбранила и стекла академско звање доктора дидактичко—методичких наука (2011). Изабрана у звање професора струковних студија за наставно—научну област Језик и књижевност (2011). Пажњу посвећује темама из књижевности, културе говора, подстицајима ране или настајуће писмености деце, не занемарујући методичке аспекте изложених појава. Објављене публикације: Марковић, М. (2018). *Како њогсџицаџи њоворни развој деце*. Шабац: Висока школа струковних студија за васпитаче; Марковић, М., Миловановић, С. и Томић, С. (2017). *Од њласа до слова: љриручник за васџиџаче*. Београд: Креативни центар; Маљковић, М. и Марковић, М. (2016). *Језичко стџваралаџџво — љедаџоџки изазов: стџваралачка њџтерџреџџација књижевних жанрова са децом љредшколскоџ узраста*. Кикинда: ВШСТОВ у Кикинди; Марковић, М. (2013). *Језичко изражавање деце љредшколскоџ и млађеџ школскоџ узраста*. Шабац: ВШСТВ; Лукић, Ж. и Марковић, М. (2003). *Кулџџура љовора*. Шабац: Заслон.

др Mirjana Marković (1959) рођена у Београду, где се школовала и дипломирала на Филолошком факултету на катедри за српски језик и књижевност. Последиломске студије (смер за науку о књижевности) завршила на Филолошком факултету Универзитет у Београду (2003), а докторску дисертацију одбранила и стекла академско звање доктора дидактичко—методичких наука (2011). Изабрана у звање професора струковних студија за наставно—научну област Језик и књижевност (2011). Паџњу посвећује темама из књижевности, културе говора, подстицајима ране или настајуће писмености деце, не занемарујући методичке аспекте изложених појава. Објављене публикације: Marković, M. (2018). *Kako podsticati govorni razvoj dece*. Šabac: Visoka škola струковних студија за васпитаће; Marković, M., Milovanović, S. i Tomić, S. (2017). *Od glasa do slova: priručnik za vaspitače*. Beograd: Kreativni centar; Maljković, M. i Marković, M. (2016). *Jezičko stvaralaštvo — pedagoški izazov: stvaralačka interpretacija književnih žanrova sa decom predškolskog uzrasta*. Kikinda: VŠSTOV u Kikindi; Marković, M. (2013). *Jezičko izražavanje dece predškolskog i mlađeg školskog uzrasta*. Šabac: VŠSTV; Lukić, Ž. i Marković, M. (2003). *Kultura govora*. Šabac: Zaslون.

Mirjana Marković, PhD (b. 1959) was born in Belgrade, where she studied and graduated from the Faculty of Philology at the Department of Serbian Language and Literature. She completed her postgraduate studies (Department of Literary Studies) at the Faculty of Philology, University of Belgrade (2003). She earned her PhD in Didactic and Methodological Sciences (2011). She is a professor of vocational studies in Language and Literature (2011). Her interest lies in various topics in literature, speech culture, stimulations of early or emerging children's literacy, without neglecting the methodological aspects of the exposed phenomena. Publications: Marković, M. (2018). *How to Encourage Children's Speech Development*. Šabac: College of Vocational Studies for Educators; Marković, M., Milovanović, S. & Tomić, S. (2017). *From Voice to Word: A Handbook for Educators*. Belgrade: Kreativni centar; Maljković, M. & Marković, M. (2016). *Linguistic Creativity—Pedagogical Challenge: Creative Interpretation of Literary Genres with Preschool Children*. Kikinda: College of Vocational Studies for Teacher Education in Kikinda in Kikinda; Marković, M. (2013). *Linguistic Expression of Preschool and Younger School Age Children*. Šabac: Preschool Teachers' Training College in Šabac; Lukić, Ž. & Marković, M. (2003). *Speech Culture*. Šabac: Zaslون.

д р и д р у м . А н д р е а П а л а ш т и (1984) је визуелна уметница. Њено стваралаштво превазилази уметничке и кустоске границе у којима акценат ставља на питања културне географије, историје и свакодневног живота. Дипломирала је Фотографију на Академији уметности у Новом Саду. Академски назив доктора наука уметности и медија стекла је на Групи за теорију уметности и медија Интердисциплинарних докторских студија Универзитета уметности у Београду 2015. године. Добитница је награде *54. Октобарској салони* у Београду (2013), као и Награде *Искре културе* Завода за културу Војводине (2016). У склопу истраживачке стипендије Института за савремену историју (Минхен—Берлин, *EHRI 2016*), боравила је у фотографским архивама Државног архива (Берлин—Кобленц, Немачка), Винер библиотеке (Лондон, Енглеска) и Америчког Меморијалног Музеја Холокауста (Вашингтон, САД). Стипендисткиња је фондације *Kültür gemma!* за 2018. годину, за истраживачки пројекат у сарадњи са Народним музејом у Бечу. Добитница је резиденцијалних програма *Q21 MuseumsQuartier* (2019) и *KulturKontakt* (2018), Беч, Аустрија; *Dig where you stand*, Берлин, Немачка (2016); *Nida Art Colony, Techno–Ecologies residency*, Нида, Литванија (2013) и др. Тренутно ради као ванредна професорка на Академији уметности у Новом Саду, на предмету Ликовни елементи.

dr i dr um. Andrea Palašti (1984) je vizuelna umetnica. Njeno stvaralaštvo prevazilazi umetničke i kustoske granice u kojima акценат ставља на питања културне географије, историје и свакодневног живота. Diplomirala je Fotografiju na Akademiji umetnosti u Novom Sadu. Akademski naziv doktora nauka umetnosti i medija стекла je na Grupi za teoriju umetnosti i medija Interdisciplinarnih doktorskih studija Univerziteta umetnosti u Beogradu 2015. godine. Dobitnica je nagrade *54. Oktobarskog salona u Beogradu* (2013), kao i Nagrade *Iskre kulture* Zavoda za kulturu Vojvodine (2016). U sklopu istraživačke stipendije Instituta za savremenu istoriju (Minhen—Berlin, *EHRI 2016*), boravila je u fotografskim arhivama Državnog arhiva (Berlin—Koblenc, Nemačka), Viner biblioteke (London, Engleska) i Američkog Memorijalnog Muzeja Holokausta (Vašington, SAD). Stipendistkinja je fondacije *Kültür gemma!* za 2018. godinu, za istraživački projekat u saradnji sa Narodnim muzejom u Beču. Dobitnica je rezidencijalnih programa *Q21 MuseumsQuartier* (2019) i *KulturKontakt* (2018), Beč, Austrija; *Dig where you stand*, Berlin, Nemačka (2016); *Nida Art Colony, Techno–Ecologies residency*, Nida, Litvanija (2013) i dr. Trenutno radi kao vanredna profesorka na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, na predmetu Likovni elementi.

Andrea Palašti, PhD & DFA (b. 1984) is a visual artist. Her work goes beyond the artistic and curatorial boundaries and focuses on the issues of cultural geography, history, and everyday life. She graduated in Photography from the Academy of Arts in Novi Sad. She earned her Ph.D. degree in Art and Media from the University of Arts in Belgrade in 2015 (study program: Theory of Arts and Media, Interdisciplinary studies). She earned the Award of the *54th October Salon*, Belgrade (2013), and *Iskre kulture* by Vojvodina Institute for Culture (2016). Within the research fellowship program awarded by the Institute for Contemporary History (Munich—Berlin, *EHRI 2016*) she stayed in Bundesarchiv (Berlin—Koblenz, Germany), The Wiener Library (London, United Kingdom), and the United States Holocaust Memorial Museum (Washington, United States of America). She won a *Kültür gemma!* Fellowship in 2018 for her research project carried out in collaboration with the Austrian Museum of Folk Life and Folk Art in Vienna (Volkskundemuseum). She was an artist in residence at *Q21 MuseumsQuartier* (2019) and *KulturKontakt* (2018), Vienna, Austria; *Dig Where You Stand*, Berlin, Germany (2016); *Nida Art Colony, Techno–Ecologies Residency*, Nida, Lithuania (2013), etc. She is an associate professor at the Academy of Arts in Novi Sad, where she teaches Visual Arts Elements.

др Исидора Кораћ (1972) дипломирала је на Одељењу за педагогију Филозофског факултета Универзитета у Београду, стекла звање: дипломирани педагог. Одбранила је 2013. прву докторску дисертацију у области Методике наставе ликовне културе на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду и стекла звање: доктор наука — методика наставе, а 2020. другу докторску дисертацију, студијски програм: Педагогија, стекла звање: доктор наука — педагошке науке. Радила у Институту за педагошка истраживања и Министарству просвете, науке и технолошког развоја. Запослена у Високој школи струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре *Сирмијум*, у звању професор струковних студија за стручно научне области: Педагошка група предмета и Дидактичка група предмета. Стручни је спољни сарадник Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања и Завода за унапређивање образовања и васпитања. Вишегодишње искуство у руковођењу међународним и националним пројектима. Члан радне групе 16 међународних и националних пројеката (од тога три развојно истраживачка пројекта). Објавила 64 научна рада и 4 приручника. Преко 40 излагања на научним конференцијама међународног и националног карактера. Реализовала три уводна пленарна излагања на међународним скуповима по позиву РУДН Универзитета у Москви, Русија.

dr Isidora Korać (1972) diplomirala je na Odeljenju za pedagogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu, stekla zvanje: diplomirani pedagog. Odbranila je 2013. prvu doktorsku disertaciju u oblasti Metodike nastave likovne kulture na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu i stekla zvanje: doktor nauka — metodika nastave, a 2020. drugu doktorsku disertaciju, studijski program: Pedagogija, stekla zvanje: doktor nauka — pedagoške nauke. Radila u Institutu za pedagoška istraživanja i Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. Zaposlena u Visokoj školi strukovnih studija za vaspitače i poslovne informatičare Sirmijum, u zvanju profesor strukovnih studija za stručno naučne oblasti: Pedagoška grupa predmeta i Didaktička grupa predmeta. Stručni je spoljni saradnik Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja i Zavoda za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja. Višegodišnje iskustvo u rukovođenju međunarodnim i nacionalnim projektima. Član radne grupe 16 međunarodnih i nacionalnih projekata (od toga tri razvojno istraživačka projekta). Objavila 64 naučna rada i 4 priručnika. Preko 40 izlaganja na naučnim konferencijama međunarodnog i nacionalnog karaktera. Realizovala tri uvodna plenarna izlaganja na međunarodnim skupovima po pozivu RUDN Univerziteta u Moskvi, Rusija.

Isidora Korać, PhD (b. 1972) earned her BA degree in Pedagogy from the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. In 2013 she earned PhD degree in Teaching Methodology by completing her first doctoral dissertation in Methodology of Art Teaching at the Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, where she also earned her second PhD degree in Pedagogy in 2020. She has worked at the Institute for Educational Research and for the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia. For the past 7 years, she has been employed at the Preschool Teacher Training and Business Informatics College of Applied Studies Sirmium as a professor of vocational studies in the professional scientific areas teaching a group of pedagogical subjects and a group of didactic subjects. She has been an external expert–associate for the Institute for Education Quality and Evaluation and the Institute for the Improvement of Education. She has many years of experience in managing international and national projects. She has been a working group member in 16 international and national projects (3 of which were developmental research projects). She has published 64 scientific papers and 4 handbooks. She has been a speaker at more than 40 national and international scientific meetings. She has been invited to give opening remarks at three plenary sessions at the international conferences at The Peoples' Friendship University of Russia (RUDN University) in Moscow.

др Сандра Бјелан (1984) на Одсеку за педагогију Филозофског факултета у Сарајеву стиче звање професора педагогије и научно звање магистра педагошких наука. На Одсеку за педагогију Филозофског факултета у Сарајеву одбранила је докторску дисертацију из области дидактике, те стекла научно звање доктор педагошких наука. Запослена је на Одсеку за педагогију Филозофског факултета у Сарајеву од 2008. године, а тренутно је у звању доцента. Од 2018. године ангажована је као наставник на Академији ликовних уметности на дидактичко-методичкој области. Учествовала је у реализацији више од 30 различитих семинара и обука стручног усавршавања наставника и других професионалних група у процесу целоживотног учења. Објавила је више од 50 публикација, приручника и радова у зборницима и часописима, активно је учествовала у раду више од 80 научних и стручних, домаћих и међународних конференција, те у 21 пројекту као чланица истраживачког тима, консултант или координатор. Посебна подручја научноистраживачког интересовања су фундаментална и апликативна питања наставног процеса на свим нивоима образовања, компетенције наставника на свим нивоима образовања, посебно компетенције високошколских наставника, методика наставног рада, естетска педагогија, педагогија и уметност.

dr Sandra Bjelan (1984) na Odseku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu stiče zvanje profesora pedagogije i naučno zvanje magistra pedagoških nauka. Na Odseku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu odbranila je doktorsku disertaciju iz oblasti didaktike, te стекла naučno zvanje doktor pedagoških nauka. Zaposlena je na Odseku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Sarajevu od 2008. godine, a trenutno je u zvanju docenta. Od 2018. godine angažovana je kao nastavnik na Akademiji likovnih umetnosti na didaktičko-metodičkoj oblasti. Učestvovala je u realizaciji više od 30 različitih seminara i obuka stručnog usavršavanja nastavnika i drugih profesionalnih grupa u procesu celoživотног učenja. Objavila je više od 50 publikacija, priručnika i radova u zbornicima i časopisima, aktivno je učestvovala u radu više od 80 naučnih i stručnih, domaćih i međunarodnih konferencija, te u 21 projektu kao članica istraživačkog tima, konsultant ili koordinator. Posebna područja naučnoistraživačkog interesovanja su fundamentalna i aplikativna pitanja nastavnog procesa na svim nivoima obrazovanja, kompetencije nastavnika na svim nivoima obrazovanja, posebno kompetencije visokoškolskih nastavnika, metodika nastavnog rada, estetska pedagogija, pedagogija i umetnost.

Sandra Bjelan, PhD (b. 1984), earned her MA degree in Pedagogical Sciences from the Department of Pedagogy, Faculty of Philosophy in Sarajevo, gaining the academic title professor of Pedagogy. She defended her doctoral degree in Didactics at the Department of Pedagogy, Faculty of Philosophy in Sarajevo gaining the title Doctor in Educational Sciences. She has been working at the Department of Pedagogy, Faculty of Philosophy in Sarajevo since 2008, her current position being assistant professor. Since 2018, she has been working as a teacher at the Academy of Fine Arts, teaching didactics and methodology courses. She participated in the realization of more than 30 different seminars and trainings for the professional development of teachers and other professional groups in lifelong learning. She published more than 50 publications, manuals, and works in anthologies and magazines, actively participated in the work of more than 80 scientific and professional, domestic and international conferences, and 21 projects as a research team member, consultant, or coordinator. Her specialist areas of interest and research include fundamentals and application of teaching processes at all educational levels; teacher competencies at all educational levels, especially at the university level; methodology of teaching, aesthetic pedagogy, pedagogy, and art.

дипл. наст. ум. Илда Халилчевић (2000), на Академији ликовних уметности у Сарајеву на Одсеку за наставу је стекла диплому ликовне уметности – ликовно образовање. Тренутно је на мастер студијама наставе на Академији ликовних уметности у Сарајеву и мастер студијама Примењено сликарство на Факултету примењених уметности у Београду. Активно је учествовала у неколико студентских уметничких истраживачких пројеката. Као визуелни уметник, Илдин фокус је на савременом сликарству и истражује различите медије и облике уметничког изражавања како би пренела своју поруку. Учествовала је на студентским и колективним изложбама. Награђена је Сребрном значком Универзитета у Сарајеву и проглашена за најбољег студента на свом одсеку, номиновану за годишњу изложбу „Алија Кучукалић“.

dipl. nast. um. Ilda Halilčević (2000), na Akademiji likovnih umetnosti u Sarajevu na Odseku za nastavu je стекла diplomu likovne umetnosti – likovno obrazovanje. Trenutno je na master studijama nastave na Akademiji likovnih umetnosti u Sarajevu i master studijama Primenjeno slikarstvo na Fakultetu primenjenih umetnosti u Beogradu. Aktivno je učestvovala u nekoliko studentskih umetničkih istraživačkih projekata. Kao vizuelni umetnik, Ildin fokus je na savremenom slikarstvu i istražuje različite medije i oblike umetničkog izražavanja kako bi prenela svoju poruku. Učestvovala je na studentskim i kolektivnim izložbama. Nagrađena je Srebrnom značkom Univerziteta u Sarajevu i proglašena za najboljeg studenta na svom odseku, nominovanu za godišnju izložbu „Alija Kučukalić“.

Ilda Halilčević, BA teach. (b. 2000), she entered the Academy of Fine Arts in Sarajevo at the Department of Teaching, where she obtained a diploma in fine arts – art education. She is currently a master's student at the Academy of Fine Arts in Sarajevo and a master's student in Applied Painting at the Faculty of Applied Arts in Belgrade. She has actively participated in several student art research projects. As a visual artist, Ilda's focus is on contemporary painting and she explores different media and forms of artistic expression to convey her message. She participated in student and collective exhibitions. She was awarded the Silver Badge of the University of Sarajevo and declared the best student in her department, nominated for the annual exhibition "Alija Kučukalić".

дипл. наст. ум. Илма Кулић, тренутно похађа мастер студије на наставничком одсеку Академије ликовних уметности у Сарајеву. Учествовала је у радионицама наставничког одсека: Утицај унапређења уметничке инфраструктуре и дигитализације наставе, реализовала огледне часове у склопу студијског програма интегрисаних студија.

dipl. nast. um. Ilma Kulić, trenutno pohađa master studije na nastavničkom odseku Akademije likovnih umetnosti u Sarajevu. Učestvovala je u radionicama nastavničkog odseka: Uticaj unapređenja umetničke infrastrukture i digitalizacije nastave, realizovala ogledne časove u sklopu studijskog programa integrisanih studija.

Ilma Kulić, BA teach., currently attending master's studies at the teaching department of the Academy of Fine Arts in Sarajevo. She participated in the workshops of the teacher's department: The impact of improving the art infrastructure and digitalization of teaching realized trial classes as part of the study program of integrated studies.

дипл. наст. ум. Емина Зећировић (2001), добитница је признања Сребрена значка. Завршила је основне студије и 2023. уписала пету годину на Академији ликовних уметности у Сарајеву у оквиру интегрисаних студија на наставничком смеру.

dipl. nast. um. Emina Zećirović (2001), dobitnica je priznanja Srebrna značka. Završila je osnovne studije i 2023. upisala petu godinu na Akademiji likovnih umetnosti u Sarajevu u okviru integrisanih studija na nastavničkom smeru.

Emina Zećirović, BA teach. (b. 2001), is Silver badge award winner. In 2023, she enrolled in the fifth year at the Academy of Fine Arts in Sarajevo as part of integrated studies in the teaching major.

др Тамара Николић је доценткиња на Филозофском факултету у Београду и сарадница Института за педагогију и андрагогију. Докторирала је у области образовања и квалитета слободног времена одраслих на Универзитету у Београду, а поседује мастер дипломе из области међуљудских односа и образовања са Универзитета у Нотингему (University of Nottingham), као и из области примењеног позоришта са Академије уметности у Новом Саду. Усавршавала се у области образовања, развоја заједнице, игре и перформанса на *Eastside Institute* у Њујорку. Ауторка је многобројних научних и стручних радова у области образовања одраслих, а редовно је ангажована на домаћим и међународним пројектима значајним за развој заједнице.

dr Tamara Nikolić je docentkinja na Filozofskom fakultetu u Beogradu i saradnica Instituta za pedagogiju i andragogiju. Doktorirala je u oblasti obrazovanja i kvaliteta slobodnog vremena odraslih na Univerzitetu u Beogradu, a poseduje master diplome iz oblasti međuljudskih odnosa i obrazovanja sa Univerziteta u Nottinghamu (University of Nottingham), kao i iz oblasti primenjenog pozorišta sa Akademije umetnosti u Novom Sadu. Usavršavala se u oblasti obrazovanja, razvoja zajednice, igre i performansa na *Eastside Institute* u Njujorku. Autorka je mnogobrojnih naučnih i stručnih radova u oblasti obrazovanja odraslih, a redovno je angažovana na domaćim i međunarodnim projektima značajnim za razvoj zajednice.

Tamara Nikolić, PhD, is an assistant professor at the Faculty of Philosophy in Belgrade and an associate of the Institute for Pedagogy and Andragogy. She received her doctorate in the field of education and the quality of adult free time at the University of Belgrade, and holds a master's degree in the field of interpersonal relations and education from the University of Nottingham, as well as in the field of applied theater from the Academy of Arts in Novi Sad. She trained in education, community development, play, and performance at the Eastside Institute in New York. She is the author of numerous scientific and professional works in the field of adult education and is regularly involved in domestic and international projects important for community development.

маст. андраг. Никола Коруга је асистент на Одељењу за педагогију и андрагогију, Филозофског факултета у Београду. Бави се истраживањем значаја утопије за учење одраслих, те креативним и критичким мишљењем. Поседује вишегодишње радно искуство у невладином и бизнис сектору. Реализовао је програме из области толеранције и мултикултуралности, волонтерски је одржао спектар предавања и радионица за старије. Многим групама за учење у заједници је помогао да методолошки унапреде процесе учења. Кроз уметност и активизам промишља алтернативе којима можемо унапредити живот у заједници.

mast. andrag. Nikola Koruga je asistent na Odeljenju za pedagogiju i andragogiju, Filozofskog fakulteta u Beogradu. Bavi se istraživanjem značaja utopije za učenje odraslih, te kreativnim i kritičkim mišljenjem. Posедује višegodišnje radno iskustvo u nevladinom i biznis sektoru. Realizovao je programe iz oblasti tolerancije i multikulturalnosti, volonterski je održao spektar predavanja i radionica za starije. Mnogim grupama za učenje u zajednici je pomogao da metodološki unaprede procese učenja. Kroz umetnost i aktivizam promišlja alternative kojima možemo unaprediti život u zajednici.

Nikola Koruga, MSc, is an assistant at the Department of Pedagogy and Andragogy, Faculty of Philosophy in Belgrade. He is engaged in researching the importance of utopia for adult learning, as well as creative and critical thinking. He has many years of work experience in the non-governmental and business sector. He implemented programs in the field of tolerance and multiculturalism and held a range of lectures and workshops for the elderly as a volunteer. He has helped many community learning groups to methodologically improve their learning processes. Through art and activism, he thinks about alternatives with which we can improve life in the community.

др Војислав Илић (1958) запослен у звању ванредног професора на Факултету уметности Универзитета у Приштини, Филолошко–уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу и департману уметности Универзитета у Новом Пазару, где предаје предмете који су везани за методику наставе ликовне културе на основним и мастер студијама. Објавио је више десетина чланака, у домаћим и страним часописима, који се првенствено баве наставом ликовне културе, ИКТ–ом у настави ликовне културе и образовањем уопште. Учествовао је на више десетина научних скупова у земљи и иностранству. Објавио је монографије *Информационо–комуникациона технологија у настави ликовне културе, Школа и ИКТ могућности примене и перспективе развоја у настави ликовне културе* и *Примена модела развијајуће наставе: корак до савремене школе*. Учествовао је на више домаћих и међународних пројеката из домена ликовне педагогије и образовања. Члан је више струковних удружења чије је превенствено поље интересовања настава уметности. Аутор и коаутор је више акредитованих семинара за стручно усавршавање запослених у образовању. Учествовао је у различитим комисијама за ликовне конкурсе и сродне активности. Члан је редакцијског колегијума часописа *Образовна технологија*, а рецензент је за часописе *Journal of Subject Didactics*, *Учење и настава*, *Артефакт* и *Наслеђе*. Оцењивач је рукописа уџбеника Министарства просвете науке и технолошког развоја Републике Србије.

dr Vojislav Ilić (1958) zaposlen u zvanju vanrednog profesora na Fakultetu umetnosti Univerziteta u Prištini, Filološko–umetničkom fakultetu Univerziteta u Kragujevcu i departmanu umetnosti Univerziteta u Novom Pazaru, gde predaje predmete koji su vezani za metodiku nastave likovne kulture na osnovnim i master studijama. Objavio je više desetina članaka, u domaćim i stranim časopisima, koji se prvenstveno bave nastavom likovne kulture, IKT–om u nastavi likovne kulture i obrazovanjem uopšte. Učestvovao je na više desetina naučnih skupova u zemlji i inostranstvu. Objavio je monografije *Informaciono–komunikaciona tehnologija u nastavi likovne kulture, Škola i IKT mogućnosti primene i perspektive razvoja u nastavi likovne kulture* i *Primena modela razvijajuće nastave: korak do savremene škole*. Učestvovao je na više domaćih i međunarodnih projekata iz domena likovne pedagogije i obrazovanja. Član je više strukovnih udruženja čije je prevenstveno polje interesovanja nastava umetnosti. Autor i koautor je više akreditovanih seminara za stručno usavršavanje zaposlenih u obrazovanju. Učestvovao je u različitim komisijama za likovne konkurse i srodne aktivnosti. Član je redakcijskog kolegijuma časopisa *Obrazovna tehnologija*, a recenzent je za časopise *Journal of Subject Didactics*, *Učenje i nastava*, *Artefact* i *Nasleđe*. Ocenjivač je rukopisa uđbenika Ministarstva prosvete nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

Vojislav Ilić, PhD (b. 1958), employed as an associate professor at the Faculty of Arts, University of Priština, Faculty of Philology and Arts, University of Kragujevac, and the Department of Arts, University of Novi Pazar, where he teaches subjects related to the methodology of teaching art culture in undergraduate and master programs. He has published dozens of articles in domestic and foreign journals, which primarily deal with the teaching of art culture, ICT in teaching art culture, and education in general. He has participated in dozens of scientific conferences in the country and abroad. He has published the monographs *Information and Communication Technology in the Teaching of Fine Arts; School and ICT Possibilities of Application and Perspectives of Development in the Teaching of Fine Arts and Application of the Model of Developing Teaching: A Step to a Modern School*. He has participated in several national and international projects in the field of art pedagogy and education. He is a member of several professional associations whose primary field of interest is art teaching. He is the author and co–author of several accredited seminars for professional development for educational practitioners. He has been a committee member for art competitions and related activities. He is a member of the editorial board of the Educational Technology Journal (*Obrazovna tehnologija*), and is a reviewer for the journals: *Journal of Subject Didactics*, *Learning and Teaching (Učenje i nastava)*, *Artefact* and *Nasleđe*. He is the evaluator of the textbook manuscripts for the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia.

мр Вања Јовановић (1968), магистар, виши конзерватор рестауратор, и професор конзервације у средњој школи Техноарт Београд од 2000. године до данас. Од 2019. године руководи Тимом за пројекте у оквиру којег је реализовано неколико великих пројеката (Erasmus+, RYCO, UNHCR). У периоду од 2011–2015. као руководилац Атељеа за конзервацију слика у Централном институту за конзервацију у Београду води пројекте конзервације и рестаурације слика из значајних колекција Куће легата, Галерије Лазар Возаревић, Дома Јеврема Грујића... Фирму ARTLAB је основала 2021. године и од тада је радила на анализи и конзервацији слика Петра Добровића, Лазара Возаревића, Милене Чубраковић, на сликама из колекција Музеја у Смедереву, Народног музеја у Смедеревској Паланци, Музеја Срема, Галерије Лазар Возаревић. Учесник бројних домаћих и међународних пројеката, како из области конзервације тако и из области мултиспектралних анализа. Координатор на курсу Конзервације модерног и савременог сликарства у сарадњи са Високим институтом за конзервацију у Риму (ISCR), чиме је званично почео са радом Атеље за конзервацију слика (CIK); Учесник научног билатералног пројекта Италија – Србија, Институт Фраскати (Италија) и CIK (Србија). Руководилац пројекта „Анализа и конзервација слике Петра Лубарде “Тринаестојулски устанак“, из колекције ЈУ Музеји и галерије Никшић, Црна Гора. Објавила 13 стручних и 11 научних радова. Члан ICON (UK) и ICOM (национални комитет).

mr Vanja Jovanović (1968), magistar, viši konzervator restaurator, i profesor konzervacije u srednjoj školi Tehnoart Beograd od 2000. godine do danas. Od 2019. godine rukovodi Timom za projekte u okviru kojeg je realizovano nekoliko velikih projekata (Erasmus+, RYCO, UNHCR). U periodu od 2011–2015. kao rukovodilac Ateljea za konzervaciju slika u Centralnom institutu za konzervaciju u Beogradu vodi projekte konzervacije i restauracije slika iz značajnih kolekcija Kuće legata, Galerije Lazar Vozarević, Doma Jevrema Grujića... Firmu ARTLAB je osnovala 2021. godine i od tada je radila na analizi i konzervaciji slika Petra Dobrovića, Lazara Vozarevića, Milene Čubraković, na slikama iz kolekcija Muzeja u Smederevu, Narodnog muzeja u Smederevskoj Palanci, Muzeja Srema, Galerije Lazar Vozarević. Učesnik brojnih domaćih i međunarodnih projekata, kako iz oblasti konzervacije tako i iz oblasti multispektralnih analiza. Koordinator na kursu Konzervacije modernog i savremenog slikarstva u saradnji sa Visokim institutom za konzervaciju u Rimu (ISCR), čime je zvanično počeo sa radom Atelje za konzervaciju slika (CIK); Učesnik naučnog bilateralnog projekta Italija – Srbija, Institut Fraskati (Italija) i CIK (Srbija). Rukovodilac projekta „Analiza i konzervacija slike Petra Lubarde “Trinaestojujski ustanak“, iz kolekcije JU Muzeji i galerije Nikšić, Crna Gora. Objavila 13 stručnih i 11 naučnih radova. Član ICON (UK) i ICOM (nacionalni komitet).

Vanja Jovanović, Mr (b. 1968), master's degree, senior conservator restorer, and professor of conservation at the high school Tehnoart Belgrade from 2000 until today. Since 2019, he has been managing the Project Team, within which several large projects have been implemented (Erasmus+, RYCO, UNHCR). In the period from 2011–2015, as the head of the Painting Conservation Studio at the Central Institute for Conservation in Belgrade, she led conservation and restoration projects of paintings from the important collections of the Legate House, the Lazar Vozarević Gallery, the Jevrem Grujić House... She founded the ARTLAB company in 2021 and since then she has been working on the analysis and conservation of paintings by Petr Dobrović, Lazar Vozarević, Milena Čubraković, on paintings from the collections of the Museum in Smederevo, the National Museum in Smederevo Palanka, the Srem Museum, and the Lazar Vozarević Gallery. Participated in numerous domestic and international projects, both in the field of conservation and in the field of multispectral analysis. Coordinator of the course Conservation of Modern and Contemporary Painting in cooperation with the High Institute for Conservation in Rome (ISCR), which officially started the work of the Painting Conservation Studio (CIK); Participant of the scientific bilateral project Italy - Serbia, Frascati Institute (Italy) and CEC (Serbia). Head of the project "Analysis and conservation of Petr Lubarda's painting "Thirteenth of July Uprising", from the collection of JU Museums and Galleries Nikšić, Montenegro. Published 13 professional and 11 scientific papers. Member of ICON (UK) and ICOM (national committee).

др Ива Суботић Кресојевић (1978) завршила основне и докторске студије историје уметности на Филозофском факултету Београдском универзитету. Ради као наставник историје уметности у школи "Техноарт Београд" од 2002. године. Члан је школског Тима за пројекте од 2018. године, добитник је награде "Најбољи едукатори Србије" удружења Живојин Мишић 2020. године, а од 2021. ради на месту помоћника директора школе. Поред наставничког посла, бави се теоријским радом у области методике ликовне културе. Радила је као сарадник у многим пројектима Завода за унапређење образовања и васпитања и Завода за вредновање квалитета образовања и васпитања. Аутор је и извођач три акредитована семинара за усавршавање наставника средњих школа. Бави се и образовањем студената, ради као наставник-ментор приправницима и студентима историје уметности. Радила је као сарадник за Центра за образовање наставника Филозофског факултета, стални је сарадник Центра за музеологију и херитологију Филозофског факултета Универзитета у Београду. Члан је Лабораторије образовних стратегија Института за филозофију и друштвену теорију, где је стекла звање научног сарадника. Учествовала је у организацији научних скупова и дискусија и излагала је на стручним семинарима, националним и међународним научним скуповима. Њена научно-истраживачка интересовања су првенствено усмерена на проблеме интерпретације у историји уметности, методiku наставе и заштиту наслеђа.

dr Iva Subotić Krasojević (1978) završila osnovne i doktorske studije istorije umetnosti na Filozofskom fakultetu Beogradskom univerzitetu. Radi kao nastavnik istorije umetnosti u školi "Tehnoart Beograd" od 2002. godine. Član je školskog Tima za projekte od 2018. godine, dobitnik je nagrade "Najbolji edukatori Srbije" udruženja Živojin Mišić 2020. godine, a od 2021. radi na mestu pomoćnika direktora škole. Pored nastavničkog posla, bavi se teorijskim radom u oblasti metodike likovne kulture. Radila je kao saradnik u mnogim projektima Zavoda za unapređenje obrazovanja i vaspitanja i Zavoda za vrednovanje kvaliteta obrazovanja i vaspitanja. Autor je i izvođač tri akreditovana seminara za usavršavanje nastavnika srednjih škola. Bavi se i obrazovanjem studenata, radi kao nastavnik-mentor pripravicima i studentima istorije umetnosti. Radila je kao saradnik za Centra za obrazovanje nastavnika Filozofskog fakulteta, stalni je saradnik Centra za muzeologiju i heritologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Član je Laboratorije obrazovnih strategija Instituta za filozofiju i društvenu teoriju, gde je stekla zvanje naučnog saradnika. Učestvovala je u organizaciji naučnih skupova i diskusija i izlagala je na stručnim seminarima, nacionalnim i međunarodnim naučnim skupovima. Njena naučno-istraživačka interesovanja su prvenstveno usmerena na probleme interpretacije u istoriji umetnosti, metodiku nastave i zaštitu nasleđa.

Iva Subotić Krasojević, PhD, (b. 1978) completed basic and doctoral studies in art history at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. He has been working as a teacher of art history at the "Technoart Belgrade" school since 2002. He has been a member of the school's project team since 2018, he won the "Best Educators of Serbia" award from the Živojin Mišić Association in 2020, and since 2021 he has been working as an assistant director of the school. In addition to his teaching work, he is engaged in theoretical work in the field of fine arts methodology. She worked as an associate on many projects for the Institute for the Improvement of Education and Training and the Institute for Evaluation of the Quality of Education and Training. He is the author and performer of three accredited seminars for the training of secondary school teachers. He also deals with the education of students and works as a teacher-mentor for trainees and art history students. She worked as an associate for the Center for Teacher Education of the Faculty of Philosophy and is a permanent associate of the Center for Museology and Heritology of the Faculty of Philosophy, University of Belgrade. She is a member of the Laboratory of Educational Strategies of the Institute for Philosophy and Social Theory, where she earned the title of scientific associate. She participated in the organization of scientific meetings and discussions and presented at professional seminars and national and international scientific meetings. Her scientific and research interests are primarily focused on problems of interpretation in art history, teaching methodology, and heritage protection.

МА Милијана Лазаревић (1988) завршила је основне академске студије педагогије на Филозофском факултету Универзитета у Нишу. Мастер академске студије педагогије завршила је на Филозофском факултету Универзитета у Београду, где је тренутно студент докторских студија педагогије. Ангажована је као асистент у настави на Високој школи струковних студија за васпитаче и пословне информатичаре "Сирмијум" у Сремској Митровици. Поље професионалног интересовања: инспиративно физичко окружење вртића, педагошки потенцијал материјала за игру, однос материјала за игру и дечје игре и стваралаштва, допринос одраслих грађењу дечје игре.

MSc Milijana Lazarević (1988) završila je osnovne akademske studije pedagogije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Nišu. Master akademske studije pedagogije završila je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, gde je trenutno student doktorskih studija pedagogije. Angažovana je kao asistent u nastavi na Visokoj školi strukovnih studija za vaspitače i poslovne informatičare "Sirmijum" u Sremskoj Mitrovici. Polje profesionalnog interesovanja: inspirativno fizičko okruženje vrtića, pedagoški potencijal materijala za igru, odnos materijala za igru i dečje igre i stvaralaštva, doprinos odraslih građenju dečje igre.

Milijana Lazarević, MSc (b. 1988), completed basic academic studies in pedagogy at the Faculty of Philosophy of the University of Niš. She completed her Master of Academic Studies in Pedagogy at the Faculty of Philosophy of the University of Belgrade, where she is currently a doctoral student in Pedagogy. She is employed as a teaching assistant at the Higher School of Vocational Studies for Educators and Business Informatics "Sirmium" in Sremska Mitrovica. Field of professional interest: the inspiring physical environment of kindergarten, pedagogical potential of play materials, relationship between play materials and children's games and creativity, and contribution of adults to building children's play.

дипл. конз. и ресаур. Клаудиа Шарић-Марић Андрејевић фон Еркман (1971) завршила је 1999. Академију СПЦ за уметност и конзервацију, и стекла звање рестауратор и конзерватор штафелајног сликарства. Тренутно мастеранд на АУНС у оквиру научног мастер програма Мастер професор у области уметности. Поред бројних професионалних активности, била је агажована 1995. као сарадник Републичког Завода за заштиту споменика на пословима конзервације фресака у цркви Пећка Патријаршија на Косову и Метохији, а 2011. на пословима конзервације фресака манастира Градац. Аутор бројних самосталних и колективних изложби у области ликовних и примењених уметности, као и перформанса од којих се издвајају: батох плес „НептунКужна“ реализован на више манифестација у земљи и ностранству (2017-2020); Плесни перформанс, плесна група „OSSA“, Рудник, Србија и Палермо, Италија (2023). Члан УЛУПУДСа од 2004., сликарско-графичка секција у статусу самосталног уметника.

dipl. konz. i resaur. Klaudia Šarić-Marić Andrejević fon Erkman (1971) završila je 1999. Akademiju SPC za umetnost i konzervaciju, i stekla zvanje restaurator i konzervator štafelajnog slikarstva. Trenutno masterand na AUNS u okviru naučnog master programa Master profesor u oblasti umetnosti. Pored brojnih profesionalnih aktivnosti, bila je agažovana 1995. kao saradnik Republičkog Zavoda za zaštitu spomenika na poslovima konzervacije fresaka u crkvi Pećka Patrijaršija na Kosovu i Metohiji, a 2011. na poslovima konzervacije fresaka manastira Gradac. Autor brojnih samostalnih i kolektivnih izložbi u oblasti likovnih i primenjenih umetnosti, kao i performansa od kojih se izdvajaju: butoh ples „NeptunKujna“ realizovan na više manifestacija u zemlji i nostranstvu (2017-2020); Plesni performans, plesna grupa „OSSA“, Rudnik, Srbija i Palermo, Italija (2023). Član ULUPUDSa od 2004., slikarsko-grafička sekcija u statusu samostalnog umetnika.

Klaudia Šarić-Marić Andrejević von Erkman, BAA (b. 1971), graduated from the SPC Academy for Art and Conservation in 1999 and earned the title of restorer and conservator of easel painting. Currently a master's student at AUNS within the scientific master's program Master professor in the field of art. In addition to numerous professional activities, she was employed in 1995 as an associate of the Republic Institute for the Protection of Monuments in the work of fresco conservation in the Peć Patriarchate Church in Kosovo and Metohija, and in 2011 in the work of fresco conservation in the Gradac monastery. Author of numerous independent and collective exhibitions in the field of fine and applied arts, as well as performances, among which stand out: butoh dance "NeptunKujna" performed at several events in the country and abroad (2017-2020); Dance performance, dance group "OSSA", Rudnik, Serbia and Palermo, Italy (2023). Member of ULUPUDS since 2004, painting and graphics section in the status of an independent artist.

др Едита Слуњски (1966) запослена је као редовни професор на Одсеку за педагогију Филозофског факултета у Загребу на коме води курсеве Педагогија раног детињства, Курикулум раног васпитања, Установе раног васпитања и Алтернативне педагошке идеје и школе. Руководилац је Катедре за предшколску педагогију на Одсеку за педагогију Филозофског факултета у Загребу. Чланица је више научних и стручних удружења у земљи, као и домаћих комисија и стручних друштава. Председница је Хрватског педагошког друштва (ХПД). Ауторка је 80 стручних и научних радова, као и 28 књига и приручника. Учествовала је и излагала на бројним међународним научним скуповима у земљи и иностранству на којима је представљала резултате својих научних истраживања.

dr Edita Slunjski (1966) zaposlena je kao redovni profesor na Odseku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu na kome vodi kurseve Pedagogija ranog detinjstva, Kurikulum ranog vaspitanja, Ustanove ranog vaspitanja i Alternativne pedagoške ideje i škole. Rukovodilac je Katedre za predškolsku pedagogiju na Odseku za pedagogiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu. Članica je više naučnih i stručnih udruženja u zemlji, kao i domaćih komisija i stručnih društava. Predsednica je Hrvatskog pedagoškog društva (HPD). Autorka je 80 stručnih i naučnih radova, kao i 28 knjiga i priručnika. Učestvovala je i izlagala na brojnim međunarodnim naučnim skupovima u zemlji i inostranstvu na kojima je predstavljala rezultate svojih naučnih istraživanja.

Edita Slunjski, PhD (1966) is employed as a full-time professor at the Department of Pedagogy of the Faculty of Philosophy in Zagreb, where she teaches courses in Early Childhood Pedagogy, Early Education Curriculum, Early Education Institutions, and Alternative Pedagogical Ideas and Schools. He is the head of the Department of Preschool Pedagogy at the Department of Pedagogy of the Faculty of Philosophy in Zagreb. She is a member of several scientific and professional associations in the country, as well as domestic commissions and professional societies. She is the president of the Croatian Pedagogical Society (HPD). She is the author of 80 professional and scientific works, as well as 28 books and manuals. She participated and exhibited at numerous international scientific meetings in the country and abroad where she presented the results of her scientific research.

дипл. васпитач Марина Ланчић, сарадница је у већем броју научно-истраживачких пројеката под вођством проф. др Едите Слуњски са којом је коауторка на књизи *Маша и Филип изван оквира* (2018) у издању издавачке куће Елемент из Загреба.

dipl. vaspitač Marina Lančić, saradnica je u većem broju naučno-istraživačkih projekata pod vođstvom prof. dr Edite Slunjski sa kojom je koautorka na knjizi *Maša i Filip izvan okvira* (2018) u izdanju izdavačke kuće Element iz Zagreba.

Marina Lančić, BSc, preschool educator, is a collaborator in a large number of scientific and research projects under the leadership of Prof. Edite Slunjski, PhD, with whom she is the co-author of the book *Maša and Filip out of the box* (2018), published by the publishing house Element from Zagreb.

др Лада Дураковић (1968) је редовни професор на Музичкој академији. Дипломирала је музикологију на Универзитету у Љубљани. Докторирала је на Универзитету у Загребу. Њено научно интересовање било је усмерено на однос идеологије и музике у 20. веку. Учествовала је на конференцијама у земљи и иностранству, објавила је многе радове као и лексикографске чланке за *Хрватски биографски лексикон*, *Grove Music Online* и *Истарску енциклопедију*. Дураковић је аутор бројних научних чланака и књига: *Музички животи у Пули под фашистичким режимом, 1926–1943*; *Идеологија и музички животи – пример Пуле од 1945. године до 1966. године*; *Музика као васпитно средство у формирању „социјалистичког човека“: Музичко васпитање у основним школама у Хрватској (1945–1965)*. Коаутор је (са Маријаном Кокановић Марковић) књиге *Франц Лехар – капетан царске и краљевске морнарице у Пули (1894–1896)* и коаутор (са Сабином Видулин) *Методички аспекти музиколошких садржаја: медији у настава музике*.

dr Lada Duraković (1968) je redovni profesor na Muzičkoj akademiji. Diplomirala je muzikologiju na Univerzitetu u Ljubljani. Doktorirala je na Univerzitetu u Zagrebu. Njeno naučno interesovanje bilo je usmereno na odnos ideologije i muzike u 20. veku. Učestvovala je na konferencijama u zemlji i inostranstvu, objavila je mnoge radove kao i leksikografske članke za *Hrvatski biografski leksikon*, *Grove Music Online* i *Istarsku enciklopediju*. Duraković je autor brojnih naučnih članaka i knjiga: *Muzički život u Puli pod fašističkim režimom, 1926–1943*; *Ideologija i muzički život – primer Pule od 1945. do 1966. godine*; *Muzika kao vaspitno sredstvo u formiranju „socijalističkog čoveka“: Muzičko vaspitanje u osnovnim školama u Hrvatskoj (1945–1965)*. Koautor je (sa Marijanom Kokanović Marković) knjige *Franc Lehar – kapetan carske i kraljevske mornarice u Puli (1894–1896)* i koautor (sa Sabinom Vidulin) *Metodički aspekti muzikoloških sadržaja: mediji u nastava muzike*.

Lada Duraković, PhD, (b. 1968) is a Full Professor at the Academy of Music. She graduated in musicology from the University of Ljubljana. She got her PhD from the University of Zagreb. Her scientific interest has been oriented toward the correlation of ideology and music in the 20th century. She has taken part in conferences in the country and abroad and has published many papers as well as lexicography articles for *The Croatian Biographical Lexicon*, *Grove Music Online*, and *Istarska enciklopedija* (Istrian Encyclopaedia). Duraković is the author of numerous scientific articles and books: *The Musical Life in Pula under the Fascist Regime, 1926–1943*; *Ideology and Musical Life – Pula’s Example of the Year 1945 to 1966*; *Music as the Educational Mean in the Forming of the “Socialist Man”*: *Music Education in Primary Schools in Croatia (1945–1965)*. She is co-author (with Marijana Kokanović Marković) of the book *Franz Lehár – Bandmaster of the Imperial and Royal Navy in Pula (1894–1896)*, and co-author (with Sabina Vidulin) *Methodical aspects of musicological contents: the media in music teaching*.

мр Лаура Марин (1999) музичко образовање стекла на Музичкој академији у Пули где је 2022. дипломирала је на студијама клавира под менторством др ум. Шарлин Фаруђа Бозац (Charlene Farrugia Bozac), а 2023. на студијама Музичке педагогије под менторством проф. др Ладом Дураковић.

mr Laura Marin (1999) muzičko obrazovanje stekla na Muzičkoj akademiji u Puli gde je 2022. diplomirala je na studijama klavira pod mentorstvom dr um. Šarlin Faruđa Bozac (Charlene Farrugia Bozac), a 2023. na studijama Muzičke pedagogije pod mentorstvom prof. dr Lodom Duraković.

Laura Marin, Mr (b. 1999), was born in Virovitica, where she graduated from the Jan Vlašimsky Music School. She continued her music education at the Music Academy in Pula. In 2022, she graduated from piano studies under the mentorship of Dr. Art. Charlene Farrugia Bozac, and in 2023 the study of Music Pedagogy under the mentorship of Prof. dr. sc. Lada Duraković.

др Миомира Ђурђановић (1970) музички педагог, дипломирала је и стекла магистарску титулу на Одсеку за општу музичку педагогију Факултета музичке уметности, Универзитета уметности у Београду. 2011. године, на Универзитету у Нишу, Учитељском факултету у Врању, одбранила је докторску дисертацију под називом "Развој методике општег музичког образовања у Србији у 20. веку". Тренутно је редовни професор на Академији уметности у Новом Саду, Универзитета у Новом Саду, где предаје на основним и мастер академским студијама предмет Методика наставе музичке културе. Од академске 2018–2019. године, ангажована је као ментор на Докторским академским студијама — Методика наставе, Филозофског факултета Универзитета у Новом Саду. Такође предаје на Факултету уметности у Звечану — Косовска Митровица и Факултету уметности Универзитета у Нишу. Ауторка је монографије под називом "Настава музике у Србији у 19. и 20. веку", као и коауторка "Библиографије радова Стевана Стојановића Мокрањца". Објавила је више радова у научним и стручним националним и међународним часописима, те је активно учествовала на научним скуповима у Србији, Републици Српској, Хрватској, Бугарској и Русији. Др Ђурђановић је такође активна као рецензент уџбеника, приручника и научних радова у домаћим и међународним часописима и зборницима. Њена истраживања обухватају методiku музичке наставе у Србији, савремену музичку наставу, народну традицију у музичкој настави, ИКТ у музичком образовању.

др Miomira Đurđanović (1970) muzički pedagog, diplomirala je i stekla magistarsku titulu na Odseku za opštu muzičku pedagogiju Fakulteta muzičke umetnosti, Univerziteta umetnosti u Beogradu. 2011. godine, na Univerzitetu u Nišu, Učiteljskom fakultetu u Vranju, odbranila je doktorsku disertaciju pod nazivom "Razvoj metodike opšteg muzičkog obrazovanja u Srbiji u 20. veku". Trenutno je redovni profesor na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, Univerziteta u Novom Sadu, gde predaje na osnovnim i master akademskim studijama predmet Metodika nastave muzičke kulture. Od akademske 2018–2019. godine, angažovana je kao mentor na Doktorskim akademskim studijama — Metodika nastave, Filozofskog fakulteta Univerziteta u Novom Sadu. Takođe predaje na Fakultetu umetnosti u Zvečanu — Kosovska Mitrovica i Fakultetu umetnosti Univerziteta u Nišu. Autorka je monografije pod nazivom "Nastava muzike u Srbiji u 19. i 20. veku", kao i koautorica "Bibliografije radova Stevana Stojanovića Mokranjca". Objavila je više radova u naučnim i stručnim nacionalnim i međunarodnim časopisima, te je aktivno učestvovala na naučnim skupovima u Srbiji, Republici Srpskoj, Hrvatskoj, Bugarskoj i Rusiji. Dr Đurđanović je takođe aktivna kao recenzent udžbenika, priručnika i naučnih radova u domaćim i međunarodnim časopisima i zbornicima. Njena istraživanja obuhvataju metodiku muzičke nastave u Srbiji, savremenu muzičku nastavu, narodnu tradiciju u muzičkoj nastavi, IKT u muzičkom obrazovanju.

Miomira Đurđanović, PhD, (b. 1970), music pedagogue, graduated and obtained a master's degree from the Department of General Music Pedagogy, Faculty of Music, University of Arts in Belgrade. In 2011, at the University of Niš, Faculty of Teachers in Vranje, she defended her doctoral dissertation entitled "Development of the methodology of general music education in Serbia in the 20th century". He is currently a full professor at the Academy of Arts in Novi Sad, University of Novi Sad, where he teaches the subject of Music Culture Teaching Methodology at undergraduate and master academic studies. From the academic year 2018–2019. In 2010, she was hired as a mentor at the Doctoral Academic Studies — Teaching Methodology, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad. He also teaches at the Faculty of Arts in Zvečan — Kosovska Mitrovica and the Faculty of Arts at the University of Niš. She is the author of the monograph entitled "Teaching music in Serbia in the 19th and 20th centuries", as well as the co-author of *Bibliography of works by Stevan Stojanović Mokranjac*. She published many works in scientific and professional national and international journals, and actively participated in scientific meetings in Serbia, Republika Srpska, Croatia, Bulgaria and Russia. Dr. Đurđanović is also active as a reviewer of textbooks, manuals and scientific papers in domestic and international magazines and anthologies. Her research includes the methodology of music teaching in Serbia, contemporary music teaching, folk tradition in music teaching, ICT in music education.

маст. теор. ум. Марија Милтојевић (1991), основне и мастер академске студије на Департману за музичку уметност завршила је на Факултету уметности Универзитета у Нишу на студијском програму: Општа музичка педагогија. Одбраном завршног рада на мастер академским студијама под називом: Коришћење социјалних мрежа за дистрибуцију образовних музичких садржаја код ученика и студената у Нишу у 2015. години (ментор проф. др Миомира М. Ђурђановић) стиче академско звање мастер теоретичар уметности. Докторске академске студије на Факултету музичке уметности Универзитета уметности у Београду, на студијском програму Музичка педагогија, уписала је 2020 године. Од 2022. године ангажована је на радном месту сарадника у звању асистента за Ужу научну област – Методика наставе музичке културе на Факултету уметности Универзитета у Нишу. Објавила је неколико стучних и научних радова у часописима националног значаја и зборнику радова међународног научног скупа. Област њеног интересовања је музичка педагогија (наставни предмет Музичка култура у општеобразовним и средњим школама Србије).

mast. teor. um. **Marija Miltojević** (1991), osnovne i master akademske studije na Departmanu za muzičku umetnost završila je na Fakultetu umetnosti Univerziteta u Nišu na studijskom programu: Opšta muzička pedagogija. Odbranom završnog rada na master akademskim studijama pod nazivom: Korišćenje socijalnih mreža za distribuciju obrazovnih muzičkih sadržaja kod učenika i studenata u Nišu u 2015. godini (mentor prof. dr Miomira M. Đurđanović) stiče akademsko zvanje master teoretičar umetnosti. Doktorske akademske studije na Fakultetu muzičke umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu, na studijskom programu Muzička pedagogija, upisala je 2020 godine. Od 2022. godine angažovana je na radnom mestu saradnika u zvanju asistenta za Užu naučnu oblast – Metodika nastave muzičke kulture na Fakultetu umetnosti Univerziteta u Nišu. Objavila je nekoliko stručnih i naučnih radova u časopisima nacionalnog značaja i zborniku radova međunarodnog naučnog skupa. Oblast njenog interesovanja je muzička pedagogija (nastavni predmet Muzička kultura u opšteobrazovnim i srednjim školama Srbije).

Marija Miltojević, MSc (b. 1991), basic and master's academic studies at the Department of Musical Arts, she finished at the Faculty of Arts of the University of Niš in the study program: General Music Pedagogy. By defending the final thesis at the master's academic studies under the title: Use of social networks for the distribution of educational musical content among pupils and students in Niš in 2015 (mentor Prof., PhD, Miomira M. Đurđanović), she obtained the academic title of Master of Art Theoretician. In 2020, she enrolled in doctoral academic studies at the Faculty of Music of the University of the Arts in Belgrade, on the Music Pedagogy study program. Since 2022, she has been engaged in the position of associate in the title of assistant for the narrower scientific field — Methodology of teaching musical culture at the Faculty of Arts of the University of Niš. She has published several professional and scientific works in magazines of national importance and the proceedings of an international scientific conference. Her area of interest is music pedagogy (the subject Musical Culture in general and secondary schools of Serbia).

маст. наст. Марија Лоизоу је наставница у основним школама специјализована за дијагностификовање и интервенцију у тешкоћама у учењу. Са 11 година искуства рада у основним школама на Кипру и додатним искуством у иностранству у међународној школи у Малезији, Марија уноси богатство стручности у своју професију. Поред међународног искуства, већ 14 година је водила сопствени Едукативни центар на Кипру. Маријино велико искуство у локалним и међународним образовним окружењима, заједно са њеном страшћу за неговањем инклузивног окружења за учење, покреће њен допринос образовној заједници широм света. Марија је дипломирала образовање, специјализирала се за наставу у основним школама, као и магистар образовног лидерства и менаџмента и још једну магистарску диплому из области међународне трговине и управљања бродарством. Маријин приступ образовању карактерише креативност. Између осталих техника подучавања, осмислила је јединствени програм за учење и памћење вишеструких, укључујући приповедање, илустрацију бојама и интеграцију гестова тела. Марија је такође водила бројне семинаре за едукацију и информисање родитеља, наставника и школа у Лимасолу и једном у Србији.

mast. nast. Maria Loizou je nastavnica u osnovnim školama specijalizovana za dijagnozu i intervenciju u teškoćama u učenju. Sa 11 godina iskustva rada u osnovnim školama na Kipru i dodatnim iskustvom u inostranstvu u međunarodnoj školi u Maleziji, Marija unosi bogatstvo stručnosti u svoju profesiju. Pored međunarodnog iskustva, već 14 godina je vodila sopstveni Edukativni centar na Kipru. Marijino veliko iskustvo u lokalnim i međunarodnim obrazovnim okruženjima, zajedno sa njenom strašću za negovanjem inkluzivnog okruženja za učenje, pokreće njen doprinos obrazovnoj zajednici širom sveta. Marija je diplomirala obrazovanje, specijalizirala se za nastavu u osnovnim školama, kao i magistar obrazovnog liderstva i menadžmenta i još jednu magistarsku diplomu iz oblasti međunarodne trgovine i upravljanja brodarstvom. Marijin pristup obrazovanju karakteriše kreativnost. Između ostalih tehnika podučavanja, osmislila je jedinstveni program za učenje i pamćenje višestrukih, uključujući pripovedanje, ilustraciju bojama i integraciju gestova tela. Marija je takođe vodila brojne seminare za edukaciju i informisanje roditelja, nastavnika i škola u Limasolu i jednom u Srbiji.

Maria Loizou, MscEd, is a Primary School Teacher specializing in Diagnosis and Intervention in Learning Difficulties. With 11 years of experience working in Primary schools in Cyprus and additional experience abroad at an international school in Malaysia, Maria brings a wealth of expertise to her profession. Alongside her international experience, she had also been running her own Educational Centre in Cyprus for 14 years. Maria's extensive experience in both local and international educational settings, coupled with her passion for fostering inclusive learning environments, drives her contributions to the educational community worldwide. Maria holds a Bachelor's degree in education, specializing in Primary School Teaching, as well as an MSc in Educational Leadership & Management and another MSc in International Trade and Shipping Management. Maria's approach to education is characterized by creativity. Among other teaching techniques, she has designed a unique program for learning and memorizing multiples, incorporating storytelling, illustration with colors, and integrating body gestures. Maria has also conducted numerous seminars to educate and inform parents, teachers, and schools in Limassol and once in Serbia.

маст. терап. Јелена Марковић (1973), мајка петнаестогодишњег невербалног дечака са аутизмом који сликање користи као канал комуникације, препознала је значај окупационе терапије за функционисање, самосталност и ментално здравље особа, нарочито деце, са аутизмом. Аутор је пројекта *Art and Fashion By The Special*, који се заснива на препознавању подстицању и промоцији надарених особа са инвалидитетом из читавог региона у области ликовних и примењене уметности, музике и књижевности, а у оквиру хуманитарног рада и примене окупационе терапије. Добитница је Сребрне плакете за подвиг године и регионалне Повеље "Капетан Миша Анастасијевић" за хуманитарни рад са особама са инвалидитетом. Тренутно ради на научном објашњењу везе између аутизма и натпросечних способности, као и употреби уметности као средства комуникације код невербалних особа са аутизмом.

mast. terap. Jelena Marković (1973), majka petnaestogodišnjeg neverbalnog dečaka sa autizmom koji slikanje koristi kao kanal komunikacije, prepoznala je značaj okupacione terapije za funkcionisanje, samostalnost i mentalno zdravlje osoba, naročito dece, sa autizmom. Autor je projekta *Art and Fashion By The Special*, koji se zasniva na prepoznavanju podsticanju i promociji nadarenih osoba sa invaliditetom iz čitavog regiona u oblasti likovnih i primenjene umetnosti, muzike i književnosti, a u okviru humanitarnog rada i primene okupacione terapije. Dobitnica je Srebrne plakete za podvig godine i regionalne Povelje "Kapetan Miša Anastasijević" za humanitarni rad sa osobama sa invaliditetom. Trenutno radi na naučnom objašnjenju veze između autizma i natprosečnih sposobnosti, kao i upotrebi umetnosti kao sredstva komunikacije kod neverbalnih osoba sa autizmom.

Jelena Marković, MASC (1973), mother of a fifteen-year-old non-verbal boy with autism who uses painting as a channel of communication, recognized the importance of occupational therapy for the functioning, independence, and mental health of persons, especially children, with autism. He is the author of the *Art and Fashion By The Special* project, which is based on the recognition, encouragement, and promotion of gifted persons with disabilities from the entire region in the field of fine and applied arts, music, and literature, within the framework of humanitarian work and the application of occupational therapy. She is the winner of the Silver Plaque for Achievement of the Year and the regional Charter "Captain Miša Anastasijević" for humanitarian work with disabled people. He is currently working on the scientific explanation of the link between autism and above-average abilities, as well as the use of art as a means of communication in non-verbal individuals with autism.

др Саша Степановић (1986), ванредни професор на Академији за хумани развој у Београду, докторирао је 2016. на Филозофском факултету Универзитета у Београду, на одељењу Педагогије. Научна интересовања су му педагогија, дидактика, методика рада, методологија истраживања, наставне методе и облици рада, инклузија и интеграција. Аутор је публикација: *Инклузија* (2018), *ADHD i ADD — поремећај пажње из другог угла* (2019), као и многобројних научних радова уз уже научне области.

dr Saša Stepanović (1986), vanredni profesor na Akademiji za humani razvoj u Beogradu, doktorirao je 2016. na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu, na odeljenju Pedagogije. Naučna interesovanja su mu pedagogija, didaktika, metodika rada, metodologija istraživanja, nastavne metode i oblici rada, inkluzija i integracija. Autor je publikacija *Inkluzija* (2018), *ADHD i ADD — poremećaj pažnje iz drugog ugla* (2019), kao i mnogobrojnih naučnih radova uz uže naučne oblasti.

Saša Stepanović, PhD (1986), associate professor at the Academy for Human Development in Belgrade, received his doctorate in 2016 at the Faculty of Philosophy, University of Belgrade, at the Department of Pedagogy. His scientific interests are pedagogy, didactics, work methodology, research methodology, teaching methods and forms of work, inclusion and integration. He is the author of the publications: *Inclusion* (2018), *ADHD and ADD — attention disorder from another angle* (2019), as well as numerous scientific works in narrower scientific fields.

др и мр ум. Сања Филиповић (1973) дипломирала на одсеку зидног сликарства 1998. на ФПУ у Београду, а магистрала 2004. Научни докторат на тему *Развој схваћања о дејем ликовном стваралаштву и могућностима васпитно-образовног деловања на њега*, одбранила 2009. на Академија уметности у Бања Луци (Босна и Херцеговина). Звање научног сарадника стакла 2010. на Институту за педагошка истраживања у Београду (ИПИ). Као ликовни педагог запослена у основној школи од 2001—2007. Од 2005. ангажована као виши предавач на Виша школа за образовање васпитача и Учитељски факултет у Београду. Од 2010. до 2020. запослена као наставник на предмету Методика ликовног васпитања и образовања на ФЛУ у Београду. Од 2020. изабрана у звање редовног професора на Академији уметности Универзитета у Новом Саду. Као научник у периоду од 2004. до 2024. објавила је преко 100 научних радова у иностраним и домаћим часописима и зборницима. Аутор је више од 50 уџбеника и монографија, 5 акредитованих семинара за стручно усавршавање запослених у образовању, као и неколико пројеката у домену ликовне педагогије и образовања деце и младих. Члан је радних група у Министарство просвете и науке и домаћим и међународним пројектима на пољу образовања. Као ликовни уметник учествовала на 43 жириране изложбе у земљи и иностранству, од којих је 6 самосталних.

др и мр ум. Sanja Filipović (1973) diplomirala na odseku zidnog slikarstva 1998. na FPU u Beogradu, a magistrirala 2004. Naučni doktorat na temu *Razvoj shvatanja o dečjem likovnom stvaralaštvu i mogućnostima vaspitno-obrazovnog delovanja na njega*, odbranila 2009. na Akademija umetnosti u Banja Luci (Bosna i Hercegovina). Zvanje naučnog saradnika stakla 2010. na Institutu za pedagoška istraživanja u Beogradu (IPI). Kao likovni pedagog zaposlena u osnovnoj školi od 2001—2007. Od 2005. angažovana kao viši predavač na Viša škola za obrazovanje vaspitača i Učiteljski fakultet u Beogradu. Od 2010. do 2020. zaposlena kao nastavnik na predmetu Metodika likovnog vaspitanja i obrazovanja na FLU u Beogradu. Od 2020. izabrana u zvanje redovnog profesora na Akademiji umetnosti Univerziteta u Novom Sadu. Kao naučnik u periodu od 2004. do 2024. objavila je preko 100 naučnih radova u inostranim i domaćim časopisima i zbornicima. Autor je više od 50 udžbenika i monografija, 5 akreditovanih seminara za stručno usavršavanje zaposlenih u obrazovanju, kao i nekoliko projekata u domenu likovne pedagogije i obrazovanja dece i mladih. Član je radnih grupa u Ministarstvo prosvete i nauke i domaćim i međunarodnim projektima na polju obrazovanja. Kao likovni umetnik učestvovala na 43 žirirane izložbe u zemlji i inostranstvu, od kojih je 6 samostalnih.

Sanja Filipović, PhD & MAA (b. 1973), graduated from the Faculty of Applied Arts in Belgrade in Mural Painting in 1998 and received a master's degree in 2004. She earned her PhD from the Academy of Arts, University of Banja Luka (Bosnia and Herzegovina) in 2009 with a doctoral dissertation entitled *Development of Understanding Children's Art and the Possibilities of its Implementation in Educational Activities*. In 2010 she became a research associate at the Institute for Pedagogy Research in Belgrade (IPI). She worked as a fine art teacher in a primary school from 2001 to 2007. She has been a senior lecturer at the College of Vocational Studies for Teacher Education and Teacher Education Faculty in Belgrade. From 2010 to 2020, she taught Methodology of Art Education at the Faculty of Fine Arts in Belgrade. In 2020 she became a full professor at the Academy of Arts, University of Novi Sad. As a scientist in the period from 2004 to 2024, she published over 100 scientific papers in foreign and domestic journals and anthologies. He is the author of more than 50 textbooks and monographs, 5 accredited seminars for professional development of employees in education, as well as several projects in the field of art pedagogy and education of children and youth. He is a member of the working groups of the Ministry of Education and Science and of domestic and international projects in the field of education. As a fine artist, she participated in 43 juried exhibitions in the country and abroad, 6 of which were independent.

маст. психол. Весна Јањевић Поповић (1959) је дечји психолог са дугогодишњим искуством у раду који психолошка знања примењује у раду са децом, родитељима и наставницима. Усавршавала се у Русији бавећи се дечјим игровним активностима и подстицањем интелектуалног развоја. Аутор је и коаутор различитих дидактичких и штампаних материјала, приручника: *Носим са собом, Радни листови за ујознавање околине, На почетку сам био ја* (друга награда Доситејево перо), *И ово сам ја, Тајно Г, Минимум* (Сребрна и Златна табла на Сајму учила). Сарадник је УНИЦЕФ–а у реализацији Паметне књиге за маму и тату. Добитник је награде Друштва психолога Србије за популаризацију психологије *Жижа Васић*. Аутор је бројних научних и стручних радова, као и акредитованих семинара за стручно усавршавање запослених у образовању.

mast. psihol. Vesna Janjević Popović (1959) je dečji psiholog sa dugogodišnjim iskustvom u radu koji psihološka znanja primenjuje u radu sa decom, roditeljima i nastavnicima. Usavršavala se u Rusiji baveći se dečjim igrovnim aktivnostima i podsticanjem intelektualnog razvoja. Autor je i koautor različitih didaktičkih i štampanih materijala, priručnika: *Nosim sa sobom, Radni listovi za upoznavanje okoline, Na početku sam bio ja* (druga nagrada Dositejevo pero), *I ovo sam ja, Tajno G, Minimum* (Srebrna i Zlatna tabla na Sajmu učila). Saradnik je UNICEF–a u realizaciji Pametne knjige za mamu i tatu. Dobitnik je nagrade Društva psihologa Srbije za popularizaciju psihologije *Žiža Vasić*. Autor je brojnih naučnih i stručnih radova, kao i akreditovanih seminara za stručno usavršavanje zaposlenih u obrazovanju.

Vesna Janjević Popović, MSc (b. 1959) is a child psychologist with many years of practice with children, parents, and teachers alike. She continued her professional development in Russia, studying children's play activities and fostering intellectual development in children. She has authored and co-authored different didactic and printed materials, handbooks: *I carry with me, Environmental Learning Worksheets, In the Beginning Was Me* (second prize *Dositejevo pero*), *This is Also Me, Secret G, Minimum* (Silver and Gold Plaque at the Teaching Tools Fair). She has collaborated with UNICEF on *The Smart Book for Mum and Dad*. She has been presented with the award of the Serbian Psychological Society for Popularisation of Psychology *Žiža Vasić*. She has authored several scientific and scholarly articles, and accredited seminars for in-service teacher professional development.

др Бојана Шкорц (1961) је редовни професор психологије на одсеку за теорију уметности, Факултета ликовних уметности, Универзитета уметности у Београду. Дипломирала на одељењу за психологију Филозофског факултета у Београду 1987. Магистратуру и докторску дисертацију из области психологије снова одбранила 1999. на истом факултету. Од 1999. предаје предмете Психологија и Психологија уметности на Факултету ликовних уметности у Београду, где је тренутно у звању редовног професора, као и на Факултету ликовних уметности Универзитета Црне Горе, Физичком факултету у Београду, Биолошком Факултету, Универзитета у Београду. Бави се истраживањима из области психологије уметности, развојне и социјалне психологије. Ради као едукатор у области алтернативног образовања. Активно је укључена у међународне мреже психолошких асоцијација, удружења за екперименталну естетику и емпиријска истраживања уметности. Објавила је више стотина научних и стручних радова и неколико монографских публикација. Члан је комисија у Заводу за унапређивање васпитања и образовања при МНП.

dr Bojana Škorc (1961) je redovni profesor psihologije na odseku za teoriju umetnosti, Fakulteta likovnih umetnosti, Univerziteta umetnosti u Beogradu. Diplomirala na odeljenju za psihologiju Filozofskog fakulteta u Beogradu 1987. Magistraturu i doktorsku disertaciju iz oblasti psihologije снова odbranila 1999. na istom fakultetu. Od 1999. predaje predmete Psihologija i Psihologija umetnosti na Fakultetu likovnih umetnosti u Beogradu, gde je trenutno u zvanju redovnog profesora, kao i na Fakultetu likovnih umjetnosti Univerziteta Crne Gore, Fizičkom fakultetu u Beogradu, Biološkom Fakultetu, Univerziteta u Beogradu. Bavi se istraživanjima iz oblasti psihologije umetnosti, razvojne i socijalne psihologije. Radi kao edukator u oblasti alternativnog obrazovanja. Aktivno je uključena u međunarodne mreže psiholoških asocijacija, udruženja za ekperimentalnu estetiku i empirijska istraživanja umetnosti. Objavila je više stotina naučnih i stručnih radova i nekoliko monografskih publikacija. Član je komisija u Zavodu za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja pri MNP.

Bojana Škorc, PhD (b. 1961) is a full professor of Psychology in the Department of Theory of Arts, Faculty of Fine Arts, University of Arts in Belgrade. She graduated from the Department of Psychology, Faculty of Philosophy in Belgrade in 1987. She earned her master's degree and completed her doctoral dissertation in the field of psychology of dreams from the same faculty in 1999. Since 1999 she has taught Psychology and Psychology of Art at the Faculty of Fine Arts in Belgrade, now as a full professor. She also teaches at the Faculty of Fine Arts, University of Montenegro; Faculty of Physics in Belgrade, and Faculty of Biology, University of Belgrade. Her main areas of research are the psychology of art, developmental, and social psychology. She is an educator in the field of alternative education. She is actively engaged in the work of international networks of psychology associations, organizations for experimental aesthetics, and empirical research in art. She has published over a hundred scientific and scholarly articles and several monographs. She is a committee member at the Institute for the Improvement of Education at the Ministry of Education, Science, and Technological Development.

др Биљана Пејић, доцент на Академији за хумани развој у Београду, аутор је близу 200 радова из области психологије уметности, експерименталне естетике, перцепције, педагошке психологије, психологије рада, презентованих на домаћим и страним научним скуповима и штампаних у стручним часописима. Поседује вишегодишње искуство у истраживачким пројектима, пројектима развоја локалне заједнице у оквиру невладиних организација, као и пројектима истраживања тржишта и тржишног комуницирања. Активно учествује у пројектима алтернативног образовања и образовања за уметност. Члан је више домаћих и међународних професионалних удружења (ДПС, ЛЕП Филозофског факултета, IAEA, APA). Члан је и један од оснивача Удружења лабораторија за испитивање људског мозга и Удружења за емпиријска истраживања уметности Србије, чији је секретар.

dr Biljana Pejić, docent na Akademiji za humani razvoj u Beogradu, autor je blizu 200 radova iz oblasti psihologije umetnosti, eksperimentalne estetike, percepcije, pedagoške psihologije, psihologije rada, prezentovanih na domaćim i stranim naučnim skupovima i štampanih u stručnim časopisima. Posедује višegodišnje iskustvo u istraživačkim projektima, projektima razvoja lokalne zajednice u okviru nevladinih organizacija, kao i projektima istraživanja tržišta i tržišnog komuniciranja. Aktivno učestvuje u projektima alternativnog obrazovanja i obrazovanja za umetnost. Član je više domaćih i međunarodnih profesionalnih udruženja (DPS, LEP Filozofskog fakulteta, IAEA, APA). Član je i jedan od osnivača *Udruženja laboratorija za ispitivanje ljudskog mozga* i *Udruženja za empirijska istraživanja umetnosti Srbije*, čiji je sekretar.

Biljana Pejić, PhD, assistant professor at the Academy for Human Development in Belgrade, is the author of nearly 200 papers in the fields of psychology of art, experimental aesthetics, perception, pedagogical psychology, psychology of work, presented at domestic and foreign scientific meetings and published in professional journals. He has many years of experience in research projects, local community development projects within non-governmental organizations, as well as market research and market communication projects. Actively participates in alternative education and art education projects. He is a member of several domestic and international professional associations (DPS, LEP of the Faculty of Philosophy, IAEA, APA). He is a member and one of the founders of the *Association of Human Brain Testing Laboratories* and the *Association for Empirical Art Research of Serbia*, of which he is the secretary.

др Тијана Мандић, редовни професор психологије, терапеут и аутор многобројних истраживања и публикација. Предавала је на Факултету драмских уметности, Универзитета уметности у Београду и сарађивала са великим бројем установа у земљи и иностранству. Основне области којима је посвећена су: психологија уметности, психолошко профилисање, релациона креативност, резилијентност и ПТСП.

dr Tijana Mandić, redovni profesor psihologije, terapeut i autor mnogobrojnih istraživanja i publikacija. Predavala je na Fakultetu dramskih umetnosti, Univerziteta umetnosti u Beogradu i saradivala sa velikim brojem ustanova u zemlji i inostranstvu. Osnovne oblasti kojima je posvećena su: psihologija umetnosti, psihološko profilisanje, relaciona kreativnost, rezilijentnost i PTSP.

Tijana Mandić, PhD, full professor of psychology, therapist, and author of numerous research and publications. She taught at the Faculty of Dramatic Arts, University of Arts in Belgrade, and collaborated with a large number of institutions in the country and abroad. The main areas she is dedicated to are the psychology of art, psychological profiling, relational creativity, resilience, and PTSD.

маст. лик. умет. и маст. конз. и рестаур. Марија Цурк (1995) је дипломирала у класи редовног професора Катарине Ђорђевић 2016. године, на Департману за ликовне уметности на Факултету уметности Универзитета у Нишу. Године 2017. завршила је мастер студије на сликарском одсеку Факултета ликовних уметности Универзитета уметности у Београду, у класи професора Гордана Николића. Године 2019. завршила је друге мастер студије на одсеку за Конзервацију и рестаурацију на Факултету примењених уметности Универзитета уметности у Београду. Године 2019. уписала је докторске студије на Учитељском факултету, Универзитета у Београду, на студијском програму Методике разредне наставе на модулу за Методику наставе ликовне културе. Од јуна 2020. године укључена је у рад Центра за научно—истраживачки рад у уметности — Балкан Арт Форум, где ради на припреми пројекта истраживања у области методике наставе уметности уз менторство професора др Предрага Цветичанина. Имала је дванаест самосталних изложби, излагала је на 95 групних изложби у земљи и иностранству, учесник је бројних колонија и летњих школа и била је сарадник у више пројеката из области уметности. Добитник је 7 награда за стваралаштво и академска достигнућа. На 95 пројеката конзервације и рестаурације уметничких дела је била сарадник или носилац радова, из које области је учествовала и на симпозијумима: *Ниш и Византија XVII*, *Ниш и Византија XVIII* и *Ниш и Византија XIX*. Од децембра 2021. године ради као конзерватор и рестауратор у Галерији СЛУ Ниш.

mast. lik. umet. i mast. konz. i restaur. Marija Curk (1995) je diplomirala u klasi redovnog profesora Katarine Đorđević 2016. godine, na Departmanu za likovne umetnosti na Fakultetu umetnosti Univerziteta u Nišu. Godine 2017. završila je master studije na slikarskom odseku Fakulteta likovnih umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu, u klasi profesora Gordana Nikolića. Godine 2019. završila je druge master studije na odseku za Konzervaciju i restauraciju na Fakultetu primenjenih umetnosti Univerziteta umetnosti u Beogradu. Godine 2019. upisala je doktorske studije na Učiteljskom fakultetu, Univerziteta u Beogradu, na studijskom programu Metodike razredne nastave na modulu za Metodiku nastave likovne kulture. Od juna 2020. godine uključena je u rad Centra za naučno—istraživački rad u umetnosti — Balkan Art Forum, gde radi na pripremi projekta istraživanja u oblasti metodike nastave umetnosti uz mentorstvo profesora dr Predraga Cvetičanina. Imala je dvanaest samostalnih izložbi, izlagala je na 95 grupnih izložbi u zemlji i inostranstvu, učesnik je brojnih kolonija i letnjih škola i bila je saradnik u više projekata iz oblasti umetnosti. Dobitnik je 7 nagrada za stvaralaštvo i akademska dostignuća. Na 95 projekata konzervacije i restauracije umetničkih dela je bila saradnik ili nosilac radova, iz koje oblasti je učestvovala i na simpozijumima: *Niš i Vizantija XVII*, *Niš i Vizantija XVIII* i *Niš i Vizantija XIX*. Od decembra 2021. godine radi kao konzervator i restaurator u Galeriji SLU Niš.

Marija Curk, MFA & MAA (b. 1995) graduated from the class of Professor Katarina Đorđević in 2016, at the Department of Fine Arts at the Faculty of Arts, University of Niš. In 2017, she completed her master's studies in the class of Professor Gordan Nikolić at the Painting Department of the Faculty of Fine Arts, University of Arts in Belgrade. In 2019, she earned her second master's degree from the Department of Conservation and Restoration at the Faculty of Applied Arts, University of Arts in Belgrade. In 2019, she enrolled in the doctoral studies at the Teacher Education Faculty, University of Belgrade, in the study program of Primary Class Teaching Methodology, module Methodology of Teaching Art Culture. Since June 2020, she has been involved in the activities of the Centre for Scientific Research in Art—Balkan Art Forum, where she works on the preparation of a research project in the field of art teaching methodology under the mentorship of Prof. Dr. Predrag Cvetičanin. She has had twelve solo exhibitions, exhibited at 86 group exhibitions in the country and abroad, participated in numerous artist colonies and summer schools and collaborated on several projects in the field of art. She has won 7 awards for creativity and academic achievement. She has been an associate or work leader on 38 projects of conservation and restoration of artworks, and participated in symposiums: *Niš and Byzantium XVII*, *Niš and Byzantium XVIII* and *Niš and Byzantium XIX*. Since December 2021, she has been working as a conservator and restorer at the Gallery of SLU Niš.

дипл. лик. ум. Анђела Ципар (1998), Основне студије је завршила у року на Ликовном департману на Академији уметности у Новом Саду, студијски програм – фотографија. Поред интересовања за уметност, била је посвећена учењу методике наставе ликовног васпитања и образовања, педагогије и школске психологије. Након основних студија, одлучује се за упис мастер програм за професора наставе уметности, примењене уметности и дизајна на Академији уметности у Новом Саду и постаје студент прве генерације тог програма. Учествовала је у различитим Еразмус + програмима од којих се издвајају „Authentic relating“ у Бугарској и „Social entrepreneurship“ у Пољској. По занимању је предузетница, води мали фотографски и трговински бизнис у Сремској Митровици. У јуну 2023. године је била добитница OSCE стипендије за летњи програм школовања за младе предузетнике на Економском факултету у Порту, European Innovation Academy (EIA), који је похађала три недеље. Након тога је наставила сарадњу са OASE-ом као гошћа на њиховим конференцијама и панел дискусијама као представница младих предузетница на западном Балкану. Заједно са својим пријатељима је покренула организацију „Соко Камп“, са идејом да кроз боравак у природи, на непрофитабилан начин утиче на смањење дечје зависности од дигиталних медија.

dipl. lik. um. Anđela Cipar (1998), z Osnovne studije je završila u roku na Likovnom departmanu na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, studijski program – fotografija. Pored interesovanja za umetnost, bila je posvećena učenju metodike nastave likovnog vaspitanja i obrazovanja, pedagogije i školske psihologije. Nakon osnovnih studija, odlučuje se za upis master program za profesora nastave umetnosti, primenjene umetnosti i dizajna na Akademiji umetnosti u Novom Sadu i postaje student prve generacije tog programa. Učestvovala je u različitim Erasmus + programima od kojih izdvajaju „Authentic relating“ u Bugarskoj i „Social entrepreneurship“ u Poljskoj. Po zanimanju je preduzetnica, vodi mali fotografski i trgovinski biznis u Sremskoj Mitrovici. U junu 2023. godine je bila dobitnica OSCE stipendije za letnji program školovanja za mlade preduzetnike na Ekonomskom fakultetu u Portu, European Innovation Academy (EIA), koji je pohađala tri nedelje. Nakon toga je nastavila saradnju sa OASE-om kao gošća na njihovim konferencijama i panel diskusijama kao predstavnica mladih preduzetnica na zapadnom Balkanu. Zajedno sa svojim prijateljima je pokrenula organizaciju „Soko Kamp“, sa idejom da kroz boravak u prirodi, na neprofitabilan način utiče na smanjenje dečje zavisnosti od digitalnih medija.

Anđela Cipar, BAA (b. 1998), finished her basic studies on time at the Art Department at the Academy of Arts in Novi Sad, majoring in photography. In addition to her interest in art, she was dedicated to learning the teaching methodology of art education and education, pedagogy, and school psychology. After his basic studies, he decided to enroll in the master's program for teaching art, applied art, and design at the Academy of Arts in Novi Sad and became a student of the first generation of that program. She participated in various Erasmus + programs, among which she singles out "Authentic relating" in Bulgaria and "Social entrepreneurship" in Poland. She is an entrepreneur by profession, she runs a small photography and trade business in Sremska Mitrovica. In June 2023, Godine was the winner of the OSCE scholarship for the summer training program for young entrepreneurs at the Faculty of Economics in Porto, the European Innovation Academy (EIA), which she attended for three weeks. After that, she continued her cooperation with the OSCE as a guest at their conferences and panel discussions as a representative of young female entrepreneurs in the Western Balkans. Together with her friends, she started the organization "Soko Camp" with the idea that spending time in nature, in a non-profitable way, affects the reduction of children's addiction to digital media.

др Александра Павић Панић, доцент на Академији за хумани развој у Београду, аутор је више научних и стручних радова из области англистичке лингвистике и методике наставе енглеског као страног језика. Учествовала је на бројним међународним и националним научним скуповима, била члан организационих одбора међународних конференција ALOS, ALOPS и SETI. Боравила више пута у Великој Британији ради стручног усавршавања. Дописни је члан Академије Међународне Истраживачке Академије Наука и Уметности (МИАНУ) за друштвено-хуманистичку област од 2020.

dr Aleksandra Pavić Panić, docent na Akademiji za humani razvoj u Beogradu, autor je više naučnih i stručnih radova iz oblasti anglističke lingvistike i metodike nastave engleskog kao stranog jezika. Učestvovala je na brojnim međunarodnim i nacionalnim naučnim skupovima, bila član organizacionih odbora međunarodnih konferencija ALOS, ALOPS i SETI. Boravila više puta u Velikoj Britaniji radi stručnog usavršavanja. Dopisni je član Međunarodne Istraživačke Akademije Nauka i Umetnosti (MIANU) za društveno-humanističku oblast od 2020.

Aleksandra Pavić Panić, PhD, assistant professor at the Academy for Human Development in Belgrade, is the author of several scientific and professional works in the field of English linguistics and teaching methods of English as a foreign language. She participated in numerous international and national scientific gatherings and was a member of the organizing committees of the ALOS, ALOPS, and SETI international conferences. She stayed several times in Great Britain for professional development. He has been a corresponding member of the International Research Academy of Sciences and Arts (MIANU) for the social and humanistic field since 2020.

спец. мед. психолог. Татјана Стојановић (1967) је клинички психолог, специјалиста медицинске психологије. Дипломирала је на Одсеку за психологију, клинички смер Филозофског факултета у Београду, а специјалистички испит положила на Медицинском факултету Универзитета у Београду. Запослена је у Дневној болници Клинике за психијатрију Војно-медицинске академије (ВМА) у Београду. Реализатор је акредитованих семинара за наставнике, васпоитаче, стручне сараднике и директоре образовно-васпитних установа. Завршила је едукације из EMDR-а, когнитивно-бихејвиоралне терапије, психодраме, терапије посвећеношћу и прихватањем (ACT), терапије продуженог излагања (PE), експресивне арт терапије и коучинга, као и тренинге за примену бројних психодијагностичких метода. Током дугогодишњег професионалног рада на клиници бави се индивидуланом и групном психотерапијом и саветовање, арт терапијом, Арт брут студијом и психодијагностиком.

spec. med. psihol. Tatjana Stojanović (1967) je klinički psiholog, specijalista medicinske psihologije. Diplomirala je na Odseku za psihologiju, klinički smer Filozofskog fakulteta u Beogradu, a specijalistički ispit položila na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Zaposlena je u Dnevnoj bolnici Klinike za psihijatriju Vojno-medicinske akademije (VMA) u Beogradu. Realizator je akreditovanih seminara za nastavnike, vaspoitače, stručne saradnike i direktore obrazovno-vasпитnih ustanova. Završila je edukacije iz EMDR-a, kognitivno-bihejvioralne terapije, psihodrame, terapije posvećenošću i prihvatanjem (ACT), terapije produženog izlaganja (PE), ekspresivne art terapije i koučinga, kao i treninge za primenu brojnih psihodijagnostičkih metoda. Tokom dugogodišnjeg profesionalnog rada na klinici bavi se individulanom i grupnom psihoterapijom i savetovanje, art terapijom, Art brut studijom i psihodijagnostikom.

Tatjana Stojanović, Spec. Med. (1967), is a clinical psychologist, and specialist in medical psychology. She graduated from the Department of Psychology, clinical department of the Faculty of Philosophy in Belgrade, and passed the specialist exam at the Faculty of Medicine, University of Belgrade. She is employed at the Day Hospital of the Psychiatry Clinic of the Military Medical Academy (MMA) in Belgrade. He is the organizer of accredited seminars for teachers, educators, professional associates, and directors of educational institutions. She completed education in EMDR, cognitive-behavioral therapy, psychodrama, commitment and acceptance therapy (ACT), prolonged exposure therapy (PE), expressive art therapy, and coaching, as well as training for the application of numerous psychodiagnostic methods. During many years of professional work at the clinic, he deals with individual and group psychotherapy and counseling, art therapy, Art Brut study, and psycho-diagnosics.

дипл. муз. педаг. Ефтихија Гаврил (1987) је посвећена заговорница холистичког образовања и добробити мале деце, младих и жена широм света. Са великим искуством у образовном руководству, менаџменту, обуци наставника, вршњачком коучингу и менторству ученика, она доноси вишеструке вештине у своје заступање. Полазећи од средњег образовања, хорског и инструменталног дириговања, сценских уметности, импровизације, позоришта, музичког знања, информационих технологија, мултимедије и језичких способности, она нуди богат резервоар знања и вештина. Током протекле деценије, она је била пионер иновативних приступа за пружање персонализованих и холистичких образовних искустава студентима широм света. Са снажним основом у различитим међународним образовним окружењима, укључујући британске/америчке *IB* курикулуме (*MYP/PYP*) и интердисциплинарна окружења за учење заснована на пројектима, развила је свеобухватан музички курикулум. Овај наставни план и програм не само да поставља високе стандарде за учење ученика, већ такође има за циљ да негује интринзичну мотивацију за доживотно учење. Континуирана тежња да пружи естетски привлачна искуства учења, подстиче интердисциплинарно учење засновано на истраживању, промовише критичко размишљање и глобално грађанство кроз креативне и интерактивне методе је у сржи њене мисије. Централно за овај приступ је успостављање чврстих веза и односа са сваким учеником, препознавање значаја поверења и јединства у учионици. Стварајући безбедно окружење које негује креативност и дубоко учење, она примењује рутине и сталне процене како би подржала холистички раст ученика.

dipl. muz. pedagog. Eftihija Gavril (1987) je posvećena zagovornica holističkog obrazovanja i dobrobiti male dece, mladih i žena širom sveta. Sa velikim iskustvom u obrazovnom rukovodstvu, menadžmentu, obuci nastavnika, vršnjačkom koučingu i mentorstvu učenika, ona donosi višestruke veštine u svoje zastupanje. Polazeći od srednjeg obrazovanja, horskog i instrumentalnog dirigovanja, scenskih umetnosti, improvizacije, pozorišta, muzičkog znanja, informacionih tehnologija, multimedije i jezičkih sposobnosti, ona nudi bogat rezervoar znanja i veština. Tokom protekle decenije, ona je bila pionir inovativnih pristupa za pružanje personalizovanih i holističkih obrazovnih iskustava studentima širom sveta. Sa snažnom osnovom u različitim međunarodnim obrazovnim okruženjima, uključujući britanske/američke *IB* kurikulume (*MYP/PYP*) i interdisciplinarna okruženja za učenje zasnovana na projektima, razvila je sveobuhvatan muzički kurikulum. Ovaj nastavni plan i program ne samo da postavlja visoke standarde za učenje učenika, već takođe ima za cilj da neguje intrinzičnu motivaciju za doživotno učenje. Kontinuirana težnja da pruži estetski privlačna iskustva učenja, podstiče interdisciplinarno učenje zasnovano na istraživanju, promovise kritičko razmišljanje i globalno građanstvo kroz kreativne i interaktivne metode je u srži njene misije. Centralno za ovaj pristup je uspostavljanje čvrstih veza i odnosa sa svakim učenikom, prepoznavanje značaja poverenja i jedinstva u učionici. Stvarajući bezbedno okruženje koje neguje kreativnost i duboko učenje, ona primenjuje rutine i stalne procene kako bi podržala holistički rast učenika.

Eftychia Gavriil, BA (1987), is a dedicated advocate for holistic education and the well-being of young children, youth, and women globally. With extensive experience in educational leadership, management, teacher training, peer coaching, and student mentoring, she brings a multifaceted skill set to her advocacy. Drawing from a background in Secondary Education, Choral and Instrumental Conducting, Performing Arts, Improvisation, Theatre, musical proficiency, information technology, multimedia, and linguistic capabilities, she offers a rich reservoir of knowledge and skills. Over the past decade, she has pioneered innovative approaches to deliver personalized and holistic educational experiences to students worldwide. With a strong foundation in diverse international education settings, including British/American *IB* curriculums (*MYP/PYP*) and project-based, interdisciplinary learning environments, she has developed a comprehensive Music Curriculum. This curriculum not only sets high standards for student learning but also aims to cultivate intrinsic motivation for life-long learning. Continuously striving to provide aesthetically engaging learning experiences, foster inquiry-based, interdisciplinary learning, promote critical thinking, and global citizenship through creative and interactive methods is at the core of her mission. Central to this approach is the establishment of strong connections and rapport with each student, recognizing the significance of trust and unity within the classroom. Creating a safe environment that nurtures creativity and deep learning, she implements routines and ongoing assessments to support student holistic growth.

мр ум. Соња Алмажан (1975), докторанд на програму Методика наставе Филозофског факултета у Новом Саду, ради као асистент на Академији уметности у Новом Саду на методичкој групи предмета. Поље интересовања: методика ликовног васпитања и образовања, интердисциплинарни, трансдисциплинарни и пројектни приступ у настави ликовне културе. Референце: (2016). Планирање и обликовање курикулума у настави Ликовне културе. *Педагошки записи: часопис за теорију и праксу савременог васпитања и образовања*, 1(1–2), стр. 110–122; (2017). Анализа садржаја наставног предмета Ликовна култура у основном васпитању и образовању. *Васпитање и образовање: часопис за педагошку теорију и праксу*, Бр. 1–2, стр. 205–216; (2018). Possibilities of Active Use of Puppet Forms in Inclusive Education, in *Vloga inkluzivnega pedagoga v vzgoji*. In *Izobraževanju: konferenčni zbornik*, Maribor: Univerzitetna založba Univerze (pp. 277–284); (2018). Улога уметности у развијању компетенција васпитача за активну употребу луткарских форми. У *Иницијално образовање и стручно усавршавање васпитача — стање и перспективе*, Зборник радова са прве међународне научно—стручне конференције. Сремска Митровица: ВШССВПИ Сирмијум (стр. 52–60); Филиповић, С., Станисављевић, Ј. и Алмажан, С. (2018). Могућност примене интегративног приступа у настави Ликовне културе и Биологије. *Педагогија*, 73, бр.3, стр. 349–414.

мр ум. Sonja Almažan (1975), doktorand na programu Metodika nastave Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, radi kao asistent na Akademiji umetnosti u Novom Sadu na metodičkoj grupi predmeta. Polje interesovanja: metodika likovnog vaspitanja i obrazovanja, interdisciplinarni, transdisciplinarni i projektni pristup u nastavi likovne kulture. Reference: (2016). Planiranje i oblikovanje kurikuluma u nastavi Likovne kulture. *Pedagoški zapisi: časopis za teoriju i praksu savremenog vaspitanja i obrazovanja*, 1(1–2), str. 110–122; (2017). Analiza sadržaja nastavnog predmeta Likovna kultura u osnovnom vaspitanju i obrazovanju. *Vaspitanje i obrazovanje: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, Br. 1–2, str. 205–216; (2018). Possibilities of Active Use of Puppet Forms in Inclusive Education, in *Vloga inkluzivnega pedagoga v vzgoji*. In *Izobraževanju: konferenčni zbornik*, Maribor: Univerzitetna založba Univerze (pp. 277–284); (2018). Uloga umetnosti u razvijanju kompetencija vaspitača za aktivnu upotrebu lutkarskih formi. U *Inicijalno obrazovanje i stručno usavršavanje vaspitača — stanje i perspektive*, *Zbornik radova sa prve međunarodne naučno—stručne konferencije*. Sremska Mitrovica: VŠSSVPI Sirmijum (str. 52–60); Filipović, S., Stanisavljević, J. i Almažan, S. (2018). Mogućnost primene integrativnog pristupa u nastavi Likovne kulture i Biologije. *Pedagogija*, 73, br.3, str. 349–414.

Sonja Almažan, MAA (b. 1975), is a doctoral student in Teaching Methodology at the Faculty of Philosophy in Novi Sad. She works as an assistant at the Academy of Arts in Novi Sad in the methodological group of subjects. Areas of interest include the methodology of art education, interdisciplinary, transdisciplinary, and project-based approaches in teaching Art Culture. Reference: (2016). Curriculum Planning and Design in the Teaching of Art Culture. *Pedagoški zapisi*, 1(1–2), pp. 110–122; (2017). Analysis of the Content of the Subject Art Culture in Primary Education. *Vaspitanje i obrazovanje*, No.1–2, p.p. 205–216; (2018). Possibilities of Active Use of Puppet Forms in Inclusive Education. In *The Role of the Inclusive Pedagogue in Education: Conference Proceedings—Vloga inkluzivnega pedagoga v vzgoji in izobraževanju: konferenčni zbornik*, Maribor: Univerzitetna založba Univerze, 277–284; (2018). The Role of Art in Developing the Competencies of Educators for the Active Use of Puppet Forms. In *Initial Education and Professional Development of Preschool Teachers—Partnership in Quality Building, First International Scientific—Professional Conference: proceedings*, Sremska Mitrovica: VŠSSVPI Sirmium (pp. 52–60); Filipović, S., Stanisavljević, J. & Almažan, S. (2018). Possibility of Application of Integrative Approach in Teaching Art Culture and Biology. *Pedagogy*, 73, No.3, pp. 349–414.

маст. вasp. Јасмина Обрадовић, радила је као васпитач у више предшколских установа на пројектима развоја дечјег стваралаштва. Највећи део каријере је провела у „Дечијем клубу“ у оквиру рада предшколских установа Старог града у Београду, била је активна у пројектима „Дете и култура“, пројектима развоја социјалних компетенци деце и младих, пројектима удружења „Здраво да сте“ под покровитељством Save the Children, Radda Barnen, Stichtung Vluchteling, UNHCR и других фондација. Више од деценије је сарадник Музеја примењених уметности у Београду и Дечијег културног центра. Носилац је великог броја награда за рад у области дечијег ликовног стваралаштва и ликовне педагогије од стране Музеја Примењених уметности, Дечјег октобарског салона, Педагошког музеја и других.

mast. vasp. Jasmina Obradović, radila je kao vaspitač u više predškolskih ustanova na projektima razvoja dečjeg stvaralaštva. Najveći deo karijere je provela u „Dečijem klubu“ u okviru rada predškolskih ustanova Starog grada u Beogradu, bila je aktivna u projektima „Dete i kultura“, projektima razvoja socijalnih kompetenci dece i mladih, projektima udruženja „Zdravo da ste“ pod pokroviteljstvom Save the Children, Radda Barnen, Stichtung Vluchteling, UNHCR i drugih fondacija. Više od decenije je saradnik Muzeja primenjenih umetnosti u Beogradu i Dečijeg kulturnog centra. Nosilac je velikog broja nagrada za rad u oblasti dečijeg likovnog stvaralaštva i likovne pedagogije od strane Muzeja Primenjenih umetnosti, Dečjeg oktobarskog salona, Pedagoškog muzeja i drugih.

Jasmina Obradović, MScEd, worked as a teacher in several preschool institutions on projects for the development of children's creativity. She spent most of her career in the "Children's Club" within the preschool institutions of the Old Town in Belgrade, she was active in the "Child and Culture" projects, projects to develop the social competencies of children and young people, and projects of the association "Zdravo da ste" under the auspices of Save the Children, Radda Barnen, Stichtung Vluchteling, UNHCR, and other foundations. He has been an associate of the Museum of Applied Arts in Belgrade and the Children's Cultural Center for more than a decade. He is the holder of a large number of awards for his work in the field of children's art creation and art pedagogy from the Museum of Applied Arts, the Children's October Salon, the Pedagogical Museum, and others.

др Георгиос Будалис, ради као конзерватор књиге у Музеју византијске културе у Солуну (Грчка). Радио је у разним збиркама рукописа попут оних у манастирима Свете Горе и Синаја. Докторирао је 2005. на тему еволуције византијског и поствизантијског повезивања књига и публиковао је о питањима историје књиговеза и конзервације рукописа. Његова главна интересовања су еволуција техника увезивања књига на источном Медитерану, а од 2006. године предаје курсеве о историји Византије и сродним повезима књига, како на историјској, тако и на практичној основи. Био је гостујући научник и професор у Центру Bard Graduate у Њујорку и на истраживачком институту Getty. Објавио је две књиге о изради кодекса.

dr Georgios Budalis, radi kao konzervator knjige u Muzeju vizantijske kulture u Solunu (Grčka). Radio je u raznim zbirkama rukopisa poput onih u manastirima Svete Gore i Sinaja. Doktorirao je 2005. na temu evolucije vizantijskog i postvizantijskog povezivanja knjiga i publikovao je o pitanjima istorije knjigoveza i konzervacije rukopisa. Njegova glavna interesovanja su evolucija tehnika uvezivanja knjiga na istočnom Mediteranu, a od 2006. godine predaje kurseve o istoriji Vizantije i srodnim povezima knjiga, kako na istorijskoj, tako i na praktičnoj osnovi. Bio je gostujući naučnik i profesor u Centru Bard Graduate u Njujorku i na istraživačkom institutu Getty. Objavio je dve knjige o izradi kodeksa.

Georgios Boudalis, PhD, works as a book conservator at the Museum of Byzantine Culture in Thessaloniki/Greece. He has worked in various manuscript collections such as those of the monasteries of Mount Athos and Sinai. He completed his PhD in 2005 on the evolution of Byzantine and post-Byzantine bookbinding and has published on issues of bookbinding history and manuscript conservation. His main interests are the evolution of bookbinding techniques in the Eastern Mediterranean and since 2006 he has been teaching courses on the history of Byzantine and related book bindings both on a historical and practical basis. He has been a visiting scholar and professor at Bard Graduate Center in New York and at the Getty Research Institute. He has published two books on the making of the codex.

Др Моника Милер, професор је ликовног образовања од 2013. године на Педагошком факултету у Лудвигзбургу. Студирала је ликовно образовање, историју уметности и психологију на Универзитету у Аугзбургу. Од 2006. до 2011. била је асистент-истраживач на Департману за ликовно образовање на Универзитету у Аугзбургу; коуредник је “ИМАГО часописа за ликовно образовање”, и серије књига „ИМАГО. Kunst.Pädagogik.Didaktik”. Поље истраживања: таленат у визуелним уметностима, систематична дидактика уметности као и развој истраживачких метода у ликовном образовању. Волонтерски водила уметнички атеље за децу у вишегенерацијској кући у Зонтајму (Швабија).

Dr Monika Miler, profesor je likovnog obrazovanja od 2013. godine na Pedagoškom fakultetu u Ludvigzburgu. Studirala je likovno obrazovanje, istoriju umetnosti i psihologiju na Univerzitetu u Augzburgu. Od 2006. do 2011. bila je asistent-istraživač na Departmanu za likovno obrazovanje na Univerzitetu u Augzburgu; kourednik je “IMAGO časopisa za likovno obrazovanje”, i serije knjiga “IMAGO.Kunst.Pädagogik.Didaktik”. Polje istraživanja: talenat u vizuelnim umetnostima, sistematična didaktika umetnosti kao i razvoj istraživačkih metoda u likovnom obrazovanju. Volonterski vodila umetnički atelje za decu u višegeneracijskoj kući u Zontajmu (Šwabija).

Monika Miller, PhD, professor of art education since 2013 at the University of Education, Ludwigsburg. Studied art education, art history, and psychology at the University of Augsburg. From 2006-2011 she was a research assistant in the Department for Art Education at the University of Augsburg; she has been a co-editor of “IMAGO. Journal for Art Education” and the book series “IMAGO.Kunst.Pädagogik.Didaktik”. Research focuses on talent in visual art; systematic didactics of arts as well as the development of art educational research methods. Voluntary management of the art studio for children at a multigenerational house in Sontheim (Schwaben).

др Марија Брајчић је ванредни професор на Филозофском факултету Универзитета у Сплиту, Хрватска. Предаје на Катедри за предшколско васпитање и образовање и учитељске студије. Дуги низ година била је начелник Одељења за предшколско васпитање и образовање. Током свог научног рада објавила је преко педесет научних радова у угледним међународним часописима и три књиге из области ликовне уметности и ликовног образовања. Њено научно интересовање је и Културно наслеђе и развој уметничког израза. Члан је уређивачких одбора у часописима и уређивачких одбора више конференција. Више пута је цитирана у научним часописима у земљи и иностранству. У свом научном раду у области образовања бави се предшколским васпитањем и образовањем и основним образовањем. Сарађује са колегама из своје земље и из света.

dr Marija Brajčić je vanredni profesor na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Splitu, Hrvatska. Predaje na Katedri za predškolsko vaspitanje i obrazovanje i učiteljske studije. Dugi niz godina bila je načelnik Odeljenja za predškolsko vaspitanje i obrazovanje. Tokom svog naučnog rada objavila je preko pedeset naučnih radova u uglednim međunarodnim časopisima i tri knjige iz oblasti likovne umetnosti i likovnog obrazovanja. Njeno naučno interesovanje je i Kulturno nasleđe i razvoj umetničkog izraza. Član je uređivačkih odbora u časopisima i uređivačkih odbora više konferencija. Više puta je citirana u naučnim časopisima u zemlji i inostranstvu. U svom naučnom radu u oblasti obrazovanja bavi se predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem i osnovnim obrazovanjem. Sarađuje sa kolegama iz svoje zemlje i iz sveta.

Marija Brajčić, PhD, is an associate professor at the Faculty of Humanities and Social Sciences at the University of Split, Croatia. She teaches at the Department of Preschool Education and Teacher's Studies. She was the Head of the Department of Preschool Education for several years. During her scientific work, she published over fifty scientific papers in reputable international journals and three books in the field of Fine Arts and Art Education. Her scientific interest is also Cultural Heritage and the Development of Artistic Expression. She is a member of editorial boards in journals and several conferences editorial boards. She has been cited many times in scientific journals in the country and abroad. In her scientific work in the field of education, he deals with preschool education and primary education. He cooperates with colleagues from his country and the world.

др Дубравка Кушчевић дипломирала је разредну наставу 1984. године и студирала ликовну уметност 1989. на Филозофском факултету у Задру, природНО-математичко-педагошки одсек у Сплиту. Дипломирала је на Одсеку за историју уметности Универзитета у Загребу 2001. године. Докторирала је на Универзитету у Сарајеву 2012. године, стекавши звање доктора наука у образовању – настава уметности. Истражује и објављује научне и стручне радове из области културног наслеђа, ликовне уметности и методологије визуелног дизајна, а у овим областима је самостално и у коауторству објавиола педесет радова и једну књигу.

Dr Dubravka Kušević diplomirala je razrednu nastavu 1984. godine i studirala likovnu umetnost 1989. na Filozofskom fakultetu u Zadru, prirodNO-matematičko-pedagoški odsek u Splitu. Diplomirala je na Odseku za istoriju umetnosti Univerziteta u Zagrebu 2001. godine. Doktorirala je na Univerzitetu u Sarajevu 2012. godine, stekavši zvanje doktora nauka u obrazovanju – nastava umetnosti. Istražuje i objavljuje naučne i stručne radove iz oblasti kulturnog nasleđa, likovne umetnosti i metodologije vizuelnog dizajna, a u ovim oblastima je samostalno i u koautorstvu objaviola pедесет радова i jednu knjigu.

Dubravka Kušević, PhD, graduated from classroom teaching in 1984 and the study of art education and fine arts in 1989 at the Faculty of Philosophy in Zadar, Department of Natural Sciences Mathematics and Education Studies in Split. She graduated from the Department of Art History at the University of Zagreb in 2001. She received her PhD at the University of Sarajevo in 2012, and this is how she acquired a scientific degree of Doctor of Science Education – Arts teaching. Investigates and publishes scientific and professional papers in the field of cultural heritage, fine arts, and visual design methodology, and out of these areas individually coauthors published fifty papers and one book.

мр Миа Мијаљица (1989) је универзитетски асистент на Филозофском факултету у Сплиту, Одсек за предшколско васпитање и докторанд на Интердисциплинарним студијама хуманистичких наука на Универзитету у Сплиту, Хрватска. Област њеног интересовања је ликовна педагогија и ликовно васпитање. Више њених стручних радова објављено је у научним и стручним монографијама, а учествовала је у више уметничких и педагошких пројеката као аутор и коаутор. Рецензент је дечјих сликовница, објавила две сликовнице у сарадњи са васпитачима и децом раног и предшколског узраста. Ауторка је две дечје ликовне изложбе.

mr Mia Mijaljica (1989) je univerzitetski asistent na Filozofskom fakultetu u Splitu, Odsek za predškolsko vaspitanje i doktorand na Interdisciplinarnim studijama humanističkih nauka na Univerzitetu u Splitu, Hrvatska. Oblast njenog interesovanja je likovna pedagogija i likovno vaspitanje. Više njenih stručnih radova objavljeno je u naučnim i stručnim monografijama, a učestvovala je u više umetničkih i pedagoških projekata kao autor i koautor. Recenzent je dečjih slikovnica, objavila dve slikovnice u saradnji sa vaspitačima i decom ranog i predškolskog uzrasta. Autorka je две dečje likovne izložbe.

Mia Mijaljica, Mr (b. 1989), is a University assistant at the Faculty of Humanities and Social Sciences in Split at the Department of Preschool Education and PhD student at the Interdisciplinary Study of Humanities at the University of Split, Croatia. Her field of interest is art pedagogy and art education. Several of her professional works have been published in scientific and professional monographs and she participated in several artistic and pedagogical projects as an author and co-author. She is a reviewer of children's picture books, has published two picture books in collaboration with educators and children of early and preschool age and she is the author of two children's art exhibitions.

др Миланка Маљковић (1962) се бави ужом научном области методика наставе у звању професора струковних студијана ВШССОВ у Кикинди. Радно искуство: професор и директорка Високе школе струковних студија за образовање васпитача у Кикинди; 2013-2016. била рецензент у комисијама за акредитацију и проверу квалитета високошколских установа и јединица у њиховом саставу РС. Од 2007. именована од стране Министра просвете за председника комисије за полагање испита за лиценцу за васпитаче РС. Члан је Стратешког савета за израду Стратегије одрживог развоја општине Кикинда за образовање од 2014. и члан је Института за модерно образовање. Дугогодишњи је професор за Методику развоја говора и општу методику. Објавила је бројне радове у домаћим и међународним часописима из области методике у оквиру предшколског васпитања и образовања.

dr Milanka Maljković (1962) se bavi užom naučnom oblasti metodika nastave u zvanju profesora strukovnih studijana VŠSSOV u Kikindi. Radno iskustvo: profesor i direktorka Visoke škole strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi; 2013-2016. bila recenzent u komisijama za akreditaciju i proveru kvaliteta visokoškolskih ustanova i jedinica u njihovom sastavu RS. Od 2007. imenovana od strane Ministra prosvete za predsednika komisije za polaganje ispita za licencu za vaspitače RS. Član je Strateškog saveta za izradu Strategije održivog razvoja opštine Kikinda za obrazovanje od 2014. i član je Instituta za moderno obrazovanje. Dugogodišnji je profesor za Metodiku razvoja govora i opštu metodiku. Objavila je brojne radove u domaćim i međunarodnim časopisima iz oblasti metodike u okviru predškolskog vaspitanja i obrazovanja.

Milanka Maljković, PhD (b. 1962) is a professor of vocational studies at the College of Vocational Studies for Teacher Education in Kikinda. She specializes in the scientific field of Teaching Methods. Work experience: professor at and director of the Preschool Teacher Training a College of Applied Studies College in Kikinda; from 2013 to 2016 was a reviewer in the Commission for Accreditation and Quality Assurance of Higher Education Institutions and Their Units in the Republic of Serbia. Since 2007, she has been appointed by the Minister of Education as the President of the Commission for Educator License Examination in the Republic of Serbia. She has been a member of the Strategic Council for the Design of the Sustainable Development Strategy for Education of the Municipality of Kikinda since 2014 and is a member of the Institute for Contemporary Education. She has been a long-time professor of speech development methodology and general methodology. She has published numerous works in domestic and international journals in the field of methodology in preschool education.

др Драгана Малешевић (1966), одбранила је први докторат 2011. године на Учитељском факултету у Врању, Универзитета у Нишу и стекла звање доктор дидактичко-методичких наука. Други докторат одбранила је 2016. године на Филозофском факултету у Новом Саду на Одсеку за педагогију, Универзитета у Новом Саду и стекла звање доктор педагошких наука. Радила је као професор разредне наставе и као просветни саветник Министарства просвете. Од 2017. године запослена је на Високој школи струковних студија у Кикинди у звању професора у области педагошке и андрагошке науке – ужа област методика наставе математике. где предаје наставне предмете на основним студијама Методика развијања почетних математичких појмова, Методичке активности развијања почетних математичких појмова и Професионалне вештине, а на мастер струковним студијама наставни предмет Игра као центар курикулума.

dr Dragana Malešević (1966), odbranila je prvi doktorat 2011. godine na Učiteljskom fakultetu u Vranju, Univerziteta u Nišu i stekla zvanje doktor didaktičko-metodičkih nauka. Drugi doktorat odbranila je 2016. godine na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu na Odseku za pedagogiju, Univerziteta u Novom Sadu i stekla zvanje doktor pedagoških nauka. Radila je kao profesor razredne nastave i kao prosvetni savetnik Ministarstva prosvete. Od 2017. godine zaposlena je na Visokoj školi strukovnih studija u Kikindi u zvanju profesora u oblasti pedagoške i andragoške nauke – uža oblast metodika nastave matematike. gde predaje nastavne predmete na osnovnim studijama Metodika razvijanja početnih matematičkih pojmova, Metodičke aktivnosti razvijanja početnih matematičkih pojmova i Profesionalne veštine, a na master strukovnim studijama nastavni predmet Igra kao centar kurikuluma.

Dragana Malešević, PhD (b. 1966), defended her first doctorate in 2011 at the Faculty of Teachers in Vranje, University of Niš, and obtained the title of Doctor of Didactic and Methodological Sciences. She defended her second doctorate in 2016 at the Faculty of Philosophy in Novi Sad, Department of Pedagogy, University of Novi Sad, and earned the title of Doctor of Pedagogical Sciences. She worked as a classroom teacher and as an educational advisor to the Ministry of Education. Since 2017, she has been employed at the College of Vocational Studies in Kikinda as a professor in the field of pedagogic and andragogic science, the narrower field of mathematics teaching methods, where she teaches undergraduate courses on Methodology for developing initial mathematical concepts, Methodological activities for developing initial mathematical concepts, and Professional skills, and in master's vocational studies, the teaching subject Game as the center of the curriculum.

др Ангела Месарош Живков (1977) завршила основне и магистарске студије завршила на Факултету спорта и физичког васпитања у Новом Саду. Докторирала на Филозофском факултету у Новом Саду и стекла звање доктор методике наставе. Област интересовања је физичко васпитање деце предшколског и млађег школског узраста пре свега методика рада. Објавила неколико приручника, радова из дате области.

dr Angela Mesaroš Živkov (1977) završila osnovne i magistarske studije završila na Fakultetu sporta i fizičkog vaspitanja u Novom Sadu. Doktorirala na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i stekla zvanje doktor metodike nastave. Oblast interesovanja je fizičko vaspitanje dece predškolskog i mlađeg školskog uzrasta pre svega metodika rada. Objavila nekoliko priručnika, radova iz date oblasti.

Angela Mesaroš Živkov, PhD (b. 1977), completed her basic and master's studies at the Faculty of Sports and Physical Education in Novi Sad. She received her doctorate at the Faculty of Philosophy in Novi Sad and earned the title of Doctor of Teaching Methodology. The area of interest is the physical education of children of preschool and younger school age, primarily working methods. Published several manuals, and papers in the given field.

др Србислава Павлов (1970) запослена је у Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Кикинди у звању професора струковних студија за област педагошких и андрагошких наука. У фокусу њеног професионалног интересовања је предшколско васпитање и образовање, породична педагогија и област инклузивног васпитања и образовања о чему пише и објављује, ауторске и коауторске, научне и стручне радове.

dr Srbislava Pavlov (1970) zaposlena je u Visokoj školi strukovnih studija za obrazovanje vaspitača u Kikindi u zvanju profesora strukovnih studija za oblast pedagoških i andragoških nauka. U fokusu njenog profesionalnog interesovanja je predškolsko vaspitanje i obrazovanje, porodična pedagogija i oblast inkluzivnog vaspitanja i obrazovanja o čemu piše i objavljuje, autorske i koautorske, naučne i stručne radove.

Srbislava Pavlov, PhD (b. 1970), is employed at the College of Vocational Studies for Teacher Education in Kikinda as a professor of vocational studies in the field of pedagogic and andragogic sciences. The focus of her professional interest is preschool upbringing and education, family pedagogy, and the field of inclusive upbringing and education, about which she writes and publishes, authored and co-authored, scientific and professional works.

др Јелена Блануша (1987) основне и мастер студије психологије завршила је на Филозофском факултету Универзитета у Новом Саду, а докторске студије психологије на Филозофском факултету у Београду. Излагала је радове на 30 научних конференција и објавила 4 рада у међународним и 6 у домаћим научним часописима.

dr Jelena Blanuša (1987) osnovne i master studije psihologije završila je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Novom Sadu, a doktorske studije psihologije na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Izlagala je radove na 30 naučnih konferencija i objavila 4 rada u međunarodnim i 6 u domaćim naučnim časopisima.

Jelena Blanuša, PhD (b. 1987), completed her basic and master's studies in psychology at the Faculty of Philosophy of the University of Novi Sad, and her doctoral studies in psychology at the Faculty of Philosophy in Belgrade. She presented papers at 30 scientific conferences and published 4 papers in international and 6 in domestic scientific journals.

дипл. драм. и аудиовиз. умет. Драгана Пантић (2000) завршила је Прву београдску гимназију на природно-математичком смеру са одличним успехом у 2018. години. Због постигнутих изузетних резултата на математичким такмичењима, одлучује се за упис на Факултет организационих наука (Информациони системи и технологије). Ипак, њена страст према уметности усмерава је ка Академији уметности у Београду, где је у периоду од 2019. до 2023. године студирала глуму у класи професора Бојана Жировића и Иве Милошевић. На Академији уметности, завршила је основне академске студије 2023. године. Током свог образовања, остварила је деби у монодрами *Марија Магдалена*, стекла богато искуство у различитим улогама, укључујући и епизодну улогу у серији *Вера*, као и ангажман на синхронизацији цртаних филмова. Паралелно са академским образовањем, учествовала је у продукцијама студентских филмова и радила с децом предшколског узраста. У академској 2023-2024. години, уписује мастер академске студије на Универзитету у Београду, Факултету организационих наука, студијски програм – Управљање пројектима и инвестицијама. Током студија глуме, њена комуникативност, способност за тимски рад и интелектуална radozналост су се додатно развијали, што је подстакло њену жељу за даљим личним и професионалним развојем.

dipl. dram. i audioviz. umet. Dragana Pantić (2000) završila je Prvu beogradsku gimnaziju na prirodno-matematičkom smeru sa odličnim uspehom u 2018. godini. Zbog postignutih izuzetnih rezultata na matematičkim takmičenjima, odlučuje se za uпис na Fakultet organizacionih nauka (Informacioni sistemi i tehnologije). Ipak, njena strast prema umetnosti usmerava je ka Akademiji umetnosti u Beogradu, gde je u periodu od 2019. do 2023. godine studirala glumu u klasi profesora Bojana Žirovića i Ive Milošević. Na Akademiji umetnosti, završila je osnovne akademske studije 2023. godine. Tokom svog obrazovanja, ostvarila je debi u monodrami *Marija Magdalena*, стекла bogato iskustvo u različitim ulogama, uključujući i epizodnu ulogu u seriji *Vera*, kao i angažman na sinhronizaciji crtanih filmova. Paralelno sa akademskim obrazovanjem, učestvovala je u produkcijama studentskih filmova i radila sa decom predškolskog uzrasta. U akademskoj 2023-2024. godini, upisuje master akademske studije na Univerzitetu u Beogradu, Fakultetu organizacionih nauka, studijski program – Upravljanje projektima i investicijama. Tokom studija glume, njena komunikativnost, sposobnost za timski rad i intelektualna radozналost su se dodatno razvijali, što je podstaklo njenu želju za daljim ličnim i profesionalnim razvojem.

Dragana Pantić BA (2000) graduated from the First Belgrade Gymnasium in the natural-mathematical track with excellent success in 2018. Due to her outstanding results in mathematics competitions, she decided to enroll in the Faculty of Organizational Sciences (Information Systems and Technologies). However, her passion for the arts directed her towards the Academy of Arts in Belgrade, where she studied acting in the class of professors Bojan Žirović and Iva Milošević from 2019 to 2023. At the Academy of Arts, she completed her undergraduate studies in 2023. During her education, she made her debut in the monodrama *Mary Magdalene*, and gained rich experience in various roles, including an episodic role in the TV series *Vera*, as well as involvement in the synchronization of animated films. Along with her academic education, she participated in student film productions and worked with preschool children. In the academic year 2023-2024, she enrolled in the master's program at the University of Belgrade, Faculty of Organizational Sciences, in the study program Project and Investment Management. During her acting studies, her communication, teamwork skills, and intellectual curiosity further developed, encouraging her desire for further personal and professional growth.

др ум. Аница Радошевић Бабић, доктор у пољу уметности: ликовне уметности – графика, редовни професор на Академији уметности, Универзитет у Новом Саду – Депарتمان ликовних и примењених уметности, Катедра за графику. Аутор је бројни домаћих и међународних изложби као што су: (2019). Семе – прапотенцијал знаковност и процесуалност у настанку уметничког дела проширеног поља графике, самостална изложба докторског уметничког пројекта, Нови Сад: Велика галерија културне станице Свилара; Актуелна српска графичка сцена-један поглед, колективна међународна изложба, Софија (Бугарска): Галерија Академија; (2018). Изложба цртежа, графика „Семе-прапотенцијал“, самостална изложба, Београд: Галерија Графички колектив; (2017). Колективна изложба графика наставника, сарадника и студената Катедре за графику АУНС, Солун (Грчка): Галерија Центар Вафапулио; (2016). Изложба графике малог формата, колективна међународна изложба, Рим (Италија): Associazione culturale atelier; (2015). Изложба графика-кутије Ferme ta boite, колективна изложба, Квебек (Канада): Trois – Riviéras; (2014). 7th. International printmaking Biennial Douro 2014, колективна међународна изложба, Дуеро (Португалија): Douromuseum-réguia; (2014). Изложба графика графичке радионице Софија, колективна међународна изложба, Богданци (Македонија): Галерија графичке радионице Софија; (2011). Изложба Савремене графике Будимпешта – Нови Сад, колективна међународна изложба, Будимпешта (Мађарска): Галерија 9; (2011). Изложба српске графике Les Arts Graphiques Serbes Aujourdhі, колективна међународна изложба, Париз (Француска): Културни центар Републике Србије. Учесник је креативне радионице семинара, Докторске студије уметности, Академија уметности Нови Сад, 2007; предавач у оквиру Старт Феста, Симпозијум о савременој графици, Академија уметности Нови Сад, 2010; руководилац пројекта Графика овде и сада, 2013; учесник пројекта, „Лутајући отисак“, 2013-2014; координатор у оквиру универзитетског међународног пројекта Збрајалице, 2015, предавач у оквиру округлог стола Графика данас, СКЦ Крагујевац, 2016; предавач у оквиру округлог стола Графика данас, ФИЛУМ Крагујевац, 2016; координатор 3. универзитетског међународног студентског пројекта Графичке интеракције аутентичног отиска и тиража, Факултет лепих уметности, Универзитет у Вигу (Шпанија), 2017; предавач у оквиру научног скупа Балкан Арт Форум, Факултет уметности у Нишу, 2018; организатор и руководилац пројекта изложбе студенских радова Графика и цртеж, АУНС и ФЛУ 2013-2018; руководилац пројекта Опремање литографске радионице АУНС, подржан од стране Покрајнског секеретеријата за спорт и омладину, Фонд за младе таленте, Нови Сад, 2018; руководилац пројекта Истраживање могућности уметничких поступака фотограма и монотипије, као градивних елемената у колаж техници, подржан од стране Покрајнског секеретеријата за високо образовање и научноистраживачку делатност, Нови Сад, 2019., и друго.

---

dr um. Anica Radošević Babić, doktor u polju umetnosti: likovne umetnosti – grafika, redovni profesor na Akademiji umetnosti, Univerzitet u Novom Sadu – Departman likovnih i primewenih umetnosti, Katedra za grafiku. Autor je brojni domaćih i međunarodnih izložbi kao što su: (2019). Seme – prapotencijal znakovnost i procesualnost u nastanku umetničkog dela proširenog polja grafike, samostalna izložba doktorskog umetničkog projekta, Novi Sad: Velika galerija kulturne stanice Svilara; Aktuelna srpska grafička scena-jedan pogled, kolektivna međunarodna izložba, Sofija (Bugarska): Galerija Akademija; (2018). Izložba crteža, grafika „Seme-prapotencijal“, samostalna izložba, Beograd: Galerija Grafički kolektiv; (2017). Kolektivna izložba grafika nastavnika, saradnika i studenata Katedre za grafiku AUNS, Solun (Grčka): Galerija Centar Vafapulio; (2016). Izložba grafike malog formata, kolektivna međunarodna izložba, Rim (Italija): Associazione culturale atelier; (2015). Izložba grafika-kutije Ferme ta boite, kolektivna izložba, Kvebek (Kanada): Trois – Riviéras; (2014). 7th. International printmaking Biennial Douro 2014, kolektivna međunarodna izložba, Duero (Portugalija): Douromuseum-régua; (2014). Izložba grafika grafičke radionice Sofija, kolektivna međunarodna izložba, Bogdanci (Makedonija): Galerija grafičke radionice Sofija; (2011). Izložba Savremene grafike Budimpešta – Novi Sad, kolektivna međunarodna izložba, Budimpešta (Mađarska): Galerija 9; (2011). Izložba srpske grafike Les Arts Graphiques Serbes Aujourdhi, kolektivna međunarodna izložba, Pariz (Francuska): Kulturni centar Republike Srbije. Učesnik je kreativne radionice seminara, Doktorske studije umetnosti, Akademija umetnosti Novi Sad, 2007; predavač u okviru Start Festa, Simpozijum o savremenoj grafici, Akademija umetnosti Novi Sad, 2010; rukovodilac projekta Grafika ovde i sada, 2013; učesnik projekta, „Lutajući otisak“, 2013-2014; koordinator u okviru univerzitetskog međunarodnog projekta Zbrajalice, 2015, predavač u okviru okruglog stola Grafika danas, SKC Kragujevac, 2016; predavač u okviru okruglog stola Grafika danas, FILUM Kragujevac, 2016; koordinator 3. univerzitetskog međunarodnog studentskog projekta Grafičke interakcije autentičnog otiska i tiraža, Fakultet lepih umetnosti, Univerzitet u Vigu (Španija), 2017; predavač u okviru naučnog skupa Balkan Art Forum, Fakultet umetnosti u Nišu, 2018; organizator i rukovodilac projekta izložbe studenskih radova Grafika i crtež, AUNS i FLU 2013-2018; rukovodilac projekta Opremanje litografske radionice AUNS, podržan od strane Pokrajnskog sekereterijata za sport i omladinu, Fond za mlade talente, Novi Sad, 2018; rukovodilac projekta Istraživanje mogućnosti umetničkih postupaka fotograma i monotipije, kao gradivnih elemenata u kolaž tehnici, podržan od strane Pokrajnskog sekereterijata za visoko obrazovanje i naučnoistraživačku delatnost, Novi Sad, 2019., i drugo.

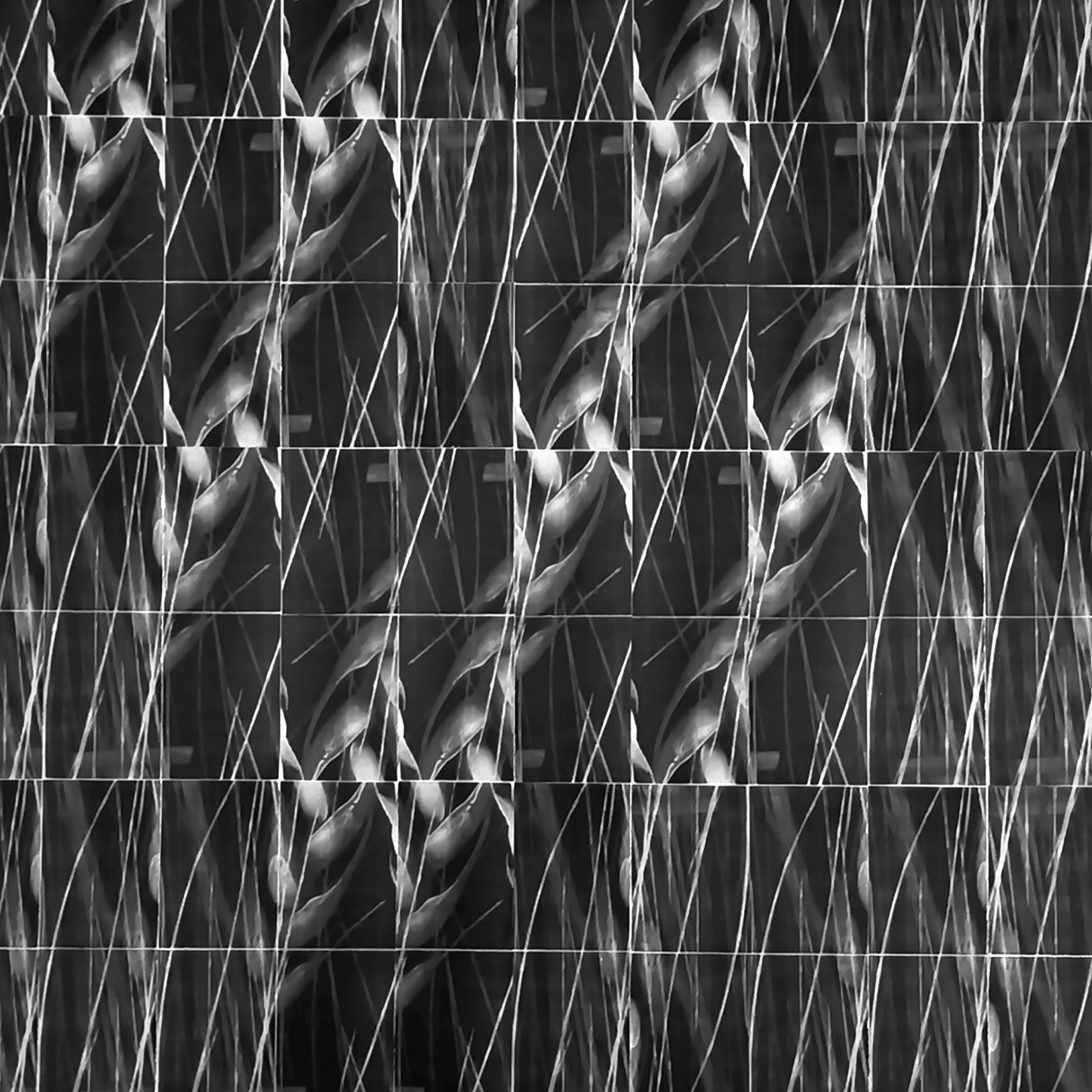
Anica Radošević Babić, DFA, doctor in the field of art: fine arts and graphics, is a full professor at the Academy of Arts, University of Novi Sad, Art Department, Department of Graphics. He is the author of numerous domestic and international exhibitions, such as: (2019). Seme - primal potential signification and processuality in the creation of a work of art in the expanded field of graphics, an independent exhibition of the doctoral art project, Novi Sad: Great Gallery of the Svilara Cultural Station; Current Serbian graphic scene - one view, collective international exhibition, Sofia (Bulgaria): Academy Gallery; (2018). Exhibition of drawings, graphics "Seed-pra potential", solo exhibition, Belgrade: Gallery Grafički kolektiv; (2017). Collective exhibition of graphics by teachers, associates, and students of the Department of Graphics, AUNS, Thessaloniki (Greece): Galerija Centar Vafapulio; (2016). Exhibition of small format graphics, collective international exhibition, Rome (Italy): Associazione culturale atelier; (2015). Ferme ta boîte graphic-box exhibition, collective exhibition, Quebec (Canada): Trois-Riviéras; (2014). 7th International Printmaking Biennial Douro 2014, collective international exhibition, Duero (Portugal): Douromuseum-régua; (2014). Exhibition of prints of the graphic workshop Sofia, collective international exhibition, Bogdanci (Macedonia): Gallery of the graphic workshop Sofia; (2011). Exhibition of Contemporary Graphics Budapest - Novi Sad, collective international exhibition, Budapest (Hungary): Gallery 9; (2011). Exhibition of Serbian graphics Les Arts Graphiques Serbes Aujourdhi, collective international exhibition, Paris (France): Cultural Center of the Republic of Serbia. He is a participant in the creative workshop of the seminar, Doctoral studies of art, Academy of Arts Novi Sad, 2007; lecturer at Start Fest, Symposium on Contemporary Graphics, Academy of Arts, Novi Sad, 2010; head of the Graphics Here and Now project, 2013; participant in the "Wandering Footprint" project, 2013-2014; coordinator within the university's international project Zbrajalice, 2015, lecturer within the round table Grafika danas, SKC Kragujevac, 2016; lecturer at the round table Graphic danas, FILUM Kragujevac, 2016; coordinator of the 3rd university international student project Graphic interactions of authentic print and circulation, Faculty of Fine Arts, University of Vigo (Spain), 2017; lecturer at the scientific meeting Balkan Art Forum, Faculty of Arts in Niš, 2018; organizer and manager of the project of the exhibition of student works Graphics and drawing, AUNS and FLU 2013-2018; manager of the AUNS lithographic workshop equipping project, supported by the Provincial Secretariat for Sports and Youth, Fund for Young Talents, Novi Sad, 2018; project manager Researching the possibilities of artistic processes of photograms and monotypes, as building elements in the collage technique, supported by the Provincial Secretariat for Higher Education and Scientific Research, Novi Sad, 2019, and others.

Найомена. Аница Радошевић Бабић, 2019, Поставка у Павиљону Галерије савремене ликовне уметности, Ниш, 2023.

Напомена. Anica Radošević Babić, 2019, Postavka u Paviljonu Galerije savremene likovne umetnosti Niš, 2023.

Note. Anica Radošević Babić, 2019, Exhibition in the Pavilion of the Gallery of Contemporary Fine Arts Niš, 2023

О УМЕТНИКУ

О UMETNIKU

ABOUT ARTIST

У таму II [copy-print]

U tami II [copy-print]

In darkness II [copy-print]

Најомена. Аница Радосевић Бабић, 2022, copy-print аплициран на платно са блинд рамом, 100 x 100 cm

Napomena. Anica Radošević Babić, 2022, copy-print apliciran na platno sa blind ramom, 100 x 100 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2022, copy-print applied to canvas with blind frame, 100 x 100 cm

Уметница др ум. Аница Радошевић Бабић, редовни професор на Академији уметности у Новом Саду, ангажована је у истраживању традиционалних и нових ликовних медија у графика. Њен докторски уметнички пројекат „Семе – прапотенцијал, знаковност и процесуалност у настанку уметничког дела проширеног поља графика“ сублимира поетско теоријска разматрања и уметничко истраживање. "Резултат разматрања и истраживања је остварен путем обједињавања различитих аспеката посматрања и анализе личног знака-симбола, и реализовањем уметничких радова са основним мотивом семена. Реактивацијом сећања, анализом инспиративних извора и референцијалних области које се интегришу у стваралачки процес артикулисана је позиција и карактер личног знака. Семе као клица новог рода обухвата органска значења знака-симбола: рађање, зрелост и смрт. Прапотенцијал семена сведочи о скривеној и латентној моћи овог знака-симбола у пра времену, митовима и садашњости.

Теоријска разматрања су јасније дефинисала и идентификовала семе као визуелни знак. Дефинисана је материјалност визуелног знака и његов архетипски карактер. Реконструисан је процес уметничког истраживања предочавањем низа догађаја који су претходили коначном резултату. Реализовани уметнички радови носиоци су тродимензионалног материјалног означитеља који је у генетичкој вези са означеним семеном пшенице.

Природни материјали и њихова текстура интензивирали су деловање знака-симбола реферишући ка развојним фазама семена пшенице: зрна пшенице, пшеничног класја покошеног класја, сламе, и њене уситњене форме пшеничног брашна. Примена линије на цртежима малог формата интензивирала је згуснутост и интензитет површине која гради зрнасте семеноліке форме. Графичка дела грађена су снажним изражајним линијама са јасно дефинисаним правцима кретања која су у функцији ритмичних дешавања унутар централно постављене форме семена. Третман површине је изразито доминантан на великим форматима где има карактер двозначности јер формира знак или је интегрални део знака. Симетрично понављање површина наглашене текстуре насупрот плошних црних површина дводимензионалног карактера, ствара ритмичну игру у нашем видном пољу. Црно бојене површине изразито су заступљене на радовима великог формата са намером да оствари своје значење реферишући ка плодној земљи. Репетитиван, репродуктиван и цикличан карактер изложених радова рефлектује понављање исте форме семена. Централна позиција семена увлачи простор у унутрашњост дела потврђујући карактер означеног који нам говори о урунућу семена у плодну црницу, оплодњи и очекиваном зачетку живе клице.

Графика као основни ликовни медиј била је полазна тачка у оквиру уметничког пројекта. Интензивирање материјалног означитеља генетски повезаног са основним предметом истраживања, семеном на колаграфској графичкој матрици, резултирало је искораком из примарног медија у његово проширено поље. Изградила сам свој лични визуелни знак-симбол који кроз свој значењски оквир оживљава заборављене вредности, безбрижне тренутке мог детињства, старе слике и на тај начин оснажује и чува потенцијал семена, репрезента природе."

др ум. Радошевић Бабић

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2019, Поставка у Павиљону Галерије савремене ликовне уметности, Ниш, 2023.

Напотена. Anica Radošević Babić, 2019, Postavka u Paviljonu Galerije savremene likovne umetnosti Niš, 2023.

Note. Anica Radošević Babić, 2019, Exhibition in the Pavilion of the Gallery of Contemporary Fine Arts Niš, 2023

Umetnica dr um. Anica Radošević Babić, redovni profesor na Akademiji umetnosti u Novom Sadu, angažovana je u istraživanju tradicionalnih i novih likovnih medija u grafike. Njen doktorski umetnički projekat „Seme – prapotencijal, znakovnost i procesualnost u nastanku umetničkog dela proširenog polja grafike“ sublimira poetsko teorijska razmatranja i umetničko istraživanje. "Rezultat razmatranja i istraživanja je ostvaren putem objedinjavanja različitih aspekata posmatranja i analize ličnog znaka-simbola, i realizovanjem umetničkih radova sa osnovnim motivom semena. Reaktivacijom sećanja, analizom inspirativnih izvora i referencijalnih oblasti koje se integrišu u stvaralački proces artikulisana je pozicija i karakter ličnog znaka. Seme kao klica novog roda obuhvata organska značenja znaka-simbola: rađanje, zrelost i smrt. Prapotencijal semena svedoči o skrivenoj i latentnoj moći ovog znaka-simbola u pra vremenu, mitovima i sadašnjosti.

Teorijska razmatranja su jasnije definisala i identifikovala seme kao vizuelni znak. Definisana je materijalnost vizuelnog znaka i njegov arhetipski karakter. Rekonstruisan je proces umetničkog istraživanja predočavanjem niza događaja koji su prethodili konačnom rezultatu. Realizovani umetnički radovi nosioci su trodimenzionalnog materijalnog označitelja koji je u genetičkoj vezi sa označenim semenom pšenice.

Prirodni materijali i njihova tekstura intenzivirali su delovanje znaka-simbola referišući ka razvojnim fazama semena pšenice: zrna pšenice, pšeničnog klasja pokošenog klasja, slame, i njene usitnjene forme pšeničnog brašna. Primena linije na crtežima malog formata intenzivirala je zgusnutost i intenzitet površine koja gradi zrnaste semenolike forme. Grafička dela građena su snažnim izražajnim linijama sa jasno definisanim pravcima kretanja koja su u funkciji ritmičnih dešavanja unutar centralno postavljene forme semena. Tretman površine je izrazito dominantan na velikim formatima gde ima karakter dvoznačnosti jer formira znak ili je integralni deo znaka. Simetrično ponavljanje površina naglašene teksture nasuprot plošnih crnih površina dvodimenzionalnog karaktera, stvara ritmičnu igru u našem vidnom polju. Crno bojene površine izrazito su zastupljene na radovima velikog formata sa namerom da ostvari svoje značenje referišući ka plodnoj zemlji. Repetitivan, reproduktivan i cikličan karakter izloženih radova reflektuje ponavljanje iste forme semena. Centralna pozicija semena uvlači prostor u unutrašnjost dela potvrđujući karakter označenog koji nam govori o uronuću semena u plodnu crnicu, oplodnji i očekivanom začetku žive klice.

Grafika kao osnovni likovni medij bila je polazna tačka u okviru umetničkog projekta. Intenziviranje materijalnog označitelja genetski povezanog sa osnovnim predmetom istraživanja, semenom na kolagrafskoj grafičkoj matrici, rezultiralo je iskorakom iz primarnog medija u njegovo prošireno polje. Izgradila sam svoj lični vizuelni znak-simbol koji kroz svoj značenjski okvir oživljava zaboravljene vrednosti, bezbrižne trenutke mog detinjstva, stare slike i na taj način osnažuje i čuva potencijal semena, reprezenta prirode."

Најомена. Аница Радошевић Бабић, 2019, Поставка изложбе у Галерији СУЛУВ, Нови Сад

Napomena. Anica Radošević Babić, 2019, Postavka izložbe u Galeriji SULUV, Novi Sad

Note. Anica Radošević Babić, 2019, Exhibition setting at SULUV Gallery, Novi Sad

Artist Anica Radošević Babić, DFA, a full professor at the Academy of Arts in Novi Sad, is engaged in researching traditional and new art media in graphics. "Art project "Seed – primal potential, signification, and procession in the creation of an art piece in the extended field of graphic" sublimes poetic and theoretical considerations of this topic together with artistic research. The result of these considerations and research is realized through the combination of different aspects of observation and analysis of a personal sign-symbol and the realization of art pieces focusing on the main motif of the seed. The position and the character of the personal sign have been articulated via the reactivation of memories and the analysis of inspiring sources and referential areas that are integrated into the artistic process. The seed as the embryo of the new harvest includes the organic meaning of the sign: birth, maturity, and death. The primal potential of the seed witnesses the hidden and latent power of this sign-symbol in the primal time, the myths, and the present time. The theoretical considerations closely define and identify the seed as a visual sign. The materiality of this sign and its archetypal character is also defined. The process of artistic research is reconstructed via many events that led to the final result. The realized works of art present a three-dimensional material signifier that is in a genetic connection to the marked wheat seed. The natural materials and their texture intensified the action of the sign-symbol referring to the developmental stages of wheat seeds: wheat grains, wheat header, mowed header, straw, and its crushed forms of wheat flour. The use of lines on the drawings of the small format intensified the density and intensity of the surface that builds the granular seed-shaped forms.

The graphic works are built using strong and expressive lines with clearly defined directions of movement that follow the rhythmic events within the centrally placed form of the seed. The treatment of the surface is extremely dominant on the large formats where it has the character of ambiguity because it forms the sign or acts as its integral part. The symmetrical repetition of surfaces of accentuated texture, as opposed to flat two-dimensional black surfaces, creates a rhythmic play in our field of vision. Black surfaces are heavily featured in large formats to realize their meaning by referring to the fertile land. The repetitive, reproductive and cyclical character of the exhibited works reflects the repetition of the same form in the cycle of a seed. The central position of the seed draws space into the interior of the work, confirming the character of the marked space, telling us about the immersion of the seed into the fertile black land, about the fertilization, and the expected beginning of a live embryo.

As the basic art medium, graphics was the starting point of this art project. The intensification of the material sign that was genetically related to the main subject of the research of the seed on a collagraph graphic matrix resulted in a step outside the primary medium and into its extended field. I have built my personal visual sign-symbol which uses its semantic framework to revive forgotten values, carefree moments of my childhood, and old images, and in that way strengthens and preserves the potential of the seeds, the representation of nature."

Геном њшенице [хоризонтални објекат]

Genom pšenice [horizontalni objekat]

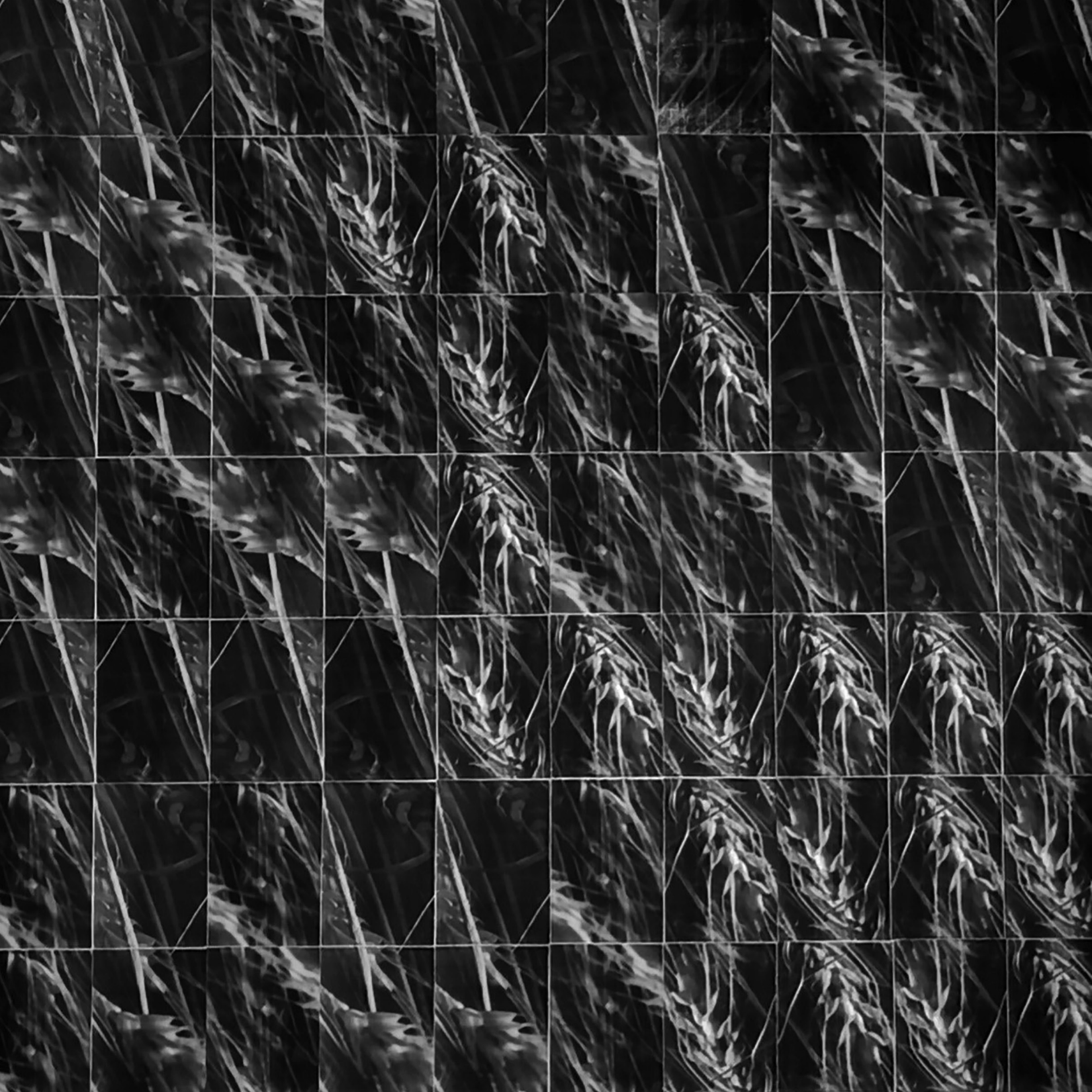
Wheat genome [horizontal object]

Напомена. Аница Радосевић Бабић, 2019, инсталација, аплицирано пшенично зрно на картонску лепенку, земља, 300 x 450 cm, Поставка у Павиљону Галерије савремене ликовне уметности Ниш, 2023.

Nota. Anica Radošević Babić, 2019, instalacija, aplicirano pšenično zрно na kartonsku lepenku, zemlja, 300 x 450 cm, Postavka u Paviljonu Galerije savremene likovne umetnosti Niš, 2023.

Note. Anica Radošević Babić, 2019, installation, applied wheat grain on cardboard, earth, 300 x 450 cm, Installation in the Pavilion of the Gallery of Contemporary Fine Art Nis, 2023

СПИСАК АУТОРА

SPISAK AUTORA

LIST OF AUTHORS

У таму I [copy-print]

U tami I [copy-print]

In darkness I [copy-print]

Најомена. Аница Радосевић Бабић, 2022, *copy-print* аплициран на платно са блинд рамом, 100 x 100 cm

Напомена. Anica Radošević Babić, 2022, *copy-print* apliciran na platno sa blind ramom, 100 x 100 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2022, *copy-print* applied to canvas with blind frame, 100 x 100 cm

---

Алмажан Соња / Almažan Sonja 61, 129, 197, 249

Бјелан Сандра / Bjelan Sandra 31, 99, 167, 226

Блануша Јелена / Blanuša Jelena 69, 137, 205, 256

Брајчић Марија / Brajčić Marija 58, 137, 204, 252

Будалис Георгиос / Boudalis Georgios 66, 134, 202, 251

Видулин Сабина / Vidulin Sabina 10–11, 22–23, 78–79, 90–91, 146–147, 158–159, 211

Војводић Николић Дина / Vojvodić Nikolić Dina 16, 84, 152, 217

Врсаловић Паула / Vrsalović Paula 12, 80, 148, 212

Гаврил Ефтихија / Gavriil Eftychia 60, 128, 196, 248

Доброта Сњежана / Dobrota Snježana 12, 80, 148, 212

Дураковић Лада / Duraković Lada 42, 110, 178, 235

Ђорђевић Јована / Đorđević Jovana 17, 85, 153, 218

Ђурђановић Миомира / Đurđanović Miomira 43, 111, 179, 236

Ејубова Севџихан / Ejubova Sevdzhihan 24, 92, 160, 222

Жижовић Бреза / Žižović Breza 22–23, 90–91, 158–159, 221

Жушић Јерко / Žušić Jerko 12, 80, 148, 212

Зећировић Емина / Zećirović Emina 31, 99, 167, 227

Илић Војислав / Ilić Vojislav 33, 101, 169, 229

Илић Петар / Ilić Petar 16, 84, 152, 217

Јањевић Поповић Весна / Janjević Popović Vesna 49, 117, 185, 214

Јовановић Вања / Jovanović Vanja 34, 102, 170, 230

Кецман Сара / Kecman Sara 14, 82, 150, 215

Кораћ Исидора / Korać Isidora 30, 98, 166, 225

Королија Црквењаков Даниела / Korolija Crkvenjakov Daniela 13, 81, 149, 214

Коруга Никола / Koruga Nikola 32, 100, 168, 228

Кулић Илма / Kulić Ilma 31, 99, 167, 227

Кушчевић Дубравка / Kušević Dubravka 68, 136, 204, 253

Лазаревић Милијана / Lazarević Milijana 35, 103, 171, 232

Ланчић Марина / Lančić Marina 41, 109, 177, 234

Ласкарова-Иванова Ана / Laskarova-Ivanova Ana 24, 92, 160, 222

Лоизоу Марија / Loizou Maria 47, 115, 183, 238

Малешевић Драгана / Malešević Dragana 69, 137, 205, 255

Маљковић Миланка / Maljković Milanka 69, 137, 205, 254

Мандић Тијана / Mandić Tijana 53, 121, 189, 234

Марин Лаура / Marin Laura 42, 110, 178, 235

Марковић Јелена / Marković Jelena 48, 116, 184, 239

Марковић Мирјана / Marković Mirjana 25, 93, 161, 223

Марушић Јаблановић Милица / Marušić Jablanović Milica 21, 89, 157, 219

Месарош Живков Ангела / Mesaroš Živkov Angela 69, 137, 205, 255

Мијаљица Миа / Mijaljica Mia 58, 137, 204, 253

Милер Моника / Miler Monika / Miller Monika 67, 135, 203, 251

Милтојевић Марија / Miltojević Marija 43, 111, 179, 237

Николић Тамара / Nikolić Tamara 32, 100, 168, 228

Обрадовић Јасмина / Obradović Jasmina 62, 130, 198, 250

Павић Панић Александра / Pavić Panić Aleksandra 58, 126, 194, 246

Павлов Србислава / Pavlov Srbislava 69, 137, 205, 256

Палашти Андреа / Palašti Andrea 26, 94, 162, 224

Пантић Драгана / Pantić Dragana 71, 139, 207, 257

Пејић Биљана / Pejić Biljana 53, 58, 121, 126, 189, 194, 243

Пенг Теодора / Peng Teodora 15, 83, 151, 216

Радошевић Бабић Аница / Radošević Babić Anica 259–265, 258–260

Симић Иван / Simić Ivan 21, 89, 157, 220

Слуњски Едита / Slunjski Edita 41, 109, 177, 234

Степановић Саша / Stepanović Saša 48, 116, 184, 239

Стојановић Татјана / Stojanović Tatjana 59, 127, 195, 247

Суботић Кресојевић Ива / Subotić Krasojević Iva 34, 102, 170, 231

Филиповић Сања / Filipović Sanja 49, 117, 185, 240

Халилчевић Илда / Halilčević Ilda 31, 70, 99, 138, 167, 206, 227

Ципар Анђела / Cipar Anđela 54, 123, 191, 245

Цурк Марија / Curk Marija 54, 122, 190, 244

Шарић Марић Клаудиа / Šarić Marić Klaudia 36, 104, 172, 233

Шкорц Бојана / Škorc Bojana 52, 53, 120, 121, 188, 189, 242

Семе [слика-објекат, детаљ]

Seme [Slika-objekat, detalj]

Seme [Painting-object, detail]

Најомена. Аница Радосевић Бабић, 2019, акрилна црна боја на платну, дрвофикс, пшенично класје, 240 x 200 cm

Наротена. Anica Radošević Babić, 2019, akrilna crna boja na platnu, drvoфикс, pšenično класје, 240 x 200 cm

Note. Anica Radošević Babić, 2019, acrylic black paint on canvas, woodblock, wheat ears, 240 x 200 cm

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
АУТОНОМНА ПОКРАЈИНА ВОЈВОДИНА
ПОКРАЈИНСКИ СЕКРЕТАРИЈАТ
ЗА ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ И
НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКУ
ДЕЛАТНОСТ

Пројекат је подржан од стране Покрајинског секретаријата за високо образовање и научноистраживачку делатност Аутономне покрајине Војводине, Република Србија; број 001010247 2024 09418 003 000 000 001-01 од дана 03.04.2024.

ISBN 978-86-81666-82-1